

श्रीशानन्दचन्द्रप्रन्यावधौ (प्रन्थरत्नाकरे) प्रन्थरत्नम्-१८.

शाश्वतानन्ददायक-श्रीयन्त्राधराजराजेश्वर-श्रीसिद्धचक्रेभ्यो नमो नमः ।

सकलसमीहित-श्रीशङ्खेश्वरपार्थिवनाथो विजयतेतमाम् । शासनसञ्चालक-सूत्रकृच्छ्रीसुधर्मगणधृते नमः ॥

वर्तमानशासनमान्यसूत्रकार-पद्मभगणपरप्रवरश्रीसुधर्मस्वामिसंहृद्वं, तरसूत्रार्थरहस्यकार-श्रीमद्भद्रबाहुस्वामिनिर्मितनिर्मुक्तिश्रुतं,
नवाङ्गीवृत्तिकार-श्रीमद्भयदेवद्वारिविहितविवरणसुशोभितं, सपादकीयविविधप्रत्यन्तरपाठाद्यनेकपरिशिष्टसमलङ्कृतं च-श्री चक्ररत्नम्

॥ श्रीज्ञाताधर्मकथाङ्गम् ॥

[तस्य प्रथमश्रुतस्कंधस्यानवमाव्ययनतः एकोनविंशतितमपर्यन्तेन द्वितीयश्रुतस्कंधेन च परिसमाप्तेदं द्वितीय-विभागम्]

संशोधकः सम्पादकश्च

प्रातःस्मरणीयपूज्यानां गीतार्थसार्वभौमानामागमोद्धारकाणां श्रीवर्द्धमानजैननागममन्दिरसंस्थापकानां प्रावचनिकधुरन्धराणां

स्व० श्रीजानन्दसागरसहरीश्वराणां विद्वद्विनेयः आचार्यश्रीचन्द्रसागरसरारिः ।

प्रकाशिका-“ श्रीसिद्धचक्रसाहित्यप्रचारकसमिति ” इति संस्था ।

वीरसवत् २४७९ ।

विक्रमसंवत् २००९ ।

पृथग् ७-०-० ।

काइस्टाब्द १९५२ ।

प्रकाशिका —

श्रीलिङ्गचक्र-साहित्य-समिति-संस्था.

C/o भगवती चोगनलाल मगदूमन्त्र,

गोळसेरी, गळेमदो सुरत W. Ry.

द्रव्यदयानुं भव्य-फल ।

“पाणाणुकंपयाए, भूयाणुकंपाए, जीवाणुकंपाए, सत्ताणुकंपयाए सो पाए अंतरा चैव संधारिए, नो चैव णं निक्खित्ते, तत्ते णं तुमं मेहा। ताए पाणाणुकंपयाए जाव सत्ताणुकंपयाए संसारे परिस्तीरुत्ते, माणुस्साउणे निवद्धे।”

श्रीशाला० न० १, पृ० ७१-पंक्ति ७ ।

भावार्थः—श्रीशरीरप्रभु मेवकुमारने कहे छे के-हे मेव ! प्राण-भूत-जीव-मरुवनी अनुकम्पाए-दयायी (हाथीना भवसां) तें पण अखरज राख्यो पण मूक्यो नहि, तेवी करी-प्राण-भूत-जीव-मरुवनी दयायी तें भवससार लघुकर्यो यावत् मनुष्यनुं आयुष्य चांष्ट्युं.

मुद्रक-शाह गुलाबचंद लल्लुभाई,

धीमहोदय प्रिन्टींग प्रेस,

दाणापीठ-भावनगर (सोराष्ट्र).

શાશ્વતાનન્દદાયક-સકલમન્ત્ર-તન્વાધિરાજરાજેશ્વર-શ્રીસિદ્ધચક્રેભ્યો નમો નમઃ ।
સકલસમીદિતપૂરક-શ્રીશેઠ્ઠેશ્વરપાર્શ્વનાથો વિજયતેતમામ્ ॥

॥ શ્રીજ્ઞાતાધર્મકથાઙ્ગે દ્વિતીયવિભાગે પ્રસ્તાવના ॥

દુર્લભ માનવજીવન—

અનાદિઅનંતકાલથી પરિભ્રમણ કરનાર જીવોને જન્મ-જરા-મરણ-શોક-દુઃખ-દરિદ્રતા-દૌર્ભાગ્ય-આધિ-વ્યાધિ-ઉપાધિ આદિ અનેકવિધ દુઃખદાયિ ભવચક્રની પરંપરામા અનુકૂલ સાધન-સામગ્રી-સંયોગોથી ભરપૂર માનવજીવન મલવું તે અતીવ દુર્લભ છે, છતાં આ પ્રાપ્ત થયેલ મનુષ્યજીવનમાં આર્યદેશ-ઉત્તમકુલ-ઉત્તમજાતિ-દીર્ઘઆયુષ્ય-પરિપૂર્ણશક્તિશાલિપાંચદિન્દ્રિયો-દેવગુરુધર્મની જોગવાઈ-વીતરાગવાણીનું શ્રવણ-શાસનમાન્યશ્રદ્ધા-શ્રદ્ધાનુસારપરિણતિ કેલવીને પ્રવૃત્તિ-નિવૃત્તિમય જીવન જીવવું એ વિગેરે સર્વની પ્રાપ્તિ થવામાં તથાભવ્યત્વ-પ્રવલપુરુષાર્થ-પ્રકૃષ્ટપુણ્યાદિ વિગેરે અમોઘ કારણો ભાગ ભજવે છે, એ મૂલવા જેવું નથી.

મોક્ષપ્રાપ્તિનો પ્રકાર—

શાસનમાન્ય સાધન-સામગ્રી-સંયોગોથી ભરપૂર માનવજીવનને ઉજાળનારાઓએ સમર્થ ગીતાર્થ જ્ઞાનીઓના સમાગમમાં રહીને સ્વયં જ્ઞાની બનવું અગર તે ગીતાર્થ ભગવન્તોની નિશ્રા સ્વીકારીને હેય-ઉપાદેય પદાર્થોનો વિવેક કરીને અનુક્રમે નિવૃત્તિ-પ્રવૃત્તિમય

જીવન જીવવું, કારણ કે-તેવું જીવન જીવ્યા વગર કોઈ પણ જીવ મોક્ષમાર્ગને અનુકૂલ કલ્યાણ સાધી શક્યો નથી, અને સાધી શકશે જ નહિ. આ પ્રસંગને સ્પષ્ટ કરતાં શાસ્ત્રકારોએ જણાવ્યું છે કે “ પદ્મો ગીયત્યો વીઓ ગીયત્યનિહ્સિઓ મણિઓ ” આ પદ્યનો ભાવાર્થ એ છે કે-મોક્ષમાર્ગના અભિલાષિઓ માટે ત્રૈલોક્યનાથ ભગવંતોએ ચાર ધનધાતી કર્મ તોડીને કેવલજ્ઞાન પામવાના, અને તે પછી સકલ કર્મના ક્ષયપૂર્વક મોક્ષ મેળવવાના વેજ માર્ગ કહેલા છે, ત્રીજા માર્ગની અનુજ્ઞા તે ભગવંતોએ આપીજ નથી. તે વે માર્ગ કયા !, પ્રથમ માર્ગ ગીતાર્થનો, અને બીજો માર્ગ ગીતાર્થની નિશ્ચાનો છે. આથી જેઓ મોક્ષે ગયા છે, જાય છે અને જશે તે વધાઓએ ઉપરના વે માર્ગે સ્વીકારેલા છે, સ્વીકારે છે, અને સ્વીકારશે એ બીના નિઃસંદેહપણે સ્વીકાર્ય છે.

કલ્યાણકારિ સમાગમ—

જૈનશાસનમાન્ય-મોક્ષતત્ત્વની પરિણતિપૂર્વકના તત્ત્વસંવેદનનું આસ્વાદન કરીને મોક્ષમાર્ગે ગયેલાઓની અને મોક્ષ સન્મુલ્ક થયેલાઓની પરંપરાનું વિવેકપૂર્વક અવલોકન કરીએ તો ઉપરની સ્પષ્ટ વાત નજર સન્મુલ્ક સ્વહી થાય છે. ઇન્દ્રભૂતિને પ્રમુ મહાવીરનો, નયસારને મુનિસમાગમનો, ધનાસાર્થવાહને ધર્મધોષસૂરિજીનો, જન્મ્સ્વામિને શ્રીધુધર્માસ્વામિનો, અને પંદરસો વ્રણ તાપસોને શ્રીઇન્દ્રભૂતિનો સમાગમ થયો તે સમાગમની સાથે બીતરાગની વાણીનું શ્રવણ, શ્રદ્ધાપૂર્વકની પરિણતિ, અને વીર્યોછાસપૂર્વક સંયમનું સેવન થવાથી અનુક્રમે પામવા લાયકની અમોઘ ચીજ પામી ગયા છે; એમાં ચતુર્ધિધસંઘની કોરૂપણ વ્યક્તિને આ નિઃશંક-સત્ય સમગ્રાયા વગર રહેતુંજ નથી. જિનેશ્વરોનો, કેવલિઓનો, પૂર્વધરોનો, અને વહુશ્રુતધર-ગીતાર્થનો સમાગમ થયો એ એક અલૌકિક પુણ્યનો પ્રભાવ છે, તે પ્રબલ પુણ્યાદિપ્રમાવનાના જોરે સાધન-સામગ્રી-સંયોગ પામીને ઉત્તરોત્તર ઉત્કૃષ્ટ કોટિના પુણ્યના-સવરના-નિર્જરાના ભાગી બનીને તેઓ સ્વજીવનને

અને તે પછી સમાગમમાં આવનારા અનેક જીવોને કલ્યાણમાર્ગે પમાડવામાં પ્રવલ ઉદ્યમવન્ત થાય છે. પ્રમુ મહાવીરના કલ્યાણકારિ-સમાગમથી હિન્દુભૂતિ અને સુધર્માનામના બ્રાહ્મણો શાસનના માલીક-સંચાલક બન્યા, પ્રમુ સુધર્માસ્વામિ ગણધરના કલ્યાણકારિ સમાગમથી શ્રીજન્મસ્વામિ નવાણું ક્રોડ સોનૈયા-આઠ સ્ત્રીઓ છોડવાનું સામર્થ્ય કેળવીને શાસનમાં અન્તિમ કેવલી બન્યા; શાસનમાન્ય મહાપુરુષોના કલ્યાણકારિ સમાગમથી પ્રાદુર્ભાવ પામેલ શ્રુતગંગા-સરિતાઓ આજે પણ શાસનમાં ઠામઠામ અસ્ત્વલિતપણે વહી રહી છે, કે જે સરિતાના સુધાસમ જલનું પાન કરીને પાપી આત્માઓ પોતાનાં પાપો સ્વપાવતા અઘ્યાપિ-પર્યંત પાવન થઈ રહ્યા છે, અને માવિમાં પણ જરૂર યોગ્ય આત્માઓ પાવન થશે એમાં લ્વલેશ શંકાને સ્થાન જ નથી.

શ્રુતગંગાનું મૂળ—

વર્તમાનશાસનમાં સઘઠીએ શ્રુતસપ્દાઓના પદ્મહૃદસમાન મૂળ તરીકે ત્રૈલોક્યનાથ ભગવન્ત શ્રીવીરવિમુ છે, અને શાસનસંચાલક-પંચમગણધર શ્રીસુધર્માસ્વામિજી છે; કારણ કે અર્થથી આદ્યદેશના દેનારા ભગવન્ત શ્રીમહાવીર મહારાજા છે, તે દેશનાને અનંતર ક્ષીલનારા શ્રી સુધર્માસ્વામિજી છે, અને તે દેશનાને પરંપરાએ ક્ષીલનારા શ્રી જન્મસ્વામિજી વિગેરે છે. આથી જ અર્થથી-સૂત્રથી આત્માગમ-અનંતરાગમ-પરંપરાગમના ભેદ સમજનારને સ્પષ્ટ માલમ પડે છે કે અર્થથી આત્માગમ શ્રીમહાવીર મહારાજાને છે, અને સૂત્રથી આત્માગમ પંચમગણધર શ્રી સુધર્માસ્વામિજીને છે.

આસન્નોપકારિ શ્રીમહાવીરમહારાજાના નિર્વાણસમયને ૨૪૭૯ લગભગ વર્ષો પસાર થઈ ગયા છતાં શાસન સ્થાપનાના અવસરે અર્થથી-સૂત્રથી આત્માગમાદિ મેદોને અનુસરીને અસ્ત્વલિત પ્રવાહરૂપે પરંપરાગત તે તે સર્વજ્ઞભાષિત-અર્થોને અને ગણધરભાષિતસૂત્રોને

પ્રાપ્ત કરવાનું મુંદરતન-યોગમય પ્રાપ્ત કરનાર હોય તો વર્તમાનકાલીન માનવમાન્ય-સૂત્ર ખર્ચ અને પરંપરાયે પ્રમાણમૂલ વેતન-ચર-મન્દિરમાર્ગિય મંપદાય હતો, છે, અને રહેશે.

ધર્મકથાનુયોગની વિગિષ્ટના—

વર્તમાનમાં શ્રુતસંપદાઓને માનવી ગતનામ અને કષ્ટિય પ્રત્યોષા અગીઆર પંચોનું પ્રધાનપણું ચત્તીર પ્રતિદ્ધ છે. તે અંગોમાં હટ્ટુ અંગ “ શ્રીજ્ઞાનાર્મકથાત્ ” નામે પ્રસિદ્ધ છે, અને માયે માથે શાન્તકાગેવ ઠાગ ઠાગ પાપોલુ છે કે આ હટ્ટુ અંગ તંત્રિયાપ્રક-યોગની ગરજ મારે છે. ગ્રાસનમાં પ્રવેશ કરવામાં મોટે, પ્રવેશ કરેલ પોના યોગોગ્રામની વૃદ્ધિ મોટે, અને શામનનિમુન ચનારવાના આચારથી અનેકાનેક મહાશ્માઓ મોટે આ હટ્ટુ અંગ તુને વડુ ઉપકારક મળેલ છે, યાન છે અને પદો તે નિ સંરેવ્વી લીના પરિઓવ સ્મૃતિપટ પર સ્થિર કરવા પેળી છે. મર્મકાથિય સિદ્ધાન્તોનાં ગુ રહસ્ય છે, તે તે નિદાન્તોનું પાલન કરનારાઓને કેવો લાભ થયો, તેની પ્રિત્તિ તર્તનારાઓને કેવું ગુરુતાન થયું, આપણિકાલમાં થયે ગુમાવનારની રી હાલ મારે, અને નિતોનો નિત્ય કરનાર કદ રીતિવ આગલ વચ્ચો; બિગેરે વિગેરે ચરણહરણાનુયોગાદિના અનેકાપિ પ્રસંગોથી ધોવાના, પાંચકોના, તથા અમ્મવાસકોના નીચનને નમપટ્ટપિન ચનાવનાર હોય તો આ મર્મકથાનુયોગ રહસ્ય—પ્રીત્તું અંગ શ્રીજ્ઞાતાસૂત્ર છે.

દ્વિતીયવિભાગની મામપ્રીઓ—

આ છટ્ટા અંગ—‘ શ્રી જ્ઞાતાર્મકથાત્ની પ્રથમ આશુપિ ૬૮. પૂરવ્ય ગુરુદેવ આગમોદ્ધારકાચાર્યની પુનીત દષ્ટિથી વજાર પડેલી હતી, પરંતુ અનેક પાંચકોની માંગણીના સદ્રુગાવમા આ પ્રત્યનું પુનઃ દ્વિતીય આશુપિરૂપે એ વિભાગમાં રહેલીને પ્રસાદન કરેલ છે. આ અગના

પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના પ્રથમ અધ્યયનથી આઠ અધ્યયનો સંપૂર્ણ સાથે તેને અનુકૂલની પ્રસ્તાવના-પરિશિષ્ટો અને આઠ અધ્યયનોના સારાંશ-વિષયાનુક્રમયુક્ત-શ્રીસિદ્ધચક્રસાહિત્યપ્રચારકસમિતિએ ગત વર્ષમાં પ્રસિદ્ધ કર્યો છે, અને વાંચકો-વિચારકો-અભ્યાસકોની માંગણી બીજાભાગની શરૂ થતાં આ બીજો ભાગ પણ તેજ સમિતિએ પ્રસિદ્ધ કર્યો છે.

આ બીજા ભાગમાં વાકી રહેલા પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના નવમા અધ્યયનથી ઓગણીસમા અધ્યયન સુધીના નવે અધ્યયનોના મૂલસૂત્ર-વૃત્તિ સાથે અને ધર્મકથાઓથી भरपूर बीजा श्रुतस्कंध पैकी दश वर्गोंना सर्व अध्ययनोंना मूलसूत्रवृत्ति साथे आ द्वितीय विभाग संपूर्ण शाय છે. સાથે સાથે આ બીજા વિભાગમાં આવેલ અધ્યયનોનો સારાંશ વાંચકોને અનુકૂલ પડે તે હેતુથી આપવામાં આવેલ છે.

પ્રથમ વિભાગ સાથેનો સંબંધ—

આ છઠ્ઠા અંગના પ્રથમ વિભાગમાં પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના આઠ અધ્યયનો મૂલ સૂત્ર-વૃત્તિ-સારાંશ પરિશિષ્ટો આપેલાં છે, તે અવસરે વિસ્તૃત પ્રસ્તાવનાનું આલેખન કરેલું છે. આ દ્વિતીય વિભાગની પ્રસ્તાવનાની સાથે પ્રથમ વિભાગની તે પ્રસ્તાવના સંબંધ રાखे છે, માટે વિવેકિ-વાંચકોને તે સ્થલે વાંચવા આગ્રહપૂર્વકની અત્ર ભલામણ કરવામાં આવે છે; અને તેથી આ ચાલુ પ્રસ્તાવનામાં ઉપયોગિ પ્રકરણોનું આલેખન કરીને પુનરાવર્તન કર્યું નથી. પ્રથમ વિભાગની પ્રસ્તાવનામાં આલેખન કરેલા માનવજીવનની મહત્તા, શ્રવણની આવશ્યકતા, સમર્થ વક્તાનો યોગ, આદ્ય સદુપદેશક, આદ્ય સંચાલક-શ્રીસુધર્માસ્વામિજીનું જીવન, અંતિમ કેવલિની જીવનચર્યા, સૂત્રરચનાની મર્યાદા, શ્રુતસપદાના માલીક, અંગોનો અનુસ્યૂત સંબંધ, આ ગ્રંથનું નામ, આ ગ્રંથના વૃત્તિકાર, અને ગ્રંથસામગ્રીના પ્રકારો વિગેરે પ્રકરણોને વાંચવાથી આ ગ્રંથના રચયિતા સૂત્રકારની, સૂત્રોને અનંતર ફીલનારા શ્રીજમ્બૂસ્વામિજીની, અને વૃત્તિકારના વિશાલ-આશયોની સાથે

અતીત મહત્તા સ્પષ્ટ સમપદો તે ધ્યાનના રાગના પેનું છે.

ઉપસંહાર—

આ પ્રસ્તાવનાની પરિમિતિ માયે માત્રકોષ, વિનાશકોષ અને અન્યાનકોષ પૂરુ તત્ત સ્ફુટિષ્ટ-પર સિંગર કરવા એવી છે, અને તે પૂરું કે સ્વાદ્વાર-નૈનરદને પૂરુઆ જ્ઞાને પાનનું નથી, પરંપ ગુણના અર્થો માટે જ્ઞાનાનાના પ્રાટે જાચરોને પપનાલ્યા છે, અને તેનો ક્રિમત પણ પૂરુમરની અતિથી છે. મઠ્ઠરગુદિ, અલેગનગુદિ, અર્થગુદિ અને વાચનગુદિના નામે “ ત્રણે મળયું, બકાલે નદિ મળનું, વિનય-મદુમાનરૂંત મળનું અને પૂરુ પસરના દેનાર ગુરુઓનો અપ્પપ પન ન કરવો ” પૂ વિગેરે પાંચ આનાર પ્રત્યે પેદરકારી સેવનારાઓ સ્વ-પમિલિ માત્રી મરવા નથી, માત્રી મરકો નદિ, અને માત્રી મરકના નથી તે નિર્ધિવાદ છે. આથી આઠ આચરોના સેવન માયે આ પ્રત્યલે મળકો-મળાપદો તે જાતમાયો ઉપરોચર નુન્દર માખન-માનમી-સંયોનો પામીને મામિનાં કરવાળ-માંગદિકમાલ્યો કમગઃ પ્રામ તરિને અન્યાયાન મુરના મોકા વનો, પૂરુ પૂરુ મુમેન્યા.

માયરગુણગુણ (મોલ્લ)

લિ. ૧૧૦ મુદ્દે ૫. પૂ. આગમોદ્ધારક—

મોખાગપવમી વિ. મં. ૧૫ ૨૦૦૧

મીત્રાનન્દયાગરકરીશ્વર-ચણારવિન્દચંદ્રીકઃ—

તા. ૨૨-૧૦-૫૨

ચન્દ્રસાગરસુરિઃ ।

हमारा प्रकाशनो ।

१ श्रीहेमचन्द्रकृतिकुसुमावली.	१-८-०	— नूतन प्रकाशनो —	
२ श्रीवर्द्धमानतपोमाहात्म्य.	३-०-०	१२ श्रीआनंदचन्द्रसुधासिन्धु विभाग० ३	२-८-०
३ श्रीपंचप्रतिक्रमणसूत्राणि विधिसह (कमीशन वगर)	१-२-०	१३ श्री ज्ञातासूत्र भा. १-२ नो सारांश तथा	
४ श्रीपंचाशकशास्त्रसारांश-विभाग० १,	३-०-०	श्रीसूयडांगसूत्र भा. १ नो सारांश.	२-८-०
५ श्रीआनंदचन्द्रसुधासिन्धु-विभाग० १,	४-०-०	— पत्राकार —	
६ श्रीआनंदचन्द्रसुधासिन्धु- २,	३-०-०	१४ श्रीज्ञाताधर्मकथाङ्ग सटीक भाग १, सारांशसह	८-०-०
७ श्रीभगवतीसूत्रनी शास्त्रप्रस्तावनायी शरु	६-१२ ०	१५ श्रीज्ञाताधर्मकथाङ्ग " भाग २, "	७-०-०
१०८ व्याख्यातो.	३-०-०	१६ श्रीसिरिवालचरितम्	३-०-०
८ श्रीआगमोद्धारक.	१ १२-०	— व्याकरणानि —	
९ श्रीतपोद्यापन.	०-५-०	१७ श्रीसिद्धहेमचन्द्र शब्दानुशासनम्	
१० श्रीप्रभासपाटणतीर्थमाहात्म्य.	११ थी १८	(श्रीआनंदबोधिनी टीका) भाग १,	३०-०-०
११ श्रीसिद्धचक्रनी बांधेली फाईलो. वर्ष ११ थी १८	प्रत्येकना. ४-०-०	१८ श्रीसिद्धहेमचतुष्कवृत्तिस्यादिसुचययुतम्	९-०-०

प्राप्तिस्थान—श्रीसिद्धचक्र-साहित्य-प्रचारक-समिति

C/o. संघवी चीमनलाल सवाईचंद, गलेमदी गोलेशेरी, सुरत (गुजरात). W. Ry.

હાર્દિક મન્મથા—

વિશેષમાં હમારી સમિતિના મુખપત્ર શ્રીસિદ્ધચક્રમાસિકમાં મુખ્યત્વે ૬૫૦ આગમોદ્ધારકની અમોઘદેગનાદિ વિગેરેનું વાચન एक सरस्वी रीते मलवायी अने पू० आचार्यदेवश्री-चन्द्रमागरश्रुतिनी निवेकभरी नजर नीचे आसनमान्य अनेकविध साहित्य सामग्रीओनुं साथे साथे वांचकोने सुधास्वादन शतु रहेवायी वांचकोनी संलग्गमा दिनप्रतिदिन वृद्धि थया न करे छे, अने प्रकाशनोने वेगवंता वनाववा माटे आर्थिकमहायकोनी हरिकार श्रद्ध रही छे; तेथी वळेनी (समितिनी अने मासिकनी) उज्जल कार्यवाहिओनी नोंधनो अतीव आदरभर्यो सत्कार आपग माटे शामनमान्य-चतुर्धसवनी व्यक्तिकोने आदरपूर्वक हार्दिक मन्मथानीये छीए.

ग्रन्थप्रसिद्धि अने उपसंहार—

“समितिनी अने मासिकको जन्म, वळेनी प्रशंसनीय कार्यवाहि अने सचालननुं पुण्यकार्य” आ त्रणे प्रकरणो आ ग्रन्थना प्रथम विभागनी प्रस्तावनामां आपेलां छे, तेने वाचकोए पुनः पुनः विवेकपूर्वक विचारनानी जरूर छे, एम तेओने आग्रहपूर्वकनी भलागण छे. कारण के तेमां समितिना-मासिकना विशाल उद्देशो-हेतुओ स्पष्टपणे माळग पडे छे, साथे साथे पुण्यग्रन्थ करवाना परमनिमित्तरूप सचालनना सुन्दर कार्यनी म्हारी जवाबदारीनुं अने ते वळे साथेना सेवाभावना सम्बन्धनुं ज्ञान वांचकोने स्पष्टरीतिए धर सके छे.

आ द्वितीय विभागरूपे छट्ठं अंग श्रीज्ञाताधर्मकथाङ्ग नामे प्रकाशन यतो आ ग्रन्थ द्वितीय आवृत्तिरूपे प्रसिद्ध थाय छे, अने तेथी प्रथमावृत्तिना सम्बन्धमां विस्तृत आलेखन प्रथम विभागनी प्रस्तावनामां करेल छे, तेथी अन् ते सम्बन्धना आलेखननुं पुनरावर्तन करवुं उचित नथी.

આ દ્વિતીય વિભાગના પ્રકાશનાર્થે પૂ૦ આચાર્યદેવ-શ્રીચન્દ્રમાગરસૂરિજીના પરમવિનેય પૂ૦ ઉપાધ્યાય શ્રીદેવેન્દ્રસાગરજી ગણિવરના સદુપદેશથી અમદાવાદ શાહપુર-મંગલ પારેલના સ્વાંચા વિષે આવેલ ઉપાશ્રયના વહીવટદારોણે રૂ૦ ૨૫૦) વસો ને પચાસ રૂપીઆ આપેલ છે, તે સિવાય મદદના અમાવે પડતર કિંમતના માવે અમારી સમિતિ તરફથી આ ગ્રન્થ વાંચકો માટે અને અમ્યાસીઓ માટે પ્રસિદ્ધ કરાય છે.

આ ગ્રન્થને પ્રકાશક કરવામાં સંપાદનનું ભગીરથ કાર્ય પૂ. આચાર્યદેવ શ્રી ચન્દ્રમાગરસૂરિજીએ કરેલ હોવાથી, પ્રૂફાદિ સંશોધન અને સારાશનું કાર્ય કરનાર પૂ. મુનિશ્રી ચન્દનમાગરજી મ. ને, નિયમિત અવસરે પ્રકાશન કરવામા શ્રી મહોદય પ્રી. પ્રેસ માલીકને અને પ્રેસ-માણસોને અત્ર યાદ કરીને વાંચકો-વિચારકો-અમ્યાસકો વાંચવા પહેલાં શુદ્ધિપત્રકથી શોધીને વાંચે-વિચારે-અમ્યાસ કરે એજ એક શુભેચ્છા.

૨૨૪ શેત્રમેમળ સ્ટ્રીટ,

મુંબાઈ નં. ૨.

સૌભાગ્યપશ્ચમી. ૨૦૦૯

નિવેદક—

પાનાચન્દ્ર રૂપચન્દ દ્વાઠ્ઠેરી

શ્રીસિદ્ધચક્ર-માસિકના-તન્ત્રી અને શ્રીસિદ્ધચક્રસાહિત્યપ્રચારકસમિતિના પ્રધાન-સચાલક.

શ્રીજ્ઞાતાધર્મકથાદ્વિતીયવિભાગે—

પ્રકાશિકાનું નિવેદન.

નૂતનવર્ષમાં પ્રવેશ—

પ્રાતઃસ્મરણીય—પૂજ્યપાદ—તપાગચ્છગગનદિનમણિ—શ્રીદેવસુરસંઘપરમ્પરાસંરક્ષક—શ્રીસિદ્ધક્ષેત્ર—સૂર્યપૂરસ્થિતશ્રીજૈનાગમમન્દિરતીર્થ-સંસ્થાપક, આગમોદ્ધારક, સ્વર્ગસ્થ—શ્રીઆનન્દસાગરસૂરીશ્વરજીના હાર્દિક આશીર્વાદથી અને તેઓશ્રીના પરમવિદ્વદ્વિનેય, શ્રીસિદ્ધ-ચક્રારાધનતીર્થ—શ્રીચન્દ્રપ્રભાસપાટણતીર્થોદ્ધારક, શ્રીસિદ્ધચક્ર—નવપદારાધકસમાજસંસ્થાપક, વૈયાકરણકેશરી, શ્રીઆનન્દવોધિની ઘૃત્તિકાર, શ્રીવર્ધમાનતપોમાહાત્મ્ય અને વિશતિવિવિશિકા-પંચાશકશાસ્ત્રસારાંશાદિવિવિધસામગ્રીરૂપ સાહિત્યના આલેખનકાર—પૂજ્યપાદ—આચાર્ય-દેવશ્રી—ચન્દ્રસાગરસૂરિજીની શાસનસંરક્ષક પ્રેરણાથી અમારી સમિતિના મુખપત્ર શ્રીસિદ્ધચક્ર માસિકનો પ્રાદુર્ભાવ થયો, અને આરાધકોની આરાધના આરાધ્યપદને અનુસરવાની સાથે અતીવ ઉજ્જ્વલ બને તે હેતુથી શાસનમાન્ય સાહિત્યના પ્રકાશનાર્થે સાથે સાથે અમારી શ્રીસિદ્ધચક્રસાહિત્ય—પ્રચારક—સમિતિનો પણ જન્મ થયો. આ સમિતિની અને આ માસિકની સુન્દર કાર્યવાહીઓથી ચતુર્વિધસંઘના આશીર્વાદ સાથે તન-મન-ધનની અનેકવિધ સહાયથી તે બન્ને (સમિતિ અને માસિક) પ્રફુલ્લ બનીને ઓગણીસમા નૂતન વર્ષમાં પ્રવેશ કરેલ છે.

શ્રીશક્તેશ્વરપાર્શ્વનાથાય નમઃ ।

॥ શ્રીજ્ઞાતાધર્મકથાઙ્ગે દ્વિતીયાવિભાગસ્ય સારાંશઃ ॥

૧--શ્રીમાકન્દીદારકાઘ્યન-સારાંશઃ ।

પૂર્વે આઠમા અધ્યયનમાં માયાથી અનર્થ કહી ગયા, હવે આ નવમા અધ્યયનમાં મોગોથી પાછા નહિ હઠનારને થતો અનર્થ, અને મોગોથી પાછા હઠનારને થતો લાભ અત્ર દર્શાવાય છે.

હે જમ્બૂ ! તે કાલે અને તે સમયે ચંપા નામની નગરી હતી. ત્યાં માકંદી નામનો સાર્થવાહ વસતો હતો, તેને ભદ્રા નામની માર્યા હતી, અને તેને જિનપાલિત અને જિનરક્ષિત નામના બે પૂત્રો હતા. તે બન્ને પૂત્રોએ અન્યોઅન્ય વિચાર કરીને લવણસમુદ્રના વાહનવડાવાલા ધંધામાટે આપણે વારસી વચ્ચત પણ જવું તેવું નક્કી કર્યું, અને માતાપિતાની રજા માર્ગી. માતાપિતાએ ઘણું સમજાવ્યું પણ માન્યું નહીં, આથી અનિચ્છાએ માતાપિતાએ રજા આપી; અને તે બન્ને ગયા. સમુદ્રમાં ઘણે દૂર ગયા પછી વાવંટોલીઆ વિગેરેનો સરત ઉપદ્રવ થયો, અને વહાણો માંગી ગયા, અને ઘણા માણસો હૂંવી ગયા; તથા લાવેલા કરીયાણાં પણ વધાંએ સમુદ્રને તઢીએ ગયાં. માકન્દીના તે બન્ને પુત્રોના હાથમાં એક પાટીડું આવ્યું તે પાટીયાની સહાયથી તરતા તરતા રત્નદ્વીપે ગયા. રત્નદ્વીપના પર્વતવિષે શાક સ્વાદને ફલાદિની શોધ કરીને મેઢ્ઢી-સ્વાદને નાલીયેરનાં પાણીથી તૃપ્ત થયા, અને નાલીયેરનું તેલ કાઢી ઇન્યોઅન્ય માલીશ કરી વાવોના પાણીથી સ્નાન કરી સ્વસ્થ

થયા. એક શિલા પર વેસીને “ચંપાનગરીમાં માતાપિતાની પાસે સમુદ્રની મુસાફરીના વહેવાર માટે જવાની માંગણી કરવી, માતાપિતાનું નિષેધ કરવું, અને અતિ આગ્રહથી રજા મેલવવી, લવણસમુદ્રમાં ઉતરવું, વાવંટોલીયાના ઉપદ્રવથી જાનમાલની થયેલી નુકશાની, તરતાં તરતાં અહિં આવવું અને खोराकમાં फलादिनुं खावું વિગેરેનો” વિચાર કરે છે—

તે સમયે આ રત્નદ્વીપના મધ્યભાગમાં રત્નદ્વીપ દેવતા નામે દેવી વસે છે, તે અતિ પાપીણી અને સ્વભાવે ભયંકર છે. સદરહુ દેવી અવધિજ્ઞાનથી આ માકન્દીના વન્ને પુત્રોને ત્યાં આવેલા જોહને ભયંકરરૂપ વિકુર્વિને ત્યાં આવીને કઠોર વચનોથી તે વન્નેને કહેવા લાગી કે-હે વન્ને માકંદિયદારકો ! તમે મ્હારી સાથે વિપુલ ભોગો ભોગવતા મ્હારી પાસે રહો, નહીં તો તમારું મસ્તક આ તલવારથી કાપી નાખીશ ! ભય પામેલા તે વન્ને શ્રેષ્ઠીપુત્રોએ કહ્યું કે તમારી આજ્ઞા પ્રમાણે હમે રહીશું. આ કબુલત લઈ તે દેવી પોતાના પ્રાસાદે લઈ ગઈ અને તે વન્નેની સાથે વિપુલ એવા ભોગોને ભોગવે છે, અને હંમેશાં તાજાં મીઠાં ફળો લાવી-આપીને વૃષ્ટિ કરાવે છે.

એક સમયે શકેન્દ્રના આદેશથી લવણાધિપતિ સુસ્થિત નામના દેવે રત્નદ્વીપની તે દેવીને આદેશ કર્યો કે “ત્હારે ૨૧ એકવીશવાર લવણસમુદ્રવિષે ફરી-ફરીને ઘાસ-પાંદડાં-લાકડાં-કચરો અને અશુચિ વગેરે જે કંઈ દુર્ગન્ધવાળું હોય તે ચોક્કસ કરી દેવું !” આવા આદેશથી તે વન્ને શ્રેષ્ઠીપુત્રોને તે દેવીએ કહ્યું કે-હું શકેન્દ્રના હુકમથી સમુદ્રની શુદ્ધિ માટે જાઉં છું, તમે અત્ર સુલે રહેશો. કદાચ તમને ન ગમે તો તમે પૂર્વ-પશ્ચિમ-ઉત્તર દિશાઓનો વનસ્વંડ વિષે ફરવા જશો તો ત્યાં જુદી જુદી ઋતુઓના ફળો છે, તેનાથી વૃષ્ટિ કરશો; અને મારી રાહ અત્રે જોશો. પરન્તુ દક્ષિણ દિશામાં જોજ નહિ, કારણ કે ત્યાં એક ભયંકર દૃષ્ટિવિષસર્પ રહે છે, તે તમારા શરીરનો નાશ કરશે. આ પ્રમાણે ત્રણવાર સાવચેતી આપી તે દેવી સમુદ્ર તરફ ગઈ.

वन्ने श्रेष्ठिपुत्रो त्रणे वनखंडोमां फरे छे अने आनंद करे छे. एक समय त्या त्रण दिशाना वनखंडोमां पण नहीं आनंद पामता तेमने दक्षिण दिशामां जवा नक्की कर्तुं, अने दक्षिणदिशामां केटलेक दूर गया पछी मरेला सर्प करतां पण वधु दुर्गन्ध आवतां पोताना वस्त्रवडे नाक बंध करीने आगळ चालवा मांडयुं, आगळ चालतां अनेक हाडकांथी व्याप्त एवा वधस्थानमा शूलीवडे मेदाएलो करुणस्वरने करतो एक पुरुष जोयो. उत्पन्न थयो छे भय जेने एवा ते वन्ने श्रेष्ठिपुत्रोए हकीकत पूछतां ते शूलीस्थित पुरुषे कहुं के-
 “हुं भारतवर्षनी काकंदीनो अश्ववणिक छुं. करीयाणा अने अश्वो वहाणोमां भरी लवणसमुद्र विषे धंधा अर्थे आवेलो, पण मार्गमां समुद्रना तोफानथी वहाणो डुबी गयां, अने हुं पाटीयाना आधारे अहीं आवी पहोंच्यो; अने पछी रत्नद्वीप देवता नामनी देवीना भोग-विलासमां सपडायो. वणो समय तेनी साथे भोगादिमां गयो, पण एक समये सामान्य अपराध आवतां आ अवस्था पाम्यो छुं, माटे भाविमां तमारा शरीरोनुं कोण जाणे शुं थशे !” आ सांभलीने भयभीत थयेला वन्ने भाइओए एना संकजामांथी छूटवानो उपाय पूछ्यो. तेना जवाबमां ते शूलीथी मेदाएला पुरुषे कहुं के पूर्वदिशामां शैलक नामना यक्षनुं मन्दिर छे तेमां अश्वरूपने धारण करतो यक्ष वसे छे. ते शैलक यक्ष चौदश-आठम-अमावास्या-पूर्णिमाना दिने प्राप्त थयेला समये मोटा शब्दथी एवी रीते बोले छे के-कोने तारुं !; कोनुं रक्षण करुं !; त्यां तमे जाव अने तेनी सेवा करो अने ज्यारे ते बोले त्यारे जवाबमां कहेजो के हमने तारो ! हमारुं रक्षण करो ! रत्नद्वीप देवताना हाथमांथी हमोने तारो ! आ प्रमाणे ते पुरुषथी श्रवण करी शैलकयक्षना मन्दिरमां गया अने ते पुरुषना कहा मुजब सर्वे कर्तुं. शैलकयक्षे तेजोनी मागणी कबुली अने कहुं के समुद्रमध्ये थइ जतां ते देवी प्रतिकूल-अनुकूल उपसर्गो करशे, तमे जरा पण क्षोभ पामशो नही, तेम चलयमान पण थशो नहीं, अने थशो तो हुं म्हारी पीठ परथी नीचे नाखी दइश ! आ वातने ते

બંનેએ કબૂલ કરી, દટલે અશ્વરૂપ વિકુર્ચિને તે યક્ષે પોતાની પીઠ ઉપર વેસાડ્યા અને આકાશમાર્ગે સમુદ્ર પર થઈ ચાલ્યો. હવે તે રત્નદ્વીપ દેવતા પોતાનું કાર્ય સંપૂર્ણ કરી ડ્યાં પોતાના પ્રાસાદમાં આવી ત્યાં તેઓને દેખ્યા નહીં, અને આજુબાજુ તપાસતાં પણ તેમને દેખ્યા નહીં, દટલે અવધિજ્ઞાનથી ઉપયોગ મૂકતાં દરીયા પર થઈને શૈલક યક્ષની સાથે જતા તે વન્નેને જોયા, અને તલવાર હાથમાં લઈ તેમની પાસે આવી.

કંદક કોમલ હૃદયવાળા જિનરક્ષિતને જાણી અનેક પ્રકારના અનુકૂલ ઉપસર્ગો કરવા લાગી અને ડ્યાં જિનરક્ષિતનું મન ચલાયમાન થયું દટલે શૈલકયક્ષે તેને પેંકી દીધો. તે દેવીએ અનેક પ્રકારે તિરસ્કાર કરી તલવાર વડે તેના દૂકંડે દૂકડા કરી નાલ્યા, અને ચારે દિશાઓને વલ્લિદાન અર્પણ કર્યું.

અન્ન યોજના—

દેવી રીતે હે શ્રમણો ! જે હમારી પાસે સંયમ ગ્રહણ કરી પાછા મનુષ્ય સમ્બન્ધિ ભોગોમાં આસ્વાદ કરે છે યાવત્ તેની અમિલાપા કરે છે, તે આ મવમાં ઘણા દવા સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓને નિંદવા લાયક થાય છે; યાવત્ ઘણો સંસાર રંચે છે.

રત્નદ્વીપ દેવતા નામની દેવીએ તેવાર પછી જિનપાલિતને અનુકૂલ-પ્રતિકૂલ ઘણા ઉપસર્ગો કરવા માંડ્યા, પણ સર્વ ઉપસર્ગો સહન કરી જિનપાલિતે નિષ્ફલ કર્યા, તેના પરિણામનું નહિં ચલિતપણું થવાથી થાકીને તે દેવી ચાલી ગઈ. શૈલકયક્ષે નિર્વિઘ્ને જિનપાલિતને ચંપાના ઉદ્યાનમાં લાધી પોતાની પીઠ પરથી ઉતાર્યો અને જિનપાલિતની રજા લઈ પોતાના સ્થાને ચાલ્યો ગયો.

જિનપાલિત પોતાના ઘેર આવ્યો અને માતાપિતાને મલી જિનરક્ષિતના મરણની વાત કરી, સર્વે કુટુંબે લૌકિક કાર્યો કરી શોક

દૂર કર્યો. એક સમયે માતાપિતાએ જિનપાલિતને પૂછ્યું કે જિનરક્ષિતનું મરણ કેવી રીતે થયું ?, ત્યારે તે જિનપાલિતે ઠેઠ સુધીની વાર્તા કરી.

એક સમયે પ્રમુ શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર ત્યાં પધાર્યા—સમવસર્યા તેમની પાસે જિનપાલિતે ધર્મ શ્રવણ કરી સંયમને ગ્રહણ કર્યું અને અગીયાર અંગ મળ્યો; યાવત્ મહીનાનું અનશન કરી કાઠધર્મ પામી સૌધર્મ દેવલોકમાં વે સાગરોપમના આયુષ્યવાઠો દેવ થયો. હે જન્મ ! ત્યાથી તે ચ્યવી મહાવિદેહક્ષેત્રવિષે મોક્ષ પામશે.

યોજના:—એવી રીતે જે સાધુઓ મનુષ્ય સમ્બન્ધી ભોગોનો ત્યાગ કરી તેની વાંચ્છા આદિ કરતા નથી તે જિનપાલિતની માફક આ ભવમાં પણ સુખી થાય છે, અને પરભવમાં મોક્ષનાં અનુપમ સુલ્લોને મોગવે છે.

इति नवम-अध्ययन सारांशः समाप्तः

૧૦ શ્રી ચન્દ્રજાતાધ્યયનસારાંશઃ

પૂર્વના અધ્યયનમાં અવિરતિને વશ થનારને થતો અનર્થ, અને વશ ન થનારને થતો લાભ વર્ણવ્યો, આ દશમા અધ્યયનમાં પ્રમાદીને થતી ગુણની હાની અને અપ્રમાદીને થતી ગુણની વૃદ્ધિ વર્ણવાય છે.

ए प्रमाणे निश्चये करीने हे जन्मू ! श्रमण भगवान् महावीर राजगृही नगरीમાં समवसर्यां हुता, त्यारे श्री गौतमस्वामिण् तेओश्रीने पूछ्युं के-हे भगवन् ! जीवो गुणनी हानि केवी रीते पामे छे, अने गुणनी वृद्धि केवी रीते पामे छे !, आवा प्रकारना प्रश्नना जवावमां प्रमु कहे छे के:—

હે ગૌતમ ! પૂર્ણિમાના ચન્દ્રને છોડીને વદી પક્ષનો પડવાનો ચન્દ્ર વર્ણ-સૌમ્યતા-તેજ-ક્ષાન્તિ-દ્યુતિ-હાયા-યાવત્ મંડલે કરી હીણ થાય છે, તેમ વદી પક્ષના ત્રીજનો ચન્દ્ર તેથી કરી પળ વર્ણાદિ કરી હીણાદિ થાય છે; યાવત્ અમાવાસ્યાનો ચન્દ્ર સંપૂર્ણ હીણ થાય છે.

તેવી રીતે જે સાધુઓ અથવા સાધ્વીઓ સંયમ ગ્રહણ કર્યા છતાં ક્ષમા-મુક્તિ-ગુણ-આર્જવ-માર્જવ વગેરે સંયમના ગુણોથી હીણ થાય છે, તેઓ વદી પક્ષના પડવાના ચન્દ્રથી માડી યાવત્ અમાવાસ્યાના ચન્દ્રની જેમ સર્વ ગુણોથી હીણ થાય છે.

હે ગૌતમ ! જેવી રીતે અમાવાસ્યાના ચન્દ્રને છોડીને શુક્લ પક્ષના પડવાનો ચન્દ્ર-વર્ણાદિ કરી અધિક થાય છે, યાવત્ પૂર્ણિમાએ સર્વસ્વરૂપે સંપૂર્ણ થાય છે; તેવી રીતે જે સાધુ અથવા સાધ્વી સંયમ ગ્રહણ કરી પોતાના ક્ષાન્તિ આદિ ગુણોની વૃદ્ધિ કરે છે તે અનુક્રમે પૂર્ણિમાના ચન્દ્રની જેમ સંપૂર્ણ ગુણોને પામે છે.

અત્ર નિગમન-યોજના ટીકાકારે જણાવી છે, તે નીચે પ્રમાણે:—

ચંદ્રોદયકાલપક્ષે પરિહાઈ પણ પણ પમાયપરો । તહ ઉગ્ધરચિગ્ધરનિરંગણો નિ ન ય રુચ્છિગ્ધં લહ્હ ॥ ૧ ॥

માનાર્થ:—કુળ પક્ષ વિષે જેમ ચન્દ્ર હાળી પામે છે, તેવી રીતે આરંભ પરિગ્રહમાં અનામકત્ત એવો પણ સાધુ પ્રમાદમાં તત્પર હોય તો હાળી પામે છે, અને રુચ્છિતને પામી શકતો નથી.

જહ ચંદ્રો તહ સાહુ રાહુવરોહો જહા તહં પમાઓ । વળ્ણાઈ ગુળગણો જહ તહા સ્વમાઈસમળધમ્મો ॥ ૨ ॥

માનાર્થ:—જેવી રીતે રાહુથી ગ્રસાયેલો ચન્દ્રમા તેજ રહિત થાય છે, તેવી રીતે સાધુ પ્રમાદથી સાધુ ગુણ રહિત થાય છે. જેવી

રીતે ચન્દ્રમાનો વર્ણાદિ ગુણનો સમૂહ ઘટે છે, તેવી રીતે તે સાધુના ક્ષમાદિ દશ પ્રકારના ધાર્મિક ગુણો ઘટે છે.

પુણ્ણોવિ પદ્મદિનં જહ હાયંતો સઘહા સસી નસ્સે । તહ પુણ્ણચરિત્તાવિ હુ કુસીલસંસગિમાઈહિ ॥ ૩ ॥

માવાર્થ—પૂર્ણ એવો પણ ચન્દ્રમા વદ પક્ષમા દિને ઘટતો સર્વથા નષ્ટ થાય છે, તેવી રીતે પૂર્ણ એવા ચારિત્રવાલો પણ કુશીલોની સોવતથી સર્વથા નષ્ટ-ચારિત્રવાન્ થાય છે.

જણિયપમાઓ સાહુ હાયંતો પદ્મદિનં સ્વમાઈહિ । જાયહ નદ્ધચરિત્તો તત્તો દુક્કલાઈં પાવેહ ॥ ૪ ॥

માવાર્થ—ઉત્પન્ન થયો છે પ્રમાદ જેને એવો સાધુ ક્ષમાદિ ગુણોથી હંમેશાં હીણ થતો નષ્ટ-ચારિત્રી થાય છે, અને દુઃખોને પામે છે.

હીણગુણાવિ હુ હોઠુ સુહગુરુજોગાહજણિયસંવેગો । પુણ્ણસરૂવો જાયહ વિવઙ્ઘુમાણો સસહરોવ ॥ ૫ ॥

માવાર્થ—હીણ ગુણવાલો પણ ઉત્તમ ગુરુમહારાજથી ઉત્પન્ન થયેલો છે સ્વેગ જેને તે વધતા એવા ચન્દ્રની જેમ પૂર્ણ સ્વરૂપ-વાલો થાય છે.

इति दशमाध्ययनस्य सारांश समाप्तः

—૨૭:૬૬—

૧૧-શ્રીદાવદ્રવ-અધ્યયન-સારાંશ:

આની પૂર્વના અધ્યયનમાં પ્રમાદિને ગુણહાનિ, અને અપ્રમાદિને ગુણની વૃદ્ધિ જણાવી છે; આ અધ્યયનમાં માર્ગની આરાધના, અને માર્ગની વિરાધનાથી ગુણની હાનિ-વૃદ્ધિ કહે છે.

જે જન્મુ ! તે કાલ અને સમયે રાજગૃહી નગરી વિષે ગૌનમસ્વામિણ પ્રશ્ન કર્યો કે-હે પ્રસુ ! જીવો આરાધકો અને વિરાધકો કેવી રીતે થાય છે !—

હે ગૌતમ ! (૧) જેવી રીતે સમુદ્રના એક કાંઠે દાવદ્રવ નામનાં વૃક્ષો થાય છે, તે વૃક્ષો પત્ર-પુષ્પો-ફલો આદિથી અત્યન્ત શોભે છે. જ્યારે દ્વીપ સમ્બન્ધીના જુદી જુદી દિશાઓથી હલવા અને મહાવાયરા વાય છે, ત્યારે ઘણા એવા તે વૃક્ષો ફલાદિથી સુશોભિત થાય છે, અને તેમાંના કેટલાક વૃક્ષો સુકાઈને મ્લન પામે છે; તેવી રીતે જે સાધુ અથવા સાધ્વી પ્રવજ્યા અંગીકાર કર્યે છતે ઘણા એવા સ્વશાસનના સાધુ-સાધ્વીથી સહન કરે છે. અને અન્યતિર્થીઓથી તેમ ગૃહસ્થોથી સહન કરવાના અવસરે સહન નથી કરતા તે સાધુ-સાધ્વી દેશવિરાધક થાય છે. (૨) જેવી રીતે સમુદ્રના એક કાંઠે દાવદ્રવ નામના વૃક્ષો થાય છે તે પત્રાદિથી અતિશય શોભે છે પરન્તુ જ્યારે વાયરાથી ઘણા એવા જૂના સુકાર ગયેલા વૃક્ષો મ્લન પામે છે, અને કેટલાક વૃક્ષો શોભાને પામે છે તેવી રીતે જે સાધુ અથવા સાધ્વી પ્રવજ્યા અંગીકાર કર્યે છતે અન્યતિર્થીઓથી તેમ ગૃહસ્થોથી સમ્યક્ પ્રકારે સહન કરે છે, કિન્તુ-સાધુ-સાધ્વીથી સહન કરતાં નથી તે દેશઆરાધક થાય છે. (૩) જેવી રીતે સમુદ્રના કિનારે સર્વ દાવદ્રવ નામના વૃક્ષો પત્રાદિ વડે શોભે છે પરન્તુ વાયરો વાયે સર્વે મ્લન પામે છે, તેવી રીતે જે સાધુ અથવા સાધ્વી, સાધુ-સાધ્વીઓની તેમ અન્યતિર્થીઓ આદિથી સહન કરતો નથી તે મર્વવિરાધક થાય છે. (૪) જેવી રીતે સમુદ્રના કિનારે સર્વ દાવદ્રવ વૃક્ષો પત્રાદિવડે શોભે છે, અને જ્યારે વાયરા વાય છે ત્યારે પણ શોભે છે પરન્તુ મ્લની પામતા નથી તેવી રીતે જે સાધુ અથવા સાધ્વી પ્રવજ્યા અંગીકાર કર્યે છતે સાધુ-સાધ્વીથી તેમ શ્રાવક શ્રાવિકા અને અન્યતિર્થીઓથી થતા પરિપ્તો સહન કરે છે તે સર્વઆરાધક થાય છે.

इति एकादश-अध्ययन-सारांश समाप्तः

૧૨-શ્રીઉદક-અધ્યયન-સારાંશ :

પૂર્વે અગીયારમા અધ્યયન વિષે ચારિત્ર ધર્મનું વિરાધકપણું અને આરાધકપણું કહ્યું, અહીં સ્વભાવે કરીને મલીન એવા મન્ય-આત્માઓનું સદ્ગુરુના સસ્કારથી ચારિત્રનું આરાધકપણું થાય છે તે ઉદકના દ્રષ્ટાંતથી કહે છે.

હે જમ્બૂ ! તે કાલે અને તે સમયે ચંપાનગરીના પૂર્ણભદ્ર ચૈત્ય વિષે શ્રીવીરપ્રસુ સમવસર્યા, તે નગરી વિષે જિતશત્રૂ નામનો રાજા રાજ્ય કરે છે, અને તેને ધારિણી નામની રાણી તથા અદીનશત્રૂ નામનો યુવરાજ હતો; તથા શ્રમણોપાસક-સુબુદ્ધિ નામનો મુખ્ય પ્રધાન હતો. તે નગરીની બહાર દેશાન દિશાએ એક ટાલ છે તે ઘણી ગન્ધાતી છે, તે જોઈને ગૌતમસ્વામીએ પ્રસુને પ્રશ્ન કર્યો કે-હે પ્રસુ ! આ આજ રૂપે રહે ? પ્રસુએ કહ્યું કે-એ અર્થમાં સમર્થતા નથી, ઈથી અતિઅનિષ્ટગન્ધવાળી પળ થાય, અને સુરમિ-ગન્ધવાળી પળ થાય.

એક સમયે જિતશત્રૂ રાજા ઘણા એવા ક્ષત્રિયો-શેઠીઆઓ સાથે સુંદર પુત્ર મોજન કર્યા પછી તે મોજનથી આશ્ચર્ય પામેલા રાજાએ તે મોજનના ઘણા વચ્ચાણ કર્યા, અને ઘણા વીંજાઓએ પળ વચ્ચાણ કર્યા; ત્યારે સુબુદ્ધિ મંત્રીને મૌન રહેલો જોઈને વેત્રણવાર રાજાએ પૂછ્યું. તે સમયે સુબુદ્ધિ મન્ત્રીએ કહ્યું કે-હે રાજન્ ! સારા લાગતા શહુના પુત્રગલો સ્વરાવળે પરિણમે છે, અને સ્વરાવ લાગતા શબ્દના પુત્રગલો સારાળે પરિણમે છે; સારા લાગતા રૂપવાળા પુત્રગલો સ્વરાવ રૂપળે પરિણમે છે, તેમ સ્વરાવ લાગતા રૂપવાળા પુત્રગલો સારાળે પરિણમે છે, તેમ સુગંધીદાર પુત્રગલો દુર્ગન્ધી પુત્રગલળે પરિણમે છે, અને દુર્ગન્ધવાળા પુત્રગલો સુગંધવાળા પુત્રગલોળે પરિણમે છે; તેવી રીતે રસ અને સ્પર્શના પુત્રગલોમાં પળ થાય છે. આથી

આ આહારોમા આશ્ચર્ય શું પામવાનું છે : અર્થાત્ આથી મને આશ્ચર્ય થતું નથી. સુબુદ્ધિ મંત્રીની આવી વાણીને રાજાએ મૌન રહીને સ્વીકારી નહીં. એક સમયે જિતશત્રૂ રાજા ઘણા પરિવાર સાથે ઘોડા ઉપર વેસી ફરવા નિકળ્યો, નગરની (સ્કાલ) સ્વાહ આવતાં તેની દુર્ગન્ધથી રાજાએ પોતાનું નાક કપડાના છેડાથી ઢાંકી દીધું, અને વીજી વાજુ ફરી ગયા. સાથે વધાયે કહેવા લાગ્યા કે— મરેલા સર્પ કરતા પળ વધુ સ્વાચ ગન્ધ આની છે, તેવી રીતે તેનું રૂપ, સ્પર્શ અને રસ પણ નિંદનીય છે. આ સમયે પણ મૌન રહેલા સુબુદ્ધિ મંત્રીને રાજાએ પૂછ્યું ત્યારે તેણે પહેલાની જોમજ જવાબ આપ્યો. આ વખતે રાજાએ સુબુદ્ધિ મંત્રીને કહ્યું કે—હે સુબુદ્ધિ ! આવી જુદી મિથ્યાભિનિવેશ વાતો ન કર ! સુબુદ્ધિ મંત્રીને વિચાર થયો કે—અહો ! આ જિતશત્રૂ રાજા—સત્ય તથ્ય—અવિતથ—સદ્મૂત એવા જિનેશ્વરે પ્રભુપેલ ભાવોને જાણતો નથી, માટે તે ભાવો જણાવવા કાંઈક ઉપાય કરું !! આ પ્રમાણે ઇચ્છીને વિશ્વાસુ માણસો દ્વારા કુંભારની ટુકાનેથી નવા ઘડા મંગાવ્યા અને સંઘ્યાકાળે મનુષ્યની અવરજવર વંધ થયે તે સ્વાહ(સ્કાલ)માંથી પાણી મંગાવ્યું; અને ગઢાવી તે ઘડાઓમા ભર્યું. સાત રાત્રિ સુધી તેને ઝારવા દીધું અને મસ્મ—રક્ષા વિગેરે ચૂર્ણ નાંલી ફરી પણ તે રીતિએ નવા ઘડાઓમાં ભર્યું, એમ વારંવાર સાત વખત કરતાં તે પાણી સ્વચ્છ—સ્ફટિકરલ જેવું મનોહર અને સ્વાદિષ્ટ થયું. આ પાણીને મંત્રીએ ચાલી જોઈ સ્નાત્રી કરી, અને પાણીને સુગંધી કરવાવાળા દ્રવ્યોથી તે પાણીને સુગંધીવાળું કર્યું. જિતશત્રૂ રાજાના જલરક્ષકને બોલાવી ભલામણ કરી કે આ પાણી તું મોજનવેળાએ રાજાને આપજે ! જિતશત્રૂ રાજાએ મોજનવેળાએ આ પાણી પી તે પાણીનાં ઘણાં વસ્ત્રાણ કર્યાં, અને આ પાણી કયા સ્થાનથી લાવવામાં આવ્યું છે, તેની તપાસ કરતાં જલરક્ષકે સુબુદ્ધિમંત્રીએ આ પાણી આપ્યાનું જાહેર કર્યું. રાજાએ સુબુદ્ધિમંત્રીને બોલાવ્યો અને કહ્યું કે—હે મંત્રીશ્વર ! હું તમને કયા કારણે અનિષ્ટ થયો છું કે—તમે હંમેશાં મોજનવેળાએ આ ઉદકરત્નને ઉપસ્થિત

करता नथी ! आ पाणी तमे' क्यांथी प्राप्त कर्युं ! आ प्रश्नना जवाबमां मंत्रीए सर्व बीना कही. त्यारे ते बात पर विश्वास नहीं लावता राजाए पोताना अभ्यन्तर पुरुषने बोलवी मंत्रीना कह्या प्रमाणे पाणी लावी कह्या प्रमाणे करवा रूचव्युं. ते प्रमाणे तेणे तैयार करेला पाणीनो आस्वाद राजाए करी मन्त्रीना वचन उपर श्रद्धा करी, अने मन्त्रीने बोलवीने आ तमे क्यांथी शील्य्या !, जाण्युं ! तेवुं पूछ्युं. सुबुद्धि मन्त्रीए जिनवचनथी वस्तुना स्वभावो में जाण्य्या छे तेवुं जणाव्युं. जीतशत्रू राजाए जिनवचनो सांभळवानी इच्छा दर्शवाथी सुबुद्धि मन्त्रीए चार प्रकारनो धर्म जिनकथित कह्यो, तेम महाव्रतो-अणुव्रतो पण जणाव्या. जितशत्रू राजाए जिनधर्म प्रत्ये श्रद्धा प्राप्त थवाथी मन्त्री पासे पांच अणुव्रतो अने बार प्रकारनो श्रावकधर्म स्वीकार्यो.

एक समये पधारेला स्थविर मुनि महात्मा पासे धर्म श्रवण करी सुबुद्धि मन्त्रीने संयम ग्रहण करवानी इच्छा थइ, अने ते हुक्कीकत राजाने जणावी. वन्नेए साथे दीक्षा लेवानुं नक्की करीने ते पत्नी ते राजाए राज्यसुखो बार वर्ष सुधी भोगवीने अदीनकुमारने राज्याभिषेक करी मोटा महोत्सवपूर्वक राजाए मन्त्री साथे संयमने ग्रहण कर्युं यावत् अगीआर अंग भण्या-घणा वर्षो संयम पाळी एक मासनी संलेखना करी वन्नेए सिद्धपद प्राप्त कर्युं, अर्थात्-मोक्षे गया.

उपसंहार-मिथ्यात्वथी मोहित मनवाला पापकार्योमां आसक्त अने गुण रहित एवाओ पण उत्तम गुरुमहाराजना प्रसादथी-संसर्गथी दुर्गंधवाली आ खालना पाणीनी जेम गुणवानो थाय छे.

इति द्वादश-उदकाध्ययन सारांशः

૧૩-શ્રીદર્દુર-અધ્યયન સારાંશઃ ।

પૂર્વે કહેલા અધ્યયનમાં-સંસર્ગવિગેષથી ગુણનો ઉત્કર્ષ થાય છે તે કહ્યું. આ તેરમા અધ્યયનમાં સંસર્ગવિશેષના અભાવની છતાં ગુણોનું ઓછું થયું જણાવે છે.

હે જન્મ્ ! તે કાલ અને સમયે રાજગ્રહી નગરીમા ગુણદોલનૈત્યવિયે પ્રમુ મદ્દાનીર સમવસર્યા હતા, ત્યારે સૌધર્મકરુપ નામના દેવલોક વિષે દર્દુરાવંતસક નામના વિમાનમાં મુખમાં નામની સગા વિષે દર્દુર નામના સિદ્ધાસનપર દર્દુર નામનો દેવ હતો. તે સૂર્યામ-દેવની જેમ લીલા કરતો હતો (જત્ર વર્ણન રાયપસેળીયમાં જોવું), તેને વિપુલ પૃથ્વા અવિજ્ઞાનવડે પ્રમુને જોડ સગનસરણમાં આવી સૂર્યામદેવની જેમ નાટ્યાવિધિ દેલાહીને તે દેવ નાહ્યો ગયો. આ સમયે ગૌતમસ્વામિપ્ વંદન-નમસ્કાર કરી પ્રમુને પૂછ્યું કે-હે પ્રમુ ! આ મોટી ક્ષદ્ધિવાલા દર્દુર દેવની વિરુદ્ધેલી દિવ્યસમૃદ્ધિ કયાં ગદ્ ! અને કયાં સમાદ્ ગદ્ ! પ્રમુપ્ શ્રી ગૌતમસ્વામિના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં જણાવ્યું કે-હે ગૌતમ ! તે દિવ્ય સમૃદ્ધિ તેના શરીરમાં ગદ્ અને તેના શરીરમાં સમાળી, તે શિસ્તરના આકારવાલા ઘરના હૃદયંતથી જાણવું.

પુનઃ ગૌતમસ્વામિપ્ પ્રમુને પૂછ્યું કે-હે પ્રમુ ! દર્દુર નામના તે દેવે જાતી દેવક્ષદ્ધિ શી રીતે પ્રાપ્ત કરી અર્થાત્ રચાથી મલી ! દર્દુરદેવના પૂર્વમવનું કરેલું વર્ણન.

હે ગૌતમ ! આ જંત્રુદ્વીપ નામના દ્વીપ વિષે ભરતશ્વેત્રમાં રાજગૃહીનગરી વિષે નંદ્ર નામનો મળિઆર શ્રેષ્ઠી વસતો હતો. તે કાલ અને તે સમયે હે ગૌતમ ! હું સમવસર્યો હતો, તે અવસરે ઐળિક રાજા વગેરે જનો પર્યદામાં દેશના ઘ્રવણ કરવા આવ્યા. આ વાત નંદમળિઆરે સાંમલી અને તેને પળ દેશના ઘ્રવણ કરી સમ્યક્ત્વસહિત ઝિનપર્ગનો સ્વીકાર કર્યો. હમે વીજે વિહાર કરી ગયા પછી

સાધુના નહીં દેસવાથી સેવા રહિત અને શિલામળના અમાવે તથા શ્રવણ ઇચ્છાનો અભાવ થતાં સમ્યગ્માર્ગથી સ્વસ્વા લાગ્યો અને મિથ્યામાર્ગમા વધવા લાગ્યો. એક વસ્તુ ડનાલામાં અઠમના પચ્ચક્ષણ કરી પૌષ્ઠશાલામાં રહ્યો હતો. ત્યાં તરસ અને મૂલ્યથી પરાભવ પામ્યો છતો ચિન્તવન કરવા લાગ્યો કે તે શેઠીઆઓને ઘન્ય છે કે જેઓએ કૂવા-વાવડી-પુક્કલરણી અને તલાવો-સરોવરો કરાવ્યા છે, અને તેમા લોકો સ્નાન કરે છે, પાણી પીએ છે, હું પણ શ્રેણિકમહારાજાની પાસે જઈ અમ્યકુમારની રજા લઈ પુક્કલરણી કરાવી કલ્યાણ કરું, સવારમા પૌષ્ઠ પારી મોડું મેટણું લઈ શ્રેણિક રાજા પાસે ગયો અને મેટણું કરીને પુક્કલરણી કરાવવાની આજ્ઞા માગી. શ્રેણિક મહારાજાએ તેને આજ્ઞા આપી એટલે તેણે પુક્કલરણીને યોગ્ય જગા જોઈને તે સ્વોદાવી, (ચારે સ્વળા સરસાવાડી વિશાલ વાવડીને પુક્કલરણી કહે છે) તે પુક્કલરણી શુદ્ધ મિષ્ટજલ અને કમલોથી શોભવા લાગી. તે વાવડીની ચારે દિશામાં વનલંડ કર્યા, તેમાં (૧) પૂર્વદિશાના વનલંડમાં એક મોટી ચિત્રસમા કરાવી, અને લોકને વેસવા યોગ્ય તેમાં આસનો કરાવ્યાં. (૨) દક્ષિણદિશાના વનલંડમાં અનેક ધાંમલાથી શોભતી મહાનશશાલા-સોડા સહિતની દાનશાલા કરાવી, તે દાનશાલાને અનેક શ્રમણ-માહુનો-અતિથિઓ વગેરે સેવે છે. અર્થાત્ ત્યાં આહારથી તૃપ્તિ મેલ્લે છે. (૩) પશ્ચિમદિશાના વનલંડમાં અનેક સ્તમ્ભોથી શોભિત તેગિચ્છિયશાલા-મોડું વૈદ્યોનું ઔષધાલય-અર્થાત્ દવાલાનું કરાવ્યું, તેમાં ઘણા વૈદ્યોનો દરદીઓ લાભ લે છે. (૪) ઉત્તરદિશાના વનલંડમાં-અલકારસમા-હજામો. વિગેરેની જોગવાઈ કરાવી છે, તેમાં શ્રમાદિ દૂર કરવા વિગેરેનો લાભ લોકો લે છે; અર્થાત્ રાજગૃહીની જનતા અને પરદેશની જનતા તેનો ઉપમોગ કરી આનન્દ માને છે, અને નંદમણીઆનાં વસ્થાન કરે છે; નંદમણીઆર પોતાનાં વસ્થાન સાંભલી પોતાના આ કાર્યને પુણ્યકાર્ય માનવાનો સંતોષ લે છે.

एक समय ते नंदमणीयारथेष्टिने शरीरमां सोल रोगो एक सामटा प्रगट थया, अनेक दवाओ करावी घणा उपायो कराव्या, पण एके रोगनुं शमन थयुं नहि; अने आर्चरौद्रध्यान वश थयो थको नंदा पोस्तरणी पर मूर्छां करतो मरीने तेज वावडीमा देडकीना पेटे देडकापणे उत्पन्न थयो. जन्म पाय्या पछी यावत् मोटो थयो, ते पोक्खरणीना अने नंदमणीयारना चत्ताण त्यां आवेला जलार्थीओ करे छे, ते सांभली उहापोह करता ते देडकाने जातिस्तरणज्ञान प्राप्त यंयुं आथी पोतानो पूर्वभव याद आब्यो, अने पोतानुं जैन धर्मनुं पालवु, तेम संसर्गना अभावथी मिथ्यात्वीओना परिणामो थया, तेम ते पापयुक्त परिणामथी देडका तरीके जन्मनुं, विचारी धणो पश्चात्ताप कर्यो, अने पूर्वं स्वीकारेला पाच अणुव्रतो अने सात शिक्षाव्रतो स्वीकारी अभिग्रह कर्यो के, ज्यांसुवी जीवुं त्यांसुवी छठना पञ्चक्खाणमां रहेवुं अने पारणे फासु जल पीवुं, अने मनुष्योण उत्तरेला मेलवडे आजीविका निभाववी, आ रीते (देडकना भवमां) जीवन चलाववा लाग्यो.

ते काल अने ते समये हे गौतम ! हुं राजगृही नगरीना गुणशेल्चैत्य विषे समोसयों, पर्यदा थई. आ वार्तालाप ते वावडी पर वेठेला लोको अन्योअन्य करवा लाग्या. आ वार्तालापने ते देडकाण सांगब्यो, आथी अहिं आववा ते वावडीथी वहार निकली उतावलो उतावलो आवी रणो हतो; तेवामां श्रेणिक राजा चतुरंगी सेना सहित ग्दारी पास आवतो हतो, तेमा तेमना घोडाना पग नीने ते आवी गयो, आथी निर्बल वनेलो ते देडको एक बाजु खसी जई फायाने वोसरावी, आराधना करतो शुभ ध्याने काल करी सौधर्म नामना देवलोकविषे दर्दुर नामना विमानमां दर्दुर नामनो देव थयो. देव थयेला तेने अवधिज्ञानथी उपयोग मूकी अहिं आवी ऋद्धि विकुर्वी हती, त्यांथी ते च्यवीने महाविदेह क्षेत्रमां मोक्षने पामशे.

उपसंहार—नंदमणियारनी जेम संपूर्ण गुणवालो पण आर्त्ता उत्तम गुरु महाराजना संसर्गथी रहित थाय तो प्राये गुणनी हानि पामे छे माटे उत्तम गुरुना संसर्गमां सर्वदा रहेवुं.

इति १३-श्रीदुर्गर-अध्ययनस्य सारांशः समाप्तः ॥

१४-श्रीतैत्तलिपुत्र-अध्ययन-सारांशः ।

तेरमा अध्ययनमां सामग्रीना अभावे छता गुणोनी हानि जणावी, आ चौदमा अध्ययनमां तथा प्रकारनी सारी सामग्रीनो योग थाय तो गुणोनी वृद्धि थाय छे ते जणावशे.

हे जम्बू ! ते काल अने ते समये तेयलिपुर नामनुं नगर हउं, त्यां प्रमद नामनुं उद्यान हउं, त्यां कनकरथ नामनो राजा राज्य करतो हतो, तेने पद्मावती नामनी राणी हती अने तैत्तलिपुत्र नामनो प्रधान हतो; अने त्यां मूपिकादारक नामनो सोनी हतो. ते सोनीने भद्रा नामनी स्त्री हती अने पोट्टिला नामनी पुत्री हती. एक समये तैत्तलिपुत्र आमात्य केटलाक परिवार साथे फरवा निकळ्यो हतो, तेने एक मकानमां सोनाना दडाए रमती पोट्टिलाने नोई, तेना उपर आसक्ति थई. आथी स्थाने आवी तपास करी तो ते महेल जेवुं मकान सोनीनुं हउं, अने ते बालिका सोनीनी छे तेम जाण्युं. अमात्ये पोताना विश्वासु माणसो द्वाराए मुपिकादारक सोनीने कहाव्युं के तारी पुत्री पोट्टिला साथे आमात्यने परणवा इच्छा छे. आवनार माणसोने सोनीए कलुं के मारी पुत्रीने तेओ वरे तो तमारो उपकार मानीश. एम कही तेओनो सत्कार कर्यो; घणी धामधूमपूर्वक तैत्तलिपुत्र आमात्य ते पोट्टिला साथे परण्यो, अने तेनी

साथे आनन्दपूर्वक दिवसो गमन करे छे.

कनकरथ राजा राज्यपर-राष्ट्रपर-भंडारपर अने अन्तेपुरी; उपर खुब आसक्तिवाळो थयो तेथी जे कोई पोतने ल्यां पुत्रादि थाय छे तेना कोइनी हाथनी आंगळीओ, तो कोइनो अंगुठो, तो कोइनी पगनी आंगळीओ, तो कोइनो पगनो अंगुठो, तो कोइनुं नाक, तो कोइना कान; एम अंगोपाग छेदावे छे, अने खराब अंग वाळा-खोडवाला करी दे छे; एटले राज्य भोगववा माटे अयोग्य करी दे छे, तेनी पद्मावती राणीए एऊ वखत प्रधान तेतलिने बोलाब्यो अने राज्यने योग्य एक पुत्र रहे माटे तमे आ वखते गुप्त राखी उछेरवानुं कबुल करो तो आ वखते जे पुत्र जन्मे ते तमने गुप्त रीते आपी दउ, प्रधाने आ बात कबुल करी. समय प्राप्त थये छते पद्मावती राणीए पुत्ररत्नने जन्म आप्यो, पुत्रना जन्मतानी साथे तेतलिपुत्र आमाल्यने गुप्त रीते बोलावी अर्पण कर्यो. दैवयोगे ते समये आमाल्यपत्नी पोहिला ने मरेली पुत्री जन्मी ते पुत्री राणीने गुप्त रीते अर्पण करी, राजाए मरेली पुत्रीनी मरणक्रिया तमाम करावी, पोहिलाए ते बालकने मोटो कर्यो अने कुटुम्बिजनो समक्ष कनकध्वज नाम पाड्युं.

पोहिलानी दीक्षा—

केटलोक समय गया पछी पोहिला तेतलिपुत्र आमाल्यने अनिष्ट थई, आथी उद्देग पामेली पोहिला घणा एवा श्रमण-माहण-भिक्षुकोने दान आपती-अपावती जीवन निभावी रही छे. एक समये घणा परिवार साथे मुख्य सुव्रता नामनी साध्वी ते नगरमां आवी छे, तेमांथी वे साध्वीओ तेतलिपुत्र प्रधानना महेले भिक्षा-गोचरी अर्थे पधारतां पोहिलाए उभा थइ सन्मान कर्युं, अने आहारादि वहोरावी कहेवा लागी के हे पूज्य साध्वी महाराज ! हुं पहेलां प्रधानने इष्ट हती, हमणां अनिष्ट थइ छुं, तो तमो चूर्ण-

મન્ત્ર-તન્ત્ર-વશીકરણ વગેરેમાંથી કંઈક આપો, જેથી હું તેમને ઇષ્ટ થકું ! આના જવાબમાં સાધ્વીજીએ જણાવ્યું કે હમે બ્રહ્મચારિણીઓ છીએ ! હમોને આવી વાતો શ્રવણ કરવી પળ કલ્પતી નથી. આમ કહી જિનધર્મ તેને જણાવ્યો-ઉપદેશ્યો. પોદિલાને જિનધર્મપ્રત્યે શ્રદ્ધા થઈ અને તેમની પાસેથી પશ્ચાન્નુવ્રતો આદિ ગૃહસ્થધર્મ સ્વીકાર્યો યાવત્ તે શ્રાવિકા થઈ.

एक वखत मध्यरात्रिए पोट्टिलाने संयम लेवाना परिणाम थया, आथी पोताना पति तेतलिपुत्रने पोताना संयमनो भाव कख्यो. तेतलिपुत्र प्रधाने हुं देवलोकमां जा, त्यारे त्हारे मने प्रतिबोध करवो. आवी कबूलत हुं आपे तो हुं तने रजा आपुं, पोट्टिलाए आना जवाबमां स्वपतिनी आ मांगणीनो स्वीकार कर्यो. तेतलिपुत्र प्रधाने आडम्बरपूर्वक सुव्रता साध्वीजी पासे दीक्षा अपावी. सुव्रता पासे पोट्टिला अगीआर अंग भणी, घणा वर्ष संयम पाळी, महीनानुं अनशन करी, आलोचन प्रतिक्रमण करी, समाधिपूर्वक आराधना करी अने काल करी देवलोकमा देवी थइ.

कनकध्वजनो राज्याभिषेक अने तेतलिप्रधानने प्रतिबोध—

कनकरथ राजा मरण पाम्या त्यारे तेओनी मरणक्रिया कर्या पछी अन्योअन्य विचारवा लाग्या के अंगोए करी हीण राजाना पुत्रो छे माटे राज्यसिंहासन पर कोने वेसाडवो ! छेवटे तेतलिपुत्र मन्त्रीने पुछ्छुं त्यारे मन्त्रीए पद्मावती राणीना एक कनकध्वज नामना पुत्रने पोते गुप्तरिते केवी रीते मोटो कर्यो विगेरेनुं आमूल वर्णन कर्युं, अने सर्व रीते योग्य एवा ते कनकध्वजकुमारनो राज्याभिषेक सर्वेए मली कर्यो. पद्मावती माताए पुत्रने तेतलिपुत्र मन्त्रीना उपकारो जणावी सर्वे भलमणो करी. कनकध्वजराजा तेतलिमन्त्रीनुं सर्व रीते विशेषे करी सन्मान करे छे.

પોટ્હિલાદેવી તેતલિને વારંવાર જૈનધર્મનો વોધ કરે છે, પરન્તુ તેતલિને પ્રતિવોધ થતો નથી. આથી દેવીને વિચાર થયો કે જ્યાસુધી નૃપતિનો આદર છે ત્યાસુધી વારંવાર મારો કરાતો પ્રતિવોધ ફલીમૂત થતો નથી, માટે અનાદર પ્રાપ્ત થાય તેમ કરું તેવો વિચાર કરી અનાદર ઉત્પન્ન કર્યો.

ત્યારવાદ તેતલિમન્ત્રી ડયાં રાજસભામા ગયો ત્યા તો રાજાએ તે મહામન્ત્રી તેતલિને જોઈને પોતે પરાક્તમુલ્લ કર્યું, અને મૌન રહી મન્ત્રીનો અનાદર કર્યો. આથી તેતલિપુત્ર મહામન્ત્રીને વિચાર થયો કે અપ્રીતિવાલ્લો આ રાજા મને મારી નંલાવશે માટે ચાલ્યા જવું શ્રેય છે, આમ ધારી મન્ત્રી ઘોડા ઉપર વૈસી ઘર તરફ ચાલ્યો. માર્ગમાં આવતા રોઠીઆ વગેરે ઉભા થઈને જે માન આપવું જોઈએ તે આપતા નથી, તેમ હાથ પળ જોડતા નથી. ઘરે પળ ચાલપર્પદાના માળસો પળ આદર આપતા નથી; તેમ નોકર-ચાકરો અનાદર કરે છે. પિતા-માતા વગેરે પળ આદર કરતાં નથી. આ પ્રકારના અસલ અનાદરથી આપઘાત કરવા માટે મુલ્લમાં તાલપુટ-વિપ નાલ્સું પળ તે પરિણમ્યું નહિ, તલવારથી પોતાની સ્વાધે ઘા કર્યો તો તલવાર જ યુઠ્ઠી થઈ ગઈ, ગલે ફાસો લ્લાધ્યો તો દોરડું-રસી જ તૂટી ગઈ. આમ મરવા માટે ઘળા ઉપાયો કર્યા પળ તેના મર્વે ઉપાયો નિષ્ફલ ગયા ત્યારે જિનધર્મ પ્રત્યે શ્રદ્ધા લાવવા લાગ્યો. પોટ્હિલાદેવી તેતલિપુત્રમહામન્ત્રીને જિનધર્મ પ્રત્યે સ્થિર કરી હિતજિજ્ઞાસા આપી સ્વસ્થાને ચાલી ગઈ.

તેતલિપુત્રને શુભ અધ્યવસાયથી જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. આથી પોતાના પૂર્વમવો જોયા તેમાં જોયું કે હું મહાવિદેહક્ષેત્રમાં પોક્સલા-વતીવિજયવિષે પુંડરીગિણી રાજધાનીમાં મહાપદ્મ નામનો રાજા હતો. ત્યાં સ્થવિરમુનિઓ પાસેથી ધર્મ શ્રવણ કરી દીક્ષા મેં લીધી હતી. ચૌદપૂર્વી થયો હતો. ઘળા વર્ષે સંયમ પાલી માસની સંલેસનાપૂર્વક નાલ કરી મહાશુક્ર નામના દેવલોકમા દેવ થયો હતો. ત્યાંથી

ચ્યવીને હું આ તેતલિ પ્રધાનેને ત્યાં પુત્રપણે જન્મ્યો છું. અપૂર્વ વૈરાગ્યથી સ્વયમેવ પદ્મમહાવ્રતો ઉચ્ચરી 'સંયમગ્રહણ' કર્યું યાવત્ પૂર્વે અભ્યાસ કરેલા ચૌદે પૂર્વોનુ જ્ઞાન પળ સ્વાભાવિક જ થયું. શુભ પરિણામની વધતી ધારાએ કેવલજ્ઞાન પામ્યા. આકાશમાં દેવદુન્દુભિઓ વાગવા લાગી પંચ વર્ણના પુષ્પોની વૃષ્ટિ થઈ, કનકધ્વજ રાજા આ શ્રવણ કરી ત્યાં આવ્યો અને તેમનો ઉપદેશ શ્રવણ કરી શ્રાવક થયો તેમ પાંચ અણુવ્રતો, સાત શિક્ષાવ્રતોને ગ્રહણ કર્યા. તેતલિપુત્ર કેવલિપણામાં ઘણા વર્ષ કેવલિપર્યાય પાલી યાવત્ મોક્ષે સિધાવ્યા. ઉપનય—જ્યાંસુધી જીવો અતિ દુઃખને કે માનગ્રંથને પ્રાપ્ત કરતા નથી ત્યાંસુધી તેતલિપુત્રની જેમ—પ્રાયે ભાવથી ધર્મગ્રહણ કરતા નથી.

इति चतुर्दश-अध्ययन-सारांशः समाप्तः ॥

॥ ૧૫—શ્રીનન્દીફલ-અધ્યયનસારાંશઃ ॥

ચૌદમા અધ્યયનમાં અપમાનથી વિષયોનો ત્યાગ પ્રતિપાદન કર્યો, આ પંદરમા અધ્યયનમાં જિનેશ્વર પ્રમુખા ઉપદેશથી વિષયોનો ત્યાગ પ્રતિપાદન કરાશે, છટલે સર્વજ્ઞકથિત ઉપદેશ પ્રમાણે વર્તે તો અર્થની પ્રાપ્તિ થાય અને ન વર્તે તો અનર્થની પ્રાપ્તિ થાય તે અત્ર કહેવાશે.

हे जम्बू ! ते काल अने ते समये चंपा नामनी नगरी हती, त्या पूर्णभद्रयक्षनुं चैत्य छे. अत्र जितशत्रू नामनो राजा छे, अने धनाढ्य धन नामनो सार्थवाह हतो. चंपानगरीनी पूर्वोत्तरदिशामां घणे दूर अहिछत्रा नामनी नगरी हती, त्यां कनककेतु नामनो

રાજા રાજ્ય કરતો હતો.

एक समये धनसार्थवाहने करीआणां वगेरे लइ अहिछत्रा नगरीए जवाना भाव थवाथी गाडां विगेरे तैयार करावी पडहो वगडान्यो के जेने जे सहाय जोइशे ते हुं आपीश ! आवा प्रकारना साद पडावाथी शुभ मुहूर्ते घणा वेपारीओ, गृहस्थो, चरक विगेरे भिक्षुको आव्या तेओने लइने सुखे समाधे धनसार्थवाह जइ रह्या छे. अंगदेशना छेडे आवतां एक मोटुं वन आव्युं एटले धनसार्थवाहे वे त्रणवार साद पडाववा द्वाराए चेतवणी आपी के आ जगलमां घणा एवा नंदीनामना वृक्षो छे. ते वृक्षोनां मूल-छाल-पत्र-पुष्प-फल कोइ खाशो नहीं, तेम तेनी छायामा पण कोइ वेसशो नहीं. जे कोइ तेनां मूलीयां विगेरे खाशे अगर तेनी छायामां वेसशे तेने आरंभमा ठीक लागशे पण अकाले ते मृत्युने पामशे ! ! ! माटे नन्दीवृक्ष सिवायना वृक्षो सेवशो अने नन्दीवृक्ष सिवायना फलो खाशो तेनो वांधो नथी. आम जणाव्या छता जेओए धनसार्थवाहना आ वचनो उपर विश्वास न राख्यो अने उलटा वर्या तेमने तेमना अकाले जीवन गुमाव्यां अने जे धनसार्थवाहना आ वचनो उपर विश्वास धरावी तेमना वचन प्रमाणे वर्या ते सुखी थया. तेवी रीते जे साधु अथवा साध्वी जिनेश्वरे निषेध करेला होवा छतां पांच प्रकार विषयोमां तल्लीन रहै छे ते आ भवमां दुःखी थाय छे अने अपयशने पात्र थइ अनेक भवोमां रखडे छे. तेम जे साधु अथवा साध्वी जिनेश्वरे निषेध करेला छे तेम जाणी पांच प्रकारना विषयोने त्याग करे छे ते आ भवमां सुखी थाय छे अने यशकीर्तिने पामी शीघ्र मोक्षने साधे छे.

जे कोइ वच्या तेने धनसार्थवाह लइने अहिछत्रा नगरीए गयो, अने कनककेतुराजाने भेटणुं करी तेनी रजा पामी करीआणां वगेरे वेची, लेवा योग्य बीजी वस्तुओ लेइ, पाळा चम्पानगरीए आव्या अने सुखी थया. एक समये स्थवीर महात्माओनुं आगमन थयुं

તેમની પાસે ધર્મનું શ્રવણ કરી ધનસાર્થવાદે પોતાના પુત્રને કારભાર સોંપી સંયમ ગ્રહણ કર્યું, અર્ગીઆર અંગ મળ્યા, ચાવત્ ઘણા વર્ષો સંયમ પાઢી, મહીનાના ઉપવાસ કરી, સલેલના કરી દેવલોકમાં દેવ થયા. ત્યાંથી ચ્યવી મહાવિદેહક્ષેત્રમાં મોક્ષને પામશે.

इति १५-श्रीनन्दीफलअध्ययनसारांशः ॥

॥ १६-श्रीअपरकंका-अध्ययन सारांशः ॥

પૂર્વના અધ્યયનમાં વિષયોને વિષે આસક્તિ રાખે છે તેને થતા અનર્થ જણાવ્યા, આ સોલમા અધ્યયનમાં વિષયોની જે ઇચ્છા રાખે છે તેને પણ અનર્થની પ્રાપ્તિ થાય છે તે હકીકત કહે છે.

હે જમ્બૂ ! તે કાલે તે સમયે ચંપાનામની નગરી હતી તેના ઈશાન ભાગમાં સુમૂર્મિભાગ નામનું ઉદ્યાન હતું, તે નગરીમાં ચારે વેદોને જાણનાર ધનાઢ્ય-સોમ, સોમદત્ત અને સોમમૂર્તિ નામના ત્રણ બ્રાહ્મણો હતા તેમને અનુક્રમે નાગશ્રી, -મૂતશ્રી અને યક્ષશ્રી નામે માર્યાઓ હતી, એક સમય ત્રણે તે બ્રાહ્મણ ભાઈઓ મેગા મઢી વિચારવા લાગ્યા કે આપણે ઘણા ધનવાળા છીએ, સાત પેઢી સુધી ચાલે તેટલું ધન છે તો આપણે ત્રણે વારાફરતી એક ઘેર સુન્દર-સ્વાદિષ્ટ ભોજન કરીએ તે ઠીક છે, આ પ્રમાણે વિચાર કરી અંગીકાર કરી અન્યોઅન્ય ભોજન તૈયાર કરાવી વારાફરતી ભોજન કરતાં રહ્યા છે, કોઈ એક દિવસે નાગશ્રી બ્રાહ્મણીને ઘેર ભોજન કરવાનો વારો આવ્યો ત્યારે તેણીએ ઘણું ઘણું સ્વાદિષ્ટ ભોજન તૈયાર કર્યું, તેમાં તુમ્બડીનું શાક તેલ આદિ ઘણા દ્રવ્યોથી તે તૈયાર કર્યું, અને શાકનું એક બિન્દુ ચાલ્વી જોયું તો તે સ્વારં, કડબું, સ્વાવા માટે અયોગ્ય, અને વિષવાલું લાગ્યું આથી તે નાગશ્રી પોતાને ધિક્કારી પશ્ચાતાપ કરવા લાગી, મારી

આ વાત મારી દેરાણીઓ જો જાણશે તો મારી નિન્દા કરશે માટે તે ન જાણે તેમ તે શાકને સંતાડી દડું એમ વિચારી તે શાકને સંતાડી દડ નું મધુરતુમ્બડાનું સ્વાદિષ્ટ શાક તેનીં પૈ તૈયાર કર્યું, જ્યારે તે વ્રણે વ્રાણનો આવ્યા ત્યારે તેમને સ્વાદિષ્ટ શાક વિગેરેથી મોજન કરાવ્યું તેઓ વ્રણે જણા મોજન કરી મુલશુદ્ધિ કરી પોતાના કામે લાગ્યા, ત્યારવાદ વ્રણે વ્રાણનીઓ પળ સ્વાદિષ્ટ શાક સહિત મોજન કર્યું અને પોતાના સ્થાને ગઈ.

નાગશ્રીએ વહોરાવેલું કડવા-તુમ્બડાનું શાક.

તે સમયે ધર્મઘોષ નામના સ્થવિરમુનિ ઘણા પરિવારયુક્ત વિહાર કરતાં ચમ્પાનગરીના સુમ્મિભાગ નામના ઉદ્યાનમાં પધાર્યા હે, તેમને વંદન કરવા માટે ઘણા લોકો આવ્યા અને પર્યદા થઈ. સ્થવિરમુનિ પર્ગ કર્યો તે શ્રવણ કરી સર્વે ગયા.

તે વાર પછી ધર્મઘોષસ્થવિરના શિષ્ય તેજોલેશ્યાની લલિતવાલા ધર્મરુચિ નામના અનગારમુનિ માસ માસનો તપ કરનારા હતા તે શ્રીગૌતમસ્વામિની માફક પાત્રપહિલેહન કરી ધર્મઘોષસ્થવિરની આજ્ઞા લઈ ભિક્ષા માટે ચમ્પાનગરીમાં ફરતા ફરતા જ્યાં નાગશ્રી વ્રાણનીનું ઘર હતું ત્યાં પ્રવેશ્યા, તે નાગશ્રી વ્રાણનીએ વિષવાલા કડના તુમ્બડાનું જે શાક ગુસ રાખેલું તે વંધુંદુલ્લુખ હર્ષપૂર્વક સાધુના પાત્રમાં નાલી દીધું. ધર્મરુચિ અનગાર પળ પોતાના પુરતો આહાર થઈ ગયો જાણી ત્યાંથી નીકલી ગુરુમહારાજ પાસે પાછા ગયા અને રૂપાવિહી પ્રતિક્રમી ગુરુમહારાજને ગોચરી વતાવી. ગુરુમહારાજે ગન્ધથી શંકિત થયા છતા તે શાકના એક ધિન્દુને ચાલી જોયું, તો તે શાક વિષવાલું જાણી ધર્મરુચિ અનગારને કહેવા લાગ્યા કે-હે મહાનુભાવ ! આ શાક તું જો વાપરીશ તો અકાલે મૃત્યુ પામીશ, માટે શુદ્ધ મૂમિ વિષે પરઠવી દો ! અને વીજો આહાર લાવી આહાર કરો !

ધર્મરુચિ અનગારે કરેલું અનશન.

ગુરુ-આજ્ઞાથી શુદ્ધ મૂમિની તપાસ કરી-પરઠવતાં, એક ચિન્દુ મૂમિપર નાચતાં તેની ગન્ધથી હજારો કીડીઓ મેળી થઈ, તેમાંથી જે કીડીએ તેનો આહાર કર્યો તે તૂટતજ મૃત્યુ પામી. આથી ધર્મરુચિ અનગારને અધ્યવસાય થયો કે-આ ચિન્દુ નાચતાં હજારો કીડીઓ મરણને પામી છે, જો આ વધુએ શાક પરઠવીશ તો ઘણા જીવોનો નાગ થશે, અને તેનો વધ કરનારો હું થઈશ. માટે આ સર્વે આહારને હું છાઈ-જડં તે કલ્યાણકારી છે, એવો નિશ્ચય કરી મુહપતિનું પડિલેહણ કરી, આજ્ઞા શરીરનું પ્રમાર્જન કરી વીલમાં સર્પ પ્રવેશે તેની જેમ મુલમાં આહારનો પ્રવેશ કરાવ્યો અર્થાત્ ઉદરમાં નાચી દીધું. એક અન્તર્મુહર્તમાં આજ્ઞા શરીરમાં વિપ વ્યાપી ગયું અને અસહ્ય વેદના થઈ, આથી મૃત્યુ નજદીક છે એમ ધારી પાત્રાં એક જગોએ સ્થાપન કરી, શુદ્ધ મૂમિનું પડિલેહણ કરી, ધર્મનો સથારો કરી, પૂર્વસન્મુલ મુલ રાખી, પલ્યંક આસને વેસી, વે હાથ જોડી, મસ્તકે અજલિ જોડી,-અરિહંત, સિદ્ધને નમસ્કાર કરી-ગુરુને નમસ્કાર કરી ફરીથી કરેમિતેનું પચ્ચક્ષાણ ઉચ્ચરી દેહને વોસરાવ્યો અને સમાધિપૂર્વક કાલધર્મ પામ્યા.

નાગશ્રીનો થયેલો તિરસ્કાર—

ધર્મધોપસ્થવિરે ધર્મરુચિ અનગારને પરઠવા ગયે ઘણો ટાઈમ થયો છે તેમ જાણી સાધુઓને ચારે દિશાએ તપાસ કરવા મોકલ્યા, તે સાધુ ભગવન્તો તપાસ કરતાં સ્થંડિલમૂમિવિષે તેમને કાલ્ધર્મ પામેલા જોઈ આ અકાર્ય થયું છે, તેમ કરી ધર્મરુચિ અનગારના કાલ્ધર્મનો કાઉસ્સગ કર્યો. અને તેમના પાત્રાં આદિ લેઈ ગુરુમહારાજ પાસે જઈ, ઇરિયાવહી પ્રતિક્રમણ કરી ધર્મરુચિ અનગારના કાલ્ધર્મ પામ્યાના સમાચાર જણાવ્યા.

धर्मघोषस्थविरे पूर्वमां—(चौदपूर्वमांना कोइ पूर्वमां) उपयोग मेली साधु—साध्वीओने बोलावीने कहुं के—हे आर्यो ! मारो शिष्य धर्मरुचि नामनो साधु—स्वभावथी भद्रक, यावत् विनीत हतो तेग निरंतर मासक्षण तप करतो हतो, ते नागश्री ब्राह्मणीने घेर पारण माटे बहोरवा गयो हतो, नागश्रीब्राह्मणीए तेना पात्रमां कडवीतुम्बडीनुं सर्व शाक नांखुं.

धर्मरुचि अणगर पूरतो आहार आवी गयो तेग करी अन्न आव्यो यावत् घणा वर्षो साधुपणुं पाळी आलोचना प्रतिक्रमण करी समाधिपूर्वक काळ करी तेजीश सागरोपमनी स्थितिवाळा सर्वार्थसिद्ध नागना विमानमां उत्कृष्टस्थितिए देवपणे उत्पन्न थयो छे त्यांथी च्यवीने महाविदेहदोत्रमां उत्पन्न यह मोक्षे जशे. हे आर्यो ! नागश्री ब्राह्मणीने धिकार छे, ते निर्भगी पुण्यहीन यावत् लीवोडीना जेवी कडवी छे, कारण के तेणीए धर्मरुचि अणगारने मासक्षणना पारणे कडवा तुम्बजानुं शाक बहोरावी जीवित रहित कर्यो.

ते वार पछी साधु—साध्वीओए नागश्रीब्राह्मणीनुं आ पापकर्म लोकोने कहुं, आ सांभळी लोको नागश्रीने धिकारवा लाग्या, लोकनो पासेथी ते ऋणे ब्राह्मण भाइओ सांभळीने घेर आवी नागश्रीने कहेरा लाग्या, हे नागश्री ! मरणनी प्रार्थना करनारी ! दुष्ट अने अशुभ लक्षणवाळी ! हीन कृष्ण चौदशे जन्मेली तें मासक्षण करता साधुने आवी रीते मरण पमाड्या ! ! आग अनेक प्रकारे वचनथी अने चपेटा आदिथी ताडन करी—तिरस्कार करी घरमांथी काढी मूकी, काडी मेलायेली चंपानगरीमां घेर घेर भटकती लोकोए घरना आंगणे मूकेल वलीने खाती, अने अनेक रीते लोकोना तिरस्कारने पामती, भटकती एवी तेणीने—नागश्रीने सोल रोग उत्पन्न थया. भवोभव अनेक असह्य दुःखोने भोगवती नागश्री.

ते सोल रोगोना एकी साभे दुःखो भोगवती आर्च—रोद्र ध्यान धरती मरण पामीने छट्टी नारकीमां बाबीससागरोपमनी उत्कृष्ट

સ્થિતિએ નારકીપણે ઉત્પન્ન થઈ, ત્યાંથી નીકળીને મત્સ્યપણે ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાં શસ્ત્રવડે વધ પામેલી સાતમી નારકીમાં ઉત્પન્ન થઈ, ત્યાંથી નીકળીને પાછી મત્સ્યપણે ઉત્પન્ન થઈ ફરીથી. પણ ત્યા તેનાં દુઃખો ભોગવી છટ્ટી નારકીમાં ઉત્પન્ન થઈ. એમ ગોશાલાની જેમ વારંવાર સાતે નારકમાં નારકીનાં દુઃખો ભોગવી પક્ષી; પૃથ્વીકાચ આદિ એકેન્દ્રિયના ભવમાં ઉત્પન્ન થઈ યાવત્ ઘણાં દુઃખો ભોગવ્યાં. નાગશ્રીનો સુકુમાલિકા તરીકે થયેલ જન્મ.

ત્યાંથી ઉદ્ધરીને તે નાગશ્રી જાગૃદ્ધીપના ભરતક્ષેત્રમા ચમ્પાનામની નગરીમા સાગરદત્ત નામના સાર્થવાહની ભદ્રા નામની માર્યાની કુક્ષિવિષે પુત્રીપણે ઉત્પન્ન થઈ અને તેનું સુકુમાલિકા એવું નામ પાડ્યું. પાંચ ધાવમાતાઓથી લાલનપાલન કરાતી તે યાવત્ યૌવન અવસ્થાને પામેલી એક સમયે પોતાના મહેલની અગાસી વિષે સુવર્ણના દડાને રમી રહી હતી, તે સમયે તેજ ચમ્પાનગરીનો ધનાઢ્ય-જિનદત્ત નામનો સાર્થવાહ કેટલાક મિત્રો સહ સાગરદત્ત સાર્થવાહના ઘર નજદીક થઈ જતો હતો તેને તે રૂપ લાવણ્યભરી સુકુમાલિકાને દાસીઓથી પરિવરેલી જોઈ, તેનું રૂપ-લાવણ્ય-યૌવન જોઈ આશ્ચર્ય પામેલ જિનદત્ત સાર્થવાહે કૌટુંબિક પુરુષોને બોલાવી પૂછ્યું કે-આ કોની પુત્રી છે ! અને તેનું નામ શું છે ! કૌટુંબિક પુરુષોએ જવાવમાં જણાવ્યું કે-આ સાગરદત્ત સાર્થવાહની સુકુમાલિકા નામની કન્યા છે. કૌટુંબિક પુરુષો પાસેથી આ પ્રમાણે શ્રવણ કરી, પોતાને ઘેર જઈ, સ્નાન કરી, મિત્ર જ્ઞાતિજનો સહિત સાગરદત્ત સાર્થવાહને વેર ગયો. જિનદત્ત સાર્થવાહને પોતાને ઘેર આવતા જોઈ સાગરદત્ત સાર્થવાહે આસનથી ઉઠી જિનદત્ત સાર્થવાહને વેસાઢ્યા અને આવવાનું પ્રયોજન પૂછ્યું. જિનદત્ત સાર્થવાહે જણાવ્યું કે-તમારી સુકુમાલિકા પુત્રીને મારા સાગરદત્ત નામના પુત્રની માર્યાપણે માગણી કરું છું. સાગરદત્ત સાર્થવાહ કહેવા લાગ્યા કે-આ મારી સુકુમાલિકા પુત્રી મ્હારે એકજ

પુત્રી છે તેમ મને વહુ વહાલી છે. હું તેનો શ્રણમર વિયોગ ઇચ્છતો નથી માટે જો તમારો પુત્ર સાગર મ્હારા ઘરજમાઈ તરીકે રહે તો હું મ્હારી પુત્રી તેને આપું. જિનદત્ત સાર્થવાહ ઘેર ગયા અને પોતાના સાગર પુત્રને હકીકત જણાવી, તે હકીકત શ્રવણ કરી ' સાગર ' મૌન રહ્યો. આથી જિનદત્ત સાર્થવાહે તેની સંમતિ જાણી, અર્થાત્ ફવુલાત કરે છે તેમ નિર્ણય કર્યો. શુભ મુહૂર્ત આવ્યું ત્યારે સ્વાદિષ્ટ ભોજન તૈયાર કરાવી જાતિજનોને આમન્ત્રણ કરી જમાડી સાગરપુત્રને સ્નાન આદિ કરાવીને આમૂષણાદિથી શણગારી શિવિત્તમાં વેસાડી સર્વજાતિજનોસહ આડમ્બરપૂર્વક સાગરદત્ત સાર્થવાહને ત્યાં ગયા. સાગરદત્ત સાર્થવાહે તેઓનું યયાયોગ્ય સન્માન કર્યું, સુકુમાલિકાને પરણતા (હસ્તમેલાપના સમયે) સુકુમાલિકાના હસ્તનો સ્પર્શ તલવારની જેમ અને ધગધગતા અગ્નિના સ્પર્શની જેમ સાગર અનુભવવા લાગ્યો. સાગર ઇચ્છાવિના પરવશપણે આ સ્પર્શને અનુભવતો મુહૂર્તમાત્ર વેસી રહ્યો. સાગરદત્ત સાર્થવાહે સાગરપુત્રના માતાપિતા વિગેરેને જમાડી વસ્ત્રાદિથી ભક્તિ-સન્માન કરી વિદાય કર્યા. સાગરપુત્ર સુકુમાલિકાની સાથે શયનગૃહે આવ્યો. સુકુમાલિકાના અગનો અત્યન્ત કષ્ટપૂર્વક અગ્નિની માફક સ્પર્શ અનુભવતો પરાધીનપણે મુહૂર્ત માત્ર થયે સુકુમાલિકા નિદ્રાધીન થઈ ત્યારે પોતાની જુદી શય્યામા સુઈ ગયો. સુકુમાલિકા પોતાના પતિને વીંચી શય્યામા સુતેલા જોઈ રાગથી ત્યાં જઈ સુતો. તે સમયે પણ પૂર્વનો જેમ સાગર કષ્ટ સહન કરવા લાગ્યો, ત્યાં પણ સુકુમાલિકા નિદ્રાધીન થયે છતે કસાઈસ્નાનામાંથી જેમ નાશી છૂટ્યો ન હોય તેમ નાશી છૂટ્યો અને પોતાના ઘેર આવતો રહ્યો.

સુકુમાલિકા જાગ્યા પછી પોતાના પતિને ન જોતા સર્વત્ર તપાસ કરી તો દ્વાર खुल्लું જોઈ પોતાના પતિને નાશ્યા ગયા તેમ જાણી વિચારવા લાગી. તેવામાં તેની માતાપુ પુત્રી તથા જમાઈ માટે સુખ ધોવા પાળી લઈને વાસીને મોકલી. વાસીપ વિચારમમ થયેલી

સુકુમાલિકોને જોઈ શું થયું છે તેમ પૂછ્યું, સુકુમાલિકાએ યથાસ્થિત જે બન્યું તે કહ્યું. દાસીએ જહ તમામ હકીકત સાગરદત્ત સાર્થવાહને કહી. આ શ્રવણ કરી કોપાયમાન થયેલા સાગરદત્ત સાર્થવાહ જિનદત્ત સાર્થવાહને ઘેર ગયા અને જિનદત્ત સાર્થવાહને ઠપકો-ઉપાલમ્મ અનેકરીતે આપ્યો. જિનદત્તસાર્થવાહે-સ્વપુત્ર સાગરને કહ્યું કે આ તેં खोटું કર્યું છે, તું ત્યાં જા ! સાગરપુત્રે જણાવ્યું કે-પિતાજી. પર્વત ઉપરથી પડું ! જાહ પરથી પડું ! મરુદેશમાં ચાલ્યો જડું ! પાણીમાં પ્રવેશ કરું ! અગ્નિમાં પ્રવેશ કરું ! વિષ ભક્ષણ કરું ! ગળે ફાંસો સ્વાડું ! ગુદ્ગુદ્ગુદમા પ્રવેશું ! દીક્ષા લડું ! ચાલ્યો જડું ! પરન્તુ સાગરદત્તને ઘેર નહિ જવું. આ બધું ભીંતના આતરે રહેલ સાગરદત્ત સાર્થવાહ શ્રવણ કરી લજ્જા પામેલા પોતાના સ્થાને ચાલ્યા ગયા અને પુત્રીને બોલવી આશ્વાસન આપ્યું અને કહ્યું કે-જેને તું ઇષ્ટ-યાવત્ મનને ગમતી થઈશ તેને આપીશ.

તે વાર પછી એક સમયે સાગરદત્ત સાર્થવાહ અગાશીમાં વેસી રાજમાર્ગમાં જુવે છે તો એક મીંચારી સાંધેલા કકડાવાલું વલ્લ પહેરેલો, હાથમાં સરાવલુ અને હાથમાં પાણી માટે ઘડો રાખેલો તેમ હજારો માંચીઓથી વિંટાયેલો જોયો, સાગરદત્ત સાર્થવાહે કૌટુમ્બિક પુરુષોને બોલવી ભલામણ કરી કે-આ મીંચારીને ચોરાકથી લોભાવી ઘેર લઈ જઈ, સ્વાદિષ્ટ મોજન કરાવી, મીંચાના સાધનો દૂર કરાવી, વલ્લ-અલંકારથી વિમૂષિત કરી મારી પાસે લાવો ! કૌટુમ્બિક પુરુષો તેના મીંચારી વેષને જ્યાં દૂર કરવા લાગ્યા ત્યારે તે મીંચારી રાડો પાડવા લાગ્યો અને રડવા લાગ્યો. સાગરદત્ત સાર્થવાહની સૂચનાથી તેના મીંચારી વેષ આદિને વિશ્વાસ ઉત્પન્ન થાય તેવી રીતે તેની પાસે સ્થાપન કરાવ્યો અને હજામત કરાવી સહસ્રપાક આદિ તેલો વડે તે મીંચારીને માલીશ કરાવી, સ્નાન કરાવી, વલ્લ-આમૂષણ પહેરાવી તે કૌટુમ્બિક પુરુષો સાગરદત્ત સાર્થવાહ પાસે લઈ ગયા. સાગરદત્ત સાર્થવાહે તે મીંચારીને પોતાની સુકુમાલિકા

पुत्रीने भार्या तरीके अर्पण करी, भीखारीनी स्थिति पण सागरनी माफक थतां ते पण पोताना भीक्षाना साधनो लहने सागरनी माफक नाशी छूट्यो.

आ सर्व हकीकत ज्यारे सागरदत्त सार्थवाहे जाणी त्यारे सुकुमालिकाने प्रेमसह कहेवा लाग्या के-तुं पूर्वभवमां आचरेला पापकर्मना फलने अनुभवे छे, तुं आर्चध्यान कर्या विना हवे हे पुत्री ! तुं मारा रसोडा विषे विपुल एवं अशन-पान खादिम-स्वादिम हमेशां तैयार थाय छे तेने “ पोट्टिलानी ” जेम श्रमण-साधु वगेरेने आपती छती रहे. सुकुमालिका पण ते प्रमाणे दान आदि करे छे. सुकुमालिकाए लीधेली दीक्षा.

ते काले ते समये बहुश्रुत गोपालिका नामनी आर्या घणी आर्याओ सह समवसरी, तेमांथी वे आर्याओ भिक्षार्थे आ सुकुमालिकाने त्यां आवी. ते साध्वीओने आहार विगेरे वहेरावी, सुकुमालिका कहेवा लागी के-हे आर्याओ ! हुं सागरने अनिष्ट छुं तेम तेना मनने गमती नथी वगेरे जे वीना वनेली ते कहीने कथन करवा लागी के-तमो. घणा ज्ञानवान छो, यावत् मन्त्र-तन्त्र वगेरेना आम्नायने पामेलां छो तेथी तमे मने एवो उपाय दर्शावो के जेथी हुं सागरने इष्ट थाउं.

बन्ने आर्याओए कर्मनो विपाक-बन्ध विगेरे समजावी तेम जैन धर्म-साधु धर्म जणावी तेने श्राविका वनावी यावत् सुकुमालिकाए गोपालिका आर्या पासे दीक्षा ग्रहण करी. सुकुमालिका आर्या थइ. ईर्यासमिति पाळती यावत् ब्रह्मचर्य धारण करती घणा छट्ट-अट्टम विगेरे तपस्या आचरती थकी विचरवा लागी. एक समय ते सुकुमालिका आर्याए-गोपालिका आर्याने वंदना नमस्कार करी चंपा नगरीनी बहार सुभूमिभाग नामना उद्याननी नजदीक छट्टनी तपस्या वडे सूर्यनी सन्मुख आतापना लेती रहेवा माटे आज्ञा मागी.

સુકુમાલિકા આર્યોએ માગેલ આજ્ઞાના જવાબમાં ગોપાલિકા આર્યોએ જણાવ્યું કે-હે આર્યા ! આપને સાધ્વીઓ નિર્મિથ છીએ, ઈર્યાસમિતવાઢી છીએ યાવત્ ગુપ્ત બ્રહ્મચારિણી છીએ તેથી આપણને ગામની બહાર યાવત્ સન્નિવેસની વહાર નિરંતર છટ્ટ આદિ તપ કરી આતાપના લેતાં રહેવાનું કર્યપતું નથી, પરન્તુ વાડ કે વંડી સહિત ઉપાશ્રય વિષે રહી વસ્ત્રવંડે કાયા ઢાકી સાધ્વીઓના પરિવાર સાથે રહીને પૃથ્વી પર પગના સમ તલીયા રાखीने आतापना लेवी करये छे. गोपालिका आर्या(गुरुणी)नी आ वात पर श्रद्धा-रुचि-विश्वास नहीं करती सुकुमालिका आर्या गुरुणीना ना कहेवा छता सुभूभिभाग उद्यानथी थोडा दूर छट्ट आदि तपस्या करती आतापना लेवा लागी. ते चंपानगरीमां राजाथी छूट अपायेली एक ललिता नामनी टोळी रहे छे ते माता-पिता-स्वजन विगेरे कोइनी अपेक्षा राखती नथी, अविनयी अने उद्धत एवी ए टोळी वेश्याने त्या पडी रहे छे.

તે ટોઢીમાંથી પાચ ગઠીઆઓ દેવદત્તા નામની રૂપવાન્ વેશ્યાની સાથે એક સમયે આ ઉદ્યાનની શોભા અનુભવતા આન્યા અને તે દેવદત્તા વેશ્યાને એકે સ્વોઢામાં વેસાડી, બીજો તેના પર છત્ર ધરવા લાગ્યો, ત્રીજો તેણીના મસ્તક પર પુષ્પનો મુગટ રચે છે, ચોથો તેણીના પગને અલતાથી રંગે છે અને પાચમો પુરુષ તેણીને ચામર વીંચવા લાગ્યો યાવત્ તેઓ મનુષ્ય સમ્બન્ધી ભોગવિલાસ ભોગવવા લાગ્યા. દેવદત્તાના આ ચિલાસો-પૌદ્ગલિકસુખો જોઈ સુકુમાલિકા આર્યાનું ચિત્ત ચલાયમાન થયું અને દેવદત્તા વેશ્યાના પૂર્વપુણ્યોને અનુમોદવા લાગી. જો આ મારા તપ-નિયમ-બ્રહ્મચર્યનું કંઈ પણ ફલવિશેષ હોય તો આગામી મવે હું આવા કામભોગને ભોગવતી યાવત્ વિચરું ! આમ કરી નિયાણું કરી આતાપનાની ભૂમિથી પાછી ફરી, તે વાર પછી તે સુકુમાલિકા આર્યા શરીરબકુશા (શરીરની શોભા કરવી તેને શરીરબકુશ

कहे छे) थइ वारंवार हाथ-पग-मस्तक-मुख-स्तनांतर-काहा-गुप्तगगने घोवा लागी, तेम उभा रहेवाना स्थानने-मुवाना स्थानने-
 स्वाध्यायना स्थानने-वैसवाणा स्थानने प्रथम जलनडे छांटग लागी. आथी गोपालिका आर्याए आ साध्वीजीने करपतुं नथी वगेरे
 समजावुं पण तेणीए गुरुणा ठपकानो आदर कर्यो नही, आथी बीजी साध्वीओए पण मुकुमालिकानो अनादर करवा माट्यो तेम तेनो
 परामव करवा लागी. आथी मुकुमालिकाने पवो विचार आव्यो के-हुं घर हूती. संसारमां हूती त्यारे स्वतन्त्र हूती, हुं दीक्षा लेइने
 परवश थइ, आ साध्वीओ पहेलां मारो आदर करती, हवे ते आदर करती नथी माटे आवतीकाले हुं एकली जुदा उपाश्रये जइने रहूं.
 बीजे दिवसे ते जुदा उपाश्रये जउने रहेवा लागी अने स्मृच्छंद मतिगळी पासत्यविहारी-कुशीलविहारी आदि थइने घणा वर्ष संयम
 पाळी पंदर दिवसनी सलेखना करी, पोताना दोषोने अलोच्या नहिं, तेम पश्चातापरूप प्रतिक्रमण कर्यो विना काल करी ईशान
 देवलोकमां गणिकापणे (अपरिगृहितदेवीपणे) देवी थई.

द्रौपदी तरीकं थयेल जन्म—

नव पल्योपमनुं ईशान देवलोकनुं आयुष्य पूर्ण करी मुकुमालिका नयनीने पंचालदेव विषे कापील्यपुरना नगरमा द्रुपद राजानी
 चुलणी राणीनी कुक्षीविषे पुत्रीपणे जन्मी अने तेनुं द्रौपदी पवुं नाग पाड्युं. द्रौपदी बालिका पांच धावगाताओधी लालनपालन कराती
 वृद्धिने पामी. यावत् युवानी अस्त्राने पामी. ते वार पछी द्रौपदीने अन्त-पुरती राणीओए स्नान करावी, विमृषित करीने द्रुपदराजाना
 पादने वन्दन करवा मोकली. द्रौपदी पण पिता द्रुपदराजानी पासे जइ तेमने पगे लागी. द्रुपद नृपतिए पोताना खोळांमां वेसाडी,
 द्रौपदीना-रूप-लावण्ययी आश्चर्य पागेला द्रुपदराजाए द्रौपदीने कणुं-हे पुत्री ! हुं पोते कोइ राजा के युवराजने परणावुं तो तुं सुखी

अथवा दुःखी थाय तेथी मने जीवनपर्यंत हृदयमां बलतरा थाय माटे हे पुत्री ! आजथी मांडीने हुं त्हारो स्वयंवर रचुं छुं. तुं तारी जाते कोइ राजा के युवराजने वरीश ते त्हारो भर्ता थशे ! एम कही आश्वासन आपी विदाय करी.

स्वयंवरमां आववा माटे दूतोनुं प्रयाण.

ते चार पछी हुपदराजाए दूतने बोलवी कहुं के-हे देवानुप्रिय ! द्वारका नगरि विषे कृष्ण वासुदेव, समुद्रविजय विंगेरे दस दसरो, बलदेव वगेरे पाच महान् वीरो, उग्रसेन वगेरे सोल हजार राजाओ, प्रद्युम्न विंगेरे साडात्रण क्रोड कुमारो, सांब विंगेरे साठ हजार उद्धत अने बलवान कुमारो, वीरसेन विंगेरे एकवीश हजार वीरपुरुषो, महासेन आदि छप्पन हजार बलवानवर्ग, तेमने तथा बीजा घणा राजा, ईश्वर, तलवर, मांडविक, कौटुंबिक, श्रेष्ठी, सेनापति अने सार्थवाह आदिने बे हाथ जोडी दश नखो मेगा करी मस्तक विषे फेरवी अंजली करी जय विजय शब्दोथी वधावी आ प्रमाणे कथन करजे ! हे देवानुप्रियो ! काम्पलीयपुर नगरमां हुपदराजानी चुलणी राणीथी उत्पन्न थयेली, धृष्टद्युम्नकुमारनी ठहेन द्रौपदी नामनी राजकन्यानो स्वयंवर थवानो छे तो आप जख्दी त्यां पधारो ! राजानी आ आज्ञा दूत अंगीकार करी पोताने घेर गयो, घेर जइने पोताना कौटुम्बिक पुरुषोने बोलवी चार घंटा बांधेला घोडावाळा रथने तैयार करी लाववा जणावुं. कौटुम्बिकपुरुषोए लावेला रथ पर बेसी आयुधो अने शस्त्रोवाळा घणा पुरुषो सहित ते दूत पंचाल देशनो सीमाडो उल्लंघन करी सौराष्ट्र देश विषे द्वारका नगरीनी बहार कृष्णमहाराजा-वासुदेवनी बहारनी सभामां जइ उतारो करी पगे चालतो कृष्णवासुदेवनी पासे गयो, अने कृष्णवासुदेव विंगेरेने मस्तके अंजलि जोडी स्वयंवर सम्बन्धि सर्व वृत्तान्त कही सर्वेने पधारवानी विनंति करी. आ श्रवण करी हर्षित थयेला कृष्णमहाराजे तेनुं सन्मान कर्युं. यावत् तेने विदाय कर्यो. कृष्ण-

વાસુદેવે, સમુદ્રવિજય વિગેરે રાજાઓ મહાસેન વિગેરે તેમ ચીજાઓની માથે હસ્તીરત્ન ઉપર વેસી કાંપીલ્યપુર નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું.
 દ્રુપદરાજાએ-ચીજા દૂતને હસ્તિનાપુર નગરે યુધિષ્ઠિર આદિ પાંચ પુત્રો મહિત પાટુરાજાની, દુર્યોધન આદિ સો માડઓની, ગાગેય-
 વિદુર-દ્રોણ-જયદ્રથ-શકુની-કર્ણ અને અશ્વથામાની પાસે વિનંતિ કરવા મોકલ્યો, ત્રીજા દૂતને-ચમ્પાનગરી વિંધે અંગરાજ કુળ્ળાની,
 સેલ્લકરાજાની અને નંદરાજાની પાસે વિનંતિ કરવા મોકલ્યો. ત્રીજા દૂતને શુક્તિમતી નગરી વિંધે દમઘોષના પુત્ર, પાંચસો માડઓથી પરિ-
 વેરેલા શિશુપાલ રાજાની પાસે વિનંતિ કરવા મોકલ્યો. પાંચમા દૂતને-હસ્તિનાપુર નગર વિંધે દમદંતરાજાની પાસે વિનંતિ કરવા મોકલ્યો.
 છઠ્ઠા દૂતને મથુરા નગરી વિંધે ભર નાગના રાજા પાસે વિનંતિ કરવા મોકલ્યો. સાતમા દૂતને રાત્નગૃહનગર વિંધે ત્રાસંધના પુત્ર
 સલ્લદેવરાજાની પાસે વિનંતિ કરવા મોકલ્યો. આઠમા દૂતને કૌટિલ્યનગરવિંધે ભીષ્મકના પુત્ર રુપીરાજાની પાસે વિનંતિ કરવા મોકલ્યો.
 નવમા દૂતને ચિરાટનગરવિંધે સો માડઓસહિત ક્રીચકરાજાની પાસે વિનંતિ કરવા મોકલ્યો. દશમા દૂતને ચાકીના ગામ-આકર
 અને નગર આદિમા વિનંતિ કરવા મોકલ્યો. અને સર્વેને સ્વયંભારમાં પધારવાની વિનંતિ કરાગ કણ્ડુ. દરેક દૂતોએ દ્રુપદરાજાની
 આ આજ્ઞા સ્વીકારી, દરેક દૂતો દ્રુપદરાજાની આજ્ઞા પ્રમાણે તેઓને દરેક સ્થાને વિનંતિ કરી. તેવાર પછી
 હજારો રાજાઓ કાંપિલ્યપુર આવવા લાગ્યા.

દ્રૌપદીનો સ્વયંવર મંડપ—

દ્રુપદરાજાએ કૌટિલ્યિક પુરુષોને ચોલ્યાની આજ્ઞા કરી કે-તમે ગંગાનદીની સમીપમા એક મેંફલો થાંમલા અને પુત્તલીજોથી શોભતો
 સ્વયંવર મંડપ વનાવો અને વાસુદેવ વિગેરે હજારો રાજાઓ માટે આમસો તૈયાર કરો ! કૌટિલ્યિકપુરુષોએ દ્રુપદરાજાની આજ્ઞા પ્રમાણે

સર્વે તૈયાર કર્યું. દેશ દેશથી આવેલા અનેક સુમટો સહ વાસુદેવ વિગેરે રાજાઓનું યોગ્ય સન્માન કરી તેમને ઉતરવા આવાસો અપ્યા. પોત-પોતાના આવાસોમાં પ્રવેશેલા કૃષ્ણવાસુદેવ આદિ રાજાઓ વિગેરે આસન પર વેઠેલા અને શયન પર સુતેલા સુતા સુતા ગંધર્વો પાસે ગાયનો ગવડાવતા તેમ નટો પાસે નાટકો કરાવતા આનંદપૂર્વક રહ્યા છે. અને દ્રુપદનૃપતિ કૌટુંબિક પુરુષો મારફતે મોકલાવેલ-અશન-પાન-સ્નાદિમ-સ્વાદિમ તથા ચાર પ્રકારની-સુરા આદિનો તેમ પુષ્પો, વલ્લો, ગન્ધ-માલા-અલંકારોનો ભોગવટો કરે છે.

તે વારપછી દ્રુપદરાજાએ કૌટુંબિકપુરુષો મારફતે કાંપીલ્યપુરનગરમાં દ્રૌપદીનો આવતીકાલે પ્રાતઃકાલે સ્વયંવર છે તો સર્વે પધારશો અને સહુએ પોતાના નામથી અકિત આસન વિષે પધારી-દ્રૌપદીની આવવાની રાહ જોશો ! તેવી ઉદ્ઘોષણા કરાવી. અને કૌટુંબિક-પુરુષોને બોલાવી-સ્વયંવરમંડપમાં પાણીનાં છાંટણાં છંટાવ્યાં, સંમાર્જન કરાવી લીંપણથી લીંપાવી સુગન્ધી દ્રવ્યોથી સુગંધિત કરાવી, પાંચવર્ણોનાં પુષ્પો-કાલાગરુ, શ્રેષ્ઠકંદુક અને તુરુક્ક વિગેરે ઘૂપોથી મધમધાયમાન સ્વયંવર મંડપ બનાવ્યા અને માંચાઓ વંધાવ્યા.

સ્વયંવરમંડપમાં વાસુદેવ વગેરે આવી પોતાના નામથી અકિત આસન વિષે વેસી દ્રૌપદીની રાહ જોવા લાગ્યા, અને દ્રુપદ-રાજાએ પણ ત્યાં આવી સર્વેને જય-વિજયથી વધાવ્યા.

શ્રેષ્ઠ રાજકન્યા દ્રૌપદી સ્નાન કરી ગૃહદેવતાનું પૂજન કરી મસીતિલકાદિ કૌતુકો અને દુર્વાદિ મંગલકાર્યો કરી માંગલિક વલ્લો પહેરી ઘરદેરાસર વિષે જઈ જિનપૂજા કરી, દ્રવ્યભાવસ્તવને સ્તવી પ્રમૂને વંદના-નમસ્કાર કર્યા પછી અન્તઃપુરમાં આવી. ત્યાં અંતેપુરીએ મેગા મલી દ્રૌપદીને સર્વઅલંકારોથી વિમૂષિત કરી પગમાં નૂપર પહેરાવ્યાં. દ્રૌપદી દાસીઓથી પરિવરી યજ્ઞ-વહારની સભા હતી. ત્યાં આવી અને ચાર ઘંટાવાલા અશ્વથી જોડેલા રથ વિષે ધાત્રીમાતા અને લેલિકા દાસી સહ વેઠી. આ સમયે ઘૃષ્ઠધુમ્ન નામના તેના વડીલવન્ધુએ

તેનું સારથીપણું કર્યું. કાંપીલ્યપુરનગરની મધ્યે થઇને રથમાં વેઠેલી દ્રૌપદી સ્વયંવરમण्डपની વહાર રથ ઉમો રાણી નીચે ઉતરીને પોતાને ચાલપણાથી રમાડનાર ધાવમાતા તથા લેલિકા—(લલ્લનારી) વાસી સાથે સ્વયંવરમण्डप વિષે પ્રવેશ કરતાં સાથે વે હાથ જોડી, વાસુદેવ વિગેરે હજારો રાજાઓને નમસ્કાર કર્યા. ત્યારવાદ પાટલા—મણિકા—ચંપક વિગેરે પંચવર્ણોના પુણ્પોથી શોભતો પુણ્પ-માલનો સુગન્ધીદાર દડો દ્રૌપદીએ ગ્રહણ કર્યો.

પાંડવો સાથે લગ્ન.

તે વાર પછી—ક્રીડા કરાવનારી ધાવમાતાએ ડાઘા હાથમાં દર્પણ રાહ્યું, અને તે દર્પણ વિષે પ્રતિવિમ્બ પડતા અનુક્રમે દશ દસારો વિગેરે રાજાઓને જમણા હાથે દ્રૌપદીને દેલાડતી તે તે રાજાઓના માત—પિતા—વંશ—સત્ત્વ—સામર્થ્ય—ગોત્ર—વિક્રમ—કાન્તિ—કીર્તિ—જ્ઞાન—રૂપ—યૌવન—ગુણ—લાવણ્ય—કુલ અને શિયલ વિગેરેનું વર્ણન ધાવમાતા કરતી તે શ્રવણ કરતી દ્રૌપદી હજારો રાજાઓને પૂર્વે કરેલા નિયાણાના પ્રતાપે ઓઢંગતી હ્યા પાંચ પાંડવો છે ત્યાં આવીને પાંચે પાંડવોને દ્રૌપદીએ પુણ્પની માલા—વરમાલાવડે ચોતરફથી ચીંટી વીધા અને દ્રૌપદી ચોલી. “ આ પાંચ પાંડવો મેં વર્યા ! ”

ત્યારવાદ વાસુદેવ વિગેરે હજારો રાજાઓ મોટામોટા શબ્દથી ચોલ્યા. અહો ! દ્રૌપદી રાજ્યકન્યા સારું વરી એમ કહી સ્વયંવર મण्डपની વહાર નીકળી પોતપોતાના આવાસો વિષે આવ્યા અને ઘુટ્ટુમ્નકુમારે પાંચપાંડવોને દ્રૌપદી રાજકન્યા સહ રથવિષે વેસાડી કાંપીલ્યપુર નગર મધ્યે સ્વમુવનમાં ઘુટ્ટુમ્નકુમાર લઈ ગયા. તે વાર પછી ઘુપદરાજાએ પાંચપાંડવો તથા દ્રૌપદીને પાટલા ઉપર વેસાડાવી, સોનાના કલ્લશોવડે મજ્જન કરાવી, અગ્નિ હોમની ક્રિયા કરાવરાવી, યાવત્ દ્રૌપદીનો પાંચ પાંડવો સાથે હસ્તમેલાપ (લગ્નક્રિયા) કરાવ્યો,

દ્રુપદ રાજાએ કન્યાદાનમાં આઠ કરોડ હિરણ્ય, ઘણું ધન, સોનું, તેમ દાસીઓ વિગેરે આપ્યું અને વાસુદેવ વગેરે રાજાઓનું સન્માન કરી વિદાય કર્યાં. ત્યારપછી પાંડુરાજાએ વાસુદેવ વિગેરે હજારો રાજાઓને વે હાથ જોડી આપ સર્વે મારા પર ઉપકાર કરી આ લગ્નમહોત્સવ ઉપર હસ્તિનાપુર નગરે જલ્દી પધારજો ! ! તેવી વિનંતિ કરી. આથી સર્વે રાજાઓ જવા તૈયાર થયા. તે વાર પછી પાંડુરાજાએ કૌટુમ્બિક પુરુષોને હસ્તિનાપુરે સાત મજલના પાંચ મહેલો તૈયાર કરાવવા મોકલ્યા, તેઓએ પળ જઈ જલ્દી પાંચે મહેલો તૈયાર કર્યાં. ત્યારવાદ પાંડુરાજા, પાંચ પાણ્ડવો અને દ્રૌપદી દેવી સહિત અશ્વ-હાથી વિગેરે સૈન્ય સહિત ત્યાંથી નીકળી હસ્તિનાપુર નગરે આઠયા અને પાંડુરાજાએ આવતા દેવા વાસુદેવ વિગેરે હજારો રાજાઓ માટે કૌટુમ્બિકપુરુષો પાસે આવસો તૈયાર કરાવી, આવતા દેવા વાસુદેવ વિગેરે હજારો રાજાઓનું સન્માન-સત્કાર કરી યથાયોગ્ય તેમને આવસો આપ્યા, અને તેઓને યોગ્ય દેવા આહારો-પાણી વિગેરે કૌટુમ્બિક-પુરુષો સાથે મોકલ્યા. પાંડુરાજાએ પાંચપાંડવો અને દ્રૌપદી દેવીને વાજોઠ ઉપર વેસાડી કલશોવડે સ્નાન કરાવી લગ્ન સમ્બન્ધી મંગલ-ક્રિયા કરાવી લગ્ન પર પધારેલ રાજાઓનું યોગ્ય સન્માન કરી વિદાય કર્યાં. તે વાર પછી પાંચે પાંડવો દ્રૌપદી દેવીની સાથે અન્તઃપુરના પરિવાર સહિત દુક દુક દિવસના વારા પ્રમાણે ભોગ ભોગવતા વિચરવા લાગ્યા.

નારદ મુનિનું આગમન-અપરંક્રા પ્રતિ ગમન.

દુક સમયે પાંચ પાંડવો-કૌંતીદેવી-અને દ્રૌપદી પુત્રવધૂ તેમ અંતઃપુરના પરિવાર સહ અન્તપુરમાં પાંડુરાજા સિંહાસન વિષે બેઠા હતા, તે સમયે દેશવામાં અતિ મદ્રક-વિનીત લાગતા પળ હૃદય વિષે મલિન, દુક બ્રહ્મચર્યવ્રત ધારણ કરવાને લઈ મધ્યસ્થપણને પામેલા, દેશનાર આશ્રિતોને બહાલ લાગે તેવા, રૂપવાન્-અલંક-ઉજ્જ્વલ વસ્ત્રને પહેરેલા, વક્ષસ્થલે કાંઈ મુગચર્મ ધારણ કરેલા, હાથમાં દંડ

अने कमण्डल राखेला, जटारूपी मुकुटवडे शोभता, रुद्राक्षनी माळारूपी आभरणो धारण करेला, मुज जातिना घासनो कंदोरो पहेरेला, हाथमा कच्छपी नामनी वीणाने धारण करेला, सगीतना प्रेमी, आकाशगमन करवानी शक्ति होवाथी पृथ्वी विषे अल्प भ्रमण करनारा, अने आवरणी, अवतरणी, उत्पत्तनी, श्लेषणी, सक्रामणी, अभियोगिनी, प्रज्ञप्ति, गमनी अने स्तंभिनी आवी वणी विद्याधरनी विद्याओमां निपुण होवाथी जेमनी कीर्ति प्रसिद्ध हती, बलदेव, वामुदेव, तथा प्रद्युम्न आदि कुमारोने प्रिय, कलह, युद्ध अने घणा लोकोनो कोलाहल थाय ते प्रिय छे जेने एवा, भांडन बोलवानी इच्छावाळा, युद्धो जोवामा रसिक, बीजाओने कलह-करावी असमाधि करावता आवा अनेकप्रकारना गुणवाला नारदनामना मुनि घणास्थाने फरता हस्तिनापुरमां आवी अत्यंतवेगथी पंडुराजाना महेलमां उत्तर्या, पण्डुराजा-पांच पांडवो कुन्तादेवी सह आसनथी उभा थया, अने नारदऋषिनी सन्मुख सात आठ पगला गया, तेम वंदना-नमस्कार करी महापुरुषने योग्य आसनवडे आमन्त्र्या, नारदऋषि मूढिविषे पाणीनां छाटणां छांटी, दर्भने ते पर पाथरी तेना विषे आसन कर्युं, अने नारदजी ते आसनपर वेठा. वेसीने पंडुराजाने तेमना तथा अन्तःपुरना कुशल समाचार पुछ्या, पण्डुराजा विगेरे ए तेमनो आदर सत्कार कर्यो.

किन्तु-असंयत, अविरति, पापकर्मना पचक्खण नहिं करेला, समकित नहीं पामेला एवा नारदने जाणी द्रौपदीदेवीए नारदजीने वन्दना-नमस्कार-आदर के सत्कार न कर्या, सन्मुख उमी पण थइ नहीं, आथी नारद मनमां विचारवा लाग्या के अहो आ द्रौपदी पोताना रूपवडे अने पाच पाण्डवो रूपी पतिवडे अभिमानी थयेली होवाथी मारो आदर करती नथी, यावत् सेवा करती नथी, माटे एतुं कंश्क अप्रिय कं आतुं चिन्तवी, जवा माटे पण्डुराजानी रजानी रजा लइ, आकाशमार्गे गमन करता लवणसमुद्रमध्ये थई पूर्व

સન્મુખ જતાં ધાતકીઘણની પૂર્વદિશામાં આવેલા દક્ષિણાર્ધ ભરતક્ષેત્રવિષે અપરકંકા રાજધાની વિષે સાતસો રાણીઓ છે જેને એવા પદ્મનાભ નામના રાજાના મહેલમાં ઉતર્યા, અહિં પાણ્ડુરાજાની જેમ તેમનો આદર-સત્કાર પદ્મનાભ રાજાએ કર્યો, અને પોતાની અન્તઃ-પુરીના રૂપથી આશ્ચર્ય પામેલા પદ્મનાભ રાજાએ પૂછ્યું કે-આપ ઘણી અન્તઃપુરીમાં જાવ છો તો મારા કરતાં અધિક રૂપવાળી અન્તેપુરી કોઈ ઠેકાણે તમે જોઈ છે ? નારદજી કંઈક હસ્તા કહેવા લાગ્યા કે દ્રૌપદીના એક પગના અંગુઠાના રૂપના સો મા ભાગે પણ તારી અન્તઃપુરીની સ્ત્રીઓ નથી. તુ તો કુચાના દેડકા જેવો છું !! આ પ્રમાણે નારદજી કહીને રજા લઈને ચાલ્યા ગયા.

દ્રૌપદીનું અપહરણ—

દ્રૌપદી પર આસક્ત થયેલા પદ્મનાભરાજાએ અદ્ભુતનો તપ કરી આરાધી પૂર્વસંગતિક નામના દેવને બોલાવ્યો, અને કહ્યું કે-હે દેવા-નુપ્રિય ! તમે દ્રૌપદીને મને લાવી આપો ! એમ હું ઇચ્છું છું. પૂર્વસંગતિકદેવે પદ્મનાભરાજાને જણાવ્યું કે-“એવું થયું નથી, થતું નથી તેમ થતો નથી કે-“દ્રૌપદી દેવી પાંચ પાણ્ડવોને મૂકીને બીજા કોઈ સાથે કામભોગ ભોગવતી છતી વિચરે !” છતાં તારું પ્રિય કરવા માટે દ્રૌપદીને જલદી અહીં લાવું છું એમ કહી હસ્તિનાપુરે જઈ જ્યાં યુધિષ્ઠિર રાજા દ્રૌપદીદેવીની સાથે મહેલની અગાશી વિષે સુતા હતા, ત્યાં ગયો અને દ્રૌપદીને અવસ્થાપિની નિદ્રા આપી હરણ કરી પદ્મનાભરાજાના અશોકવનવિષે સ્થાપી, અવસ્થાપિની નિદ્રા સંહરી, પદ્મનાભ-રાજાને સ્વર આપી, પદ્મનાભરાજાને કહ્યું કે-હવે આ હકીકતમાં તને જે મુશ્કેલી થાય તેમાં હું મદદ કરીશ નહિ ! એમ કહી પોતાના સ્થાને દેવ ચાલ્યો ગયો.

થોડીવાર પછી જાગ્રત થયેલી દ્રૌપદીદેવી પોતાને અન્યસ્થાને જોઈ વિચારવા લાગી કે-કોઈ દેવ-દાનવ યાવત્ ગંધર્વ કોઈ

અન્ય રાજાની અશોકવાટિકા વિષે સંહરીને મને લાગ્યો છે. આમ વિચાર કરવામાં જ્યાં ગરકાવ થઈ ત્યાં તો અલંકારોથી વિમૂષ્પિત થયેલો અને પોતાના અંતઃપુરથી પરિવરેલો પદ્મનાભરાજા આવ્યો અને દ્રૌપદીને કહેવા લાગ્યો કે-તું ચિન્તા ન કર ! મેં તારું અપહરણ કરાવ્યું છે ! તું મારી સાથે યોગ ભોગવ ! દ્રૌપદી દેવીનું તેના જામયમાં જગાવ્યું કે-હે દેવાનુપ્રિય ! જંબૂદ્વીપના ભરતદેવ વિષે મારા પતિના મ્રાતા કૃષ્ણ વાસુદેવ છે, તે જો છ માસ સુધીમાં મ્હારી મ્હારે નહીં આવે તો હું તમે કહેશો તેવી આજ્ઞામાં હું રહીશ-વર્તીશ !

દ્રૌપદીની આ વાત અંગીકાર કરી પદ્મનાભરાજાએ કન્યાઓના અન્ત પુરમાં દ્રૌપદીને રાલી. કન્યાઓના અન્તપુરમાં રહેલી દ્રૌપદીદેવી નિરંતર છટ્ઠનો તપ કરે છે, અને પારણે ઓંબિલ કરતી તપકર્મવડે આત્માને ભાવતી થતી રહી છે.

દ્રૌપદીની શોધમાં પાંડવાદિ—

આ તરફ અંતર્મુહર્ત પછી જાગેલા યુદ્ધિષ્ઠિરે પોતાની પાસે દ્રૌપદી ન જોવાથી શય્યામાંથી ઉમા થઈ ચોતરફ શોધસોઠ કરી પરન્તુ દ્રૌપદીની માહિતિ ન મળવાથી પાંડુરાજા હતા ત્યાં આવ્યા અને દ્રૌપદીદેવીને કોઈ દેવ આદિ હરી ગયો છે માટે તેની ગવેષણા કરવાને ફચ્છું હું તેમ કહું. પાંડુરાજાએ પણ કૌટુમ્બિક પુરુષોને કહી આઘોષણા કરાવી મોટું ફનામ જાહેર કર્યું છતાં કંઈ પત્તો ન મળ્યો, ત્યારે પાંડુરાજાએ કુંતીદેવીને દ્વારકાનગરીમાં કૃષ્ણવાસુદેવ પાસે તપાસ કરાવવા મોકલી. કુંતીદેવી હસ્તિ પર વેસી દ્વારકાનગરીના ઉદ્યાનમાં આવી, હસ્તિ પરથી ઉતરી કૌટુમ્બિકપુરુષો મારફતે કૃષ્ણવાસુદેવને સ્વર આપી કે તમારા પોદ કુંતીદેવી ઉદ્યાનમાં આવ્યાં છે, તેઓ તમારા દર્શનની ફચ્છા રાખે છે. કૃષ્ણવાસુદેવ આ સમાચાર શ્રવણ કરી હસ્તિ ઉપર વેસી તૂટ કુંતીપોદની પાસે ગયા અને કુંતીપોદને પગે લાગી હાથી પર વેસાડી, વન્ને (કુંતી અને કૃષ્ણ) કૃષ્ણવાસુદેવના મહેલ આવ્યા; મહેલ વિષે આવી ધોજન આદિ કર્યા પછી કૃષ્ણવાસુદેવે

कुंतीफોડને અત્ર આગમનનું પ્રયોજન પૂછ્યું, કુંતીએ દ્રૌપદીના અપહરણથી યાવત્ શોધ કરતા નહીં પ્રાપ્ત થવાની હકીકત કહી અને શોધી આપવા જણાવ્યું. કૃષ્ણવાસુદેવે ફરિયાદને જણાવ્યું કે હુ જો કોઈ સ્થાને તેનો પત્તો પામું તો પાતાલ કે ભવનમાં અથવા અર્ધભરતમાંથી મ્હારા હાથે શોધી લાવીશ. આમ કહી કુંતીફરિયાદ સત્કાર-સન્માન કર્યું, અને જવા માટે રજા આપી, કુંતી પણ હસ્તિનાપુર નગરે પાછાં આવી ગયાં, કૃષ્ણવાસુદેવે પોતાના માણસો પાસે તપાસ કરાવવા માંડી, એવામાં એક વખત નારદ ત્યાં આવ્યા. તેમનો યથાયોગ્ય સત્કાર કર્યો અને ડ્યારે નારદજીએ કુશલતા પૂછી ત્યારે દ્રૌપદીના હરણની વાત કહીને પૂછ્યું કે તમે ઘણા સ્થાને ફરો છો તો તમે કંઈ સ્વર-પત્તો જાણો છો ? નારદજીએ કહ્યું કે-ઘાતકીલખડના દક્ષિણાર્ધ ભરતક્ષેત્ર વિષે અપરંકા નામની રાજધાની વિષે પદ્મનાભ નામના રાજાના મહેલમાં પૂર્વે મેં જોયેલી એવી દ્રૌપદી રૂંચી હતી. કૃષ્ણવાસુદેવે નારદજીને કહ્યું કે-આ કાર્ય તમારું જ જણાય છે. નારદજી તો આ શ્રવણ કરતાં જ ત્યાંથી આકાશમાર્ગે ચાલ્યા ગયા.

તેવાર પછી કૃષ્ણવાસુદેવે હસ્તિનાપુરનગરે પોતાનો દૂત મોકલી દ્રૌપદીની માહિતી જણાવી અને ચતુરંગ સેના સહ પાંચ પાંડવોએ પૂર્વ દિશાના સમુદ્રને કાંઠે આવી મ્હારી રાહ જોતા રહેવું તેવી સ્વર આપી. પાંડવો પૂર્વ સમુદ્રના કાંઠે ચતુરંગ સૈન્ય સહિત જઈને કૃષ્ણવાસુદેવની રાહ જોવા લાગ્યા.

કૃષ્ણવાસુદેવ પણ પોતાની ચતુરંગસેના સહિત પૂર્વસમુદ્રના કિનારે આવ્યા અને પાંચપાંડવોને મળ્યા; તે પછી પોષધશાલામાં પ્રવેશી અદ્ભુતનો તપ કરી સુસ્થિતદેવની આરાધના કરી પ્રત્યક્ષ કર્યો અને દ્રૌપદીની મદદે જવા પાંચ પાંડવો સહ મને લગ્નસમુદ્રમાં માર્ગ આપો તેવું જણાવ્યું, સુસ્થિતદેવે જણાવ્યું કે-જેવી રીતે પદ્મનાભરાજાએ પૂર્વસંગતિક દેવમારફતે દ્રૌપદીનું અપહરણ કર્યું છે તેવી

રીતે હું દ્રૌપદીને ઉપાડી હસ્તિનાપુર વિષે મૂકુ ! કે તે પદ્મનાભરાજાને તેના નાગર, સૈન્ય અને વાહન સહ લવણસમુદ્રમાં નાહુ ? આમ જ્યારે સુસ્થિતદેવે પૂછ્યું ત્યારે કૃષ્ણવાસુદેવે જણાવ્યું, હે દેવાનુપ્રિય ! તુ તેમ ન કર, પણ અમને છુને રથ સહ જવા માટે માર્ગ આપ ! હું પોતેજ દ્રૌપદીદેવીની મદદે જઈશ. આમ કહેવાથી સુસ્થિતદેવે સમુદ્રમાં જવાનો માર્ગ આપ્યો. કૃષ્ણવાસુદેવે તથા પાંચ પાંડવોએ સૈન્યને પાછું મોકલ્યું. અને છપ્ જણા રથમાં વૈસી લવણસમુદ્રમાં થઈ અપરકંકા રાજધાનીના ઉદ્યાનમાં આવી, રથને સ્થાપન કર્યા, અને દારુક નામના પોતાના સારથિને દૂતપણે પદ્મનાભરાજા પાસે મોકલ્યો.

પદ્મનાભસાથે યુદ્ધ, અને વિજયાદિ—

દારુકસારથિ, દૂત થઈને અપરકંકા રાજધાનીમાં પ્રવેશ કરી પદ્મનાભ રાજા પાસે ગયો અને વે હાથ જોડી જય જય શબ્દથી વધાવી બોલ્યો કે-હે રાજન્ ! આ મારી પોતાના વિનયની ક્રિયા છે, હવે આ મારા સ્વામિના પોતાના મુલ્યથી કહેલી તમને આજ્ઞા છે ! એમ કહી જરૂરી નેત્ર લાલ કરીને ક્રોધ કરીને પોતાના ડાઘાપણે તેના પાદપીઠને દવાવી ભાલાના અગ્રભાગવડે લેલ આપ્યો અને કૃષ્ણવાસુદેવે દ્રૌપદીની મદદે આવ્યાની હકીકત જણાવી. દ્રૌપદીને આપો !! અથવા યુદ્ધ માટે તૈયાર થાવ !!! તેમ જણાવ્યું. દારુક-સારથિના આ કથનથી નેત્ર લાલ થયેલા છે જેના, અને કપાલમાં મૃત્યુટિ ત્રણ વઠીયાવાળી પડી છે જેને એવા પદ્મનાભરાજાએ કાપું કે હું દ્રૌપદીને પાછી નહીં આપું ! જા યુદ્ધ કરવા તૈયાર થઈને નીચું છું. હે દૂત ! ફક્ત રાજનીતિમાં દૂત અવધ્ય છે તેથી તને મારતો નથી એમ કહી પાછલાદ્વારથી કાઢી મૂક્યો, દૂતે જઈને સર્વ વીના કૃષ્ણવાસુદેવને કહી, યુદ્ધને માટે આવતા પદ્મનાભને જોડે કૃષ્ણવાસુદેવે પાંચ પાંડવોને કાપું કે-હે બાલકો ! તમે પદ્મનાભની સાથે યુદ્ધ કરશો ! કે હું યુદ્ધ કરું અને તમે જોશો ! આના જવાબમાં પાંચ

पांडवोए कह्यु हे स्वामि ! अमे युद्ध करशुं, तमे दूर रहीने जुओ.

तेवारपछी पांचे पांडवो शखोथी सज्ज थइ रथमां वेसी पद्मनाभराजानी समीपे आवी युद्ध करवा लाग्या पद्मनाभराजाए पांचे पांडवोने शखथी प्रहारो कर्या अने तेमना अहंकारने तोडी नाख्यो. ध्वजा-पताकाओने तोडी नाखी नशाडी मूक्या, कृष्णवासुदेव आ जोइने तेमने मळ्या अने पूछ्युं के तमे शुं बोलीने युद्ध करवा लाग्या हता ! पांडवोए जणाव्युं के हमे जणाव्युं के “ आजे अमे अथवा पद्मनाभ राजा ” एम कही युद्ध करता आम वन्युं छे. कृष्णमहाराजे कह्यु के तमारे “ अमे राजा पद्मनाभ राजा नही ” आम कही तमे युद्ध कर्यु होत तो आम थात नहीं. एम कही कृष्णवासुदेव पोते युद्ध करवा सज्ज थइ “ हुंज राजा !! पद्मनाभ राजा नही ” एम प्रतिज्ञा करी रथ पर आरूढ थइने ज्यां पद्मनाभराजा हतो त्या आव्या. आवीने पांचजन्यशंखने पोताना मुखना वायुथी वगाड्यो, ते शंखना अवाजथी पद्मनाभराजानु त्रीजा भागनुं सैन्य हणायुं यावत् नाशी गयुं.

तेवारपछी कृष्णवासुदेवे सारंगनामनुं पोतानुं धनुष हाथमां लेइ तेनो टंकारव कर्यो, टंकारवने श्रवण थतां पद्मनाभराजानो सैन्यनो बीजो-त्रीजो भाग हणायो अने नाशी गयो. आ जोइ पद्मनाभराजा पराक्रमरहित थयो थको अपरकंका राजधानीमां पेशी गयो अने दरवाजा बन्ध करी दीधा. आथी कृष्णवासुदेव अपरकंका राजधानीए आव्या अने दरवाजा बन्ध जोइ रथमांथी नीचे उतरी वैक्रिय-समुद्घात करी नरसिंहरूप विकुर्वीने मोटा शवरो करता जोसपूर्वक पगनुं आस्फालन करवा लागवाथी अपरकंका राजधानीना किला-दरवाजा-झरुखा-तोरणो मोटा मोटा महेल जमीनदोस्त थया. पद्मनाभराजा आ स्थिति जोइ भयभीत वनेलो द्रौपदीदेवीना शरणे गयो. द्रौपदीदेवीए ठपको आपी जणाव्युं के-हे देवानुप्रिय ! तमे स्नान करी एक पहेरेलुं अने बीजुं ओढेलु एम बे वखो जलवडे नीतरता

राखी पहरेला वस्त्राची नीचे मुख राखी अन्तःपुराणी राणीओ, प्रधान सहित श्रेष्ठ रत्ननुं भेटणुं लेइ मने आगल करी कृष्णवासुदेव पासो जाओ, उत्तमपुरुषो प्रणाम करनारा पुरुषो पर प्रसन्न थनारा होय छे. द्रौपदीदेवीना कक्षा प्रमाणे सर्वे करीने कृष्णवासुदेव पासो शरणे गयो, पने पडी पोतानी भूलनी क्षमा याची द्रौपदीदेवीने पाछी सोंपी. द्रौपदीदेवीने रथमा वेसाडी ज्यां पांडवो हता त्यां आवी कृष्ण-वासुदेवे पांच पांडवोने पोताने हाथे सोंपी. त्यापछी पांच पांडवो सहित कृष्णवासुदेव रथमां वेसी लवणसमुद्रमध्ये थइ जम्बूद्वीपना भरतक्षेत्रे जवा माटे चाल्या.

पद्मनाभराजाने देशनिकालनी थयेली शिक्षा—

ते काळे ते समये घातकीखण्डना पूर्वदिशाना अर्धभागविषे भरतक्षेत्रेनेविषे चंपा नगरी छे, त्या पूर्णभद्र नामनुं चैत्य हवुं. त्यां मुनिमुत्रतनामना तीर्थकरनी पर्यदांमां कपिल नामना वासुदेव धर्म श्रवण करता हता, ते समये शंखनो शब्द सांभली अध्यवसाय थयो के-शुं आ भरतक्षेत्रमां बीजो कोइ वासुदेव उत्पन्न थयो छे के-जे मारासमान शंखने वगाडे छे ! ते समये मुनिमुत्रत तीर्थकरे कपिल वासुदेवने कणुं के तमने शंखनो शब्द श्रवण करी एवो विचार आब्यो के शुं आ क्षेत्रमां बीजो वासुदेव उत्पन्न थयो छे ! ते सत्य छे. प्रभुना प्रश्ननो उत्तर हा प्रभु ते सत्य छे. मुनिमुत्रत तीर्थकरे जणावुं के-हे कपिल ! आ थयुं नथी, थाय नहीं अने थयो पण नहिं, के एक युगमां अथवा एक समयमां वे तीर्थकर, वे चक्रवर्ती, वे बलदेव अथवा वे वासुदेव उत्पन्न थाय, परन्तु हे कपिल ! वासुदेव ! जम्बूद्वीपना भरतमांयी हस्तिनापुर नगराची पद्मनाभराजाए पूर्वसंगतिकदेवद्वारा द्रौपदीदेवीनुं हरण करावुं छे, तेथी द्रौपदीनी मददे पांच पांडवो सहित कृष्णवासुदेव छुटा रथमां वेसीने आब्या छे, तेओ कृष्णवासुदेव पद्मनाभराजानी साथे युद्ध करे छे, तेमां थतो

આ શંખનો શબ્દ તારા શ્રવણમાં આવ્યો છે. આ શ્રવણ કરી શ્રીમુનિસુવ્રતપ્રમુને વંદના—નમસ્કાર કર્યા અને કહ્યું કે—હે પ્રમુ ! હું જહને પુરુષોમાં ઉત્તમ એવા કૃષ્ણવાસુદેવનાં દર્શન કરું, પ્રમુએ કહ્યું કે—હે કપિલવાસુદેવ ! આવું થયું નથી, થાય નહી અને થશે પણ નહીં. કે એક અરિહંત બીજા અરિહંતને, એક ચક્રવર્તી બીજા ચક્રવર્તીને, એક બલદેવ બીજા બલદેવને અને એક વાસુદેવ બીજા વાસુદેવને જુએ, તો પણ હે કપિલ ! વાસુદેવ ! લવણસમુદ્રના મધ્યભાગે થહેને જતા એવા તે કૃષ્ણવાસુદેવની શ્વેત અને પીલી એવી ધ્વજાના અગ્રભાગને તમે જોશો.

તે વાર પછી કાપિલવાસુદેવ પ્રમુને વંદના—નમસ્કાર કરી હસ્તિ પર વેસી સમુદ્રકાંઠે ગયો અને લવણસમુદ્ર મધ્યે થઈ જતા એવા કૃષ્ણવાસુદેવની ધ્વજાના અગ્રભાગને જોયો અને શંખ વગાડ્યો. કૃષ્ણવાસુદેવે તે શ્રવણ કરી પોતાના પદ્મજન્ય શંખને વગાડ્યો એમ કરી શંખના અવાજો દ્વારાએ મેલાપ કર્યો.

તે વાર પછી કપિલવાસુદેવ અપરંકા નગરીએ ગયા અને ઘરો વિગેરે પડી ગયેલા જોયા, પદ્મનાભ રાજા તેમની પાસે આવ્યો અને કૃષ્ણવાસુદેવના આગમનની બીના આમૂલથી જણાવી, તમને પણ એ કૃષ્ણે ન ગણકાર્યા ! કપિલવાસુદેવે પદ્મનાભ રાજાને હૃદયપારની શિક્ષા ફરમાવી અને તેના સ્થાને પદ્મનાભ રાજાના પુત્રનો અભિષેક કરાવી રાજ્યગાદીએ બેસાડ્યો. પાંચ પાંડવોને દેશનિકાલ.

આ વાંજુ કૃષ્ણવાસુદેવે લવણસમુદ્રના મધ્યભાગે થઈ ગંગાનદીની પાસે આવ્યા ત્યારે પાંચ પાંડવોને કહ્યું કે—તમે ગંગાનદી ઉતરો !, હું લવણસમુદ્રના અધિપતિ સુસ્થિતદેવને મળી આવું છું. કૃષ્ણમહારાજાની આજ્ઞા પામેલા પાંચે પાંડવો ગંગાનદી હતી ત્યાં આવ્યા અને

एक नानी होडी शोधि काढी तेमां वेसी, नदी उतरी सामे कांटे गया. अने कृष्णवासुदेव पोताना मुजाबलथी गंगा महानदी उतरवा समर्थ छे के नहीं ते जोवा माटे पेली नावडी सताडी दीधी. कृष्णवासुदेव सुस्थितदेवने मळी गंगा महानदीए आब्या अने चोतरफ नावडीनी तपास करवा लाग्या परन्तु नावडी मळी नहिं. आथी एक हाथे सारथि घोडा सह रथने ग्रहण कर्यो अने बीजा हाथथी साडी बासठ योजन विस्तारवाळी गंगा महानदी उतरवा लाग्या. अधमार्गे आवतां परसेवो थयो अने थाक्री गया. आथी विचार आब्या के- अहो पाच पाडवो महाबलवान छे, आवडी मोटी नदी उतरी गया. कोइ पण कारणे पद्मनाभराजने तेओए हण्यो नही अने नसाडी मूक्यो पण नहीं, आ बखते गंगादेवीए कृष्णवासुदेवना परिणाम जाणी ते जग्याए स्थळभूमि करी तेना पर कृष्णवासुदेव थोडीवार थाक उतारी आगल नदी उतरी यावत् पाच पांडवोने मळ्या अने तेमना बलना बखान कर्या त्यारे पोते जणाब्युं के-अमे होडीथी उतर्या हता परन्तु बळ जोवा नावडीने छुपावी तमारी राह जोता अही रखा छीए ! आ श्रवण करी कोच पामी कपालमां भुकुटी करी कृष्णवासुदेव कहेवा लाग्या के-अहो ! ज्यारे में वे लाख योजनना विस्तारवाळा लवणसमुद्रने उतरी पद्मनाभने हण्यो यावत् नसाडी मुक्यो अने अपरफंका भागी द्रौपदीने हाथ करी त्यारे तमे म्हारु महास्य जाण्युं नही, हवे तमे जाणशो ! आम बोली लोहदंडथी पांचे पाण्डवोना रथने चूरी नाख्यो अने देशनिकालनी आज्ञा करी, जे स्थाने आ आज्ञा फरमावी ते स्थाने रथमर्दन नामनुं तीर्थ थयुं. कृष्णवासुदेव पोताना स्कंधावरने मळ्या अने ते स्कंधावार सहित द्वारकानगरीए आब्या.

पांडवोए पांडुमथुरा नामनी नवी बसावेली नगरी.

द्रौपदीदेवी सह पांच पाडवो हस्तिनापुर नगरे आब्या अने पाडुराजाने द्रौपदीनी प्राप्तिथी मांडी हृदपारनी सजानी हकीकत जणावी,

पाण्डुराजाए ठपको आप्यो अने कुंतीदेवीने आ हकीकत जणावीने द्वारका नगरीए कृष्णवासुदेव पासे भोकली. कृष्णवासुदेव पासे जवा कुंतीदेवी हाथी पर बेसी गया. पाण्डुराजाथी आज्ञा पामेली कुंतीदेवी द्वारकानगरीना उद्यानमां आवी, अने कौटुम्बिक पुरुषोवडे पोताना आगमननी खबर कृष्णवासुदेवने आपी. कृष्णवासुदेव पूर्वनी जेम सन्मुख जइ महेले कुंतीफोइने लाव्या अने आगमननुं कारण पूछ्युं. कुंतीफोइए आगमननुं कारण जणावतां जणाव्युं के हे पुत्र ! तमे पांच पांडवोने देशनिकालनी आज्ञा करी छे. तमे तो समग्र दक्षिणार्ध भरतना स्वामि छो तेथी तेओ क्यां जइने रहे ! कृष्णवासुदेवे कुंतीफोइने जवाव आपता जणाव्युं के-हे फोइ ! वासुदेव, बलदेव अने चक्रवर्ती वगैरे उत्तम पुरुषोनुं वचन मिथ्या थाय नही तेथी दक्षिण दिशाना समुद्रकांठे जाय अने पाण्डुमथुरा नामनी नवी नगरी वसावी रहे, तेम म्हारी दृष्टिमां न आवे तेम रहे, आम करी कुंतीदेवीनो सत्कार करी विदाय कर्या. हस्तिनापुर नगरे कुंतीदेवीए आवी पाण्डुराजाने सर्व हकीकत जणावी अने पाण्डुराजाए पांचे पांडवोने कृष्णवासुदेवनी आज्ञा जणावी, पांचे पांडवो ए वात कबुल करी समुद्रकांठे आवी पाण्डुमथुरा नामनी नगरी वसावी तेमां रहेवा लाग्या.

पांच पांडवोए द्रौपदीदेवी साथे लीधेली प्रव्रज्या.

द्रौपदीदेवीने एक पुत्र जन्म्यो तेनुं नाम पाण्डुसेन पाड्युं. एकसमये धर्मघोष नामना स्थविर पाण्डुमथुरामां पधार्या. तेमने बांदवा माटे पर्यदा नीकली तेमां पांच पांडवो गया अने धर्मश्रवण करी धर्मघोषस्थविरने विनंति करी के-अमे द्रौपदीदेवीने पूछीए, तथा युवराज पाण्डुसेन कुमारने राज्य पर स्थापन करीए, त्यारपछी आपनी पासे दीक्षा लइए, आ सांभळी गुरु बोल्या के हे देवानुग्रियो ! यथासुखम् विलंब करशो नही ! पांचे पांडवोए महेले जइ द्रौपदीदेवीने पूछ्युं त्यारे द्रौपदीदेवीए हुं पण तमारी साथे दीक्षा लइश तेम

જળાબ્ધું, ત્યારપછી પાંડુસેનને રાજ્યાભિષેક કરી રાજ્યગાદીએ સ્થાપન કર્યાં. પાંડુસેન રાજાએ જલ્દી દીક્ષાભિષેકની તૈયારી કરાવી. એક હજાર પુરુષોથી ઉપાડાય તેવી શિવિકા કરાવી યાવત્ શિવિકામાં વેસાડી ધામધૂમપૂર્વક શ્રીધર્મઘોષસ્થવિર પાસે લાવ્યા અને પાંચે પાંડવો દીક્ષા લઈ શ્રમણ થયા. શ્રમણ થઈને ચૌદપૂર્વનો અભ્યાસ કર્યો. ઘણા વર્ષો સુધી છટ્ટ-અટ્ટમ-દશમ-અર્ધમાસક્ષમણ-માસક્ષમણની તપસ્યાઓ કરી આત્માને માવતા થકા વિચરે છે, ત્યારપછી તે સ્થવિર મગવંત ઇક્કસમય પાંડુમયુરા નગરીના સહસ્રાન્ન-વનઉદ્યાનથી બહાર નીકળી વિચરવા લાગ્યા, તે સમયે શ્રીનેમિનાથપ્રભુ વિચરતા સૌરાષ્ટ્રદેશમાં વિચરે છે તેવું પાંડવમુનિઓએ શ્રવણ કરી શ્રીનેમિનાથપ્રભુને વાંદવા માટે પોતાના ગુરુ ધર્મઘોષ સ્થવિરની આજ્ઞા મળી.

પાંચે પાંડવો કેવલજ્ઞાન પામી મોક્ષે સીધાવ્યા.

ગુરુમહારાજની આજ્ઞા પામી યુધિષ્ઠિર આદિ પાંચે પાંડવમુનિવરોએ વિહાર કર્યો અને ગામાનુગામ વિચરતા હસ્તિકલ્પ નામના નગરના સહસ્રાન્નવન નામના ઉદ્યાનવિષે આવ્યા. યુધિષ્ઠિરમુનિ સિવાયના ચારે મુનિવરોએ માસસમળના પારળાને દિવસે પહેલી પોરસીએ સજ્ઞાયધ્યાન કર્યું અને વીંજી પોરસીએ ધ્યાન કર્યું તે પછી યુધિષ્ઠિરમુનિવરની આજ્ઞા પામી ભિક્ષા માટે ફરવા લાગ્યા ત્યાં તેઓએ શ્રવણ કર્યું કે શ્રીનેમિનાથપ્રભુ ઉજ્જયંતગિરિના (રૈવતાચલગિરિના) શિખર વિષે જલરહિત ઇક્કમાસના અનશનવડે પાંચસો ને છત્રીસ સાધુઓ સહિત મોક્ષે પધાર્યાં. આ શ્રવણ કરી ગોચરી ફરતા પાછા ફરી યુધિષ્ઠિરમુનિની સમીપમાં આવી લાવેલા આહારપાણી આલોવી રૂપાંવહીયં પ્રતિક્રમી ગોચરી યુધિષ્ઠિરમુનિને દેલાડી કલુ કે-ગોચરી અમે શ્રીનેમિનાથપ્રભુના મોક્ષે સિધાવ્યાના સમાચાર સાંભળતા પહેલાં વહોરેલી છે, તે આપણે હવે પરઠવી દઈ શ્રીશંકુજયપર્વત પર ધીમે ધીમે ચઢી મરળની બપેશા રાહ્યા વિના અનશન કરવું શ્રેયસ્કર છે.

આ પ્રમાણે અન્યોઅન્ય નક્કી કરી વિધિપૂર્વક ગોચરી પરઠવી શ્રીશત્રુંજયે આવ્યા અને શ્રીશત્રુંજયે ચઢ્યા, શ્રીશત્રુંજય પર ચઢીને બે માસનું અનશન કરી કેવલજ્ઞાન-કેવલદર્શન પ્રાપ્ત કરી સિદ્ધિપદને પામ્યા.

દ્રૌપદીસાધ્વી કાઠ કરી પાંચમા દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થઈ.

દ્રૌપદીદેવીએ સુવ્રતાઆર્યાની પાસે દીક્ષા-પ્રવ્રજ્યા લઈ અગિઆર અંગનો અભ્યાસ કર્યો અને એક માસનું અનશન સ્વીકારી આરાધનાપૂર્વક કાલઘર્મ પામી પાંચમા દેવલોકમાં-બ્રહ્મલોકમાં દશ સાગરોપમના ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યવાલા દેવપણે ઉત્પન્ન થઈ. શ્રીજમ્બૂ-સ્વામિએ-શ્રીસુધર્માસ્વામિમગવન્તને પૂછ્યું કે હે પ્રસુ ! તે દ્રુપદદેવ ત્યાંથી ન્યવીને ક્યાં જશે ? મગવાને કહ્યું કે-હે જમ્બૂ ! તે દ્રુપદ-દેવ ત્યાંથી ન્યવી મહાવિદેહક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થઈ સર્વકર્મનો અંત કરી મોક્ષે જશે.

ઉપનય—તપનો ક્લેશ ઘણો કર્યો હોય તો પળ નિયાણાના દોષથી જો તેને દૂષિત કરવામાં આવે તો તે તપ મોક્ષને માટે થતો નથી. તેમ ભક્તિરહિતપણે કહવા તુમ્બડાનું સરાવ દાન પાત્રને વિષે આપ્યું તેથી નાગશ્રીને ઘણા ભવ મટકવું પડ્યું. આથી નિયાણા વિનાનો તપ કરવો તેમ સુપાત્રદાનમાં ભક્તિ સહિત દાન દેવું તે શ્રેયસ્કર છે.

इति श्रीज्ञातासूत्रना सोलमा अध्ययननो सारांश समाप्तः ॥

॥ ૧૭-શ્રીઅશ્વજ્ઞાત-અધ્યયન સારાંશઃ ॥

પૂર્વોપર-સંવંધાદિ.

મોત્યમા અધ્યયનનાં નિયાયુ કરવાથી તેમ નિંદનીયરાન જ્ઞાત્યો યનવેનો પ્રતિ યાય છે તે જાણું. આ મતરમા અધ્યયનનાં રન્દિયોને કાપૂમા ન રામનારને અનર્થ પ્રાપ્ત થાય છે તે નજાને છે—

શ્રીમુખમાંસ્થાનિ ગજપરગમાગાન્ કહે છે કે-હે વન્નુ ! તે જાહે અને તે જાને રુચિવિરિયં જાને નગર જાણું. જ્યાં જનકેકેતુ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેમ તે નગરમાં ધણા-પણા દેશાંતર ગદ્ય દેષાર કરનારા અને રાણના માખની બંધો કરનારા બનાટા વેપારીઓ હતા. જુદા જુદા વચ્ચત નારવણિ હોજી એવા મહત્તી વિચાર કરી બ્યાપાર માટે વજાનો ગદ્યને લખજમમુદ્ર વિષે જાણ્યા. કેટલાક ગાડ ગયા જ્યાં તો ધણા ડરપાતો થયા જાગ્યા, પ્રતિજ્ઞા જાણુને. ગાંધી પ્રામતેન હોજ્યા જાગી, મુરુર નાજલી જામ તલકટ સમયનાં મુંડાઓ અને પોતાનું સમુદ્ર મગ્નનિરનુ જ્ઞાન પણ તેને વિસ્મરણ થયું. જા મમમે જામા (પામરી નાજાવનારા)-હોજીમાં જામાના રત્નક, સડના રક્ષાક તથા માયાત્રિકો મુજ્ય નાજાગી ધાસે જાગ્યા, અને વિનારમન જાગ્યા મુજ્ય નાજાગી-નિર્વાંગજ્ઞને પૂજા જાગ્યા કે-તને જી વિચાર કરો છો ! જા પ્રશ્નના નવામાં નિર્વાંગજ્ઞને જાગ્યા કે-હે જામયજાહીજો ! જાગી મતિ સરેનર નાજા પામી છે. જા ધમ્મ જરી મર્થે જામથીત જાગ્યા દન્દ્ર-રંકંધવિગેરે દેવોની જાનતા કરતા જાગ્યા. જુદા મુદ્દને પત્રી નિર્વાંગજ્ઞની ચુદિ જાલી અને સમુદ્ર જાગ્યાના જ્ઞાનને પામ્યો અને જાણું કે-જાપણે કાલિજીપની સમીપમા જાગ્યા છીજી તેમ જાને જાગ્યાતો કાલિજીપ જે.

કાલિકદ્વીપે આગમન.

આ શ્રવણ કરી સર્વે હર્ષિત થયેલા અનુકૂલ વાયુવડે કાલિકદ્વીપ આવ્યા અને વહાણને લંગારી નાની હોડીઓવડે કાલિકદ્વીપમાં ઉતર્યા, તે કાલિકદ્વીપમાં ઘણી એવી રુપાની ધણો, સોનાની ધણો, રત્નની ધણો અને વજ્રજાતિના રત્નોની ધણો જોઈ તેમ ઉચ્ચ લક્ષણવાળા જુદા જુદા રંગવાળા ધણા એવા ઘોડાઓ પ્રણ જોયા. વહાણમાંથી ઉતરેલા વેપારીઓ વિગેરેને જોઈ તેમ તેમની ગંધથી મય પામતા અશ્વો તો ત્યાંથી નાચી ઘણા યોજન દૂર ગયા, આથી નાવવણિકો પરસ્પર આ પ્રમાણે બોલ્યા કે આ અશ્વોવડે આપણને કાંઈ પ્રયોજન નથી. અહિં ઘણી એવી રુપા વિગેરેની ધણો છે તેનાથી આપણાં વહાણો ભરી લેવા તે કલ્યાણકારી છે તેમ અન્યો અન્ય નક્કી કરી વહાણો ભરીને દક્ષિણ તરફના અનુકૂલ વાયુવડે ગંભીરપોતવહનપટ્ટન હરું ત્યાં આવ્યા અને ગાડાઓમાં રુપા આદિને ભરીને ગાડાઓવડે હસ્તિશર્પિનગરના ઉદ્યાનમાં આવી ગાડાં છોડ્યાં.

કિમતિ મેટણું લેઈને કનકકેતુ રાજા પાસે ગયા, અને રાજાને મેટણું કર્યું. કનકકેતુ રાજાએ તેઓને પૂછ્યું કે-તમે લવણસમુદ્રમાં વારંવાર પ્રવેશ કરો છો, તો તમે તેમાં કોઈ આશ્ચર્ય જોયું હોય તો કહો ? નાવવણિકોએ કાલિકદ્વીપમાં આશ્ચર્યમૂલ જોયેલા અશ્વોનું વર્ણન કર્યું. તેઓએ કરેલા અર્ધના વર્ણનને શ્રવણ કરી કનકકેતુ રાજાએ તેઓને કહ્યું કે-તમે મારા કૌટુંબિક પુરુષો સાથે ત્યાં જાઓ અને ત્યાંથી ઘોડા લાવો ! નાવવણિકોએ કૌટુંબિક પુરુષો સાથે જવા કબુલ કર્યું. ઇટલે કનકકેતુ રાજાએ કૌટુંબિક પુરુષોને આ ઘોડા પકડવાની તમામ સામગ્રીપૂર્વક નાવવણિકો સહ કાલિકદ્વીપે જઈ ઘોડા લેઈ આવવા જણાવ્યું. ઇન્દ્રિયોને વશ થયેલા ઘોડાઓનું પ્રસાવવું.

કૌટુંબિક પુરુષો ગાડી ગાડાં તૈયાર કરીને તેમાં શ્રોત્રહન્દ્રિયને પ્રિય લાગે તેવાં ઘણાં, એવાં વાજિન્નો વીણાઓ-વલ્લકીઓ-આમરીઓ-

કચ્છપીઓ અને મંભા વિગેરે, તથા ઘણા ઇવા કામના પાટીયા વિષે ચિત્તરેલા ચિત્રો, ગુંથેલી માલાઓ આવી બીજી ઘણી ઇવી ચક્રુને બહાલી લાગે તેવી વસ્તુઓ, ઘણી ઇવી કોમ્પુટ વિગેરે ઘ્રાણ ઇન્દ્રિયને પ્રિય લાગે તેવી વસ્તુઓ, ઘણી ઇવી લાંડ-સાકર-ગોલ વિગેરે જિન્હા ઇન્દ્રિયને પ્રિય લાગે તેવી વસ્તુઓ અને ઘણા ઇવા સુથી મરેલા વસ્ત્રો, રત્નકમ્બલો, ઓઢવાનાં વસ્ત્રો, મસરુની ગાદીઓ ગાદલાં વગેરે સ્પર્શેન્દ્રિયને અનુકૂલ વસ્તુઓનાં ગાડાં મર્યા, મરેલાં ગાડાંને લેઈને પોતપટ્ટણ આબ્યા અને વહાણો તૈયાર કરી વધી વસ્તુઓ વહાણો મરીને વહાણો મારફતે અનુકૂલ વાયુવંડે કાલિકદ્વીપ આબ્યા, દ્વીપના કિનારા નજીક વહાણો નાંગરી હોઢીઓ મારફતે વધી વસ્તુઓ કિનારે લાબ્યા, અને ઘોડાઓના વેસવાના-સ્થાનોએ યોગ્ય રીતે વસ્તુઓ સ્થાપન કરી, વાજિન્નો વગાડવા લાગ્યા. કેટલાક અશ્વો આ વસ્તુઓ વિષે મૂર્છાં રહિત થઈ મય પામતા તે સ્થાનેથી નાશી ગયા, અને કેટલાક અશ્વો આ વસ્તુઓ વિષે મૂર્છાં પામ્યા તેમને કૌટુમ્બિક પુરુષોએ કપટથી ગલામાં-પગમાં પાશવંડે વાધ્યા અર્થાત્ પકડીને ઝાધી લીધા. પકડી લીધેલા ઘોડાઓને વહાણમા ચઢાવી વહાણ મારફતે ગંમીરપોતપટ્ટણ વન્દરે આવી હોઢીઓ મારફતે ઘોડાઓ અને વસ્તુઓ કિનારે ઉતારી તે ઘોડાઓને, વસ્તુઓને લેઈને હસ્તિશીર્ધનગરમા કનકકેતુ રાજા પાસે આબ્યા અને ઘોડાઓ અર્પણ કર્યા. સુશ થયેલા કનકકેતુ રાજાએ સર્વેનુ સન્માન કરી-સત્કાર કરી ઢાળ માફ કરી જવાની યાવત્ રજા આપી.

ફસાયેલા ઘોડાઓને પડેલા દુઃસ્થો

કનકકેતુ રાજાએ તે ઘોડાઓને શિક્ષા આપવા સારુ અશ્વપાલને ઢોલવી આપ્યા, અશ્વપાલે તે ઘોડાઓ અશ્વશાલામા લેઈ જઈ મુલવંધનવંડે, કાનવંધનવંડે, પુંછડાના વાલ વાંધવાવંડે, સરીઓ વાંધવાવંડે, કાડાં વાંધવાવંડે ચાંધ્યા, અને સ્વસી કર્યા, ચોકઠા

ચઢાવી, નેતરની સોટીવેઢે અને ચાત્રકવેઢે માર મારી તેમને વિનીત કર્યા, અને કનકકેતુ રાજાને અર્પણ કર્યા. આવી રીતે તે સમયે તે અશ્વો ઘણા ઢુઃખી થયા યાવત્ આહું જીવન વંધન પામ્યા.

કથા-ઉપનયઃ—આસક્તિ નહીં પામી નાશી છૂટેલા ઘોઢાઓ માર સ્વાવાલા ન થયા યાવત્ વંધન પામ્યા વિના યથેચ્છ સુખ મોગવવાવાલા થયા, તેવી રીતે જે સાધુ અથવા સાધ્વી-શબ્દ-રસ-રૂપ-ગંધ-સ્પર્શ પદાર્થો વિષે આસક્ત થતા નથી તે આ લોક વિષે પણ પૂજવા યોગ્ય થાય છે અને સંસારસમુદ્રને તરી જહ મોક્ષનાં અનન્ત સુખો મોગવે છે. જેવી રીતે આસક્તિ પામવાથી ફસાહ ગયેલા અને તેથી ઢુઃખની પરંપરાને પામી યાવત્ જીવન વંધન પામેલા અશ્વો થયા તેવી રીતે જે સાધુ અથવા સાધ્વી ઢીક્ષા લીધા પછી શબ્દ-રૂપ-રસ-ગન્ધ-સ્પર્શના વિષયોમાં આસક્ત થાય છે તે આ લોકમાં નિંદનીય થાય છે અને અનન્ત સંસારમાં અ્રમણ કરી ઢુઃખોને પામે છે.

॥ ઢિતિ શ્રી સત્તરમા શ્રીજ્ઞાતાધ્યયનનો સારાંશઃ સમાપ્તઃ ॥

॥ અઢારમા શ્રી સુંસમાજ્ઞાત-અધ્યયનનો સારાંશઃ ॥

ચિલાતિને કાઢી મૂક્યો.

પૂર્વના ૧૭ મા અધ્યયનના સારાંશ વિષે ઢન્દ્રિયવશવર્તિ થતો અનર્થ અને જિતેન્દ્રિયને થતો લાભ કહ્યો આ અઢારમા અધ્યયનમાં લોમને વશ નહીં થનારને થતો લાભ કહે છે.

તે કાલે તે સમયે (મહાવીર પ્રમુ જ્યારે આ હકીકત જણાવી રહ્યા છે તે સમયે) રાજગૃહી નગરી વિષે ઢન્ય નામનો સાર્થવાહ

છે તેને ભદ્રાવતી નામની માર્યા છે અને ધન, ધનપાલ, ધનદેવ, ધનગોપ અને ધનરક્ષિત નામે પાંચ પુત્રો અને સુંસમા નામની પુત્રી હતી, તેમ ચિલાત નામનો દાસપુત્ર હતો. આ ચિલાત બાલકોને રમાડવામાં કુશલ હતો તેથી સુંસમા બાલકોને રમાડતો તેમ બીજાં ઘણાં છોકરા-છોકરીઓને, કુમાર-કુમારિકાને રમાડતો હતો. કેટલાક સમય પછી તે ચેલાત દાસપુત્ર છોકરા વિગેરેની કોઢીઓ લાંચના ગોઝા, મોય, દડા, ડીંગલાદીગલીઓ, વલ્લો, આમરણો, અલંકાર હરી લેતો અને તેમના ઉપર આક્રોશ કરતો, તેમને મારતો, તેમની મશકરીઓ કરતો, આથી તે છોકરાઓ વિગેરે રડવા લાગ્યા આથી તેમના માતાપિતાઓ ધન્યશેઠને તેમના નોકર-ચિલાતના ત્રાસની હકીકત કહી. ધન્યશેઠે ચેલાતને ઠપકો આપવા છતાં ચેલાત છોકરા વિગેરેને ત્રાસ આપતો વિરમ્યો નહિ આથી ધન્યશેઠે ચેલાતને કાઢી મૂક્યો.

વિજયચોરાનું મૃત્યુ.

ધન્યશેઠને ત્યાંથી કાઢી મુકાયેલ ચિલાત રાજગૃહીના નાના મોટા બજારો વિષે અને દેવકુલો, ડાંચરાઓ, પરબો, જુગારખાના સ્થાનો તેમજ દારુ(મદિરા)ના સ્થાનો વિષે રખડતો-સ્વચ્છંદી-અંકુશવિતાનો થયેલો મદિરાપાન-ચોરી અને માંસ ખાવામાં આસક્ત થયો યાવત જુગાર-વેશ્યા-પરસીમાં લંપટ થયો અર્થાત્ સૂતે વ્યસનવાળો થયો.

આ સમયે રાજગૃહી નગરીથી થોડે દૂર અગ્નિલૂણામાં સિંહગુપ્તા નામની ચોરપછી છે. તે ચોરપછીમાં પાંચસો ચોરોનો નાયક વિજય નામે સેનાપતિ હતો, તે અતિ પાપિષ્ઠ હતો. ચોરી કરવામાં બહાદૂર હોવાથી તેને લોકો શૂરવીર-દુદ્ધપ્રહાર કરનાર સાહસિક અને શબ્દવેધી કહેતા હતા. આ વિજયચોર, જારપુરુષો, ગઠીયાઓ, વિશ્વાસઘાતીઓ, જુગારીઓ, અને ગુન્હેગારોને આશ્રય આપતો અર્થાત્

તેઓને શરણમૂત થતો હતો, આ વિજયચોર ગામો વિગેરેમાં ઘાડ પાડતો, ગાયો ચોરતો અને લોકોને કેદ કરતો. આમ અનેક પ્રકારે પ્રજાજનોને કનડતો હતો. ચિલાત લોકોથી પરામવ પામવાથી વિજયચોરને શરણે આવ્યો અને રહ્યો તેમ વિજયચોરની સાથે રહી ઘાડો વિગેરે પાડવા લાગ્યો. ચેલાતની હૌશિયારી જોઈ વિજયચોરે ચેલાતને ઘણી ચોરવિદ્યાઓ, ચોરમન્ત્રો, ચોરની માયાઓ અને ચોરના છલકપટોમા પારંગત કર્યો. એક સમયે વિજયચોર કાલઘર્મ પામ્યો. અર્થાત્ મરણ પામ્યો. તેની પાંચસો ચોરોએ મઠી વહોલી રિદ્ધિપૂર્વક શ્મશાન યાત્રા કાઢી અને તેનું મૃત્યુકાર્ય કર્યું.

સુંમમાનું અપહરણાદિ.

ઘણી એવી વિદ્યાઓ અને વીરતા ચિલાત પાસે જોઈ ચોરોએ મેગા થઈ વિજયચોરને સ્થાપ્યો. આથી ચિલાત પાંચસો ચોરોનો અધિપતિ થયો. અધિપતિ વનેલા ચિલાતે પાંચસો ચોરોનું સન્માન-સત્કાર કરી કહ્યું કે-રાજગૃહી નગરમાં ધન્ય નામે સાર્થવાહ છે તે ઘણો ધનવાન છે. ધન્યસાર્થવાહને પાંચ પુત્રો અને રૂપવાન સુંસુમા નામની પુત્રી છે. આપણે રાજગૃહી નગરીમાં જઈ ધન્ય સાર્થવાહનું ઘર હુંડીએ અને હુંડમાં.—જે ધન, સોનું, વસ્ત્ર આવે તે તમારે વધાયે લેવું અને મારે સુંસુમાપુત્રી ગ્રહણ કરવી. વધાય ચોરોએ આ વાત કવુલ કરી.

ચોર સેનાપતિ ચિલાત પાંચસો ચોરો સહ મંગલનિમિત્તે મીંજાયેલા ચર્મ પર વેઠો અને દિવસના છેલ્લા પહેરે વરતરો વાંધી છાતીએ ઢાલો પહેરી, મ્યાનોમાંથી તલવારો કાઢી, પર ધનુષો વિષે પળવો ચઢાવી વાળોને મૂકવા માટે માથામાંથી વાળો કાઢ્યા, વરછી-માલા ઉછાલવા લાગ્યા, તેમ જંઘાએ ઘુઘરીઓ લટકાવી, શીઘ્રપળે વાજિત્રો વગાડવા લાગ્યા અને સિંહનાદ કરતા સિંહગુફામાંથી નીકળી

રાજગૃહી નગરીથી થોડે દૂરના જંગલમાં સંતાયા. મધ્યરાત્રિના સમયે જ્યારે લોકો નિદ્રામાં હતા ત્યારે પૂર્વદિશાના દરવાજે આવ્યા અને ચેલત સેનાપતિએ જલની મસકમાંથી યોડું પાળી લઈ આચમન કરી તાઢ્યા ઉપાડવાની વિધાનું સ્મરણ કર્યું, અને દરવાજાના કમાડ ઉપરા મન્ત્રેલું પાળી છાંટ્યું પૂટલે દરવાજાના કમાડો ઉઘડી ગયાં, સુહ્યા થયેલા દરવાજાથી સર્વેએ નગરીમા પ્રવેશ કર્યો અને ઘોલત્રા લાગ્યાં,—પાચસો ચોરો સહ ચેલત સેનાપતી ધન્યસાર્થવાહને ત્યાં ઘાડ પાડવા જાય છે, જેને નવી માતાનું દૂધ પીવું હોય તે વહાર નીકળો !!! એમ ઘોલતા ઘોલતા ધન્યસાર્થવાહના ઘરે આવ્યા અને ઘર ઉપાડી હુંટવા લાગ્યા. આ જોઈ ધન્યસાર્થવાહ પાંચ પુત્રો સહ એક વાજુ સંતાડ ગયા; ચેલતે મુંસમાનું હરણ કર્યું, અને પાંચસો ચોરે ધન વિગેરેની હુંટ કરી, રાજગૃહનગરીથી નીકળી ગયા. ધનસાર્થવાહે આ જોઈ નગરરક્ષકોની પાસે જઈ કાંઈ કે-તમે મને સહાય કરો, ધન તમારું અને છોકરી મારી, ચાલો ! લડકરસહિત ધન્યસાર્થવાહ પાંચ પુત્રોયુક્ત ધાડપાડુઓની પાછલ પડ્યા અને યુદ્ધમાં હારી ગયેલા ચોરો ધન વિગેરે છોડી નાશી ગયા. ધન લઈ લડકરના માળસો તો ચાલી ગયા, અને ચિલત મુંસમાને ઉપાડી વચે ગામ ન આવે તેવા માર્ગે જોઈ ધન્યસાર્થવાહ પાંચ પુત્રોયુક્ત તેની પાછલ પડ્યો. થાકી ગયેલા ચિલતે પાછલ આવતા ધન્યસાર્થવાહ આદિને જોઈ મુંસમાવાઝાનું પોતાની તલવારથી મસ્તક કાપી નાલુંડું અને તે મસ્તક લઈને જંગલમાં ચેલત નાશી ગયો, અને નિર્જન અટનીમા તૃપાથી પરામવ પામેલો દિશા માર્ગ મૂલેલો મરી ગયો.

૧ શ્રી આગરયકસ્ત્રમાં તેને ' માર્ગમાં સાગુ મઢ્યા તેમના મુલ્યથી ઉપશમ-સંબર-વિવેક આ પદોને પાસીને સાપુના ઠેકાણે ધાગોત્સર્ગમાં રહો ત્રણે પદોને માનતો કીચીઓધો ધાસા ધરીરે જાગ્રી સમાન યથેલો શુભધ્યાનથી કાઠ કરી દેવશોદ્ધમાં ગયો તેમ જગ્યાધું છે

ઉપનય—

જે સાધુ સાધ્વી પ્રવજ્યા લેહને—વમનને ઝરનારા, અને નાશ પામવાના સ્વમાવવાળા, શરીરની શોભારૂપ માટે આહાર કરે છે, અર્થાત્ સ્વાદ્યલેહપતા અને વિષયના પિપાસુ થાય છે તે સાધુ સાધ્વી ચિલાત દાસપુત્ર દુઃખી થયો તેમ દુઃખી થાય છે યાવત્ શ્રાવક—શ્રાવિકા—ઓને હીલના કરવા લાયક થઈ દીર્ઘકાલ સંસારમાં મટકે છે.

ધન્યસાર્થવાહ પંચે પુત્રો સહ ચિલાતની પાછલ દોડતાં થાકી ગયા, આથી પકડવા અસમર્થ થયેલા પાછા ફરતાં ઘુંસુમાપુત્રીનું ઘડ જોઈ કુહાડાથી કાપેલા ચંપકના દુક્ષની જેમ ભૂમિ પર પડ્યા, અને જ્યારે સાવધાન થયા ત્યારે ઘણા સમય સુધી વિલાપ કરવા લાગ્યા. થાકની સાથે તૃષ્ણા લાગવાથી ચારે દિશાએ જલની તપાસ કરી પણ જલની પ્રાપ્તિ ન થઈ. ધન્યસાર્થવાહે પુત્રોને કહ્યું કે—હે પુત્રો ! પાણી વિના નગરીમાં જવા અશક્ત થયેલા આપણે છપ્પ અર્ધિ મૃત્યું પામીશું માટે હે પુત્રો ! તમે એમ કરો ! મને જીવિતરહિત કરો અને તમે સર્વે મારા માંસ—રુધિરનો આહાર કરી સ્વસ્થ થઈ અટવી પાર પામી રાજગૃહીમાં જજો અને અર્થ, ધર્મ અને પુણ્યના માગી થજો !

જેષ્ઠપુત્ર—હે પિતાજી ! તમે અમારા પિતા છો, ગુરુ છો, દેવરૂપ છો, કષ્ટથી રક્ષણ કરનારા છો તો હે તાત ! અમે તમને કેમ જીવિતથી દૂર કરીએ ? તથા તમારા માંસ—રુધિરનો આહાર કેમ કરીએ ? તેથી હે પિતા ! તમે મારા જીવિતને દૂર કરો ! તથા મારા માંસ—રુધિરનો આહાર કરી અટવી પાર પામો ! ત્યારે બીજા, ત્રીજા, ચોથા અને પાંચમા પુત્રને ધન્યસાર્થવાહે કહ્યું પણ વધાય પુત્રોએ જેષ્ઠપુત્રની જેમ જવાબ આપ્યો.

ધન્યસાર્થવાહે વિચાર કરી પુત્રોને કહ્યું કે-આ પુત્રી સુંસુમા જીવરહિત થયેલી છે તેનું માંસ આદિનો આહાર કરી સ્વસ્થ થઇએ, પાંત્રે ભાઈઓએ આ વાત અંગીકાર કરી. અરણિના કાષ્ઠથી, અગ્નિ-ઉત્પન્ન કરી માંસ પવવી. સ્વાધું અને રુધિરથી સ્વસ્થ થયા છતાં અટવી ઉછંધી રાજગૃહનગરે આવી પોતાના ઘેર આવ્યા. અને સુંસુમા પુત્રીનું લૌકિક કાર્ય કર્યું યાવત્ અનુક્રમે શોક રહિત થયા.

તે કાળે તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પ્રસુ રાજગૃહનગરની બહાર ગુણશીલૈત્યવિષે સમવસર્યા હતા તેમની પાસેથી ધર્મ શ્રવણ કરી ધન્યસાર્થવાહે પ્રવ્રજ્યા લીધી અને અગિયાર અંગના જાળકાર થયા તેમ એક માસની સંલેખના (અનશન) કરી સૌધર્મ-દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયા, ત્યાંથી ચ્યવી મહાવિદેહક્ષેત્રમાં જન્મ પામી સંયમ લઈ સિદ્ધિપદને પામશે.

કથાનો પરમાર્થ:—

ધન્યસાર્થવાહે વર્ણ-રૂપ-વલ કે વિપયોને માટે સુંસુમાપુત્રીના માંસ-રુધિરનો આહાર કર્યો ન હતો, કિન્તુ રાજગૃહ નગરને પામવા માટે આહાર કર્યો હતો. તેમ જ સાધુ અથવા સાધ્વી-વ્રમન-પિત્ત-શુક્ર અને રુધિરથી શરતા યાવત્ અવશ્ય ત્યાગ કરવા લાયક આ ઔદારિક શરીરના વર્ણ-રૂપ-વલ કે વિષય માટે આહાર કરતા નથી પરંતુ એક સિદ્ધિગતિ પામવામાં સહાયભૂત થવા માટે આહાર કરે છે, તે આ ભવમાં સાધુ-સાધ્વી શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓથી પૂજનીય થાય છે, યાવત્ મોક્ષ પામે છે.

॥ इति अष्टादशाध्ययनस्य सारांशः समाप्तः ॥

॥ ओगणीसमा-श्रीपुण्डરીक-अध्ययननो सारांश ॥

पूर्वना अध्ययन विषे संवर न करनारने अनर्थ, अने संवर करनारने लाभ दर्शव्यो, आ अध्ययन विषे चिरकाळ संवर कर्था छतां तेनो भंग करे तो पण अनर्थ थाय छे, अने अल्पकाळ पण संवर करे तो तेने लाभ थाय छे ते कहे छे.

पूर्व महाविदेहक्षेत्र विषे सीता नामनी महानदीना उत्तर कांठे सीतामुख नामना वनखंडनी पश्चिमे एक शैलक नामना बखारा पर्वतनी पूर्व दिशाए पुष्कलावती नामना विजयमां पुण्डरीकिणी नामनी नगरीमां महापद्म नामे राजा हतो तेमने पद्मावती नामे राणी अने पुण्डरीक-कंडरीक नामना पुत्रो हता तेमां पुण्डरीक युवराज हतो, पांचसो मुनि साथे परिवरेला धर्मघोष नामना स्थविर पासे पुण्डरीक युवराजने गादी पर बेसाडी महापद्मराजाए दीक्षा लीधी. महापद्म अनगार चौदपूर्वी थइ घणा काल संयम पाळी मोक्षमुखने पाम्या.

ते बार पछी पुण्डरीकिणी राजधानी बहार नलिनीवन नामना उद्यान विषे स्थविर मुनि पधार्या तेमने वंदन करवा पुण्डरीक राजा गया, कंडरीक पण लोकोना शब्दो श्रवण करी स्थविर पासे गया. पुण्डरीक राजा प्रतिबोध पामी श्रावक थया अने पोताना घेर गया. त्यारपछी कंडरीक युवराज उभा थइ यावत् आ प्रमाणे कहेवा लाग्यो के-हे प्रभु ! हुं पुण्डरीकराजानी रजा लेइ यावत् दीक्षा ग्रहण करीश ! आ सांभली स्थविरमुनिए पुण्डरीकने कहुं के-तने जेम सुख उपजे तेम कर, कंडरीक स्थविरमुनिने वंदन नमस्कार करी ज्या पुण्डरीक राजा हता त्यां गयो.

कंडरीक पुण्डरीकराजाने चिन्तित करे छे, अने कंडरीक दीक्षा ले छे.

कंडरीक पुण्डरीकराजाने बे हाथ जोडी कहेवा लाग्या के-हे राजन् ! मैं स्थविर साधु पासे धर्म श्रवण कर्यो छे, ते धर्म रुच्यो

છે તેથી તમારી આજ્ઞા પામ્યો છતો પ્રવજ્યા લેવા ઇચ્છું છું !, પુંડરીકરાજા કંડરીકયુવરાજની આ વાત શ્રવણ કરી કંડરીકયુવરાજને કહ્યું કે-હે માઈ ! તું અધુના દીક્ષા ન લઈશ, હું તને મોટા-મોટા રાજ્યાભિષેકવડે આભિષેક કરવાનો છું. તે સાંભળીને કંડરીકે પુંડરીકની આ વાતનો આદર ન કર્યો અને મૌન રહ્યો. પુંડરીકરાજાએ વે ત્રણવાર કહ્યું કિન્તુ કુંડરીક મૌન જ રહ્યો. ત્યારે પુંડરીકરાજાએ વીજી ઘણી રીતે સમજાવ્યો છતાં ય્યારે કંડરીક ન સમજ્યો ત્યારે ઇચ્છા વિના દીક્ષાની સંમતિ આપી. ઉદ્યાનમાં જઈ સ્થવિરમુનિને પુંડરીકરાજાએ કંડરીકની શિષ્યરૂપ મિથ્યા આપી, કંડરીક પ્રવજ્યા લઈ અનગાર થયા યાવત્ અગ્યાર અંગના અમ્યાસી થયા, અને સ્થવિરમુનિની સાથે ગામાનુગામ વિચરવા લાગ્યા.

રોગથી વ્યાપ્ત થયેલા-કંડરીકમુનિ.

તે ચાર પછી કંડરીક અનગારને સુકા-લુસા આહારે કરીને શેલકમુનિની જેમ વાહજ્વર ઉત્પન્ન થયો, યાવત્ વ્યાધિથી વ્યાપ્ત થયેલા ગામાનુગામ વિચરતા સ્થવિરમુનિ સાથે પુંડરીકિણી નગરીના ઉદ્યાન વિષે પધાર્યા. પુંડરીકરાજા વાંદવા માટે આવ્યા તેમને ગુરુમહારાજાએ ધર્મ શ્રવણ કરાવ્યો. પુંડરીકરાજા ધર્મ શ્રવણ કરી, વંદના-નમસ્કાર કરી કંડરીકમુનિ પાસે વંદના-નમસ્કાર કરવા ગયા. વંદના નમસ્કાર કરી કંડરીકમુનિનું શરીર જોતાં રોગગ્રસ્ત લાગ્યા. આથી ત્યાંથી ઊઠી પુંડરીકરાજા સ્થવિરમુનિવર પાસે જડને કંડરીકમુનિની ચિકિત્સા કરાવવા માટે યાનશાલામાં પધારવા વિનંતિ કરી, પુંડરીકરાજાની વિનંતિ સ્વીકારી સ્થવિરમુનિ સહુ સાધુઓ સાથે યાનશાલાએ પધાર્યા. અહિં પુંડરીકરાજાએ શેલકમુનિની મંદુકરાજાએ જેમ ચિકિત્સા કરાવી હતી તેમ કંડરીકમુનિની ચિકિત્સા કરાવી તેથી રોગરહિત થયા યાવત્ શરીર બલવાળા થયા. સ્થવિરભગવાન રાજાને પૂછોને વિહાર કરી ગયા, કિન્તુ રાજ્યના આહાર વિષે

લુબ્ધ થયેલા કંડરીકમુનિએ વિહાર ન કર્યો અને ક્રમે ક્રમે વધુ શિથિલાચારવાલા થઈ ગયા.
આસક્તિના પ્રતાપે કંડરીકમુનિનું થયેલું પતન, પુંડરીકરાજાએ ગ્રહણ કરેલું સંયમ.

પુંડરીકરાજા—કંડરીકમુનિનો શિથિલાચાર જાણી અન્તેપુરી સહ કંડરીક મુનિ પાસે આવ્યા અને વંદના-નમસ્કાર કરી કહ્યું.
હે મુનિવર ! તમે ધન્ય છો ! કૃતાર્થ છો ! પુણ્યવન્ત છો ! તમે મનુષ્યજન્મ-જીવનનું ફલ સારું પ્રાપ્ત કર્યું ! કેમકે રાજ્ય અને અન્તઃપુર
ત્યાગ કરી સંયમ મહણ કર્યું છે, હું અધન્ય છું ! પુણ્યહીન છું ! રાજ્ય અને અંતઃપુર વિષે આસક્ત થયેલો-મૂર્ચ્છિત થયેલો છું ! યાવત્
સયમ મહણ કરવાને અશક્ત થયો છું, તમે ભાગ્યશાલી છો ! આમ કહ્યા છતાં કંડરીકમુનિ રાજાની આ વાતનો આદર કરતા
નથી પણ મૌન રહે છે. આથી બે ત્રણવાર પુંડરીકરાજાએ કહ્યું ત્યારે લજ્જાથી મોટા માહના ગૌરવને લેઈ રાજાની રજા લેઈ સ્થવિરમુનિની
પાસે વિહાર કરી ગયા, અને ઉગ્ર વિહાર કરતા સ્થવિરમુનિની સાથે વિચરવા લાગ્યા. ત્યાર પછી ચારિત્રના પરિણામથી રહિત થયેલા
કંડરીક અનગાર સ્થવિરમુનિની આજ્ઞા લીધા વિના ધીમે ધીમે નીકલી પુંડરીકિણી નગરીના અશોકવનમાં આવી અશોકવૃક્ષની નીચે
પૃથ્વીના શિલતલ્લ વિષે વેઢ્યા અને આર્તધ્યાન કરવા લાગ્યા, તેમની આ સ્થિતિ અશોકવનમાં આવેલી ધાવમાતાએ જોઈને સર્વ
વૃત્તાંત પુંડરીકરાજાને જણાવ્યો. પુંડરીકરાજા તૂટ અન્તઃપુરસહિત ત્યાં આઠ્યો અને વંદના નમસ્કાર કરી પૂર્વની જેમ તેના વલ્લાણ
કર્યા પણ કંડરીકે તેનો આદર ન કર્યો, ત્યારે પુંડરીકરાજાએ પૂછ્યું કે હે ભગવંત ! તમારે મોગવડે અર્થ છે ? કંડરીકે જણાવ્યું કે
હા ! મારે મોગ મોગવવાની ઇચ્છા છે. પુંડરીકરાજાએ કૌટુમ્બિક પુરુષોને બોલાવી કંડરીકનો રાજ્યાભિષેક કરાવ્યો અને રાજ્યગાદી વિષે
સ્થાપન કર્યા. અને સત્ય પોતે-પુંડરીકરાજાએ કંડરીકનો સાધુવેષ પહેર્યો અને સ્વયં લોચ કરી ગુરુમહારાજ પાસે જ્યાં સુધી વ્રત

(સંયમપ્રતિજ્ઞાઓ) ન ગ્રહણ કરું ત્યાંપુધી મારે આહાર ન કરવો તેવી પ્રતિજ્ઞા કરી વિહાર કરી ગયા.
કંડરીકની થયેલી દુર્ગતિ.

રાજા થયેલા કંડરીકને રસવાળા પાન ભોજન કરવાથી તથા અતિ જાગરણ અને અતિ ભોજન કરવાથી આહાર પચી શક્યો નહીં. આથી મધ્યરાત્રિના સમયે તેના શરીરમાં અસહ્ય ગાઢ વેદનાઓ ઉત્પન્ન થઈ યાવત્ દાહજ્વર ઉત્પન્ન થયો, આ સમયે તેની સારવાર કોઈપણ ન કરવાથી તેમની ઉપર. ખુબ દુર્ધ્યાન ચિંતવતો તેમ રાજ્ય-દેશ અન્તઃપુર વિષે તન્મય થયો છતો કાઠ કરીને સાતમી નારકીમાં ઉત્કૃષ્ઠસ્થિતિપ નારકપણે ઉત્પન્ન થયો.

ઉપનય—

જે સાધુ અથવા સાધ્વી દીક્ષા ગ્રહણ કરીને ફરીથી મનુજ્ય સંબંધી-કામભોગની-ફાટા કરે છે તે કંડરીક રાજાની જેમ સંસારમાં રલ્લે છે.

પુંડરીક અનગારની થયેલી સદ્ગતિ.

પુંડરીક અનગાર-સ્થવિર મુનિ પાસે વિચરતા વિચરતા આવ્યા અને સંયમ પ્રતિજ્ઞાઓ ગ્રહણ કરી, છઠ્ઠાના ઉપવાસના પારણે પ્રથમ પોરિસીપ સ્વાધ્યાય કરી યાવત્ મિશ્રા માટે ફરતાં ઠંડું-લૂંડું ભોજન નહોતી લાવી ગુરુને વતાવીને તેમની આજ્ઞા પામી લેલુપતા વિના આહાર કર્યો છે, તે વાર પછી રસરહિત સરાવરસવાળા ઠંડા અને લૂંડા પાનભોજનનો આહાર કરવાથી, મધ્યરાત્રિએ ધર્મજાગરિકા જાગતાં આહાર પાચન થયો નહીં. આથી અસહ્ય શરીર વિષે વેદના ઉત્પન્ન થઈ અને શરીરમાં દાહજ્વર ઉત્પન્ન થયો. વળ રહિત થયેલા

પુંડરીકઅળગારે ચારશરણાં અંગીકાર કરી, આલોચના-પ્રતિક્રમણ કરી કાઠ સમયે કાઠ પામી સર્વાર્થસિદ્ધિવિષે દેવપણે ઉત્પન્ન થયા, ત્યાંથી ચ્યવીને મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે સિદ્ધપદને પામશે, યાવત્ સર્વ દુઃખનો અંત કરશે.

ઉપનય—

જે સાધુ અથવા સાધ્વી પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરીને મનુષ્ય સમ્બન્ધી કામભોગમાં આસક્ત ન થાય, યાવત્ તેમાં રાગવાળા ન થાય તે, ઘણા એવા સાધુ-સાધ્વીઓથી તથા શ્રાવક-શ્રાવિકાઓથી આલોકમાં પૂજનીય થાય છે, પરલોકમાં-સસારનો અન્ત કરી પુંડરીક અન-ગારની જેમ અનન્તસુખને પામે છે.

इति ओगणीसमा श्रीपुंडरीक अध्ययननो सारांश समाप्तः

॥ एवं श्रीज्ञाताधर्मकथाङ्गे प्रथम श्रुतस्कन्धस्य सारांशः समाप्तः ॥

॥ श्रीज्ञाताधर्मकथाङ्गना द्वितीय श्रुतस्कन्धस्य सारांशः ॥

પ્રથમ શ્રુતસ્કંધમા આસપુરુષના હિતશિક્ષાના દૃષ્ટાન્તોથી ધર્મનું રહસ્ય વતાવ્યું, હવે દ્વિતીય શ્રુતસ્કન્ધ વિષે ધર્મકથાઓથી ધર્મીનાં ચરિત્રોનું કથન કરે છે.

તે કાલે તે સમયે રાજગૃહનામનું નગર હતું, અને તેની વહાર દેશાનુસૂચક ગુણશૈલક નામનું ચૈત્ય હતું ત્યાં ઉત્તમ જાતિ અને ઉત્તમ

કુલવાળા-ચૌદપૂર્વી તથા ચાર જ્ઞાનવાળા એવા શ્રી સુધર્માસ્વામિ ગણધર ભગવાન પાંચસો સુનિવરો સહ ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતા પધાર્યા, મેળી થયેલી પર્યદાને તેઓએ ધર્મ શ્રવણ કરાવ્યો અને ધર્મ શ્રવણ કરી પર્યદા ગઈ.

તે વાર પછી તેમના શિષ્ય આર્યજમ્બૂસ્વામિ નામના અનગારે તેમને પ્રશ્ન કર્યો કે-હે ભગવાન્ ! સિદ્ધિગતિ પામેલા શ્રીમહાવીર-સ્વામિએ છઠ્ઠા અગના પહેલા શ્રુતસ્કંધના દ્રષ્ટાન્તો આપે કહ્યા છે, તો હે ભગવાન્ ! બીજાશ્રુતસ્કંધમાં તેઓએ ધર્મકથા-ઓનો કયો અર્થ કહ્યો છે !

હે જમ્બૂ ! જાતિસમ્પન્ન એવા મહાવીરપ્રમુદ આ બીજા શ્રુતસ્કંધવિષે દશવર્ગો(વિભાગો) નીચે પ્રમાણે પ્રશ્ન્યા છે. ૧ ચમરેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓ, ૨ વૈરોચનહન્દ્ર(બલીન્દ્ર)ની અગ્રમહિષીઓ ૩ અસુરેન્દ્ર સિવાય દક્ષિણ દિશાના ભવનપતિના જે નવ હન્દ્રો છે તેમની અગ્રમહિષીઓ, ૪ અસુરેન્દ્ર વિના ઉત્તરદિશાના નવ હન્દ્રોની અગ્રમહિષીઓ, ૫ દક્ષિણદિશાના વાનમંતર હન્દ્રોની અગ્રમહિષીઓ, ૬ ઉત્તરદિશાના વાનમંતર હન્દ્રોની અગ્રમહિષીઓ, ૭ ચન્દ્રની અગ્રમહિષીઓ, ૮ સૂર્યની અગ્રમહિષીઓ, ૯ શક્રેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓ અને ૧૦ દેશનેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓ આમ દશ વર્ગો પ્રશ્ન્યા છે (અત્ર અગ્રમહિષીઓ એટલે મુખ્ય દેવીઓ જાણવી).

પ્રથમવર્ગ —પ્રથમવર્ગમા ૧ કાલી, ૨ રાજી, ૩ રજની ૪ વિદ્યુત્ અને ૫ મેઘા એમ પાંચ દેવીઓના પાંચ અધ્યયનો છે. તે હવે અનુક્રમે કહે છે (આ પાંચે ચમરેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓ—મુખ્ય દેવીઓ છે.)

કાલીદેવી-૧

તે કાલે તે સમયે રાજગૃહનગરીની બહાર ગુણશીલ ચૈત્યમાં શ્રી મહાવીરસ્વામિ સમવસર્યા, શ્રેણિકમહારાજા પ્રસુ પાસે આવી

प्रमुने वंदना नमस्कार करी देशना श्रवण करता हता.

ते समये चमरचंचा राजधानी विषे कालावतंसक नामना भवनमां काल नामना सिंहासन पर काली नामनी देवी वेठी हती, ते चरा हजार सामानिकदेवीओ, चार महचरिकाकादेवीओना परिवार सह त्रण पर्षदाओ (समाओ), सात प्रकारना लश्करना अधिपतिओ, सोल हजार आत्मरक्षकदेवो तथा बीजा ते भवनमां रहेला घणा असुरदेवो अने देवीओथी परिवरेली हती.

ते कालीदेवीए श्री महावीरस्वामि भगवाने राजगृह नगर गुणशील चैत्यमां समवसरेला अवाधिशानथी जोया, अने प्रमुदर्शनथी हर्षित थयेली ते कालीदेवी सिंहासनथी उभी थई पादपीठथी उतरी मोजडीओ काढीने प्रमुसन्मुख सात-आठ डगलां चाली, डावा ढींचणने उंचो अने जमणा ढींचणने मूमि पर स्थापी, त्रण वार मस्तक पृथ्वीतलने अडकाडी कंइक मस्तक नमावे छे. तेम कडां अने वाजुबन्ध विंगेरे अलंकारोथी अलंकृत भुजाओवाळी, वे हाथ जोडी 'नमुत्थुणं' कही वंदना-नमस्कार करी पूर्वसन्मुख सिंहासन पर वेठी.

कालीदेवीनुं प्रभु पासे आगमन.

ते वार पछी ते कालीदेवीने प्रभुमहावीरस्वामिने वंदना नमस्कार करी सेवानो लाभ लेचा विचार थयो, अध्यवसाय थयो, आथी सूर्याभेदवनी जेम आभियोगिक देवो पासे तेणीए दिव्यविमान तैयार करान्युं. एक हजार योजनना विस्तारवाळा ते विमानमां वेसी प्रभु पासे आवी पोतानां नाम गोत्र कहेवापूर्वक नाट्यविधि देखाडीने गइ अर्थात् नाटक करीने जेवी रीते आवी हती तेवी रीते पाछी गइ. कालिदेवी-संवन्धि श्री गौतमस्वामिनी पृच्छा.

ते चार पछी श्री गौतमस्वामिए श्री महावीर प्रभुने वंदना-नमस्कार करी पूछ्युं के-हे भगवन् ! आ कालीदेवी क्यां गइ ? अने तेनी आवी मनोहर ऋद्धि क्यां गइ ?

श्री महावीर प्रभुए उत्तरमां कूटाकारशालांनुं दृष्टान्त पूर्वे कहेला प्रमाणे कह्यु.

ते चार पछी श्री गौतमस्वामिए श्री महावीर भगवानने पूछ्युं के-हे भगवान् ! ऋद्धिवाळी कालीदेवीने ते दिव्यऋद्धि शुं करवाथी मली ? देवभवमां ते ऋद्धि शी रीते प्राप्त थइ ? तेना उपभोगमां ते ऋद्धि शी रीते तेनी पासे आवी ?

कालीदेवीनो पूर्वभव.

प्रभु महावीरस्वामिए उत्तरमा जणान्युं के-हे गौतम ! ते काळे ते समये जंबूद्वीपना भरतक्षेत्रने विषे आमलकल्पा नामनी नगरी हती. ते नगरीनी बहार ईशान खूणे आम्रशाल वन हतु, अने ते नगरीमां जितशत्रु नामनो राजा हतो. तथा ते नगरी विषे काळ नामनो गाथापति हतो तेने काळश्री नामनी भार्या हती. ते काळश्रीने काली नामनी पुत्री हती. ते काली वयवडे मोटी होवा छातां कुमारी हती, तेना स्तन नितंब सुधी लटकता होवाथी पति थवाने योग्य पुरुषो तेने जोड़ने वैराग्य पामता अर्थात् तेने इच्छता नहीं होवाथी ते पति वगरनी रहेली हती.

ते काळे ते समये पुरुषादानीय श्रीपार्श्वनाथ अरिहंत सोल हजार साधुओ अने आडनीश हजार साध्वीओथी पस्विरेला आमलकल्पा नगरीना ईशानखूणामां आवेला आम्रशाल वन नामना उद्यान विषे समवसर्या, ते कालीए प्रभु पधार्यानुं श्रवण करी मातापितानी आज्ञा पामी प्रभुनी देशना श्रवण करी आनंद पामीने प्रभुने वंदना-नमस्कार करी कह्युं के हे प्रभो ! हुं मारा पितानी रजा लेइने

પછી હું આપની પાસે પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરું, ત્યારે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રમુદ્ધ કે-હે દેવાનુપ્રિયા ! તને સુખ ઉપજે તેમ કર. તે વાર પછી તે કાલીકુમારિકા હર્પ પામી પ્રમુને વંદના-નમસ્કાર કરી આમલકલ્પા નગરી વિષે જ્યા પોતાના માતાપિતા હતા ત્યાં આવી. કાલીએ લીધેલી દીક્ષા.

કાલી કુમારિકા-માતાપિતાને વિનંતિ કરવા લાગી કે-હે માતાપિતા ! હું પાર્શ્વનાથ અરિહંતની પાસે ધર્મ સાંભળી સંસારના ભયથી ઉદ્વેગ પામી છું, તેમ જન્મ, જરા અને મરણથી ભય પામી છું તેથી તમારી અનુજ્ઞા પામીને હું પાર્શ્વનાથ પ્રમુ પાસે પ્રવ્રજ્યા લેવા ઇચ્છું છું. તે સાંભળી માતાપિતાએ કહ્યું-હે દેવાનુપ્રિયા ! જેમ તને સુખ ઉપજે તેમ કર, ધર્મકાર્યમાં વિલંબ ન કર.

ત્યારપછી કાલ ગાથાપતિએ વિપુલ અશન, પાન, સ્વાદિમ અને સ્વાદિમ મોજન તૈયાર કરાવ્યાં અને-મિત્ર-જ્ઞાતિ-સ્વજન-સબન્ધી અને પરિજનને આમન્ત્ર્યા, આમન્ત્રેલા મહેમાનોનો સત્કાર કરી, સમ્બન્ધી અને પરિજનની પાસે કાલીદારિકાને કલશોવડે સ્નાન કરાવ્યું તેમ સર્વ આમૂષણાદિથી અલંકૃત કરી, એક હજાર પુરુષોથી વહન કરવા યોગ્ય શિવિકા વિષે કાલીપુત્રીને વેસાડી સર્વ પરિવાર સાથે સર્વ ઋદ્ધિપૂર્વક વાજિન્નોના નાદોસહિત કાલીને આમ્રશાલને વિષે શ્રી પાર્શ્વનાથપ્રમુ સમીપે લાવ્યા.

કાલ ગાથાપતિ વિગેરે શ્રી પાર્શ્વનાથપ્રમુને વિનતિ કરી કે-હે પ્રમો ! આ અમારી કાલીપુત્રી અમને વહાલી છે, તે સંસારના ભયથી ઉદ્વેગ પામેલી છે, આથી આપની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરવા ઇચ્છે છે. તેથી અમે આપને આ અમારી કાલીપુત્રીને શિષ્યારૂપ ભિક્ષા તરીકે આપીએ છીએ તે આપ ગ્રહણ કરો ! ભગવાને કહ્યું કે-હે દેવાનુપ્રિયો ! જેમ તમને સુખ ઉપજે તેમ કરો.

તેવારપછી કાલીકુમારી પ્રમુને વંદના-નમસ્કાર કરીને ઈશાનદિશામાં જઈને પોતાની મેળે જ આમૂષણ આદિ ઉતારી લેવું કર્યો,

અને પ્રસુ પાસે આવી વિનંતિ કરી કે-હે વિશો ! મને દીક્ષા આપો એમ હું ઇચ્છું છું !

તેવારપછી પ્રસુએ પોતેજ કાલીસાધ્વીને દીક્ષા આપી અને પુષ્પચૂલા આર્યાને શિષ્યા તરીકે સુપરત કરી. પુષ્પચૂલા આર્યાએ તેણીને શિષ્યા કરી, કાલી આર્યા પુષ્પચૂલા આર્યાની સાથે વિચરતી અગીઆર અંગ મળી, છટ્ટ-અટ્ટમ આદિ તપસ્યા કરતી યાવત્ હર્યાસમિતિવાળી ગુપ્ત ત્રણચારિણી થઈ.

કાલી આર્યાની જીવનચર્યા.

એકદા કાલી આર્યા શરીરવકુસિકા-પટ્ટલે સ્નાનાદિકવહે શરીરની શુશ્રૂષા કરવાથી તે શવલચારિત્રી થઈ, તેથી તે વારંવાર હાથ-પગ-મસ્તક-મુખ-સ્તનના આંતરા-કાલના આંતરા અને ગુણસ્થાનના આંતરા ધોવા લાગી. તેમ જ્યાં જ્યાં તે કાયોત્સર્ગ-શય્યા અને સ્વાધ્યાય કરતી ત્યાં ત્યાં પ્રથમ જલનાં છાંટનાં નાલી પછી વેસતી, સૂતી અને સ્વાધ્યાય વિગેરે કરતી હતી. ગુરુણી પુષ્પચૂલા આર્યાએ કહ્યું-“ હે દેવાનુપ્રિય ! સાધ્વીઓને શરીરવાકુશિકા થવું કષ્ટપતું નથી, તું જે વારંવાર હાથ-પગ વિગેરે ધોવે છે, પાણી છાંટીને વેસવા વિગેરે કરે છે તેની તું આલોચના કર ! યાવત્ પ્રાયશ્ચિત્ અંગીકાર કર ! ” આમ હિતશિક્ષા આપી પણ કાલી સાધ્વીએ તેનો આદર ન કર્યો. આથી વારંવાર આ પાપથી રોકવા ટકોર કરી, સાધ્વીઓએ પણ તેને હેલના કરી વારંવાર નિવારવા લાગી. ત્યારે કાલી સાધ્વીએ જુદા ઉપાશ્રયે રહેવાનો વિચાર કર્યો અને જાડને જુદા ઉપાશ્રયે રહી. હવે અહિં ઇળીને કોઈ ટકોર કરનાર ન હોવાથી વારંવાર હાથ, પગ આદિ ધોવા વિગેરે કરવા લાગી યાવત્ પાસથા-પાસથવિહારી-શુદ્ધ ક્રિયામાં આલસુ-આલસુ-કુશીલા-કુશીલવિહારી અને ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તન કરનારી હત્યાદિ દોષોને અનુસરનારી થઈ. આવી રીતે ઘણા વર્ષો સુધી સંયમ પાળીને અર્ધામાસના

અનશનવહે શરીરને ક્ષીણ કર્યું, આલોચના પ્રતિક્રમણ કર્યા વિના કાલઘર્મ પામી ચમરચંચારાજધાની વિષે કાલી નામની દેવીપણે ઉત્પન્ન થઈ. હમણાં ઉત્પન્ન થયેલી કાલાવતંસક ભવનમાં રહેનારા અસુરકુમાર દેવ-દેવીઓનું અધિપતિપણું પામી છે તે કાલીદેવીનું આયુષ્ય અઢીપલ્લ્યોપમ છે, તે ત્યાંથી ચ્યવીને મહાવિદેહક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થઈ સિદ્ધિપદને પામશે.

॥ इति प्रथमवर्गना प्रथम अध्ययनननो सारांशः ॥

प्रथमवर्गना द्वितीय, तृतीय, चतुर्थ अने पंचमा अध्ययनननो सारांशः

राजी-२

હે જન્મ્ ! તે કાલે અને સમયે રાજગૃહ નામનું નગર હું તે નગરની બહાર ગુણશીલ નામના ચૈત્યવિષે શ્રી મહાવીરસ્વામિ સમવસર્યા, તે સમયે પૂર્વના અધ્યયનમા કહી ગયા તેમ ચમરચંચાથી રાજી નામની દેવી આવી. અને કાલીની માફક નાટક દેખાડીને ગઈ. ત્યાર બાદ શ્રી ગૌતમસ્વામિએ તે રાજીદેવીની પૂર્વભવની પૃષ્ઠા કરી. પ્રસુએ કહ્યું કે-હે ગૌતમ ! તે કાલે તે સમયે આમલકપ્પા નગરી હતી, ત્યાં અમ્મશાલવન હું, જિતશત્રુરાજા હતો, રાજી નામનો ગાથાપતિ હતો, તેને રાજશ્રી નાજની માર્યા અને રાજી નામની પુત્રી હતી. અત્ર પાર્શ્વનાથપ્રમુનું સમવસરણ, રાજીની દીક્ષા, યાવત્ કાલીની જેમ શરીરવાકુશિકા થઈ, યાવત્ કાલીની જેમ કાલ કરી તે દેવગતિમાં ઉત્પન્ન થઈ છે, ત્યાંથી ચ્યવી મહાવિદેહક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થઈ સિદ્ધિપદે જશે. ત્રીજા અધ્યયન વિષે-આમલકરૂપા નગરી,

રજની ગાથાપતિ, રજનશ્રી ભાર્યા અને રજની પુત્રી યાવત્ રાજીની જેમ બધો સમ્બન્ધ અહિં કહેવો. ચોથા અધ્યયન વિષે
 ઇજ નગરી, વિદ્યુત ગાથાપતિ, વિદ્યુતશ્રી ભાર્યા અને વિદ્યુત નામની પુત્રી શેષ અધિકાર રાજીની જેમ કહેવો. પાંચમા અધ્યયન વિષે
 ઇજ નગરી, મેઘનામનો ગાથાપતિ, મેઘશ્રી નામની ભાર્યા, મેઘા નામની પુત્રી શેષ અધિકાર તેજ પ્રમાણે જાણવો.

इति वीजा, त्रीजा, चोथा, पांचमा अध्ययननो प्रथमवर्गनो सारांश समाप्तः ।

વીજો વર્ગ—હે જમ્બૂ ! વીજા વર્ગનાં પાંચ અધ્યયનો કહ્યાં છે. તે આ પ્રમાણે—૧ શુંભા, ૨ નિશુંભા, ૩ રંભા, ૪ નિરંભા અને
 ૫ મદના આ પ્રમાણે પાંચ અધ્યયનો કહ્યા છે. બલિચંચા નામની રાજધાની વિષે શુંભાવંતંસક નામના ભવનમાં શુંભ નામના સિંહાસન
 વિષે વેઠેલી શુંભા નામની દેવી હતી હત્યાદિ, કાલીની જેમ નાટ્યવિધિ વિગેરે દેખાડીને ગદ્, અહિં પ્રભુ શ્રીગૌતમસ્વામિના પ્રશ્નોત્તર
 પૂર્વની જેમ સમજાવ. શ્રાવસ્તિનગરી, કોષ્ઠક ચૈત્ય, જિતશત્રૂરાજા, શુંભનામે ગાથાપતિ, શુંભશ્રી ભાર્યા અને શુંભા નામની પુત્રી હતી,
 શેષ અધિકાર કાલીદેવીની જેવો જાણવો. વિશેષ શુભાદેવીની સ્થિતિ સાડા ત્રણ પત્ત્યોપમની જાણવી, વાકીના ચાર અધ્યયન વિષે
 શ્રાવસ્તિ નગરીના જાણવા વિશેષ એકે-પુત્રીનાં નામ સરખાં માતાપિતાના નામ જાણવાં.

ત્રીજો વર્ગ—હે જમ્બૂ ! ત્રીજા વર્ગમાં ચોપન અધ્યયનો કહ્યાં છે, તે કાલે તે સમયે મહાવીરપ્રભુ રાજગૃહ નગરી બહાર ગુણશીલ
 ચૈત્ય હવું ત્યાં સમવસર્યા. તે સમયે ઇલા નામની દેવી ધરણી નામની રાજધાનીમાં ઇલાવંતંસક નામના ભવનવિષે ઇલા નામના સિંહાસન
 વિષે વેઠેલી હતી વિગેરે હકીકત કાલીદેવી સમાન યાવત્ નાટ્યવિધિ દેખાડીને પાછી ગદ્. ગૌતમસ્વામિના પૂછવાથી તેનો પૂર્વભવ
 શ્રી મહાવીરપ્રભુ કહ્યો કે—હે ગૌતમ ! વાળારસીનગરી બહાર કામ નામનું મહાવન હવું ઇલ નામનો ગાથાપતિ, ઇલશ્રી નામની તેને

માર્યા અને હલા નામની પુત્રી હતી, શેષ હકીકત કાલી સમાન જાણવી, વિશેષ ધરણેન્દ્રની અગ્રમહિષીપણે ઉત્પન્ન થઈ છે. તેની સ્થિતિ અર્ધપૃથ્વોપમથી કંઈક અધિક છે, વાકીની હકીકત કાલીદેવી પ્રમાણે જાણવી. એજ પ્રમાણે અનુક્રમે ૨, સતેરા ૩, સૌદામિની ૪ ઇન્દ્રા, ૫ ધના અને ૬ વિદ્યુતા આ પાંચ દેવીઓનાં પાંચ અધ્યયન જાણવાં. આ સર્વે ધરણેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓ છે. એ પ્રમાણે છ અધ્યયનો વેણુદેવની છ અગ્રદેવીઓનાં, યાવત્ ઘોષેન્દ્રની અગ્રદેવીઓનાં છ અધ્યયનો કંઈ પણ ફેરફાર વિના કહેવાં, આ પ્રમાણે દક્ષિણ દિશાના નવ ઇન્દ્રોનાં ચોપન અધ્યયનો થાય છે. આ સર્વે અધિકાર પણ વાણારસી નગરીના કામ મહાવતના ચૈત્ય વિષે જાણવાં.

ચોથો વર્ગ—હે જન્મ્ ! ચોથા વર્ગમાં ચોપન અધ્યયનો કહ્યાં છે. તે કાલે તે સમયે મહાવીરસ્વામી પ્રમુ રાજગૃહ નગરીની બહાર ગુણશીલ ચૈત્ય વિષે સમવસર્યાં હતા, તે કાલે તે સમયે ૧ રુચા નામની દેવી રુચાનામની રાજધાની વિષે રુચક નામના સિંહાસન પર બેઠી હતી. વિગેરે સર્વ કાલીદેવીની જેમ જાણવું, વિશેષ એ કે-પૂર્વભવમાં ચંપાનામની નગરી, પૂર્ણમદ્ર નામે ચૈત્ય, રુચક નામનો ગાથાપતિ હતો તેને રુચકશ્રી નામની માર્યા અને રુચા નામની પુત્રી હતી. શેષ અધિકાર પૂર્વની જેમ જાણવો. વિશેષ એ કે-મૂતાનન્દ નામના ઇન્દ્રની અગ્રમહિષીપણે ઉત્પન્ન થઈ છે, સ્થિતિ એક પલ્યોપમની છે. આ પ્રમાણે ચોથા વર્ગનો-પહેલા અધ્યયનનો નિર્દેશ કહ્યો, એ જ પ્રમાણે અનુક્રમે ૨ સુરુચા, ૩ રુચાંશા, ૪ રુચકાવતી, ૫ રુચકાતા અને ૬ રુચપ્રમા આ નામની પાંચ દેવીઓનાં પાંચ અધ્યયન કહેવાં, એજ પ્રમાણે કુલ છ છ દેવીઓ યાવત્ નવમા મહાઘોષ સુધી ઉત્તરદિશાના ઇન્દ્રોની કહેતાં ચોપન અધ્યયનો થાય છે.

પાંચમો વર્ગ—હે જન્મ્ ! પાંચમા વર્ગનાં વત્રીસ અધ્યયનો જણાવ્યાં છે, તે આ પ્રમાણે-૧ કમલાદેવી-૨ કમલપ્રમા-૩ ઉત્પલા-૪ સુદર્શના-૫ રૂપવતી-૬ વહુરૂપા-૭ સુરૂપા-૮ સુમગા-૯ પૂર્ણા-૧૦ વહુપુત્રિકા-૧૧ ઉત્તમા-૧૨ મારિકા-૧૩ પદ્મા-૧૪

વસુમતી-૧૫ કનકા-૧૬ કનકપ્રભા-૧૭ અવંતસા-૧૮ કેતુમતી-૧૯ વજ્રસેના-૨૦ રતિપ્રભા-૨૧ રોહિણી-૨૨ નવમિકા-૨૩
 હ્રી-૨૪ પુષ્પવતી-૨૫ મુજગા-૨૬ મુજગવતી-૨૭ મહાકચ્છા-૨૮ અપરાજિતા-૨૯ સુઘોષા-૩૦ વિમલા-૩૧ સુસ્વરા અને ૩૨
 સરસ્વતી. આ વત્રીસ દેવીઓનાં વત્રીશ અધ્યયન જાણવા.

પાંચમા વર્ગ વિષે પ્રથમ અધ્યયન-યાવત્ વત્રીશ અધ્યયન—

તે કાલે તે સમયે રાજગૃહ નગરી વિષે મહાવીરસ્ત્રામિ સમવસર્યા ત્યારે કમલા નામની દેવી કમલા નામની રાજધાનીમાં કમલા-
 વંતંસક નામના ભવન વિષે કમલ નામના સિંહાસન પર વેઠી હતી. તેપ અધિકાર કાલીદેવીની સમાન કહેવો. વિશેષ એ કે-પૂર્વભવને
 વિષે નાગપુર નામનું નગર હતું તેની વહાર સહસ્રાબ્રવન નામનું ઉદ્યાન હતું અને કમલ નામનો ગાથાપતિ હતો તેને કમલશ્રી નામની
 માર્યા અને કમલા નામની પુત્રી હતી. તેણે પાર્શ્વનાથ પ્રસુ પાસે દીક્ષા લીધી વિગેરે સર્વ પૂર્વની જેમ જાણવું. એજ પ્રમાણે વાકીના
 એકત્રીસ અધ્યયનો દક્ષિણ દિશાના વાનમંતરના આઠ ઇન્દ્રોનાં કહેવાં, કમલપ્રભા વિગેરે ૩૧ કન્યાઓએ નાગપુરમા સહસ્રાબ્રવનના
 ઉદ્યાનમાં દીક્ષા લીધી, માતાપિતાનાં નામ પુત્રી સરલા જાણવા અને અર્ધપત્ન્યોપમની સ્થિતિ જાણવી.

છઠ્ઠો વર્ગ—છઠ્ઠો વર્ગ પાંચમા વર્ગ સમાન છે. વિશેષતા એ છે કે-તે સર્વ કન્યાઓ મહાકાલેન્દ્ર વિગેરે ઉત્તરદિશાના આઠ
 ઇન્દ્રોની ૩૨ અગ્રમહિષીઓ થઈ, પૂર્વભવમાં સાકેત નગર વિષે ઉત્પન્ન થઈ હતી, ઉત્તરકુરુ ઉદ્યાન વિષે તેણીઓએ દીક્ષા ગ્રહણ કરેલી,
 તેમનાં માતાપિતાનાં નામ તેમના સમાન જાણવાં, શેષ હકીકત પૂર્વવત્ જાણવી.

સાતમો વર્ગ—હે જન્મૂ ! શ્રી મહાવીરસ્વામિએ સાતમા વર્ગના ૧ સૂરપ્રભા-૨ આતપા-૩ અર્ચિર્માલી અને ૪ પ્રમંકરા એમ ચાર અધ્યયનો કહ્યાં છે. તેમાં પ્રથમ અધ્યયનમાં સૂરપ્રભા નામની દેવી સૂરનામના વિમાન વિષે સૂરપ્રભ નામના સિંહાસન વિષે બેઠી હતી વિગેરે. વાકી સર્વ વૃત્તાન્ત કાલીદેવી જોવો જાણવો. વિશેષ એ છે કે-પૂર્વભવમાં અરક્ષુરી નગરીમાં સૂરપ્રભા નામની પુત્રી હતી તે સૂર્ય નામના ઇન્દ્રની અગ્રમહિષી થઈ, તેની અર્ધ પલ્લ્યોપમ ઉપર પાંચસો વર્ષ અધિક સ્થિતિ કહેલી છે, વાકી સર્વ અધિકાર કાલીદેવી સમાન જાણવો. એજ પ્રમાણે સૂર્ય ઇન્દ્રની ૩ દેવીઓનો અધિકાર જાણવો ત્રણે દેવીઓ અલુપુરો નગરીમાં પૂર્વભવમાં ઉત્પન્ન થયેલી.

આઠમો વર્ગ—હે જન્મૂ ! આઠમા વર્ગના ચાર અધ્યયનો કહ્યાં છે. તે આ પ્રમાણે—૧ ચન્દ્રપ્રભા-૨ દોષીનાભા-૩ અર્ચિર્માલી અને ૪ પ્રમંકરા. પ્રથમ અધ્યયનમાં ચન્દ્રપ્રભાદેવી ચન્દ્રપ્રભનામના વિમાનમાં ચંદ્રપ્રભ નામના સિંહાસન ઉપર બેઠી હતી શેષ અધિકાર કાલીદેવી સમાન જાણવો. વિશેષ એ કે-પૂર્વભવમાં મથુરાનામની નગરી હતી તેની બહાર ચન્દ્રાવંતસક ઉદ્યાન હતું તે નગરીમાં ચન્દ્રપ્રભ નામે ગાથાપતિ હતો તેને ચન્દ્રશ્રી માર્યા હતી અને ચન્દ્રપ્રભા નામની પુત્રી હતી તે યાવત્ ચન્દ્રદેવેન્દ્રની અગ્રમહિષી થઈ તેની સ્થિતિ અર્ધપલ્લ્યોપમ ઉપર પચાસ હજાર વર્ષની કહી છે, શેષ અધિકાર કાલીદેવીની સરખો જાણવો.

એવી રીતે વાકીની ત્રણ દેવીઓ પણ પૂર્વભવમાં મથુરા નગરી વિષે ઉત્પન્ન થયેલી માતા પિતાઓનાં નામ પણ પુત્રીઓને અનુસરતાં જાણવાં અને વર્તમાનભવમાં ચન્દ્રેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓ જાણવી, શેષ કાલીદેવી સમાન જાણવું.

નવમો વર્ગ—હે જન્મૂ ! નવમા વર્ગના આઠ અધ્યયનો શ્રી મહાવીરસ્વામિએ કહ્યાં છે તે આ પ્રમાણે—૧ પદ્મા ૨ શિવા ૩ સતી

૪ અવૂ ૫ રોહિણી ૬ નવમિકા ૭ અચલા અને ૮ અપસરા, નવમાવર્ગના પ્રથમ અધ્યયનથી યાવત્ અઠમા અધ્યયનનો સારાંશ—

તે કાલે તે સમયે હે જમ્બૂ ! પદ્માદેવી—સૌધર્મકરૂપ નામના પ્રથમ દેવલોકમાં પદ્માવંતંસક નામના વિગ્નમાં સુધર્મા નામની સભા વિષે પદ્માનામના સિંહાસન પર બેઠી હતી, શેષ અધિકાર કાલીદેવી સરસ્વો જાણવો. એવી રીતે આઠે અધ્યયનો કાલીદેવી સરસ્વાં જાણવા. વિશેષ એ કે—પૂર્વભવ વિષે વે શ્રાવસ્તિનગરી વિષે, વે હસ્તિનાપુર વિષે, વે કાંપિલ્યપુર વિષે અને વે સકેતનગર વિષે ઉત્પન્ન થયેલી, આ વધીયેની માતાઓનું નામ વિજયા અને પિતાઓનું નામ પદ્મ હું, સર્વેશ્રી પાર્શ્વનાથપ્રમુની પાસે દીક્ષા લીધી હતી. યાવત્ શકેન્દ્રની અગ્રમહિયોઓ થઈ છે, તેમની સ્થિતિ નવ પલ્યોપમની કહેલી છે તે સર્વે ચ્યવીને મહાવિદેહદેત્રમાં ઉત્પન્ન થઈ મોક્ષે જશે.

દશમો વર્ગ—હે જમ્બૂ ! દશમા વર્ગના આઠ અધ્યયનો શ્રીમહાવીરસ્વામિએ કહ્યા છે, તે આ પ્રમાણે—૧ કૃષ્ણા ૨ કૃષ્ણરાજી ૩ રામા ૪ રામરક્ષિતા ૫ વસુ ૬ વસુગુપ્તા ૭ વસુમિત્રા અને ૮ વસુધરા. દશમાર્ગના પ્રથમ અધ્યયનથી યાવત્ અઠમ અધ્યયનનો સારાંશ—

તે કાલે તે સમયે હે જમ્બૂ ! રાજગૃહનગરમાં શ્રીમહાવીરસ્વામિ સમવસર્યા ત્યારે કૃષ્ણા નામની દેવી દેશનકરૂપ નામના વીજા દેવ-લોકમાં કૃષ્ણાવંતંસકનામના વિમાનમાં સુધર્માનામની સભા વિષે કૃષ્ણ નામના સિંહાસન ઉપર બેઠી હતી, શેષ અધિકાર કાલીદેવી સરસ્વો કહેવો, એ જ પ્રમાણે આઠે અધ્યયનો જાણવા. વિશેષ એ કે—પૂર્વભવમાં વે વાણારસી નગરી વિષે, વે રાજગૃહનગરી વિષે, અને વે કૌશંવી-નગરી વિષે ઉત્પન્ન થઈ હતી, તે સર્વના પિતાઓનું નામ રામ હું, માતાઓનું નામ ધર્મા હું, તે આઠેશ પાર્શ્વનાથપ્રમુની પાસે પ્રવ્રજ્યા લીધી હતી અને પ્રમુએ પુણ્પચૂલા આર્યને શિષ્યા તરીકે અર્પણ કરેલી તેમની સ્થિતિ નવ પલ્યોપમની કહી છે, તેઓ ત્યાંથી ચ્યવી

महाविदेहक्षेत्रमां उत्पन्न थह दीक्षा ल्ह सिद्धिगतिने पामशे.

आ प्रमाणे निश्च हे जम्बू ! श्रमण भगवानमहावीरस्वामि के जे धर्मनी आदि करनारा-तीर्थने करनारा यावत् सिद्धिपदने पामेला छे तेमणे कहेलुं छे.

इति श्री द्वितीय श्रुतस्कंध सारांश समाप्तः ।

एवं श्री सौराष्ट्रदेशे कुंडलनगरे प० पू० आचार्यदेव श्रीमच्चन्द्रसागरसूरीश्वरजीनी पवित्र निश्राए विक्रम संवत्सर २००८ वर्षे चातुर्मासस्थितः मुनिश्रीचन्द्रसागरे वि. सं. २००८ वर्षे आषाढकृष्णअमावास्यासोमवासरे श्री ज्ञातार्धर्मकथाज्ञाना प्रथम श्रुतस्कंधना आठमा अध्ययनथी यावत् द्वितीय श्रुतस्कंधसमाप्ति पर्यन्तनो सारांश तारवीने लब्धो. शुभं भवतु ।

श्रीज्ञाताधर्मकथाङ्गे द्वितीयविभागस्य अनुक्रमणिका—

—२७६:०६५—

अ०	अध्ययनानि	पृष्ठांकः	अ०	अध्ययनानि	पृष्ठांकः
अ०	९ श्री माकन्दीदारकाख्यम्	१६३	अ०	१५ श्री नन्दीफलाख्यम्	२००
"	१० श्री चन्द्राख्यम्	१७७	"	१६ श्री अपरकलाख्यम्	२०३
"	११ श्री द्रावद्रवाख्यम्	१७८	"	१७ श्री अश्वाख्यम्	२३४
"	१२ श्री उदकाख्यम्	१८०	"	१८ श्री सुसुमाख्यम्	२४२
"	१३ श्री दर्दुराख्यम्	१८५	"	१९ श्री पुण्डरीकाख्यम्	२४९
"	१४ श्री तेतलिपुत्रज्ञाताध्ययनम्	१९१	"	२० श्री द्वितीयश्रुतस्कन्धम्	२५३

—२७६:०६५—

शुद्धिपत्रकम्.

पृष्ठ०	पंक्ति	अशुद्धम्	शुद्धम्	पृष्ठ०	पंक्ति	अशुद्धम्	शुद्धम्
१७०-१६	पणियमंड०	पणियमंड०	पणियमंड०	१९०-१६	०षक०	०षक०	०षक०
१८०-२७	करेइ	करेइ	करेह	१९६-१९	वहुति	वहुति	वहुति
१७४-८	विरुव०	विरुव०	विरुव०	१९६-२०	इत्यर्थः	इत्यर्थः	इत्यर्थः
१७४-१०	स्वरूपे	स्वरूपे	स्वरूपे	१९७-२४	मुयति, तत्थवि	मुयति, तत्थवि	मुयति, तत्थवि
१७४-१६	रूपक०	रूपक०	रूपक०				
१७४-२४	रूपकार्ध	रूपकार्ध	रूपकार्ध				
१७८-२७	महावाया, मंदावाया	महावाया, मंदावाया	महावाया, मंदावाया				
१८७-१०	०दिवाइ	०दिवाइ	०दिवाइ				
१८७-१०	०वईहि	०वईहि	०वईहि	२००-१२	घण्णे	घण्णे	घण्णे
१८९-४	अगणे०	अगणे०	अगणे०	२००-१६	कंडियं	कंडियं	कुंडियं

॥ ९-श्रीमाकन्दीदारकाख्यं ज्ञाताध्ययनम् ॥

अथ नवमं विव्रियते, अस्य च पूर्वेण सहायमभिसम्बन्धः, पूर्वत्र मायावतोऽनर्थ उक्तः; इह तु भोगेष्वविरतिमतोनर्थो विरतिमतश्चार्थोऽभिधीयते इत्येवं सम्बद्ध—

जह्णं भंते !, समणेणं जाव संपत्तेणं अट्टमस्स णायज्झयणस अयमट्ठे पणत्ते; नवमस्स णं भंते !, नायज्झयणस्स समणेणं जाव संपत्तेणं के अट्ठे पणत्ते !, एवं खलु जंबू !, तेणं कालेणं२, चंपा नामं नयरी, पुण्णभदे, तत्थ णं माकंदी नामं सत्थवाहे परिवसत्ति, अट्ठे०; तस्स णं भद्दा नामं भारिया, तीसे णं भद्दाए अत्तया दुवे, सत्थवाहदारया होत्था; तं०-जिणपालिए य, जिणरक्खिए य; तते णं तेसिं मागंदियदारगाणं, अण्णया कयाई एगयओ इमेयारूवे मिहो कहासमुल्लावे समुप्पज्जित्था-एवं खलु अम्हे लवणसमुदं पोयवहणेणं एक्कारस वारा ओगाढा, सन्वत्थविय णं लद्धा, कयकज्जा अणहसमग्गा पुण-रवि नियघरं हन्वमागया; तं सेयं खलु अम्हं देवाणुप्पिया !, दुवालसमंपि लवणसमुदं पोतवहणेणं ओगाहित्तए त्तिकट्ठु अण्णमणस्सेतमट्ठं पडिसुणेंति२ त्ता, जेणेव अम्मापियरो, तेणेव उवा०; एवं वदासी-एव खलु अम्हे अम्मयाओ !, एक्कारस वारा तं चेव जाव निययं घरं हन्वमागया, तं इच्छामो णं अम्म-याओ !, तुम्हेहिं अन्भणुणाया समाणा दुवालसमं लवणसमुदं पोयवहणेणं ओगाहित्तए, तते णं ते मागंदियदारए अम्मापियरो एवं वदासी-इमे ते जाया !, अज्जग जाव परिभाएत्तए तं अणुहोह ताव

जाया ! विउले माणुस्संए इड्डीसक्कारसमुदए, किं भे सपच्चवाएणं निरालंघणेणं लवणसंसुद्धोत्तारेणं ?
 एवं खलु पुत्ता !, दुवालसमी जत्ता सोवसग्गा यावि भवति, तं मा णं तुब्भे दुवे पुत्ता !, दुवालसमंपि
 लवणं जाव ओगाहेह, मा हु तुब्भं सरीरस्स वावत्ती भविस्सति; तते णं मागंदियदारगा अम्मापियरो
 दोब्बंपि तच्चंपि एवं वदासी-एवं खलु अम्हे अम्मयाओ !, एक्कारस वारा लवणं ओगाहिस्सए, तते णं ते
 मागंदीदारए अम्मापियरो जाहे नो संचाएंति बहूहिं आघवणाहिं, पणवणाहिं य, आघवित्तए वा,
 पन्नवित्तए वा, ताहे अकामा चैव एयमट्ठं अणुजाणित्था; तते णं ते मागंदियदारगा अम्मापिज्जिहिं अब्भणु-
 णयाया समाणा गणिमं च, धरिमं च, मेज्जं च, पारिच्छेज्जं च, जहा अरहणगस्स जाव लवणसमुद्धं बहूइं
 जोअणसयाइं ओगाढा ॥ सूत्रम्-८५ ॥ तते णं तेसि मागंदियदारगाणं अणेगाइं जोयणसयाइं, ओगाढाणं
 समाणाणं अणेगाइं उत्पपाइयसयातिं पाउब्भूयातिं; तंजहा-अकाले गज्जियं जाव धणियसंहे कालियवाते
 तत्थ समुट्ठिए, तते णं सा णावा तेणं कालियवातेणं आहुणिज्जमाणी२, संचालिज्जमाणी२, संवोभिज्जमाणी
 २, सलिलतिक्खवेगेहिं आयवुज्जमाणी२, कोट्ठिमंसि करतलाहते विव तेदूसए तत्थेव२; ओवयमाणी य,
 उत्पयमाणी य; उत्पयमाणीविव धरणीयलाओ, सिद्धविज्जाहरकन्नगा ओवयमाणीविव गगणतलाओ,
 *भट्टविज्जा विज्जाहरकन्नगाविव, पलायमाणीविव महागरुलवेगचित्तासिया, सुयगवरकन्नगा धावमाणी-

विव, महाजणरसियसद्वित्तथा, ठाणभट्टा आसकिसोरी निगुंजमाणीविव, गुरुजणदिट्ठावराहा सुयण-
 कुलकन्नगा धुम्ममाणीविव, वीचीपहारसततालिया गलियलंबणाविव, गगणतलाओ, रोयमाणीविव*
 सलिलगंढिविप्पहरमाणघोरंसुवाएहिं णववहू, उवरतभत्तुया विलवमाणीविव, परचक्करायाभिरोहिया
 परममहम्मयाभिहुया महापुरवरी झायमाणीविव, कवडळोमप्पओगजुत्ता जोगपरिन्वाइया णिसास-
 माणीविव, महाकंतरविणिग्गयपरिस्संता परिणयवया अम्मया सोयमाणीविव; तवचरणखीणपरिभोगा
 चयणकाले देववरवहू संत्तुणियकट्टकूवरा, भग्गमेढिमोडियसहस्समाला, सूलाइयवंकपरिमासा, फलहं-
 तरतडतडैतफुटंतसंधिवियलंतलोहकीलिया, सव्वंगविधंभिया, परिसडियरज्जुविसरंतसव्वगत्ता, आमग-
 मल्लगभूया अकयपुणजणमणोरहोविव; चिंतिज्जमाणगुरुई हाहाकयकणधारणावियवाणियगजणकम्म-
 गारविलविया णाणाविहरयणपणियसंपुण्णा बहूहिं पुरिससएहिं रोयमाणेहिं, कंद०, सोय०, तिप्प०,
 विलवमाणेहिं; एगं महं अंतो जलगयं गिरिसिहरमासायइत्ता संभग्गकूवतोरणा, मोडियझयदंडा, वलय-
 सयखंडिया, करकरस्स तत्थेव विद्वं उवगया; तते णं तीए णावाए भिज्जमाणीए बहवे पुरिसा विपुलप-
 डियं भंडमायाए अंतो जलंमि णिमज्जावि यावि होत्था ॥ सूत्रम्-८६ ॥ तते णं ते मागंदियदारगा छेया,
 दक्खा, पत्तट्ठा, कुसला, मेहावी, णिउणसिप्पोवगया, बहुसु पोतवहणसंपराएसु कयकरणलद्धविजया,

अमूढा, अमूढहृत्था, एगं महं फलगखंडं आसादति; जंसि च णं पदेसंसि से पोयवहणे विवन्ने, तंसि च णं पदेसंसि एगे महं रयणदीवे णामं दीवे होत्था, अणेगाइं जोअणातिं आयामविक्खंभेणं, अणेगाइं जोअणाइं परिकखेवेणं णाणादुमसंडमंडिउइसे ससिसरीए पासातीए ४, तस्स णं बहुमज्झदेसभाए, तत्थ णं महं एगे पासायवडंसए होत्था, अब्भुगयमूसियए जाव ससिसरीभूयरूवे पासातीए ४, तत्थ णं पासायवडंसए रयणदीवदेवया नामं देवया परिवसति, पावा चंडा रुद्धा साहसिया; तस्स णं पासायवडंसयस्स चउद्धिसिं चत्तारि वणसंडा किण्हा किण्होभासा; तते णं ते मागंदियदारगा तेणं फलयखंडेणं उबुज्झमाणा २, रयणदीवतेणं संबुढा यावि होत्था, तते णं ते मागंदियदारगा थाहं लभंति २ मुहुत्तरं आसंति २, फलगखंडं विसज्जेति २, रयणदीवं उत्तरंति २, फलाणं मग्गणगवेसणं करंति २, फलातिं गिण्हंति २, आहारंति २, णालिएराणं मग्गणगवेसणं करंति २, नालिएराइं फोडंति नालिएरतेल्लेणं अणमणस्स गत्ताइं अब्भंगंति २, पोक्खरणीतो ओगाहंति २, जलमज्जणं करंति २, जाव पच्चुत्तरंति २, पुढविसिलापट्ठयंसि निसीयंति २, आसत्था, वीसत्था, सुहासणवरगया चंपानयरिं अम्मपिउआपुच्छणं च लवणसमुद्धोत्तारं च कालियवायसमुत्थणं च पोतवहणविवत्तिं च फलयखंडस्स आसायणं च रयणदीवुत्तारं च अणुचित्तमाणा २, ओहत्तमणसंकप्पा जाव झियायेन्ति; तते णं सा रयणदीवदेवया ते मागंदियदारए ओहिणा आभोएति,

असिफलगवगहत्था सत्तट्टतलप्पमाणं उड्डु वेहासं उप्पयति २, ताते उक्किट्टाए जाव देवगईए वीइवयमाणी २, जेणेव मागंदियदारए तेणेव आगच्छति २, आसुरुत्ता मागंदियदारए खरफरुसनिट्टुरवयणेहिं एवं वदासी-हं भो मागंदियदारया !, अप्पत्थियपत्थिया जति णं तुम्भे मए सद्धिं विडलान्ति भोगभोगाइं सुंजमाणा विहरह, तो भे अत्थि जीविअं, अहणं तुम्भे मए सद्धिं विडलान्ति नो विहरह, तो भे इमेणं नीलुप्पलगवलगुलिय जाव खुरधारेणं असिणा रत्तगंडमंसुयाइं माउयाहिं उवसोहियाइं तालफलाणीव सीसाइं एगंते एडेमि; तते णं ते मागंदियदारगा रयणदीवदेवयाए अंतिए सो० भीया, करयल० एवं जणं देवाणुप्पिया ! वत्तिस्ससि, तस्स आणाउववायवयणनिहेसे चिट्ठिस्सामो, तते णं सा रयणदीवदेवया ते मागंदियदारए गेणहति २, जेणेव पासायवडिंसए तेणेव उवागच्छइ २, असुभपोगलावहारं करेति २, सुभपोगलपक्खेवं करेति २ त्ता, पच्छा तेहिं सद्धिं विडलान्ति भोगभोगाइं सुंजमाणी विहरति, कल्लाकल्लि च अमयफलान्ति उवणेति ॥ सूत्रम्-८७ ॥

मवं सुगमं, नवरं-‘निरालंबणेणं’-निष्कारणेन प्रत्यपायसम्भवे वा त्राणायाऽऽलम्बनीयवस्तुवर्जितेन, ‘कालियावाए तत्थ’-त्ति-कालिकावांतः-प्रतिकूलवायुः, ‘आहुणिज्जमाणी’त्यादि, आधूयमाना कम्पमाना चिद्रवमुपगतेति सम्बन्धः, सञ्चाल्यमाना-स्थानात् स्थानान्तरनयनेन सङ्क्षोभ्यमाना-अधो निमज्जनतः तद्गतलोकक्षोभोत्पादाद्वा सलिलातीक्ष्णवेगेरतिवर्त्यमाना-आक्रम्यमाणा कुट्टिमे करतलेनाहतो यः स तथा स इव, ‘तैदूसए’-त्ति-कन्दुकः, तत्रैव प्रदेशेऽधः पतन्ती

वा-अधो गच्छन्ती उत्पतन्ती वा-ऊर्ध्वं यान्ती तथोत्पतन्तीव घरणीतलात्, सिद्धविद्या विद्याधरकन्यका तथाऽधः पतन्तीव, गगनतलाद् अप्रविद्या विद्याधरकन्यका, तथा-विपलायज्ञानेव-भयाद्भावन्तीव महागरुडवेगवित्रासिता भुजगकन्यका धावन्तीव, महाजनस्य रसितशब्देन वित्रस्ता स्थानभ्रष्टाऽश्वकिशोरी, तथा-विगुञ्जन्तीव-अव्यक्तशब्दं कुर्वन्तीव अवनमन्तीव वा, गुरुजनदृष्टापराधा-पित्राद्युपलब्धव्यलीका सुजनकुलकन्यका कुलीनेति भावः, तथा-घूर्णन्तीव-वेदनया थरथरायमाणेव वीचिप्रहारशतताडिता हि स्त्री वेदनया घूर्णतीति वेदनयेव घूर्णयन्तीत्येवमुपमानं द्रष्टव्यं, गलितलम्बनेव-आलम्बनाद् अष्टेव गगनतलाद्-आकाशात् पतितेति गम्यते, यथा क्षीणवन्धनं फलाद्याकाशात् पतति एवं साऽपीति, क्वचित्तु-गलितलम्बना इत्येतावदेव दृश्यते, तत्र लम्ब्यन्ते इति लम्बनाः-नङ्गरास्ते गलिता यस्यां सा तथा, तथा रुदन्तीव, कैः केत्याह-सलिलभिन्ना ये ग्रन्थयस्ते सलिलग्रन्थयः ते च ते, 'विष्पहरमाण'ति-विप्रकिरन्तश्च सलिलं क्षरन्त इति समासः त एव स्थूरा अश्रुपाता-स्तैर्नवधूरुपरतर्तुका, तथा विलपन्तीव, कीदृशी केत्याह-परचक्रराजेन-अपरसैन्यनृपतिनाऽभिरोहिता-सर्वतः कृतनिरोधा या सा तथा, परममहाभयाभिद्रुता महापुरुवरी, तथा क्षणिकस्थिरत्वसाधर्म्यात् ध्यायन्तीव कीदृशी केत्याह-कपटेन-वेपाद्यन्यथात्वेन यच्छब्दं तेन प्रयोगः-परप्रतारणव्यापारः तेन युक्ता या सा, तथा, योगपरित्राजिका-ममाधिप्रधानव्रतिनी-विशेषः, तथा निःश्वसन्तीव अधोगमनसाधर्म्यात् तद्गतजननिःश्वाससाधर्म्याद्वा निःश्वसन्तीव कीदृशी केत्याह-महाकान्ता-रविनिर्गता परिश्रान्ता च या सा तथा परिणतवया-विगतयौवना, 'अम्मय'ति-अम्मा पुत्रजन्मवती, एवंभूता हि स्त्री श्रमप्रचुरा भवति, ततश्चात्यर्थं निःश्वसितीत्येवं सां विशेषितेति, तथा तद्गतजनविषादयोगात् शोचन्तीव, कीदृशी केत्याह-

तपश्चरणं-ब्रह्मचर्यादि तत्फलमपि उपचारात् तपश्चरणं-स्वर्गसम्भवमोगजातं तस्य क्षीणः परिभोगो यस्याः सा तथा,
व्यवनकाले देववरवधूः, अथवा-‘उत्पयमाणीविचे’त्यादाविवशब्दस्यान्यत्र योगादुत्पतन्ती नोः, केव ?-सिद्धविद्या-
त्रिधाधरकन्यकेवेत्यादि व्याख्येयमिति, तथा सञ्चूर्णितानि काष्ठानि कुररं च-तुण्डं यस्याः मा तथा, तथा भग्ना मेढी-
सकलफलज्ञाधारभूतकाष्ठरूपा यस्याः सा तथा, मोटितो-भग्नः सहसा-अकस्मात् महस्रसह्यजनाश्रयभूतो वा मालो-
मालकः उपरितनभागो जनाधारो यस्याः सा तथा, ततः पदद्वयस्य कर्मधारयः, तथा शूलाचितेव-शूलाप्रोतेव गिरिशृङ्गा-
रोहणेन निरालम्बनतां गतत्वाच्छूलाचिता वङ्को-वक्रः परिमर्शो-जलधिजलस्पर्शो-यस्याः सा तथा, ततः कर्मधारयः,
अथवा-शूलायितः-आचरितशूलारूपः स्कन्दिदत्तपरिकरत्वात् ; ‘शूलाहत्त’ति-पाठे तु शूलायमानो वङ्कश्च-वक्रः ‘परिमासो’
त्ति-नौगतकाष्ठविशेषो नाविकप्रसिद्धो यस्यां सा तथा, फलकान्तरेषु-सङ्घटित-फलकविवरेषु तटतटायमानाः-तथाविधवच्चनि
विदधानाः स्फुटन्तो-विघटमानाः सन्धयो-मीलनानि यस्यां मा तथा, विगलन्त्यो लोहकीलिका यस्यां सा तथा, ततः
कर्मधारयः, तथा सर्वाङ्गैः-सर्वावयवैर्विजृम्भिता-विवृततां गता या सा तथा, परिश्रुतिता रज्जवः-फलकसङ्घातनद्वारिका
यस्याः सा तथा, अत एव ‘विसरन्त’ति-विशीर्यमाणानि सर्वाणि गात्राणि यस्याः मा तथा, ततः कर्मधारयः;
आमकमल्लकभूता-अपक्वशरावकल्पा, जलसम्पर्के क्षणेन विलयनात्, तथा अकृतपुण्यजनमनोरथ इव चिन्त्यमाना-कथमि-
गमेतामापदं निस्तरिष्यतीत्येवं विकल्प्यमाना गुर्वी-गुरुका, आपदः सकाशात् दुःसमुद्हरणीयत्वात्, निष्पुण्यजनेनापि

स्वी मनोरथः कथमयं पूरयिष्यत इत्येवं चिन्त्यमानो दुर्निर्वहत्वाद् गुरुरेव भवन्तीति तेनोपमेति, तथा हाहाकृतेन-
 हाहाकारेण कर्णधाराणां-निर्यामकाणां नाविकानां-कैवर्त्तानां वाणिजजनानां कर्मकराणां च प्रतीतानां विलपितं-विलापो
 यस्यां सा तथा, नानाविध रत्नैः पण्यैश्च-भाण्डैः सम्पूर्णा या सा तथा, 'रोयमाणेहिं'ति सशब्दमश्रूणि विमुञ्चत्सु,
 'कन्दमाणेहिं'ति-शोकात् महाध्वनिं मुञ्चत्सु, 'सोयमाणेहिं'-शोचत्सु मनसा खिद्यमानेषु, 'तिप्पमाणेहिं'ति-भयात्
 प्रस्वेदलालादि तर्पत्सु, 'विलपत्सु'-आर्त्तं जल्पत्सु एकं महत्, 'अंतो जलगयं'ति-जलान्तर्गतं गिरिशिखरमासाद्य
 सम्भ्रमः कूपकः-कूपकस्तम्भो यत्र यत्र सितपटो निबध्यते तोरणानि च यस्यां सा तथा, तथा मोडिता ध्वजदण्डा यस्यां
 सा तथा, वलकानां-दीर्घदारुरूपाणां शतानि खण्डानि यस्यां सा तथा, अथवा बलयशतैः-बलयाकारखण्डशतैः खण्डिता
 या सा तथा, 'करकर'ति-करकरेतिशब्दं विदधाना तत्रैव जलधौ विद्रवं-विलयमुपगतेति, 'पोयवहणसंपराएसुं'ति-
 सम्परायः-सङ्ग्रामः तद्वद्यानि भीषणानि पोतवहनकार्याणि तानि तथोच्यन्ते तेषु, देवताविशेषणानि विजयचौरविशेषणवद्
 गमनीयानि; 'असिखेडगवगहत्थ'ति-खड्गफलकाभ्यां व्यग्रौ हस्तौ यस्याः सा तथा, 'रत्तगंडमंसुयाइं'ति-
 रक्तौ-रञ्जितौ गण्डौ यैस्तानि रक्तगण्डानि तानि इमश्रणि-कर्चकेशाः ययोस्ते रक्तगण्डश्मश्रुके, 'माउयाहिं उवसोहि-
 याइं'ति-इह माउयाउ उत्तरौष्ठरोमाणि सम्भाव्यन्ते, अथवा-'माउया'-सख्यो मातरो वा ताभिः उपशोभिते-समारचित-
 केशत्वादिना जनितशोभे उपेशोभिते-वा-निर्मलीकृते शिरसी-मस्तके छिन्वेति वाक्यशेषः, 'जण्णं देवानुप्पिए'त्यादि, य

कञ्चन ग्रेष्याणामपि ग्रेष्यं देवानुप्रिया वदिष्यति-उपदेश्यति यदुतायमाराध्यः, 'तस्स'त्ति-तस्यापि आस्तां भवत्याः आज्ञा अवश्यं विधेयतया आदेशः उपपातः-सेवावचनं-अनियमपूर्वक आदेश एव निर्देशः-कार्याणि प्रति प्रश्ने कृते यन्वियतार्थ-मुत्तरमेतेषां समाहारद्वन्द्वः तत्र, अथवा-यद्देवानां प्रिया वदिष्यति, 'तस्स'त्ति-तत्र आज्ञादिरूपे स्थास्यामः-वर्तिष्याम इति, 'अमयफलाङ्ग'ति-अमृतोपमफलानि ।

तते णं मा रयणदीवदेवया, सक्कवयणसंदेसेणं सुट्ठिएणं लवणाहिवइणा लवणसमुद्दे तिसत्तखुत्तो अणुपरियट्ठियव्वेत्ति, जं किंचि तत्थ तणं वा, पत्तं वा, कट्ठं वा, कयवरं वा, असुद्दं पूतियं दुरभिगंघमचोक्खं तं सव्वं आहुणियर, तिसत्तखुत्तो एगंते एहेयव्वं तिकट्ठु णित्ता; तते णं सा रयणदीवदेवया, ते मागं-दियदारए; एवं वदासी-एवं खल्ल अहं देवाणुप्पिया !, सक्क० सुट्ठिय० तं चैव जाव णित्ता; तं जाव अहं देवा० !, लवणसमुद्दे जाव एहेमि ताव तुब्भे इहेव पासायवडिंसए सुद्दंसुद्देणं अभिरममाणा चिट्ठह, जति णं तुब्भे एयंसि अंतरंसि उन्विग्गा वा, उस्सुया वा, उप्पुया वा, भवेज्जाह; तो णं तुब्भे पुरच्छिमिल्लं वणसंढं गच्छेज्जाहं, तत्थ णं दो ऊज सया साहीणा तं०-पाउसे य वासारत्ते य,--" तत्थ उ कंदलसिल्लिधदंतो णितरवरपुप्फपीवरकरो । कुडयज्जुणणीवसुरभिदाणो पाउसउज्जयवरो साहीणो ॥ १ ॥ तत्थ य-सुरगोवमणिविचित्तो दहुरकुलरसियउज्जरवो । बरहिणिविंदपरिणद्धसिहरो वासारत्तो उज्जप-व्वत्तो साहीणो ॥ २ ॥ " तत्थ णं तुब्भे देवाणुप्पिया !, बहुसु वावीसु य, जाव सरसरपंतियासु बहुसु

आलीघरएसु य, मालीघरएसु य, जाव कुसुमघरएसु य, सुहंसुहेणं अभिरममाणा विहरेज्जाह; जति णं
 तुब्भे एतथवि उन्विग्गा वा, उरसुया वा, उप्पुया वा, भवेज्जाह; तो णं तुब्भे उत्तरिल्लं वणसंडं गच्छेज्जाह,
 तत्थ णं दो ऊज सया साहीणा तं०-सरदो य हेमंतो य,-" तत्थ उ सणसत्तवणकउओ नीलुप्पलपउम-
 नलिणसिंगो । सारसचक्रायारवितयोसो सरयऊज्जोवती साहीणो ॥ १ ॥ तत्थ य सियकुंदघवलजोणदो
 कुसुमितलोद्धवणसंडमंडलतलो । तुमारदगधारपीवरकरो हेमंतऊजससी सया साहीणो ॥ २ ॥ " तत्थ
 णं तुब्भे देवाणुप्पिया !, वावीसु य जाव विहरेज्जाह, जति णं तुब्भे तत्थवि उन्विग्गा वा जाव उरसुया
 वा भवेज्जाह, तो णं तुब्भे अवरिल्लं वणसंडं गच्छेज्जाह; तत्थ णं दो ऊज साहीणा, तं०-" वसंते य गिम्हे
 य, तत्थ उ सहकारचाम्हारो किंसुयकणिणयारासोगमउडो । ऊसिततिलगवउलायवत्तो वसंतउज्जरवती
 साहीणो ॥ १ ॥ तत्थ य पाडलसिरीससलिलो मलियावासंतियधवल्वेलो । सीयलसुरभिअनिलमगर-
 चरिओ गिम्हऊजसागरो साहीणो ॥ २ ॥ " तत्थ णं यहुसु जाव विहरेज्जाह, जति णं तुब्भे देवा० ।
 तत्थवि उन्विग्गा उरसुया भवेज्जाह, तओ तुब्भे जेणेव पासायवडिसए तेणेव उवागच्छेज्जाह, ममं पडि-
 वालेमाणा २ चिट्ठेज्जाह, मा णं तुब्भे दक्खिणिल्लं वणसंडं गच्छेज्जाह, तत्थ णं महं ण्णे, उग्गविसे, बंड-
 विसे, घोरविसे, मद्दाविसे, अइकायमहाकाए, जहा तेयनिसग्गे, मसिमहिसामूसाकालए, नयणविसरो-
 सपुण्णे, अंजणपुंजनियरप्पगासे, रत्तच्छे, जमलजुगलंचलचलंतजीहे धरणिपलवेणिभूए, उऊडफुडकुडि-

लज्जितकक्कल्लडवियडफडाडोवकरणदच्छे, लोगाहारधम्ममाणधममैतघोसे, अणागलियचंडतिव्वरोसे,
समुहिं तुरियं, चवलं धमधमंतदिट्ठीविसे सप्पे य परिवसति; मा णं तुब्भं सरीरगस्स वावत्ती भविस्सह;
ते मागंदियदारए दोच्चं पि तच्चं पि एवं वदतिर, वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहणतिर, ताए उक्किट्ठाए लवणस-
मुहं तिसत्तखुत्तो अणुपरियेदुं पयत्ता यावि होत्था ॥ सूत्रम्-८८ ॥

‘संक्खयणसंदेसेणं’ति-शक्रवचनं चासौ सन्देशश्च-भाषकान्तरेण देशान्तरस्थस्य भणनं शक्रवचनसन्देशः तेन, अशु-
चिकं-अपवित्रं, समुद्रस्याशुद्धिमात्रकारकं पत्रादीति प्रक्रमः पूतिकं-जीर्णतया कुथितप्रायं, दुरभिगन्धं-दुष्टगन्धं किमुक्तं भवति ?
अचोक्षं अशुद्धं; ‘तिसत्तखुत्तो’ति-त्रिभिर्गुणिताः सप्त त्रिसप्त वाराः त्रिसप्तकृत्वः, एकविंशतिवारानित्यर्थः; ‘एयंसि
अंतरंसि’ति-एतस्मिन्नवसरे विरहे वा, ‘उव्विग्ग’ति-उद्विग्नौ उद्वेगवन्तौ, ‘उप्पिच्छ’ति-भीतौ, पाठान्तरेण-उत्प्लुतौ-
भीतावेव; ‘उस्सुयं’ति उत्सुकौ अस्मत्समागमनं प्रति, ‘तत्थ णं दो उदू’इत्यादि, तत्र-पौरस्त्ये वनखण्डे द्वौ ऋतू-
कालविशेषौ सदा स्वाधीनौ-अस्तित्वेन स्वायत्तौ, तज्जन्यानां वनस्पतिविशेषपुष्पादीनां सद्भावात्, तद्यथा-प्रावृद्ध-वर्षात्राश्रय,
आषाढश्रावणौ भाद्रपदाश्वयुजौ चेत्यर्थः, अनयोरेव रूपकालङ्कारेण वर्णनाय गीतिकाद्वयम्, ‘तत्थ उ’इत्यादि,
तत्रैव पूर्ववनखण्डे नान्यत्रौदीव्ये पश्चिमे वेत्यर्थः, कन्दलानि च-प्रत्यग्रलताः सिलिन्ध्राश्च-भूमिस्फोटाः, अन्ये
त्वादुः-कन्दलप्रधानाः सिलिन्ध्रा-वृक्षविशेषा ये प्रावृषि पुष्यन्ति, सितकुसुमाश्च भवन्ति त एव कुसुमिताः सन्तो
दन्ता यस्य धवलत्वसाधर्म्यात् सः कन्दलसिलिन्ध्रदन्तः, इह च सिलिन्ध्राणां कुसुमित्वविशेषणं सामर्थ्याद् व्याख्यातं,

कुसुमाभावे तेषां प्राद्युषोऽन्यत्रापि कालान्तरे सम्भवादिति, तथा 'निउरो'त्ति-वृक्षविशेषः, तस्य यानि वरपुष्पाणि तान्येव
पीवरः-स्थूरः करो यस्य स तथा, कुटजार्जुननीपा-वृक्षविशेषास्तत् पुष्पाणि कुटजार्जुननीपानि तान्येव सुरभिदानं-
सुगन्धिमदजलं यस्य स तथा, प्राद्युद क्रतुरेव गजवरः प्राद्युदक्रतुगजवरः स्वाधीनः, इह सिलिन्ध्रादिवनस्पतीनां
कालान्तराकृतकुसुमानां सदाकुसुमितानां भावादात्मवशोऽस्तीति भावः ॥ १ ॥ तथा तत्रैव वनखण्डे सुरगोपा-इन्द्रगोप-
काभिधाना रक्तवर्णाः कीटास्त एव मणयः पद्मरागादयः तैर्विचित्रः-कर्तुरो यः स तथा, तथा ददुरकुलरसितं-मण्डूकसमूहरटितं
तदेव उज्झररवो-निर्झरशब्दो यत्र स तथा, बर्हिणवृन्देन-शिल्वण्डिसमूहेन परिणतानि शिखराणि ऋतुपक्षे
वृक्षसम्बन्धीनि पर्वतपक्षे कूटानि यत्र स तथा वर्षारात्रक्रतुरेव पर्वत इति विग्रहः, स्वाधीनः-स्वायत्तस्तद्रमणिं सर्वदा तत्र
भावादिति ॥ २ ॥ 'वावीसु'इत्यादि प्रथमाध्ययनवत्, 'सरओ हेमन्तो य'त्ति-कार्तिकमार्गशीर्षौ पौषमाघौ
चेत्यर्थः इहापि गीतिकादयं-'तत्थ उ'इत्यादि, तत्रैव सनो-चल्कप्रधानो वनस्पतिविशेषः सप्तपर्णः-सप्तच्छदस्तयोः पुष्पाणि
सनसप्तपर्णानि तान्येव ककुदं-स्कन्धदेशविशेषो यस्य स तथा, नीलोत्पलपद्मनलिनानि-जलजकुसुमविशेषास्तान्येव शृङ्गे
यस्य स तथा, सारसाश्चक्रवाकाश्च-पक्षिविशेषास्तेषां 'रचियं'ति-रुतं तदेव घोषो-नर्दितं यस्य स तथा शरद्वतुरेव गोपतिः-
गवेन्द्रःशरद्वतुगोपतिः स्वाधीनः ॥ १ ॥ तथैव तत्र वनखण्डे सितानि यानि कुन्दानि-कुन्दाभिधानवनस्पतिकुसुमानि तान्येव
भवला ज्योत्स्ना-चन्द्रिका यस्य स तथा, पाठान्तरेण-सितकुन्दविमलजोण्हो'त्ति स्पष्टं, कुसुमितो यो लोध्रवनखण्डः
स एव मण्डलतलं-चिम्बं यस्य स तथा, तुषारं-हिमं तत्प्रधानाः या उदकधारा-उदकचिन्दुप्रवाहास्ता एव पीवराः-

स्थूलाः कराः-किरणा यस्य स तथा, हेमन्तऋतुरेव शशी-चन्द्र इति विग्रहः स्वाधीनः ॥ २ ॥ तथैव 'वसन्ते गिम्हे
 य' इति- फाल्गुनचैत्रौ वैशाखवद्येष्टौ चेत्यर्थः, 'तत्थ उ' इत्यादि, गीतिकाद्वयं, तत्र च सहकाराणि-चतुष्पुष्पाणि तान्येव
 चारुहरी यस्य स तथा, किशुकानि-पलाशस्य कुसुमानि कर्णिकाराणि-कर्णिकारस्य अशोकानि चाशोकस्य तान्येव मुकुट-
 किरीटं यस्य स तथा, -उच्छिन्नं-उन्नतं तिलकवकुलानि-तिलकवकुलकुसुमानि तान्येवातपत्रं-छत्रं यस्य स तथा, वमन्त
 ऋतुर्नरपतिः स्वाधीनः प्रतीतम् ॥ १ ॥ तत्र च पाटलाशिरीषाणि-पाटलाशिरीषकुसुमानि तान्येव सलिलं यत्र स तथा मल्लिका-
 विचकिलो वामन्तिका-लताविशेषः तत्कुसुमानि मल्लिकावासन्तिकानि तान्येव धवला-सिता वेला-जलवृद्धिर्यस्य स तथा,
 शीतलः सुरभिश्च योऽनिलो-वायुः स एव मकरचरितं यत्र स तथा, इह चानिलशब्दस्य अकारलोपः प्राकृतत्वात् 'अरण्यं
 रणं अलायं लाडय' मित्यादिवत्, श्रीष्मऋतुसागरः स्वाधीन इति । 'उगगविसे' इत्यादि उग्रं दुर्जरत्वादिपं यस्य स
 उग्रविपः, एवं सर्वत्र, नवरं चण्डं श्रुति व्यापकत्वात्, पाठान्तरे तु- 'भोगविसे' इति तत्र भोगः शरीरं स एव विषं
 यस्येति, घोरं परम्परया पुरुषसहस्रस्यापि घातकत्वात्, महत् जम्बूद्वीपप्रमाणशरीरस्यापि विपतयाऽऽभवनात्, कायान्-
 शरीराणि शेषाहीनामतिक्रान्तोऽतिकायः, अत एव महाकायः, 'जहा तेयनिसग्रे' ति-शेषविशेषणानि यथा गोमालक-
 चरिते तथेहाद्येतव्यानीत्यर्थः, तानि चैतानि 'मसिमहिस्मृसाकालो' मयी च महियथ मृषा च-स्वर्णादितापन-
 माजनविशेष इति द्वन्द्वः एता इव कालको यः स तथा, 'नयणविसरोसपुणो' नयनविषेण-दृष्टिविषेण रोषेण च पूर्ण
 इत्यर्थः, 'अंजणपुंजनिगरप्पगासे' कञ्जलपुञ्जानां-निकर इव पञ्जगते

तज्जीहे' यमलं-सहवृत्तिं युगलं-द्वयं चञ्चलं च यथा भवत्येवं चलन्त्योः-अतिचपलयोर्जिह्वयोर्यस्य स तथा, 'धरणीतल-
वेणिभूए' धरणीतलस्य वेणीभूतो-चनिताशिरसः केशचन्धविशेष इव यः कृष्णत्वदीर्घत्वश्लक्ष्णत्वपथाद्भागत्वादिसाधर्म्यति स
तथा, 'उक्कडफुडकुडिलजडिलकक्खडविगडफडाडोचकरणदच्छे' उक्कटो चलवताऽन्येनाध्वंसनीयत्वात् स्फुटो-व्यक्तः
प्रयत्नविहितत्वात् कुटिलः-तत्स्वरूपत्वात् जटिलः-स्कन्धदेशे केसरिणामिवाहीनां केसरसद्भावात् कर्कशो-निष्ठुरो चलवत्त्वात्
विकटश्च-विस्तीर्णो यः स्फटाटोपः-फणासंस्मः तत्करणे दक्षो यः स तथा, 'लोहागरधम्ममाणधमधम्मंतघोसे' -
लोहाकरे ष्मायमानं-अग्निना ताप्यमानं लोहमिति गम्यते, तस्यैव यद्वमधमायमानो-यमधमेतिवर्णव्यक्तिमिवोत्पादयन्
घोषः-शब्दो यस्य स तथा, 'अणागलियंचंडतिच्चरोसे' -अनर्गलितः-अनिवारितोऽनाकलितो वा-अप्रमेयश्चण्डतीव्रः-
अत्यर्थतीव्रो रोषो यस्य स तथेति, 'समुहिं तुरियं चवलं धमंतं'ति शुनो मुखं श्रमुखं तस्यैवाचरणं श्रमुखि-कौलियकस्यैव
भयणतां त्वरितचपलं-अतिचटुलतया धमन्-शब्दं कुर्वन्नित्यर्थः ।

तए नं ते मागंदि यदारया तओ सुहुत्तंतरस्स पासायवडिस्सए सइं वा, रत्तिं वा, धितिं वा, अलभ-
माणा अपणमणं एवं वदासी-एवं खलु देवा० !, रयणहीवदेवया अम्हे एवं वदासी-एवं खलु अहं सक्क-
चयणसंदेसेणं सुट्टिएणं लवणाहिचइणा जाव चावत्ती भविस्सइ, तं सेयं खलु अम्हं देवाणुप्पिया !, पुर-
च्छिमिल्ले वणसंडं गमित्तए, अपणमणस्स एयमट्टं पडिसुणेंतिर, जेणेव पुरच्छिमिल्ले, वणसंडे, तेणेव
उवागच्छंतिर, तत्थ नं वावीसु य जाव अभिरममाणा आलीघरएसु य जाव बिहरंति; तते नं ते मागं-

दियदारया तत्थवि सइं वा जाव अलभमाणा, जेणेव उत्तरिल्ले वणसंडे, तेणेव उवा० २, तत्थ णं वावीसु
 य जाव जालीघरएसु य विहरंति; तते णं ते मागंदियदारया तत्थवि सतिं वा जाव अलभ० जेणेव
 पच्चत्थिमिल्ले वणसंडे, तेणेव उवा० २ जावविहरति; तते णं ते मागंदिय० तत्थवि सतिं वा जाव अलभ०
 अणमणं, एवं वदासी-एवं खलु देवा० !, अम्हे रयणदीवदेवया एवं वयासी-एवं खलु अहं देवाणु-
 प्पिया !, सक्कस्स वयणसंदेसेणं सुट्टिएण लवणाहिवहणा जाव मा णं तुब्भं सरीरगस्स वावत्ती भवि-
 स्सति, तं भवियव्वं एत्थ कारणेणं, तं सेयं खलु अम्हं दक्खिणिहं वणसंडं गमित्तए त्तिकहु अणम-
 णस्स एतमहं पडिसुणेंति२, जेणेव दक्खिणिहं वणसंडे, तेणेव पहरेत्य गमणाए; तते णं गंधे निद्धाति
 से जहा नामए अहिमडेति वा जाव अणिट्ठतराए च्वेव, तते णं ते मागंदियदारया तेणं असुभेणं गंधेणं
 अभिभूया समाणा सएहिं२ उत्तरिल्लेहिं आसातिं पिहेंति२, जेणेव दक्खिणिहं वणसंडे तेणेव उवागया,
 तत्थ णं महं एगं आघातणं पासंति२; अट्ठियरासिसतसंकुलं, भीमदरिसणिज्जं, एगं च तत्थ-सूलाइतयं,
 पुरिसं, कलुणार्तिं विस्सरातिं कडातिं कुव्वमाणं पासंति; भीता जाव संजातभया जेणेव से सूलाति-
 यपुरिसे तेणेव उवागच्छंति२, तं सूलाइयं एवं वदासी-एस णं दे० ! कस्साघयणे तुमं च णं के कओ
 वा, इहं हव्वमागए केण वा इमेयारूवं आवर्तिं पाविए !; तते णं से सूलातिग्रए पुरिसे मागंदियदारए

एवं वदासी-एस णं देवाणु० ! रयणदीवदेवयाए आघयणे अहणं देवाणुप्पिया ! जंघुद्दीवाओ दीवाओ,
 भारहाओ वासाओ, कांग्दीए आसवाणियए, विपुलं पणियमंडमायाए पोतवहणेणं लवणसमुद्धं ओयाए,
 तते णं अहं पोयवहणविवत्तीए निब्बुद्धुभंडसारे एगं फलगखंडं आसाएमि; तते णं अहं उवुल्लमाणे२;
 रयणदीवतेणं संबूढे, तते णं सा रयणदीवदेवया ममं ओहिणा पासइ२, ममं गेणइ२, मए सद्धिं विपु-
 लातिं भोगभोगातिं भुंजमाणी विहरति; तते णं सा रयणदीवदेवया अण्णदा कयाइ अहालहुसगंसि
 अवराहंसि परिकुविया समाणी ममं एतारूवं आवतिं पावेइ, तं ण णल्लति णं देवा० !, तुम्हंपि इमेसि
 सरीरगाणं का मण्णे आवती भविस्सइ !, तते णं ते मागंदियदारया तस्स सूलाइयगस्स अंतिए एयमत्थं
 सोच्चा, णिसम्म, वलियतरं भीया जाव संजायभया सूलाइतयं पुरिसं एवं व०-कहणं देवाणु० !, अम्हे
 रतणदीवदेवयाए हत्थाओ साहत्थिं णित्थरिज्जामो !, तते णं से सूलाइयए पुरिसे ते मागंदिय० एवं
 वदासी-एस णं देवाणु० !, पुरच्छिमिल्ले वणसंडे सेलगस्स जक्खस्स जक्खाययणे सेलए नामं आसरूव-
 धारी जक्खे परिवसति, तए णं से सेलए जक्खे चोदसट्टमुद्धिपुणमासिणीसु आगयसमए पत्तसमये
 महया २ सदेणं एवं वदति-कं तारयामि !, कं पालयामि ?; तं गच्छइ, णं तुम्हे देवा० !, पुरच्छिमिल्लं
 वणसंडं सेलगस्स जक्खस्स महरिहं पुप्फचणियं करेइ२, जणुपायवडिया पंजलिउडा विणएणं पज्जुवा-
 समाणा चिट्ठइ, जाहे णं से सेलए जक्खे आगतसमए पत्तसमए एवं वदेज्जा-कं तारयामि !, कं पाल-

यामि-?; ताहे तुम्हे वदह-अम्हे तारयाहि, अम्हे पालयाहि; सेलए भे जक्खे परं रयणदीवदेवयाए
 हत्थाओ साहत्थि णित्थारेज्जा, अण्णहा भे न याणामि इमेसिं सरीराणं का मणे आवई भविस्सइ ?
 ॥ सूत्रम् ८९ ॥ तेते णं ते मागंदिय० तस्स सूलाइयस्स अंतिए एयमट्ठं सोच्चा, निसम्म; सिग्घं, चंडं,
 चवलं, तुरियं, चेइयं जेणेव पुरिच्छिमिल्ले वणसंढे, जेणेव पोक्खरिणी, तेणेव उवा०, पोक्खरिणिं गाहंतिर,
 जलमज्जणं करेन्तिर, जाइं तत्थ उप्पलाइं जाव गेण्हंतिर, जेणेव सेलगस्स जक्खस्स जक्खाययणे,
 तेणेव उ०र, आलोए पणामं करेतिर, महरिहं पुक्कच्चणियं करेतिर, जणुपायवडिया, सुस्सूसमाणा, णमं-
 समाणा पज्जुवासंति; तते णं से सेलए जक्खे आगतसमए पत्तसमए एवं वदासी-कं तारयामि ?;
 कं पालयामि ?; तते णं ते मागंदियदारया उट्ठाए उट्ठेति, करयल० एवं व०-अम्हे तारयाहि, अम्हे पाल-
 याहि; तए णं से सेलए जक्खे ते मागंदिय०, एवं वया०-एवं खलु देवाणुप्पिया !, तुम्भं मए सद्धिं लव-
 णसमुद्देणं मज्झंर, बीइवयमाणेणं सा रयणदीवदेवया पावा, चंडा, रुद्धा, खुद्धा, साहसिया बट्ठहिं खरएहि
 य, मउएहि य, अणुलोमेहि य, पडिलोमेहि य, सिंगारेहि य, कलुणेहि य, उवसग्गेहि य, उवसग्गं
 करेहिति; तं जति णं तुम्हे देवा० ! रयणदीवदेवयाए एतमट्ठं आढाह वा, परियाणह वा, अवयेक्खह वा,
 तो भे अहं पिट्ठातो विघुणामि, अह णं तुम्हे रयणदीवदेवयाए एतमट्ठं णो आढाह, णो परियाणह, णो
 अवेक्खह, तो भे रयणदीवदेवयाहत्थातो साहत्थि णित्थारेमि; तए णं ते मागंदियदारया सेलगं जक्खं,

एवं वदासी-जणं देवाणु० ! बहस्संति तरस णं उववायवयणणिहेसे चिद्धिस्सामो, तते णं से सेलणं
 जक्खे उत्तरपुरच्छिमं दिसीभागं अवक्कमतिर, वेउच्चियसमुग्वाणं समोहणतिर, संवेज्जातिं जोयणाइं
 दंडं निस्सरह, दोचंपि तंचंपि वेउच्चियसमु० २, एणं महं आसखं विउच्चइर, ते मागंदियदारणं एवं
 वदासी-हं भो मागंदिया !, आरुह णं देवाणुप्पिया !, मम पिट्ठसि, तते णं ते मागंदिय०, दृष्ट०, सेल-
 गस्स जक्खस्स पणामं करेतिर, सेलगस्स पिट्ठिं दुरुद्धा; तते णं से सेलणं ते मागंदिय०, दुरुद्धे जाणित्ता,
 सत्तट्ठतालप्पमाणमेत्तातिं उहुं वेहासं उप्पयति, उप्पट्ठा य ताणं उक्किट्ठाण, तुरियाण, देवयाण, लवण-
 समुहं मज्झंमज्जेणं, जेणेव जंबुदीवे दीवे, जेणेव भारहे, जेणेव नंपा नयरी, तेणेव पद्दारेत्थ गमणाण
 ॥ सूत्रम् ९० ॥ तते णं सा रयणदीवदेवया लवणसमुहं तिसत्तखुत्तो अणुपरियद्वति, जं तत्थ तणं वा
 जाव एहेति, जेणेव पासायवडंसणं ते मागंदिया पासायवडंसणं अपासमाणी
 जेणेव पुरच्छिमिहं वणसंडे जाव सन्वतो समंता मग्गणगवेसणं करेतिर, तेसिं मायंदियदारगणं कच्छह
 सुतिं वा ३, अलभमाणी जेणेव उत्तरिहं एवं चेव पच्चत्थिमिहं वि जाव अपासमाणी ओहिं पउंजंति; ते
 मागंदियदारणं सेलणं सद्धिं लवणसमुहं मज्झंमज्जेणं वीइचयमाणे२, पासतिर, आसुक्ता असिन्वेडं
 गेणहतिर, सत्तट्ठ जाव उप्पयतिर, ताणं उक्किट्ठाण जेणेव मागंदिय० तेणेव उवा० २, एवं व०-हं भो मागं-

दिय० अप्पत्थियपत्थिया किण्णं तुब्भे जाणह ममं विप्पजहाय सेलएणं जक्खेणं सद्धिं लवणसमुदं मज्झं-
 मज्झेणं, वीतीवयमाणा !; तं एवमवि गए जह णं तुब्भे ममं अवयक्खह तो भे अत्थि जीविंयं, अहण्णं
 णावयक्खह तो भे इमेणं नीलुप्पलगवल जाव एडेमि, तते णं ते मागंदियदारया रयणदीवदेवयाए अंतिए
 एयमदं सो०, णिस०; अभीया, अतत्था, अणुब्बिग्गा, अक्खुभिया, असंभंता, रयणदीवदेवयाए एयमदं
 नो आढंति, नो परि०, णो अवयक्खंति; अणाढायमाणा अपरि०, अणवयक्खमाणा सेलएण जक्खेण
 सद्धिं लवणसमुदं मज्झंमज्झेणं वीतिवयंति; तते णं सा रयणदीवदेवया ते मागंदिया जाहे नो संचाएति,
 बहूहिं पडिलोमेहि य, उवसग्गेहि य, चालित्तए वा, खोभित्तए वा, विपरिणामित्तए वा, लोभित्तए वा,
 ताहे महुरेहि सिंगारेहि य, कलुणेहि य, उवसग्गेहि य, उवसग्गेउं पयत्ता यावि होत्था; हं भो मागं-
 दियदारगा !, जति णं तुब्भेहिं देवाणुप्पिया !, मए सद्धिं हसियाणि य, रमियाणि य, ललियाणि य,
 कीलियाणि य, हिंडियाणि य, मोहियाणि य; ताहे णं तुब्भे सन्वातिं अगणेमाणा ममं विप्पजहाय
 सेलएणं सद्धिं लवणसमुदं मज्झंमज्झेणं वीइवयह; तते णं सा रयणदीवदेवया जिणरक्खियस्स मणं
 ओहिणा आभाएति आभोएत्ता एवं वदासी-णिच्चंऽपिय णं अहं जिणपालियस्स अणिट्ठा ५ निच्चं मम
 जिणपालिए अणिट्ठे ५ निच्चंऽपिय णं अहं जिणरक्खियस्स इट्ठा ५ निच्चंऽपिय णं ममं जिणरक्खिए इट्ठे ५,
 जति णं ममं जिणपालिए रोयमाणीं, कंदमाणीं, सोयमाणीं, तिप्पमाणीं, विलवमाणीं, जावयक्खति

किणं तुमं जिणरक्खिया !, ममं रोयमणिं जाव पावयक्खसि ?; तते णं-“ सा पवरयणदीवस्स
 देवया ओहिणा उ जिणरक्खियस्स मणं । नाऊण वधनिमित्तं उवरि मागंदियदाराणां दोणहंपि ॥ १ ॥ ”
 दोसकलिया सल्लियं पाणाविहचुण्णवासमीसं (सियं) दिब्बं । घाणमणनिब्बुद्धकरं सञ्चोउयसुरभिक्षुसु-
 ममुट्ठिं पमुंचमाणी ॥ २ ॥ पाणामणिक्कणगरयणधंदियखिनिणिणेज्जमेहलभूसणरवेणं । दिसाओ विदि-
 साओ पूरयंती वयणमिणं बेति सा सकलुसा ॥ ३ ॥ होल वसुल गोल पाह दइत पिय रमण कंत सामिय
 णिन्घिण णित्थक्क । छिण णिक्खि अकयलुय सिट्ठिलभाव निहल्लज्ज लुक्खव अकलुण जिणरक्खिय मज्झं
 हिययरक्खवा ! ॥ ४ ॥ णहु जुल्लसि एक्खियं अणाहं अबंधवं तुज्झ चलणओवायकारियं उज्झउं महण्णं ।
 गुणसंकर ! अहं तुमे विहूणा ण समत्थावि जीविउं ग्वणंपि ॥ ५ ॥ इमस्स उ अणेगस्समगरविचियिधसा-
 वयसयाउलधरस्स । रयणागरस्स मज्जे अण्णाणं वहेमि तुज्झ पुरओ एहि णियत्ताहि जइसि कुविओ
 ग्वमाहि एक्कावराहं मे ॥ ६ ॥ तुज्झ य विगययणविमलससिमंडलारसस्सिरीयं सारयनवक्कमलकुमुद-
 कुवलयविमलदलनिकरसरिसनिभं । नयणं वयणं पिवासागयाए सद्धा मे पेच्छिउं जे अवलोएहि ता
 इओ ममं पाह जा ते पेच्छामि वयणक्कमलं ॥ ७ ॥ एवं सप्पणयसरलमहुरातिं पुणो २ कलुणाइं वय-
 णातिं जंपमाणी सा पावा मग्गओ समणोइ पावहियया ॥ ८ ॥ ” तते णं से जिणरक्खिए चलमणे
 तेणेव भूसणरवेणं कणसुहमणोहरेणं तेहि य सप्पणयसरलमहुरभणिएहिं संजायविउणराए रयणदी-

वस्स देवयाए तीसे सुंदरथणजहणवयणकरचरणनयणलावन्नखजोव्वणसिरिं च दिव्वं सरभसउवगू-
 हियाइं जातिं विव्वोयविलसियाणि य विहसियसकडक्खविट्ठिनिससियमलियउवललियठियगमणपण-
 यखिल्लियपासादियाणि य सरमाणे रागमोहियमई अवसे कम्मवसगाए अवयक्खति मगगतो सविलियं,
 तते णं जिणरक्खियं समुप्पन्नकलुणभावं मच्चुगलत्थल्लणोह्लियमइं अवयक्खंतं तहेव जक्खे य सेलए
 जाणिज्जण सणियं२ उव्विहति नियगपिट्ठाहि विगयसत्थं, तते णं सा रयणदीवदेवया निस्संसा कलुणं
 जिणरक्खियं सकलुसा सेलगपिट्ठाहि उवयंतं दास ! मओसित्ति जंपमाणी अप्पत्तं सागरसलिलं गेण्हिय
 वाहाहिं आरसंतं उड्डं उव्विहति, अंबरतले ओवयमाणं च मंडलग्गेण पडिच्छित्ता नीलुप्पलगवलअय-
 सिप्पगासेण असिक्खरेणं खंडाखंडिं करेति २ तत्थ विलवमाणं तस्स य सरसवहियस्स घेत्तुण अंगमंगतिं
 सरुहिराइं उक्खित्तवल्लिं चउद्धिसिं करेति सा पंजली पहिद्धा ॥ सूत्रम् ९१ ॥ एवामेव समणाउसो !, जो
 अम्हं निग्गंथाण वा २, अंतिए पव्वतिए समाणे पुणरवि माणुस्सए कामभोगे आसायति, पत्थयति,
 पीहेति, अभिलसति; से णं इह भवे चेव बहूणं समणाणं ४, जाव संसारं अणुपरियट्ठिस्सति; जहा वा
 से जिणरक्खिए-“ छलओ अवयक्खंतो निरावयक्खो गओ अविग्गेणं । तम्हा पवयणसारं निरावय-
 क्खेण भवियव्वं ॥ १ ॥ भोगे अवयक्खंता पडंति संसारसायेरं घोरे । भोगेहिं निरावयक्खवा तरंति संसा-
 रकंत्तारं ॥ २ ॥ (सूत्रम् ९२) तते णं सा रयणदीवदेवया जेणेव जिणपालिए तेणेव उवा० बह्वहिं अणुलो-

मेहि य, पडिलोमेहि य, खरमहुरसिंगारेहि कलुणेहि य, उवसग्गेहि य, जाहे नो संचाएह, चालितए वा,
 खोभि०, विप्प०, ताहे संता, तंता, परितंता, निव्विण्णा, समाणा जामेव दिसिं पाउ० तामेव दिसं पडि-
 गया, तत्ते णं से सेलए जक्खे जिणपालिण सद्धिं लवणसमुदं मज्झमज्झेणं वीतीवयति२, जेणेव चंपा-
 नयरी, तेणेव उवागच्छति२, चंपाए नयरीए अग्गुज्जाणंसि जिणपालियं पट्ठातो ओयारेति२, एवं व०-एस
 णं देवा० !, चंपानयरी दीसति त्तिक्कु जिणपालियं आपुच्छति२, जामेव दिसिं पाउंभूए, तामेव दिसिं
 पडिगए ॥ सूत्रम् ९३ ॥ तत्ते णं जिलपालिए चंपं अणुपविसति२, जेणेव सए गिहे, जेणेव अम्मापियरो,
 तेणेव उवागच्छइ२, अम्मापिऊणं रोयमाणे जाव विलवमाणे जिणरक्खियवावत्ति निवेदेति, तत्ते णं
 जिणपालिए अम्मापियरो मित्तणाति जाव परियणेणं सद्धिं रोयमाणान्तिं बहूइं लोइयाइं मयक्किच्चइं
 करेति२, कालेणं विगतसोया जाया; तत्ते णं जिणपालियं अन्नया कयाइ सुहासणवरगतं अम्मापियरो
 एवं वदासी-कहणं पुत्ता ! जिणरक्खिए कालगए ? तत्ते णं से जिणपालिए अम्मापिऊणं लवणसमुदो-
 त्तरं च कालियवायसमुत्थणं पोतवहणविवत्तिं च फलहवंडआसातणं च रयणदीवुत्तरं च रयणदीवदेव-
 यागिहं च भोगविभूइं च रयणदीवदेवया अप्पाहणं च सूलाइप्रपुरिसदरिसणं च सेलगजक्खआरुहणं च
 रयणदीवदेवयाउवसगं च जिणरक्खियविवत्तिं च लवणसमुदउत्तरणं च चंपागमणं च सेलगजक्खआ-
 पुच्छणं च जहाभूयमचित्तहमसंदिद्धं परिरुहेति, तत्ते णं जिणपालिए जाव अप्पसोगे जाव विपुलातिं

भोगभोगाहं सुजमाणे विहरति ॥ सूत्रम् ९४ ॥ तेणं कालेणं २, समणे०, समोसढे, धम्मं सोचा, पव्व-
 तिए, एक्कारसंगवी, मासिएणं, सोहम्मे कप्पे, दो सागरोधमे; महाविदेहे सिञ्जिहिति । एवामेव समणा-
 उसो !, जाव माणुस्सए कामभोए णो पुणरवि आसाति, से णं जाव वीतिवतिससति, जहा वा से जिण-
 पालिए । एवं खलु जंबू !, समणेणं भगवया नवमस्स नायज्झयणस्स अयमढे पणत्ते त्तिवेमि ॥ सूत्रम्
 ॥ ९५ ॥ नवमं अज्झयणं समत्तं ॥ 'सइं व'त्ति-सुखलक्षण'कलवहुलतां स्मृतिं वा स्मरणं अतिव्याकुलचित्ततया न
 लभते स्म, रति-चित्तरमणं, 'धिइं व'त्ति-धृतिं चित्तस्वास्थ्यमिति, 'आसयाइं'ति-आस्ये-सुखे, 'पिहिंति'त्ति-पिधन्तः-
 स्थगयन्तः, 'आघयणं'ति-वधस्थानं, 'सूलाइयगं'ति-शूलिकाभिन्नं, 'कलुणाइं'ति-करुणाजनकत्वात्, 'कट्ठाइं'ति-
 कट्ट-दुःखं तत्प्रभवत्वात्, 'विस्सराइं'ति-विरुपशब्दस्वरूपत्वात् वचनानीति गम्यते, 'कूजन्तं'-अव्यक्तं शब्दायमानं,
 'काकंदीए'त्ति-काकन्दीनगरी तद्भवः, 'ओयाए'त्ति-उपायातः-उपागतः, 'अहालहुस्सगंसि'त्ति-यथाप्रकारे लघु-
 स्वरूपे 'उद्धिड्ढ'त्ति-अमावास्या, 'आगयसमए'त्ति आसनीभूतोऽवसरो-यस्य स इत्यर्थः, प्राप्तस्तु साक्षादेव, 'हत्थाओ'त्ति-
 हस्ताद् ग्रहणप्रवृत्तात्, 'साहत्थि'त्ति-स्वहस्तेन, 'सिंगारेहिं'ति-शृङ्गारसोपेतैः कामोत्कोचकैः करुणैस्तथैव, उपसर्गैः-
 उपद्रवैर्वचनचेषाविशेषरूपैः, 'अवयक्खह'-अपेक्षध्वं, 'मए सद्धिं हसियाणि' इत्यादि; इह क्तप्रत्ययो भावे तस्य
 चोपाधिभेदेन भेदस्य विवक्षणाद् बहुवचनं, अन्यथा यद्युवाभ्यां मया साद्धं हसितं चेत्यादि वाच्यं स्यात्, तथा रतानि च
 अक्षादिभिः ललितानि च ईप्सितानि लीला वा, 'कीलियाणि य'त्ति-जलान्दोलनकक्रीडादिभिः हिण्डितानि च वनादिषु

विहृतानि मोहितानि च-निघुवृत्तानि, एतच्च वाक्यं काकाऽध्येयं, तत उपालम्भः प्रतीयते; 'तए णं सा रयणदीवे'त्यादि
सूत्रं वाचनान्तरे-रूपकविशेषद्वयभ्रान्तिं करोति, तथाहि- 'सा पवररयणदीवस्स देवया ओहिणा उ जिणरक्खिअस्स
नाऊण वह्निमित्तं उवरिं माइदिदारगाण दोणहं पि' इत्येकं, 'दोसकलिया सलीलयं नाणाविहचुण्णवास-
मीसियं दिव्वं घाणमणनिब्बुहकरं सब्बोउयसुरहिक्कुसुमवुट्टिकरं पमुंचमाणी' इति द्वितीयं; एवमन्यान्यपि
परिभावनीयानि पद्यानि, पद्यबन्धं हि विना तुकारादिनिपातानां पादपूरणार्थानां निर्देशो न घटते, अपरिमितानि च छन्दः-
शास्त्राणीति, अर्थस्त्वेषम्-सा देवता जिनरक्षितस्य ज्ञात्वा भावमिति श्रेयो वधनिमित्तं तस्यैव, वचनमिदं ब्रवीति स्मेति
सम्बन्धः; 'दोसकलिय'ति-द्वेययुक्ता 'सलीलयं'ति-सलीलं यथा भवतीत्यर्थः; 'चुण्णवास'ति-चूर्णलक्षणा वासाः चूर्ण-
वासाः तैर्मिश्रा या सा तथा तां दिव्यां घ्राणमनोनिर्वृत्तिकरीं सर्वतुकानां सुरभीणां च कुसुमानां या वृष्टिः सा तथा तां प्रमु-
ञ्चन्ती । तथा नानामणिक्कनकरत्नानां सम्बन्धीनि घण्टिकाश्च किङ्किण्यश्च-क्षुद्रघण्टिका नुपूरो च प्रतीतो मेखला च-रसना
एतल्लक्षणाणि यानि भूषणानि तेषां यो स्वस्तेन इति रूपकार्थं, 'दिसाओ विदिसाओ प्ररघंती वयणमिणं वेह य'त्ति
दिशो विदिशश्च पूरयन्ती वचनमिदं वक्ष्यमाणं ब्रवीति सा देवता, 'सकल्लस'ति-सह कलुषेण पापेन वर्त्तते या सा तथेति
तृतीयं । हे हो (हा)ल हे वसुल हे गोल एतानि च पदानि नानादेशापेक्षया पुरुषाध्यामन्नवचनानि गौरवकुत्सादिगर्भाणि
वर्चन्ते, हो (हा)ल इति दशवैकालिके होल इति दृश्यते, तथा नाथ !-योगक्षेमकरिन् !, दयित !-वल्लभ !, रक्षित ! इति
वा; प्रिय !-प्रेमकर्त्तः !, रमण-भर्त्तः !, कान्त !-कमनीय ! स्वामिक !-अधिपते !, निर्घृण !-निर्दय !, सखेहाया वियोग-

दुःस्थाया मम परित्यागात्, 'नित्यक्व'ति-अनवसरञ्च अनुरक्ताया ममाकाण्डे एव त्यागादित्यद्, 'छिपण'ति-स्त्यान !, कठिन मदीयात्यन्तानुकूलचरिताद्रवीकृतहृदयत्वात् निष्कृप !, मम दुःखिताया अप्रतीकारात्, अकृतज्ञ !, मदीयोपकारस्या-
 नेपेक्षणात् शिथिलभाव !, अकस्माद् मम मोचनात् निर्लेज ! प्रतिपन्नत्यागात् ; रुक्ष !, स्नेहकार्यकिरणात् ; अकरुण !, हे
 जिनरक्षित मम हृदयरक्षक !-वियोगदुःखेन शतधास्फुटतो हृदयस्य त्रायक पुनर्मम स्वीकरणत इत्यर्थः इति चतुर्थ, 'नहु'-नैव
 युज्यसे-अर्हसि एककामनाथामबान्धवां तव चलनोपपातकारिकां-पादसेवाविधायिनीमुज्झितुमधन्यामिति, इह च समानार्थिने-
 कशब्दोपादानेऽपि न पुनरुक्तदोषः सम्भ्रमाभिहितत्वात्, यदाह-"वक्ता हर्षभयादिभिराक्षिप्तमनाः स्तुवंस्तथा निन्दन् । यत्पद-
 मसकृद् ब्रूयात् तत्पुनरुक्तं न दोषाय ॥ १ ॥" इति अर्थ, हे गुणसंकर !-गुणसमुदायरूप !, हं इति अकारलोपदर्शनादहमिति
 हृदयं त्वया विहीना न समर्था जीवितुं क्षणमपीति पञ्चमं । तथा 'इमस्स उ'ति-अस्य पुनः अनेके ये क्षपा-मत्स्या, मकरा-
 ग्राहाः, विविधश्चापदाश्च-जलचरक्षुद्रसन्धरूपास्तेषां यानि शतानि तेषामाकुलगृहं आकीर्णगेहं क्षपादीनां वा सदा-नित्यं कुल-
 गृहमिव कुलगृहं यः स तथा तस्येत्यद्, रत्नाकरस्य मध्ये आत्मानं, 'वहेमि'ति-हन्मि तव-भवतः पुरतः-अग्रतः
 तथा एहि निवर्त्तस्व, 'जहसि'ति-यदि मवसि कुपितः क्षमस्वैकापराधं त्वं मे इति पष्ठं । 'तुज्झ य'ति-तव च विगतधनं
 विमलं च यच्छशिमण्डलं तस्येवाकारो यस्य श्रिया च सह यद्वर्त्तते तत्तथा, पाठान्तरेण-विगतधनविमलशशिमण्डलेनोपमा
 यस्य सश्रीकं च यत्तत्तथा; शारदं-शरत्कालसम्भवं यन्त्रवं-प्रत्यग्रं कमलं च-सूर्यबोध्यं कुमुदं च-चन्द्रबोध्यं कुवलयं च-
 नीलोत्पलं तेषां यो दलनिकरः-दलवृन्दं तत्सदृशे नितरां मात इति-निभे च नयने यत्र तत्तथा, पाठान्तरेण-शारदनव-

कमलकुमुदे च ते विमुकुले च ते विकसिते शेषं तथैव, वदनं-मुखं प्रतीति वाक्यशेषः, पिपासागतायाः-मुखदर्शनजलपानेच्छया
 आयातायाः तां वा गतायाः-प्राप्तायाः कस्याः १-मे-मम श्रद्धा-अभिलाषः किं कर्तुं १-प्रेक्षितुं-अवलोकयितुं जे इति पादपूरणे
 निपातः, अवलोकय ता इति-ततस्तावदिति वा इतः-अस्यां दिशि मां नाथ जा इति-येन यावदिति वा ते-तत्र प्रेक्षे वदनकमल-
 भिति रूपकं ॥ ७ ॥ एवं सप्रणयानि-सखेहानीव सरलानि-सुखावगम्याभिधेयानि मधुराणि च-भाषया कोमलानि यानि
 तानि तथा; तथा करुणानि-करुणोत्पादकत्वात् वचनानि जल्पन्ती सा पापा क्रियया मार्गतः-पृष्ठतः, समन्वेति-समनु-
 गच्छति पापहृदयेति ॥ ८ ॥ ततोऽसौ जिनरक्षितश्चलितचेताः 'अवयक्त्वइ'ति-सम्बन्धः, किंभूतः १-
 सञ्जातद्विगुणरागः पूर्वकालापेक्षया, कस्यां १-रत्नद्वीपदेवतायां, केन कैश्चेत्याह-तेन च-पूर्वोक्तेन भूषणरवेण कर्णसुखो
 मनोहरश्च यस्तेन तैश्च पूर्ववर्णितैः सप्रणयसरलमधुरभणितैः, तथा तस्या देवतायाः सुन्दरं यत्स्वनजवनवदनकरचरणनय-
 नानां लावण्यं-स्पृहणीयत्वं तच्च रूपं च-शरीरसुन्दरत्वं च यौवनं च-तारुण्यं तेषां या श्रीः-सम्पत् सा तथा तां च दिव्यां-
 देवसम्बन्धिघर्णो स्मरन्निति सम्बन्धः, तथा सरभसानि-महर्षाणि यान्युपगूहितानि-आलिङ्गितानि तानि तथा 'चिब्बोयकाः'
 स्त्रीचेष्टाविशेषाः, विलसितानि च-नेत्रविभारलक्षणानि च-तानि तथा, विहसितानि च-अर्द्धहसितादीनि, मकटाक्षाः-सापा-
 द्दर्शनाः, दृष्टयो-विलोक्तानि निःश्चितानि च-कामक्रीडायाः समुद्भवानि मलितानि च-पुरुषाभिलषणीययोषिदङ्गम-
 र्दनानि च पाठान्तरेण-मणितानि च-रतकूजितानि उपललितानि च-क्रीडितविशेषरूपाणि, पाठान्तरेण-ललितानि-ईप्सि-
 तानि क्रीडितानि वा स्थितानि च-स्वभवनेषु उत्सद्भासनादिषु वा अवस्थानानि गमनानि च-हंसगत्या चङ्क्रमणानि प्रण-

यखेदितानि च-प्रणयरोपणानि प्रसादितानि च-कोपप्रसादनानीति द्वन्द्वस्तानि च स्मरन्-चिन्तयन् रागमोहितमतिः अवश
 आत्मन इति गम्यते, कर्मवशं-कर्मणः पारतन्त्र्यं गतो यः स तथा, पाठान्तरे-कर्मवशात् वेगेन मोहस्य नडितो-विडम्बितो
 यः स कर्मवशवेगनडितः, 'अवहक्खइ'ति-अवेक्षते-निरीक्षते स्म मार्गतः-पृष्ठतोऽवलोकयति तामागच्छन्तीमित्यर्थः,
 'सवलियं'ति-सव्रीडं, सलज्जमित्यर्थः । 'मच्चुगलत्थल्लणोल्लियमइ'ति-मृत्युना-यमराक्षसेन 'गलत्थल्ला' हस्तेन गल-
 ग्रहणरूपा तथा नोदिता-स्वदेशगमनवैमुख्येन यमपुरीगमनाभिमुखीकृता मतिर्यस्य स तथा, तं अवेक्खमाणं तथैव यक्षस्तु
 शैलको ज्ञात्वा शनैः२ 'उत्तिवहइ'ति-उद्विजहति-ऊर्द्धं क्षिपति, 'तहेव सणियं'-इत्येतत् पदद्वयं वाचनान्तरे-नोपलभ्यते
 निजकपृष्ठात् शरीरावयवविशेषात्, विगयसत्थं'ति-विगतस्वास्थ्यं पाठान्तरे-विगतश्रद्धो यक्षः शैलक इति, 'ओवयंतं'ति-
 अवपतन्तं, 'सरसवहियस्स'ति-सरसं-अभिमानरसोपेतं वधितो-हतो यः स तथा तस्य, अंगमंगइ'ति-शरीरावय-
 वान्, 'उक्खित्तवल्लि'ति-उत्क्षिप्तः-ऊर्द्धं आकाशे क्षिप्तो न भूमिपट्टादिषु निवेशितो यो बलिः-देवतानामुपहारः स तथा
 तं चतुर्दिशं करोति, सा देवता 'पंजलि'ति-प्रकृताञ्जलिः प्रकृष्टतोपवती, 'एवमेवे'त्यादि, निगमनं; 'आसाय'ति-प्राप्ता-
 नाश्रयति भजते-अप्राप्तान् प्रार्थयते, ऋद्धिमन्तं याचते, स्पृहयति-अप्रार्थित एव यद्ययं श्रीमान् भोगान् मे ददाति तदा साधु
 भवति इत्येवंरूपां स्पृहां करोति, अभिलषति-दृष्टादृष्टेषु शब्दादिषु भोगेच्छां करोतीत्यर्थः, अत्रार्थे-'छल्लिउं' गाहा-छलितो-
 व्यंसितोऽनर्थं प्राप्तः 'अवकाङ्खन्'-पश्चाद्भागमवलोकयन् जिनरक्षित इति प्रस्तुतमेव 'निरवयक्खो'-निस्वकाङ्क्षः पश्चाद्भा-
 गमनवैश्रमाणस्तन्निस्पृह इत्यर्थो गतः-स्वस्थानं प्राप्तोऽविघ्नेन-अन्तरायाभावेन जिनपालित इति वक्ष्यमाणं; एष दृष्टान्त-

बुधादो, दार्ष्टान्तिकम्बेवं-यस्मादेवं तस्मान् 'प्रवचनसारे'-चारित्र्ये लब्धे मतीति गम्यते, 'निरवकाङ्क्षेण'-परित्यक्तभोगान्
 प्रति निरपेक्षेण-अनभिलाषता भवितव्यमिति, 'भोगे' गाहा चारित्र्यं प्रतिपद्यापि भोगानवकाङ्क्षन्तः पवन्ति संसारमागरे घोरं
 जिनरक्षितवत्, इतरे तु तर्गन्ति जिनपालितवन् ममृद्रमिति ॥ २ ॥ ज्ञेयं च वृत्तिदं ॥ इह विद्येोपनयमेवं वर्णयन्ति व्याख्या-
 तारः-“जेह रयणदीवदेयी तह एत्थं अविरइ मदापाया । जह लाहत्थी णिपाया तह मुदकाया इहं जीया ॥ १ ॥ जह तेहि
 मीएहि दिट्ठो आघायमंडले पुरिमो । संगारदुक्खभीया पावन्ति तहेर यम्मकूढं ॥ २ ॥ जह तेण नेमि रुदिया देयी दुक्खाण
 कारणं घोरं । तत्तो जिय नित्यारो सेलणजस्साओ नन्नचो ॥ ३ ॥ तह यम्मरुही भवाण मारए दिट्ठअरिइमहायो ।
 मयलदुहहेउभूओ विमया तिरयंनि जीयाणं ॥ ४ ॥ मत्ताणं दूहत्ताणं मरणं चरणं जिणिदपन्नं । आणंदरुचनिव्वाणसाहणं
 तहय देसेह ॥ ५ ॥ जह नेमि तरियवो रुदमपुदो तहेर संगारो । जह तेमि मणिहमणं निव्वाणगमो तहा एत्थं ॥ ६ ॥
 जह मेलगपिट्ठाओ भट्ठो देवीइ मोदियमंडो । मायनहस्यपउरंमि नापरे पाजिओ निहणं ॥ ७ ॥ तह अविरइइ नडिओ

गा० १ यथा रत्नक्षेत्रेयी तथा चारित्र्यनिर्वाणाय । तथा सामादितो मत्तितो तथा गरुडाय इह जीयः ॥ १ ॥ तथा लभ्यो भोगिन्यो एव
 अपातनन्त्ये पुत्राय । संगारदुक्खभीया पदयन्ति तदेव भर्तृकथं ॥ २ ॥ यथा भोज लभ्यो भोगिन्यो इत्येवं देवो । तथा एव संवत्सर-
 क्षणं निरूप्यो नान्यत्मात् ॥ ३ ॥ तथा भर्तृकथो भर्तृकथं इत्येवं एतन्मार्गिरिगमः ॥ यत्कथं देवुम् । तिरिये-तो तिरियति जीयान् ॥ ४ ॥
 मत्तानां दुःखात्तानां कारणं चरणं जिनिदपन्नं । आनन्दरूपनिर्वाणाय भोज देवो ॥ ५ ॥ तथा लभ्यो भोगिन्यो ममारः ।
 तथा लभ्यो स्वपदममन निर्वाणमन एव ॥ ६ ॥ तथा देवपुत्राय भजे देवो मोदितमदिकः । एतदमहमप्युते तानरे प्राप्नोति नाम् ॥ ७ ॥

चरणचुओ दुक्खसावयाइणो । निवडइ अपारसंसारसाथरे दारुणसरूवे ॥ ८ ॥ जह देवीए अक्खाहो पचो सट्ठाण जीविय-
सुहाइं । तह चरणट्ठिओ साहू अक्खोहो जाइ निव्वाणं ॥ ९ ॥ समाप्तमिंदं नवमज्ञाताध्ययनविवरणम् ॥

॥ १०-श्रीचन्द्राख्यं ज्ञाताध्ययनम् ॥

अथ दशमं विव्रियते, अस्य चायं पूर्वेषा सह सम्बन्धः—अनन्तराध्ययनेऽविरतिवशवर्त्यवशवर्त्तिनोरनर्थेतराबुक्तौ, इह तु
गुणहानिवृद्धिलक्षणावनवार्थाँ प्रमाद्यग्रमादिनोरभिधीयेते इत्येवं सम्बद्धमिदम्—
जति णं भंते !, समणेणं० णवमस्स णायज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते, दसमस्स के अट्ठे० ?; एवं खल्लु

जंन्तु !, तेणं कालेणं २, रायगिहे नगरे सामी समोसहे, गोयमसामी एवं वदासी-कहणं भंते !, जीवा वड्ढति
वा हायन्ति वा !, गो० !, से जहा नामए बहुलपक्खस्स पाडिवयाचंदे पुण्णिमाचंदं पणिहाय हीणो; वण्णेणं
हीणे, सोम्मयाए हीणे, निद्धयाए हीणे, कंतीए; एवं दित्तीए, जुत्तीए, छायाए, पभाए, ओयाए, छेस्साए,
मंडलेणं; तयाणंतरं च णं वीयाचंदे पाडिवयं चंदं पणिहाय हीणतराए वण्णेणं जाव मंडलेणं, तयाणंतरं च

सा० १ तथाऽविरत्या नदितश्चरणच्युतो दुःखधापदाकीर्णो । निपत्यपारसंसारसागरे दारुणस्वरूपे ॥ ८ ॥ यथा देव्याऽक्षोभः प्राप्तः स्वस्थानं
जीवितसुखानि च । तथा चरणस्थित साधुरक्षोभो याति निर्वाणम् ॥ ९ ॥

णं ततिआचंदे चितियाचंदं पणिहाय हीणतराए वणणेणं जाव'मंडलेणं, एवं खलु एणं कमेणं परिहायमाणे
२, जाव अमावस्साचंदे चाउद्धसिचंदं पणिहाय नट्टे वणणेणं जाव नट्टे मंडलेणं; एवामेव समणाउसो ! जो
अम्हं निग्गंथो वा, निग्गंथी वा जाव पञ्चइए समाणे हीणे खंतीए, एवं सुत्तीए, गुत्तीए, अल्लवेणं,
मद्देवेणं, लाघवेणं, सवेणं, तवेणं, चियाए, अकिंचणयाए, वंभचेरवासेणं, तयाणंतरं च णं हीणे हीणतराए,
खंतीए जाव हीणतराए वंभचेरवासेणं; एवं खलु एणं कमेणं परिहायमाणे २, णट्टे खंतीए जाव णट्टे
वंभचेरवासेणं, से जहा वा सुक्कपक्खस्स पाडिवयाचंदे अमावासाए चंदं पणिहाय अहिए वणणेणं जाव
अहिए मंडलेणं, तयाणंतरं च णं चिहयाचंदं पडिवयाचंदं पणिहाय अहिययराए वणणेणं जाव अहियतराए
मंडलेणं; एवं खलु एणं कमेणं परिबुद्धमाणे २, जाव पुणिमाचंदे चाउद्धसि चंदं पणिहाय पडिपुणं
वणणेणं जाव पडिपुणे मंडलेणं; एवामेव समणाउसो !, जाव पञ्चतिए समाणे अहिए, खंतीए, जाव वंभ-
चेरवासेणं, तयाणनरं च णं अहिययराए खंतीए जाव वंभचेरवासेणं एवं खलु एणं कमेणं परिबुद्धमाणे २,
जाव पडिपुणे वंभचेरवासेणं; एवं खलु जीवा वद्धंति वा, हायंति वा एवं खलु जंबू !, समणेणं भगवता महा-
वीरेणं दसमस्स पायज्जयणस्स अयमट्टे पणत्ते तिचेमि ॥ सूत्रम्-९६ ॥ दसमं पायज्जयणं समत्तं ॥१०॥

मवं सुगमम्, नवरं जीमानां द्रव्यतोऽनन्तत्वेन प्रदेजतश्च प्रत्येकमसह्यथातप्रदेशत्वेनाप्रस्थितपरिमाणत्वात् वर्द्धन्ते गुणैः
हीयन्ते च तैरेव । अनन्तरनिर्देशत्वेन हानिमेव तावदाह-‘से जहे’त्यादि, ‘पणिहाए’चि-प्रणिधायोपेक्ष्य, ‘वर्णेन’-

शुद्धतालक्षणैः, 'सौम्यतया'-सुखदर्शनीयतया, 'स्निग्धतया'-अरुक्षतया, 'कान्त्या'-कमनीयतया, 'दीप्त्या'-दीपनेन,
 वस्तुप्रकाशनेनैत्यर्थः; 'उत्तीय'ति-युक्त्या आकाशसंयोगेन, खण्डेन हि मण्डलेनाल्पतरमाकाशं युज्यते न पुनर्यावत्स-
 मपूर्णेन, 'झाचया'-जलादौ प्रतिबिम्बलक्षणया गोभया वा, 'प्रभया'-उद्गमनसमये यद् द्युतिस्फुरणं तया, 'ओयाण'त्ति-
 श्रोत्रसा दाहापनयनादिस्वकार्यकरणशक्त्या, 'लेड्यया'-किरणरूपतया, 'मण्डलेन'-वृत्ततया; क्षान्त्यादिगुणहानिश्च कुशील-
 संसर्गात् सद्गुरुरूपमपर्युपासनात् प्रतिदिनं प्रमादपदासेवनात्, तथाविधचारित्रावरणकर्मोदयाच्च भवतीति; गुणवृद्धिस्त्वेतद्वि-
 पर्ययादिति, एवं च हीयमानानां जीवानां न वाञ्छितस्य निर्वाणसुखस्यावाप्तिरित्येनर्थः; आह च-'चंदोर्ध्वं कालपक्खे
 परिहाइं पए पए पमायपगो । तह उग्घरविग्घरनिरंगणोवि न य इच्छियं लहइ ॥ १ ॥"त्ति गुणैर्वर्द्धमानानां तु वाञ्छिता-
 र्थावाप्तेरर्थ इति, विशेषयोजना पुनरेवम्-"जहं चंदो तह साहू राहुवरोहो जहा तह पमाओ । वण्णाइं गुणगणो जह तहा
 खमाइं समणधम्मो ॥ २ ॥ पुण्णोवि पइदिणं जह हायंतो सवहा ससी नस्से । तह पुण्णचरित्तोऽविहु कुसीलसंसग्गिगमाइंहि
 ॥ ३ ॥ जणियपमाओ साहू हायंतो पइदिणं खमाइंहि । जायइ नहुचरित्तो तत्तो दुक्खाइं पावेइ ॥ ४ ॥ तथा-'हीणगुणो-

त्यर्थः ॥ १ ॥ ना० १ चन्द्र इव कृष्णपक्षे परिहीयते पदे पदे प्रमादपर । तथा उद्ग्रहविग्रहनिरखनोऽपि द्रव्यतो नेप्सितं लभते ॥ १ ॥ यथा चन्द्रस्तथा
 नाउ-गृह्णरोधो यथा तथा प्रमादः । वणोर्दिगुणगणो यथा तथा क्षमादि श्रमणवर्मः ॥ २ ॥ पूर्णोऽपि प्रतिदिनं यथा हीयमानः सर्वथा नश्यति गद्दी ।
 तथा पूर्णचारित्र्योऽपि कुशीलवसर्गादिभिः ॥ ३ ॥ जातप्रमादः नाउ-प्रतिदिनं हीयमानः क्षमादिभिः । जायते नष्टचारित्र्यः ततो दुःखानि प्राप्नोति ॥ ४ ॥

विहं ह्रीं सुहगुरुजोगादजणियसंवेगो । पुणसखो जायइ विवड्डमाणो ससहरोव ॥ ५ ॥ समाप्तमिदं दशमश्रीचन्द्राख्यज्ञाता-
ध्ययनं विवरणम् ॥ ५ ॥

॥ ११-श्रीदावद्रवाख्यं ज्ञाताध्ययनम् ॥

अथैकादशमं विव्रियते-अस्य पूर्वेण सहायं सम्बन्धः-पूर्वत्र च प्रमाद्यप्रमादिर्नोर्गुणहानिवृद्धिलक्षणावनवार्थावुक्तौ, इह तु मार्गाराधनविराधनाभ्यां तावुच्येते इतिसम्बद्धमिदम्—

जति णं भंते !, दसमस्स नायज्झणस्स अयमट्ठे एक्कारसमस्स के अट्ठे !, एवं खलु जंबू !, तेणं कालेणं २, रायगिहे गोयमे एवं वदासी-कह णं भंते !, जीवा आराहगा वा, विराहगा वा भवंति !; गो !, से जहा णामए एंगंसि समुदकूलंसि दावदवा नामं रुक्खा पणत्ता, किण्हा जाव निउरुंभभूया पत्तिया, पुप्फिया, फलिया, हरियगरेरिजमाणा सिरीए अतीव उवसोभमाणा २, चिट्ठंति; जया णं दीवि-
च्चगा ईंसि पुरेवाया, पच्छावाया, महावाया, मंदावाया वार्थंति, तदा णं बहवे दावदवा रुक्खा पत्तिया

सा० १ हीनगुणोऽपि भूत्वा शुभगुरुयोगादिजनितसंवेगः । पूर्णस्वरूपो जायते विवर्धमानः शशधर इव ॥ ५ ॥

जाव चिह्ति, अप्पेगतिया दावदवा रुक्खा जुन्ना झोडा परिसडियपंडुपत्तपुप्फफला सुक्करुक्खओ विव
 मिलायमाणा २, चिह्ति; एवामेव समणाउसो !, जे अम्हं निगंथो वा, निगंथी वा जाव पव्वतिते
 समणे बहूणं समणां ४, सम्मं सहति जाव अहियासेति; बहूणं अण्णउत्थियाणं, बहूणं गिहत्थाणं नो
 सम्मं सहति, जाव नो अहियासेति एस नं मए पुरिसे देसविराहए पणत्ते समणाउसो ! । जया नं
 सामुद्दगा ईसिं पुरेवाया पच्छावाया, मंदावाया महावाता वायंति, तदा नं बहवे दावदवा रुक्खा जुण्णा
 झोडा जाव मिलायमाणा २, चिह्ति, अप्पेगइया दावदवा रुक्खा पत्तिया पुप्फिया जाव उवसोभेमाणा २,
 चिह्ति; एवामेव समणाउसो !, जे अम्हं निगंथो वा, निगंथी वा पव्वतिए समणे बहूणं अण्णउत्थि-
 याणं बहूणं गिहत्थाणं सम्मं सहति, बहूणं समणां ४, नो सम्मं सहति; एस नं मए पुरिसे देसाराहए
 पन्नत्ते समणाउसो ! । जया नं नो दीविच्चगा नो सामुद्दगा ईसिं पुरेवाया पच्छावाया जाव महावाया तते
 नं सव्वे दावदवा रुक्खा जुण्णा झोडा० एवामेव समणाउसो ! जाव पव्वतिए समणे बहूणं समणां २
 बहूणं अन्नउत्थियगिहत्थाणं नो सम्मं सहति, एस नं मए पुरिसे सव्वविराहए पणत्ते समणाउसो !,
 जया नं दीविच्चगावि सामुद्दगावि ईसिं पुरेवाया पच्छावाया जाव वायंति तदा नं सव्वे दावदवा रुक्खा
 पत्तिया जाव चिह्ति; एवामेव समणाउसो !, जे अम्हं पव्वतिए समणे बहूणं समणां ४, नो सम्मं सहति,
 यगिहत्थाणं सम्मं सहति, एस नं मए पुरिसे सव्वाराहए पं० !, एवं खल्ल गो० !, जीवा आराहगा

वा चिराहगा वा भवन्ति; एवं खलु जंत्र !, समणेणं भगवया एकारसमस्स अयमहे पणत्ते त्तिवेमि ॥ सूत्रम्-१७ ॥ एकारसमं नायज्झयणं समत्तं ॥

सर्वं सुगमं, नवरं आराधका ज्ञानादिमोक्षमार्गस्य विराधका अपि तस्यैव 'जया ण'मित्यादि; 'दीविचगा'-द्वैप्या द्वीपसम्भवा ईपत् पुरोवाताः-मत्ताक्-सलेहवाता इत्यर्थः, पूर्वदिक्सम्बन्धिनो वा, पथ्या वाता-वनस्पतीनां सामान्येन हिता वायवः पश्चाद्वाता वा मन्दाः-धैतैः मञ्चारिणः महावाताः-उदंडवाता वान्ति, तदा 'अप्पेगइय'त्ति-अप्येके केचनपि स्तोका इत्यर्थः, 'जुण्णं'त्ति-जीर्णा इव जीर्णाः, झोडः-पत्रादिशटनं, तद्योगाच्चेऽपि झोडाः, अत एव परिशटितानि कानि-चिच्च पाण्डूनि' पत्राणि पुष्पफलानि च येषां ते तथा शुक्लवृक्षक इव म्लायन्तस्तिष्ठन्ति इत्येव दृष्टान्तो, योजना त्वस्यैवं 'एवामेवे'त्यादि, 'अण्णउत्थियाणं'त्ति-अन्ययूथिकानां-तीर्थान्तरियाणां, कापिलादीनामित्यर्थः; दुर्वचनादीनुपसर्गान् नो सम्यक् सहते इति, 'एस णं'त्ति-य एवंभूतः एष पुरुषो देशविराधको ज्ञानादिमोक्षमार्गस्य, इयमत्र त्रिकल्पचतुष्टयेऽपि भावना-यथा दात्रद्रव्यवृक्षसमूहः स्वभावतो द्वीपवायुभिः बहुतरदेशः स्वसम्पदः समृद्धिमनुभवति देशेन चासमृद्धिः १, समुद्रवायुभिश्च देशैरसमृद्धि देशेन च समृद्धिम् २, उभयेषां च वायूनामभावे समुद्ध्यभावम् ३, उभयसद्भावे च सर्वतः समृद्धिम् ४; एवं क्रमेण साधुः कुतूर्थिकगृहस्थानां दुर्वचनादीन्यसहमानः क्षान्तिप्रधानस्य ज्ञानादिमोक्षमार्गस्य देशतो विराधनां करोति, श्रमणादीनां बहुमानविषयाणां दुर्वचनादिक्षमणेन बहुतरदेशानामाराधनात् १, श्रमणादिदुर्वचनानां त्वसहने कुती-

र्थिकादीनां सहने देशानां विराधनेन देजत एवाराधनां करोति २, उभयेपामसहमानो विराधनायां सर्वथा तस्य वर्त्तते ३,
 सहमानश्च सर्वथाऽऽराधनायामिति ४, इह पुनर्विशेषयोजनामेवं वर्णयन्ति—“ जहं दावद्वतखणमेवं साह जहेव दीविच्चा ।
 वाया तह समणाइयसपक्खवयणाइं दुसहाइं ॥ १ ॥ जहं भामुदयवाया तहऽण्णत्तिथाहक्खुवयणाइं । कुसुमाइसंपया जह
 सिवमगगाराहणा तह उ ॥ २ ॥ जह कुसुमाइविणासो सिवमगगविराहणा तहा नेया । जह दीववाउजोगे बहु इड्ढी ईसि य
 अणिड्ढी ॥ ३ ॥ तह साहम्मियवयणाण सहमाणाराहणा भवे बहुया । इयराणमसहणे पुण सिवमगगविराहणा थोवा ॥ ४ ॥
 जह जलहि वाउजोगे थेविड्ढी बहुयरा यऽणिड्ढी य । तह परपक्खक्खमणे आराहणमीसि बहुययं ॥ ५ ॥ जह उभयवाउ-
 विरहे सवा तरुसंपया विणहुत्ति । अनिमित्तोभयमच्छरूवे विराहणा तह य ॥ ६ ॥ जह उभयवाउजोगे सबसमिड्ढी वणस्स
 संजाया । तह उभयवयणसहणे सिवमगगाराहणा वुत्ता ॥ ७ ॥ ता पुनसमणधम्माराहणचित्तो सया महासत्तो । सबेणवि
 कीरंतं सहेज्ज सबंधि पडिक्कलं ॥ ८ ॥ ” इति ॥ एकादशज्ञातविवरणं समाप्तं ॥ ११ ॥

सा० १ यथा दावद्वतखणमेव सावव. यथैव द्वीपगा । वातास्तथा श्रमणादिकसपक्षवचनानि दु.सहानि ॥ १ ॥ यथा समुद्रवातास्तथाऽन्यतीर्थि-
 कादिकदुःकृत्यनानि । कुसुमादिसंपत् यथा शिवमार्गाराधना तथैव ॥ २ ॥ यथा कुसुमादिविनाश. शिवमार्गविराधना तथा ज्ञेया । यथा द्वीपवायुयोगे बहुः
 ऋद्धिरीपचानृद्धि ॥ ३ ॥ तथा साधार्भिरुवचनाना सहमानानामाराधना भवेद्दुःका । इतरेयामसहने पुन शिवमार्गविराधना स्तोका ॥ ४ ॥ यथा जलधिवायु-
 योगे स्तोकाद्विर्बहुतकराऽनृद्धि । तथा परपक्षमणे आराधनेपत् बहुकतरा (विराधना) ॥ ५ ॥ यथोभयवायुविरहे सर्वा तरुसपत् विनष्टेति । अनिमित्तो-
 भयमत्तररूपेह विराधना तथा च ॥ ६ ॥ यथोभयवायुयोगे सर्वा समृद्धिर्वनस्य मंजाता । तथोभयवचनसहने शिवमार्गाराधनोक्ता ॥ ७ ॥ तत् पूर्णश्रमण-
 धर्माराधनाचित्त सदा महामत्त्व. । सर्वेणापि क्रियमाण सहेत सर्वमपि प्रतिकूल ॥ ८ ॥

॥ १२-श्रीउदकाख्यं ज्ञाताध्ययनम् ॥

अधुना द्वादशं विव्रियते, अस्य चैवं सम्बन्धः-अनन्तरज्ञाते चारित्रधर्मस्य विराधकत्वमाराधकत्वं चोक्तमिह तु चारित्राराधकत्वं प्रकृतिमलीमसानामपि भव्यानां सद्गुरुपरिकर्मणातो भवतीत्युदकोदाहरणेनाभिधीयते, इत्येवं सम्गद्धमिदम्-

जति णं भंते !, समणेणं जाव संपत्तेणं एक्कारसमस्स नायज्झयणस्स, अयम० बारसमस्स णं नायज्झयणस्स के अट्ठे पं० ?; एवं खलु जंजू !, तेणं कालेणं २, चंपा नाम नयरी, पुण्णभेद्द, जित्तसत्तू राया, धारिणी देवी, अदीणसत्तू नामं कुमारे जुवराया यावि होत्था, सुबुद्धी अमच्चे जाव रज्जधुराचित्तए समणो-वासए; तीसे णं चंपाए णयरीए, बहिया उत्तरपुरच्छिमेणं एगे परिहोदए यावि होत्था, मेयवसामंसरुहिर-पूयपडलपोच्चेडे, मयगकलेवरसंछण्णे, अमणुण्णे वण्णेणं जाव फासेणं; से जहा नामए अहिमडेति वा, गोमडेति वा जाव मयकुहियचिणट्टकिमिणवावण्णदुरभिगंधे किमिजालाउले संसत्ते असुहविगयबी भत्थ-दरिसणिज्जे, भवेयारूवे सिया !, णो इणट्ठे समट्ठे, एत्तो अणिट्ठतराए चव जाव गंधेणं पणत्ते ॥सूत्रम्-९८॥ तते णं से जित्तसत्तू राया, अण्णदा कदाइ ण्हाए कयथलिकम्मे जाव अप्पमहग्घा भरणांलंकियसरीरे बह्महिं राईसर जाव सत्थवाहपभित्तिहिं सद्धिं भोयणवेलाए सुहासणवरगए विपुलं असणं ४ जाव विहरति,

जिम्मितमुत्तुत्तरायए जाव सुहभूते तंसि विपुलंसि असण ४, जाव जायविम्हए, ते बह्वे ईसर जाव
 पभितीए एवं वयासी-अहो णं देवा० !, इमे मणुण्णे असण ४, वण्णेणं उववेए जाव फासेणं उववेते
 अससायणिजे, विस्सायणिजे, पीणणिजे, दीवणिजे, दप्पणिजे, मयणिजे, विहणिजे, सन्विदियगाय-
 पत्हायणिजे; तते णं ते बह्वे ईसर जाव पभियओ जितसत्तुं एवं व०-तहेव णं सामी !, जण्णं तुब्भे
 वदह ! अहो णं इमे मणुण्णे असणं ४, वण्णेणं उववेए जाव पत्हायणिजे; तते णं जितसत्तु सुबुद्धिं अमब्बं
 एवं व०-अहो णं सुबुद्धी !, इमे मणुण्णे असणं ४, जाव पत्हायणिजे; तए णं सुबुद्धी जितसत्तुस्सेयमट्ठं
 नो आढाइ जाव तुसिणीए संचिद्धति, तते णं जितसत्तुणा सुबुद्धी दोच्चपि तच्चपि एवं बुत्ते समाणे जितसत्तुं
 रायं एवं वदासी-नो खलु सामी !, अहं एयंसि मणुण्णंसि असण ४ केइ विम्हए, एवं खलु सामी !,
 सुब्भिसद्दावि पुग्गला दुब्भिसद्दाए परिणमंति, दुब्भिसद्दावि पोग्गला सुब्भिसद्दाए परिणमंति; सुख-
 वावि पोग्गला दुखवत्ताए परिणमंति, दुखवावि पोग्गला सुखवत्ताए परिणमंति; सुब्भिभंगंथावि पोग्गला
 दुब्भिभंगंथाए परिणमंति, दुब्भिभंगंथावि पोग्गला सुब्भिभंगंथाए परिणमंति; सुरसावि पोग्गला दुर-
 सत्ताए परिणमंति, दुरसावि पोग्गला सुरसत्ताए परिणमंति; सुहफासावि पोग्गला दुहफासत्ताए परिण-
 मंति, दुहफासावि पोग्गला सुहफासत्ताए परिणमंति; पओगवीससापरिण्यावि य णं सामी !, पोग्गला
 पण्णत्ता; तते णं से जितसत्तु सुबुद्धिस्स अमच्चस्स एवमातिक्खमाणस्स ४, एयमट्ठं नो आढाति, नो

परियाणई, तुसिणीए, संचिट्टइ; तए णं से जितसत्तू अणणदा कदाई णहाइ आसखंधवरगते महया भड-
चडगरहआसवाहणियाए निज्जायमाणे तस्स फरिहोदगस्स अदूरसामंतेण वीतीवयह । तते णं जितसत्तू
तस्स फरिहोदगस्स असुभेणं गंधेणं अभिभूते समाणे सएणं उत्तरिज्जेणं आसंगं पिहेइ, एगंतं अवक्कमतिं,
ते बहवे ईसर जाव पभित्तिओ एवं वदासी-अहो णं देवाणुप्पिया इमे फरिहोदए ! अमणुण्णे वण्णेणं ४,
से जहा नामए अहिमड्ढेति वा जाव अमणामतराए चेव; तए णं ते बहवे राईसरपभिइ जाव एवं व०-
तहेव णं तं सामी !, जं णं तुभे एवं वयह, अहो णं इमे फरिहोदए अमणुण्णे वण्णेणं ४, से जहा नामए
अहिमड्ढे इ वा जाव अमणामतराए चेव, तए णं से जियसत्तू सुबुद्धिं अमच्चं एवं वदासी-अहो णं सुबुद्धी !
इमे फरिहोदए अमणुण्णे वण्णेणं, से जहा नामए अहिमड्ढेइ वा जाव अमणामतराए चेव, तए णं सुबुद्धी
अमच्चे जाव तुसिणीए, संचिट्टइ; तए णं से जियसत्तू राया सुबुद्धिं अमच्चं दोच्चं पि तच्चं पि एवं व०-अहो णं
तं चेव, तए णं से सुबुद्धी अमच्चे जियसत्तुणा रत्ता दोच्चं पि तच्चं पि एवं वुत्ते समाणे एवं व०-नो खलु
सामी !, अम्मं एयंसि फरिहोदगंसि केइ विम्महए, एवं खलु सामी ! सुब्भिसद्दावि पोग्गला दुब्भिसद्द-
त्ताए परिणमंति, तं चेव जाव पओगवीससापरिणयावि य णं सामी !, पोग्गला पणत्ता, तते णं जित-
सत्तु सुबुद्धिं एवं चेव, मा णं तुमं देवाणु० !, अप्पाणं च परं च तदुभयं वा बहूहि य असब्भावुब्भावणाहिं

१ ०ति २ ता ते० अ ।

मिच्छताभिनिवेशेण य बुग्गाहेमाणे बुग्पाएमाणे विहराहि, तते णं सुबुद्धिस्स इमेयारूवे अब्भत्थिए ५,
 समुप्पज्जित्था-अहो णं जितसच्चू संते तच्चे तहिए अवितहे सवभूते जिणपणत्ते भावे णो उवलभति,
 तं सेयं खलु मम जितसत्तुस्स रण्णो संताणं तच्चाणं तहियाणं अवितहाणं सवभूताणं जिणपणत्ताणं
 भावाणं अभिगमणट्ठयाए एयमट्ठं उवाइणावेत्तए, एवं संपेहेति २, पच्चतिएहिं पुरिसेहिं सद्धिं अंतरा-
 वणाओ नवए घडयपडए पगेणहति २, संझाकालसमयंसि पविरलमणुस्संसि णिसंतपडिनिस्तंसि जेणेव
 फरिहोदए तेणेव उवाणए २, तं फरिहोदगं गेणहावेति २, नवएसु घडएसु गालावेति २, नवएसु घडएसु
 पक्खिवावेति २, लंछियमुद्धिते करावेति २, सत्तरत्तं परिवसावेति २, दोच्चंवि नवएसु घडएसु गालावेति,
 नवएसु घडएसु पक्खिवावेति २, सज्जक्खारं पक्खिवावेइ* लंछियमुद्धिते कारवेति २, सत्तरत्तं परिवसा-
 वेति २, तच्चंपि णवएसु घडएसु जाव संवसावेति, एवं खलु एणं उवाएणं अंतरा गलावेमाणे अंतरा
 पक्खिवावेमाणे अंतराय विपरिवसावेमाणे २, सत्त २, रातिंदिया विपरिवसावेति; तते णं से फरिहोदए
 सत्तमसत्तयंसि परिणममाणंसि उदगरयणे जाए यावि होत्था, अब्भे, पत्थे, जच्चे, तणुए फलिह-
 वणाभे वण्णेणं उववेत्ते ४, आसायणिज्जे जाव सव्विदियगायपल्हायणिज्जे; तते णं सुबुद्धी अमच्चे
 जेणेव से उदगरयणे तेणेव उवा० २, करयलंसि* आसादेति २, तं उदगरयणं वण्णेणं उववेयं ४, आसा-

यणिजे जाव सन्विदियगायपल्हायणिइज्जं जाणिता, हट्टुट्टे चट्टहिं उदगसंभारणिज्जहिं संभारेति २,
जितसत्तुस्स रण्णो पाणियघरियं सद्दवेति ३; एवं व०-तुमं च णं देवाणुप्पिया ! इमं उदगरयणं गेणहाहि
जितसत्तुस्स रत्तो भोगणवेलाए उवणेज्जासि; तते णं से पाणियघरिए सुबुद्धियस्स एतमट्ठं पडिसुणेंति २,
तं उदगरयणं गिण्हाति २, जितसत्तुस्स रण्णो भोगणवेलाए उवट्ठवेति; तते णं से जितसत्तु राया तं विपुलं
असण ४, आसाएमाणे जाव विहरइ; जिमियसुत्तुराययावि य णं जाव परमसुइभूए तंसि उदगरयणे
जायविम्हए, ते बहवे राईसर जाव एवं व०-अहो णं देवाणु० ! इमं उदगरयणे अच्छे जाव सन्विदिय-
गायपल्हायणिजे, तते णं बहवे राईसर जाव एवं व०-तहेव णं सामी !, जणं तुभे वदह जाव एवं चेव
पल्हायणिजे, तते णं जितसत्तु राया पाणियघरियं सद्दवेति २, एवं व०-एस णं तुभे देवा० ! उदगरयणे
कओ आसादिते ? तते णं से पाणियघरिए जितसत्तु एवं वदासी-एस णं सामी ! मए उदगरयणे सुबुद्धिस्स
अंतियाओ आसादिते, तते णं जितसत्तु सुबुद्धिं अमचं सद्दवेति २, एवं व०-अहो णं सुबुद्धी केणं कारणेणं
अहं तव अणिट्टे ५, जेणं तुमं मम कल्लाकल्लि भोगणवेलाए इमं उदगरयणं न उवट्ठवेसि ? तए णं तुमे
देवा० ! उदगरयणे कओ उवलद्धे ? तते णं सुबुद्धी जितसत्तु एवं व०-एस णं सामी !, से फरिहोदए, तते
णं से जितसत्तु सुबुद्धिं एवं व०-केणं कारणेणं सुबुद्धी !, एस से फरिहोदए ? तते णं सुबुद्धी जितसत्तुं

एवं व०-एवं खलु सामी !, तुम्हे तथा मम एवमातिक्खमाणस्स ४, एतमट्ठं नो सद्वहह, तते णं मम इमे-
 यारूवे अब्भत्थिते ६, अहो णं जितसत्तू संते जाव भावे नो सद्वहति, नो पत्तियति, नो रोएति, तं सेयं खलु
 ममं जियसत्तुस्स रत्तो संताणं जाव सब्भूत्ताणं जिणपन्नत्ताणं भावाणं अभिगमणट्ठयाए एतमट्ठं उवाइणा-
 वेत्तए, एवं संपेहेमि २, तं चेव जाव पाणियघरियं सदावेमि २, एवं वदामि-तुमं णं देवाणु० !, उदगरतणं
 जितसत्तुस्स रत्तो भोगणवेलाए उवणेहि, तं एएणं कारणेणं सामी !, एस से फरिहोदए । तते णं जितसत्तू
 राया सुबुद्धिस्स अमच्चस्स एवमातिक्खमाणस्स ४, एतमट्ठं नो सद्वहति ३, असद्वहमाणे ३, अहिंभत-
 रट्ठाणिज्जे पुरिसे सदावेति २, एवं वदासी-गच्छह णं तुब्भे देवाणुप्पिया !, अंतरावणाओ नवघडए पडए
 य गेणहह जाव उदगसंहारणिज्जेहिं दव्वेहिं संभारेह, तेऽवि तहेव संभारेति २, जितसत्तुस्स उवणेति; तते
 णं जितसत्तू राया तं उदगरयणं करयलंसि आसाएति, आसातणिज्जं जाव सव्विदियगायपत्तहायणिज्जं
 जाणित्ता सुबुद्धिं अमच्चं सदावेति २, एवं व०-सुबुद्धी !, एए णं तुमे संता तच्चा जाव सब्भूया भावा कतो
 उवलद्धा !, तते णं सुबुद्धी जितसत्तुं एवं वदासी-एए णं सामी ! मए संता जाव भावा जिणवयणातो
 उवलद्धा, तते णं जितसत्तू सुबुद्धिं एवं व०-तं इच्छामि णं देवाणु० !, तव अंतिए जिणवयणं निसामेत्तए,
 तते णं सुबुद्धी जितसत्तूस्स विचित्तं केवलपन्नत्तं चाउज्जामं धम्मं परिकहेइ, तमाइक्खति जहा जीवा
 वज्झंति जाव पंच अणुव्वयार्ति, तते णं जितसत्तू सुबुद्धिस्स अंतिए धम्मं सोच्चा णिसम्म हट्ठं सुबुद्धिं

अमचं एवं च०-सद्गहामि णं देवाणुप्पिया !, निगगंथं पावयणं ३, जाव से जहेयं तुब्भे वयह; तं इच्छामि
 णं तव अंतिण पंचाणुब्बइयं सत्तसिक्ख्यावइयं जाव उवसंपज्जित्तणं विहरित्तण, अहासुहं देवा० ! मा
 पडिवंधं, तए णं से जियसत्तु सुबुद्धिस्स अमचस्स अंतिण पंचाणुब्बइयं जाव दुवालसविहं सावयधम्मं
 पडिवज्जइ, तते णं जितसत्तु समणोवासए अभिगयजीवाजीवे जाव पडिलाभेमाणे विहरति । तेणं कालेणं
 २, थेरागमणं, जियसत्तु राया सुबुद्धी य निगगच्छति; सुबुद्धी धम्मं सोचा जं णवरं जियसत्तु आपुच्छामि
 जाव पव्वयामि, अहासुहं देवा० !, तते णं सुबुद्धी जेणेव जितसत्तु तेणेव उवा० २ एवं च०-एवं ज्वलु
 सामी !, मए थेराणं अंतिण धम्मं निसन्ते सेऽकिय धम्मं इच्छियपडिच्छिण ३; तए णं अहं सामी !,
 संसारभउव्विगगे भीए जाव इच्छामि णं तुब्भेहिं अब्भणुत्ताए स० जाव पव्वइत्ताए, तते णं जितसत्तु
 सुबुद्धिं एवं च०-अच्छासु ताव देवाणु० ! कतिचययतिं चासाइं उरालातिं जाव भुंजमाणा ततो पच्छा
 एगयओ थेराणं अंतिण पुंठे भविता जाव पव्वइस्सामो, तते णं सुबुद्धी जितसत्तुस्स एयमट्ठं पडिमुणेति,
 तते णं तस्स जितसत्तुस्स सुबुद्धीणा सद्धिं विपुलां माणुस्स० पचणुब्भवमाणस्स दुवालस चासाइं वीतिक्कं-
 ताइं तेणं कालेणं २, थेरागमणं, तते णं जितसत्तु धम्मं सोचा एवं जं नवरं देवा० !, सुबुद्धिं आमंतेमि
 जेट्ठपुत्तं रज्जे ठवेमि; तए णं तुब्भं जाव पव्वयामि, अहासुहं, तते णं जितसत्तु जेणेव सए गिहे तेणेव
 उवा० २, सुबुद्धिं सहावेति २, एवं वयासी-एवं ज्वलु मए थेराणं जाव पव्वज्जामि, तुमं णं किं करेसि ? ,

तते णं सुबुद्धी जितसत्तुं एवं व०-जाव के० अन्ने आहारे वा जाव पव्वयामि, तं जति णं देवा० जाव पव्वयह गच्छह णं देवाणु० ! जेट्टपुत्तं च कुडुबे ठावेहि २, सीयं दुरुहिताणं मम अंतिए सीया जाव पाउवभववेति; तते णं सुबुद्धीए सीया जाव पाउवभवइ, तते णं जितसत्तु कोडुंबियपुरिसे सदावेति २, एवं व०-गच्छह णं तुव्वे देवा० !, अदीणसत्तुस्स कुमारस्स रायाभिसंय उवडुवेह जाव अभिसिंचंति जाव पव्वतिए । तते णं जितसत्तु एक्कारस अंगाइं अहिज्जति, बहूणि वासाणि परियाओ मासियाए सिद्धे; तते णं सुबुद्धी एक्कारस अंगाइं अ० बहूणि वासाणि जाव सिद्धे । एवं खलु जंबू !, समणेण भगवया महावीरेण वारसमस्स अयमेट्ठे पणत्ते त्तिवेमि ॥ सूत्रम्—१९ ॥ वारसमं नाउज्झयणं समत्तं ॥

सर्वं सुगमं नवरं, 'फरिहोदए'ति-परिखायाः-खातवलयस्योदकं परिखोदकं, चापीति समुच्चये, ततश्चपादिकोऽर्थोऽभूद् एवं परिखोदकं चाभूदित्येवं, चः समुच्चये इति, 'मेये'त्यादि, अत्र मेदःप्रभृतीनां पटलेन-समूहेन, 'पोच्चंडं'—विलीनं मृतकानां यथा वा द्विपदादीनां कडेवरैः संछन्नं यत्तत्तथा, अह्यादिकडेवरविशेषणयाह-मृतं-जीवविमुक्तमात्रं सद्यत् कुथित-ईपत्तुर्गन्धमित्यर्थः, तथा विनष्टं-उच्छन्नत्वादिविकारवत्; 'किमिणं'ति-कतिपयकृमिवत् व्यापन्नं च-शकुन्यादिभक्षणाद्धी-भत्सतां गतं सद्यदुरभिगन्धं-तीव्रतरदुष्टगन्धं तत्तथा, 'सुब्भिसद्दावि'ति-शुभशब्दा अपि, 'दुब्भिसद्दाए'ति-दुष्टशब्दतया, 'पओगवीससापरिणय'ति-प्रयोगेण-जीवव्यापारेण, विश्रसया च-स्वभावेन परिणताः-अवस्थान्तरमापन्ना ये ते तथा, 'आसखंधवरगए'ति अथ एव स्कन्धः-पुद्गलप्रचयरूपो वरः-प्रधानोऽथस्कन्धवरोऽथवा स्कन्धप्रदेशप्रत्यासत्तेः पृष्ठमपि

समन्थ इति व्यपदिष्टमिति, 'अस्वभावुब्भावणाहिं'ति-अमतां भावानां-वस्तूनां वस्तुधर्माणां वा या उद्भावना-उत्क्षेप-
णानि तास्तथा ताभिर्मिथ्यात्वाभिनिवेशेन च-विपर्ययाभिमानेन व्युद्ग्राहयन्-विविधत्वेनाधिक्येन च ग्राहयन् व्युत्पादयन्-
अव्युत्पन्नमति व्युत्पन्नं कुरुन् 'संते' इत्यादि, सनो-विद्यमानान्, 'तच्चे'ति-तत्परूपानैदं पर्यममन्वितानित्यर्थः; अत एव
तथ्यान्-मत्यान्, एतदेव व्यतिरेकेणोच्यते-अवितथान् न प्रितथानित्यर्थः, क्रिप्रुक्तं भवति ?-सद्भूतान् मता प्रकारेण
भूतान्-यातान् सद्भूतान् एकार्था चैते शब्दाः; 'अभिगमणद्वया' -अगमलक्षणा य अर्थयित्यर्थः, 'एतमट्टं'ति-एवं
(तं)-पुद्गलानामपरापरपरिणामलक्षणमर्थं 'उवाङ्णाचित्त' 'ति-उपादापयितुं ग्राहयितुमित्यर्थः; 'अंतरावणाउ'-
त्ति-परिखोदकमार्गान्तरालवर्तिनो हट्टात् कृमकारसम्भवन इत्यर्थः, 'सज्जत्वारं'ति-मद्यो भम्म; 'अच्छे'त्यादि,
अच्छं-निर्मलं, पथ्यं-आरोग्यकरं जात्यं-प्रधानमिति भावः, तनुकं-लघु सुजरमिति हृदयं, 'उदगसंभारणिज्जेहिं'ति-
उदकवासकैः-गालरुमुस्तादिभिः संभारयति-संभृतं करोति । इहाध्ययने यद्यपि मूत्रेणोपनयो न दर्शितः तथाऽप्येवं
द्रष्टव्यः-“मिच्छत्तमोहिमणा पावपमत्तावि पाणिणो विगुणा । फरिहोदगं विगुणो हवंति वरगुरुपमायाओ ॥ १ ॥”ति
समाप्तमिदं द्वादशज्ञाताध्ययनचिखरणम् ॥

या०-१ मिथ्यानामोदितमनस पापप्रयक्षा अपि जालिनो विगुणाः । परिगोदृक्तमिव गुणिनो भवन्ति वरगुरुप्रमायाओ ॥ १ ॥

॥ १३-श्री दुर्गराख्यं ज्ञाताध्ययनम् ॥

अथ त्रयोदशं व्याख्यायते, अस्य च पूर्वेण सहायं सम्बन्धः,—अनन्तराध्ययने संसर्गविशेषाद् गुणोत्कर्ष उक्तः; इह तु संसर्गविशेषाभावाद् गुणापकर्ष उच्यते, इत्येवं सम्बद्धमिदम्—

जति णं भंते !, समणेणं० वारसमस्स अयमट्ठे पणत्ते, तेरसमस्स णं भंते !, नाय० के० अट्ठे पन्नत्ते !; एवं खलु जंबू !, तेणं कालेणं २, रायगिहे, गुणसिलए चेतिए, समोसरणं, परिसा निगगया; तेणं कालेणं २, सोहम्मै कप्पे, ददूदुरवडिसए विमाणे, सभाए सुहम्माए, ददूदुरंसि सीहासणंसि, ददूदुरे देवे, चउहिं सामा-
णियसाहस्सीहिं, चउहिं अगमहिस्सीहिं सपरिसाहिं, एवं जहा सुरियाभो भाव दिव्वाति भोगभोगां
भुंजमाणो विहरइ; इमं च णं केवलकप्पं जंबुदीवं २, विपुलेण ओहिणा आभोएमाणे २, जाव नट्ठविहिं
उवदंसित्ता पडिगते जहा सुरियाभे । भंतेति भगवं गोयमे, समणं भगवं महावीरं वंदइ, नमंसति २;
एवं व०-अहो णं भंते !, ददूदुरे देवे महिड्डिए २, ददूदुरस्स णं भंते ! देवस्स सा दिव्वा देविड्डी ३, कहिं
गया० ?; गो० ! सरीरं गया सरीरं अणुपविट्ठा कूडागारदिट्ठतो, ददूदुरेणं भंते ! देवेणं सा दिव्वा देविड्डी ३
किण्णा लद्धा जाव अभिसमन्नागया ? , एवं खलु गो० ! इहेव जंबुदीवे २, भारहे वासे, रायगिहे, गुण-

सिलए चेतिण, सेणिण राया; तत्थ णं रायगिहे णंदे णामं मणियारसेट्ठी, अट्टे दित्ते; तेणं कालेणं २, अहं
 गोयमा !, समोसेट्ठे, परिसा णिग्गया; सेणिण राया निग्गए, तते णं से नंदे मणियारसेट्ठी इमीसे कहाण
 लद्धेट्ठे समाणे गहाण पायचारेणं जाव पज्जुवासति, णंदे घम्मं सोचा समणोवासए जाते; तते णं अहं
 रायगिहाओ पडिनिक्खन्ते, बहिया जणवयविहारं विहरामि; तते णं से णंदे मणियारसेट्ठी अन्नया कदाइ
 असाहुदंसेणेण, य, अपज्जुवासणाए य, अणणुसासणाए य, असुस्तूसणाए य, सम्मत्तपज्जेवेहिं परिहाय-
 माणेहिं २, मिच्छत्तपज्जेवेहिं परिचट्टुमाणेहिं २, मिच्छत्तं विप्पडिवन्ने जाए यावि होत्था; तते णं नंदे मणि-
 यारसेट्ठी अन्नता गिम्हकालसमयंसि जेट्टामूलंसि मासंसि अट्टमभत्तं परिगेण्हति २, पोसहसालाए जाव
 विहरति; तते णं णंदस्स अट्टमभत्तंसि परिणममाणंसि तण्हाण, छुहाण य अभिभूतरस्स समाणस्स इमेयान्वे
 अब्भत्थिते ५-धत्ता णं ते जाव ईसरपभितओ जेसिं णं रायगिहस्स बहिया, बहओ वावीतो, पोक्खन-
 णीओ जाव सरसरपंतियाओ, जत्थ णं बहज्जणो ण्हति य, पियति य, पाणियं च संवहति; तं संयं नल्ल
 ममं कल्ल पाउ० सेणियं आपुच्छित्ता, रायगिहस्स बहिया उत्तरपुरच्छिमं दिसिभाए, वेभारपच्चयस्स अदूर-
 सामंते, बत्थुपाढगरोडंतंसि भूमिभागंसि जाव णंदं पोक्खरणिं न्णवावेत्तए त्तिक्कट्ट, एवं संपेहेति २, कल्ल पा०
 जाव पोसहं पारेति २, ण्हते कयवलिकम्मं भित्तणाइ जाव संपरिबुद्धे महत्थ जाव पाहुडं रायारिहं गेण्हति
 २, जेणेव सेणिण राया तेणेव उवा० २, जाव पाहुडं उवट्ठेवति २, एवं व०-इच्छामि णं सामी ! तुब्भेहिं अ-

षष्ठ्युच्चाए समाणे रायगिहस्स बहिया जाव खणावेत्तए, अहासुहं देवाणुप्पिया !; तते णं णंदे सेणिएणं रत्ता
 अबभणुणाने समाणे हट्ठं रायगिहं मज्झमज्जेणं निगगच्छति २, वत्थुपाढयरोहयंसि भूमिभागंसि णंदं
 पोक्खरणिं खणाविटं पयस्से यावि होत्था, तते णं सा णंदा पोक्खरणी अणुपुब्बेणं खणमाणा २, पोक्ख-
 रणी जाया यावि होत्था; चाउक्कोणा समतीरा, अणुपुब्बसुज्जायवप्पसीयलजला, संछणपत्तबिसमुणाला,
 बहुप्पलपउमकुमुदनलिणसुभगसोगंधियपुंडरीयमहापुंडरीयसयपत्तसहस्सपत्तपफुल्लकैसरोवेवेया परिहत्थ-
 भमंतमच्छप्पयअणेगसउणगणमिहुणवियरियसदूद्धइयमहुरसरनाइया पासार्इया ४ । तते णं से णंदे
 मणियारसेट्ठी णंदाए पोक्खरणीए चउद्धिसि चत्तारि वणसंडे रोवावेति । तए णं ते वणसंडा अणुपुब्बेणं
 सारक्खिज्जमाणा संगोविज्जमाणा य संवड्ढियमाणा य से वणसंडा जाया किण्हा जाव निकुसंबभूया
 पत्तिया पुप्फिया जाव उवसोभमाणा २, चिट्ठति । तते णं नंदे पुरच्छिमिहे वणसंडे एगं महं चित्तसभं
 करावेति, अणेगखंभसयसंनिचिट्ठं पा०, तत्थ णं बहूणि किण्हाणि य जाव सुक्खिलाणि य, कट्टकम्माणि य,
 पोत्थकम्माणि चित्तं लिप्पं गंधिमवेढिमपूरिमसंधातिम० उवदंसिज्जमाणाइं २, चिट्ठति; तत्थ णं बहूणि
 आसणाणि य, सयणाणि य अत्थुयपच्चत्थुयाइं चिट्ठति; तत्थ णं बहूवे णडा य णट्ठा य जाव दिन्नभइ-
 भत्तवेयणा तालाघरकम्मं करेमाणा विहरंति, रायगिहविणिग्गओ य जत्थ बहू जणो तेसु पुब्बन्नत्थेसु
 आसणसयणेसु संनिसन्नो य, संतुयट्ठो य, सुणमाणो य, पेच्छमाणो य, सोहेमाणो य सुहंसुहेणं विहरइ;

तत्ते नं नंदे दाहिणिछे वणसंडे एगं महं महाणससालं करावेति अणेगवंभं जाव रूवं तत्थ नं यहवे
 पुरिसा दिन्नभइभत्तवेयणा विपुलं असण ४ उवक्खंडंति चट्ठणं समणमाहणअतिहीक्खिणचणीमगाणं
 परिभाणमाणा २, विहरंति, तत्ते नं नंदे मणियारसेही पचत्थिमिछे वणसंडे एगं महं तेगिच्छियसालं
 करेति, अणेगवंभसयं जाव रूवं, तत्थ नं यहवे वेज्जा य वेज्जपुत्ता य जाणुया य जाणुयपुत्ता य कुसला
 य कुसुलपुत्ता य दिन्नभइभत्तवेयणा यहूणं चाहियाणं गिलाणाण य रोगियाण य दुव्वलाण य तेइच्छं
 करेमाणा विहरंति, अण्णे य एत्थ यहवे पुरिसा दिन्न तेसि यहूणं चाहियाण य रोगिं गिलां दुव्वलां
 ओसहमेसज्जभत्तपाणेणं पटियारकम्मं करेमाणा विहरंति तत्ते नं नंदे उत्तरिछे वणसंडे एगं महं अलं-
 कारिसभं करेति, अणेगवंभसतं जावपटिरूवं, तत्थं नं यहवे अलंकारियपुरिसा दिन्नभइभत्तं
 यहूणं समणाण य अणाहाण य गिलाणाण य रोगिं दुव्वं अलंकारियकम्मं करेमाणा २, विहरंति ।
 तत्ते नं तीए नंदाए पोक्खरणीए यहवे सणाहा य, अणाहा य, पंथिया य, पहिया य, करोडिया,
 कारियां, तणहारं, पत्तं कट्ठं; अप्पेगतिया पहायंति, अप्पेगतिया पाणिगं पियंति, अप्पेगतिया
 पाणिगं संवहंति, अप्पे० विमज्जितसेय जल्लमलपरिस्समनिद्वुत्पिवासा सुहंसुहेणं विहरंति । राय-
 गिहविणिग्गओवि जत्थ बहुजाणो किं ते जलरमणविहंसज्जणकगलिलयाघरयकुसुमसत्थरयअणेग
 सउणगणक्यरिभित्तसंकुलेसु सुहंसुहेणं अभिरममाणो २ विहरति । तत्ते नं नंदाए पोन्नरिणीए

बहुजणो पहायमाणो पाणियं च संवहमाणो य अन्नमन्नं एवं वदासी-धण्णे णं देवा० !, णंदे मणियार-
 सेट्ठी कयत्थे जाव जम्मजीवियफले जस्स णं इमेयारूवा णंदा पोक्खरणी चाउक्कोणा जाव पडिरूवा,
 जस्स णं पुरत्थिमिल्ले तं चेव सव्वं चउसुवि वणसंडेसु जाव रायगिहविणिग्गओ जत्थ बहुजणो आसणेसु
 य सयणेसु य सन्निसन्नो य संतुयट्ठो य पेच्छमाणो य साहेमाणो य सुहंसुहेणं विहरति, तं धन्ने कयत्थे
 कयपुत्ते कयाणं० लोया ! सुलद्धे माणुस्सए जम्मजीवियफले नंदस्स मणियारस्स, तते णं रायगिहे संघाडग
 जाव बहुजणो अन्नमन्नस्स एवसातिक्खति ४, धन्ने णं देवाणुप्पिया !, णंदे मणियारे सो चेव गमओ जाव
 सुहंसुहेणं विहरति । तते णं से णंदे मणियारे बहुजणस्स अंतिए एतमट्ठं सोचा०, हट्ठ २ धाराहयकलंबंगंपिब
 समूससियरोमकूवे परं सायासोक्खमणुभवमाणे विहरति ॥ सूत्रम्-१०० ॥

सर्वं सुगमं, नवरं 'एवं सुरियाभे'त्ति-यथा राजप्रश्नकृते स्वरिकाभो देवो वर्णितः, एवं अयमपि वर्णनीयः; कियता वर्ण-
 केनेत्याह-'जावदिन्वाइ'इत्यादि, स चायं वर्णकः-“तिहि परिसाहि, सत्तहि अणिएहि, सत्तहि अणियाहवहंहि” इत्यादि;
 'इमं च णं केवलकल्पं'ति इमं च केवलः-परिपूर्णः, स चासौ कल्पश्च-स्वकार्यकरणसमर्थ इति केवलकल्पः, केवल एव
 वा केवलकल्पः, तं 'आभोएमाणे'-इह यावत्करणादिदं दृश्यं,--'पासइ समणं भगवं महावीर'मित्यादि; 'कूडागारदि-
 ट्ठं'त्ति एवं चासौ 'से केणट्ठेणं भंते ! एवं बुच्चइ सरीरगं अणुपविट्ठा !, गोयमा ! से जहा नामए कूडागारसाला सिया
 दुहओ बहिरन्तश्च गुत्ता लिता' सावरणत्वेन गोमयाद्युपलेपनेन च उभयतो गुप्तत्वमेवाह-गुप्ता-बहिः प्राकारावृता गुत्तड-

वारा-अन्तर्गुप्तैत्यर्थः, अथवा-गुप्ता गुप्तद्वारा द्वाराणां केषांचित् स्थगितत्वात् केषांचिचास्थगितत्वादिति; 'निवाया'-
 वायोरप्रवेशात्, 'निवायगंभीरा'-किल महद् गृहं निवातं प्रायो न भवतीत्यत आह-निवातगम्भीरा निमतविशालेत्यर्थः;
 'तीसे णं कूडागारमालाए अदूरसामंते एत्थ णं महं एगे जणसमूहे चिह्दइ, तए णं से जणसमूहे एगं महं अब्भवहलयं वा,
 वासवहलयं वा, महावायं वा एज्जमाणं पासइ, पासित्ता तं कूडागारसालं अंतो अणुपविसित्ताणं चिह्दइ; से तेणद्धेणं गोयमा!
 एवं बुच्चइ सरीरगं गया सरीरगं अणुपविह्द'त्ति, 'असाधुदर्शनेने'ति-साधूनामदर्शनेनात एव, 'अपर्युपासनया'-
 असेवनया, 'अननुशासनया'-शिक्षाया अभावेन, 'अशुश्रूषणया'-श्रवणेच्छाया अभावेन, 'सम्यक्त्वपर्यवै'-सम्य-
 क्त्वरूपपरिणामविशेषैरेवं, मिथ्यात्वपर्यवैरपि मिथ्यात्वं विशेषेण प्रतिपन्नो विप्रतिपन्नः, काष्ठरुर्माणि-दारुमयपुत्रिकादि-
 निर्माणानि एवं सर्वत्र, नवरं; पुस्तं-ग्रन्थं, चित्रं लेख्यं च प्रसिद्धं, ग्रन्थिमानि-यानि स्तूपेण ग्रथयन्ते मालावत्, वेष्टिमानि-
 यानि वेष्टनतो निष्पाद्यन्ते, पुष्पमालालम्बूसकृन्त, पूरिमाणि-यानि पूरणतो भवन्ति, कनकादिप्रतिमावत्; सङ्घातिमानि-
 सङ्घातनिष्पाद्यानि रथादिवत्, उपदर्शमानानि लोकैरन्योऽन्यमित्यर्थः; 'तालायरकम्मं'ति-प्रेक्षणरुक्मविशेषः, 'तेनि-
 च्छियसालं'-ति-चिकित्साशालं अरोगशालं, वैद्याः-भिक्षवराः, आयुर्वेदपाठकाः, वैद्यपुत्राः-तत्पुत्रा एव; 'जाणुय'ति-
 ज्ञायकाः शास्त्रानध्यायिनोऽपि शास्त्रब्रह्मवृत्तिदर्शनेन रोगस्वरूपतः चिकित्सावेदिनः, कुशलाः-स्वचित्कर्तृचिकित्सादिप्रवीणाः;
 'वाहियाणं'ति-व्याधितानां विशिष्टचिच्छपीडावतां शोकादिविप्लुतचित्तानामित्यर्थः अथवा-विशिष्टा आधिर्यस्मात् स व्याधिः-
 स्थिररोगः कुष्ठादिस्तद्वतां ग्लानानां-क्षीणहर्षाणामशक्तानामित्यर्थः, रोगितानां-सञ्जातजरकुष्ठादिरोगाणामाशुवातिरोगाणां

वा, 'ओसह'मित्यादि, औषधं-एकद्रव्यरूपं, भेषजं-द्रव्यसंयोगरूपं; अथवा-औषधं-एकानेकद्रव्यरूपं भेषजं तु-पथ्यं, भक्तं तु-भोजनमात्रं, प्रतिचारककर्म-प्रतिचारकत्वं, 'अलंकारियसहं'ति-नापितकर्मशालां, 'विसज्जिए'त्यादि, विसृष्टस्वे-दजलमलपरिश्रमनिद्राक्षुत्तिपासाः, तत्र जल्लोडस्थिरो मालिन्यहेतुर्मलस्तु स एव कठिनीभूत इति, 'रायगिहे'त्यादि, राज-गृहविनिर्गतोऽपि चात्र बहुजनः, 'किं ते'ति-किं तद् यत्करोति ?, उच्यते-जलरमणैः-जलक्रीडाभिः विविधमजनैः-बहुप्र-कारस्नानैः कदलीनां च लतानां च गृहकैः कुसुमस्रस्तरैः अनेकशकुनिगणरुतैश्च रिभितैः-स्वरघोलनाच्चिर्मधुरैरित्यर्थः, सङ्कुलानि यानि तानि तेषु पुष्करणीवनखण्डलक्षणेषु पञ्चसु वस्तुष्विति प्रक्रमः, 'संतुयद्यो य'त्ति-शयितः, 'साहेमा-णो य'त्ति प्रतिपादयन्, 'गमय'त्ति पूर्वोक्तः पाठः, 'सायासोक्खं'ति सातात्-सातवेदनीयोदयात् सौख्यं-सुखं ॥ १०० ॥

तते णं तस्स नंदस्स मणियारसेट्ठिस्स अन्नया कयाई सरीरगंसि सोलस रोयायंका पाउब्भूया, तं-
 "सासे कासे जरे दाहे, कुच्छिस्सुले भगंदरे ६ । अरिसा अजीरए दिट्ठिमुद्धस्सुले अगारए ॥ १ ॥ अच्छि-
 वेयणा कन्नवेयणा कंहु दउदरे कोढे १६ ।" तते णं से णंदे मणियारसेट्ठी सोलसहिं रोयायंकेहिं अभिभूते
 समाने कोहुंविचयपुरिसे सदावेति २, एवं व०-गच्छह णं तुब्भे देवा० !, रायगिहे सिंघाडग जाव पहेसु
 महया सदेणं उग्घोसेमाणा २, एवं व०-एवं खलु देवाणु० !, णंदस्स मणियारसेट्ठिस्स सरीरगंसि सोलस
 रोयायंका पाउब्भूता, तं०-'सासे जाव कोढे' तं जो णं इच्छति देवाणुप्पिया !, वेज्जो वा, वेज्जपुत्तो वा,
 जाणुओ वा २, कुसलो वा २, नंदस्स मणियारस्स तेसिं च णं सोलसण्हं रोयायंकाणं एगमवि रोयायंकं

उवसामेत्ताए तस्स णं दे० ! मणियारे चित्तलं अत्थसंपदाणं दलयति, त्तिक्कु दोचंपि तचंपि घोसणं घोसेह
 २, पचप्पिणह, तेवि तहेव पचप्पिणंति; तते णं रायगिहे इमेयारूवं घोसणं सोचा णिसम्म यहवे वेज्जा
 य, वेज्जपुत्ता य जाव कुसलपुत्ता य, सत्थकोसहत्थगया य, कोसगपायहत्थगया य, सिलियाहत्थगया य,
 गुलिया० य ओसहभेसअहत्थगया य सएहिं २, गिहेहितो निक्खमंति २, रायगिहं मज्झमज्झणं जेणेव
 णंदस्स मणियारसेट्टिस्स गिहे तेणेव उवा० २, णंदस्स सरीरं पासंति, तेसिं रोयायंकाणं णियाणं पुच्छंति,
 णंदस्स मणियार० यहूहिं उव्वलणेहि य, उवट्टणेहि य, सिणेहपाणेहि य, वमणेहि य, विरेयणेहि य,
 सेयणेहि य, अवदहणेहि य, अवणहणेहि य, अणुवासणेहि य, वत्थिक्कमेहि य, निरूहेहि य, सिरावेहेहि
 य, तच्छणाहि, य, पच्छणाहि य, सिरावेडेहि य, तप्पणाहि य, पुढवाएहि य, छल्लीहि य, वल्लीहि य,
 मूलेहि य, कंदेहि य, पत्तेहि य, पुप्फेहि य, फलेहि य, बीएहि य, सिलियाहि य, गुलियाहि य, ओस-
 हेहि य, भेसज्जेहि य, इच्छंति तेसिं सोलसण्हं रोयायंकाणं एगमवि रोयायंकं उवसामित्तए, नो जेव णं
 संचाएति उवसामेत्ताए, तते णं ते यहवे वेज्जा य ३ जाहे नो संचाएति, तेसिं सोलसण्हं रोगाणं एगमवि
 रोगा० उव० ताहे संता तंता जाव पडिगया । तते णं नंदे तेहिं सोलसेहिं रोयायंकेहिं अभिभूते समाने
 णंदापोक्खरणीए सुच्छिण ४ तिरिक्खजोणिएहिं नियद्धाउते यद्धपएसिण अट्टदुहट्टवसट्टे कालमासे कालं
 किचा नंदाए पोक्खरणीए बहुरीए कुच्छिसि दधुरत्ताए उववन्ने । तए णं णंदे दधुरे गन्भाओ विणिम्ममुक्के

समाणे उम्मुक्कबालभावे विन्नायपरिणयमित्ते जोव्वणगमणुपत्ते नंदाए पोक्खरणीए अभिरममाणे २ विहरति, तते णं णंदाए पोक्खरणीए बहू जणे ण्हायमाणो य पियइ य पाणिं य संवहमाणो अन्नमन्नस्स एवमात्तिकवति ४ धत्ते णं देवाणुप्पिया ! णंदे मणियारे जस्स णं इमेयारूवा णंदा पुक्खरणी चाउक्कोणा जाव पडिरूवा जस्स णं पुरत्थिमिल्ले वणसंडे चित्तसभा अगणेखंभ० तहेव चत्तारि सहाओ जाव जम्मजीवियफले, तते णं तस्स दहुरस्स तं अभिक्खणं २ बहुजणस्स अंतिए एयमंडं सोच्चा णिसम्म इमेयारूवे अब्भत्थिए ६-से कहिं मन्ने मए इमेयारूवे सदे णिसंतपुव्वे त्तिकहु सुभेणं परिणामेणं जाव जाइसरणे समुप्पन्ने, पुव्वजातिं सम्मं समागच्छति, तते णं तस्स दहुरस्स इमेयारूवे अब्भत्थिए ५-एवं खलु अहं इहेव रायगिहे नगरे णंदे णामं मणियारे अहु । तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे भगवं म० समोसडे, तए णं समणस्स भगवओ० अंतिए पंचाणुव्वइए सत्तसिक्खावइए जाव पडिवत्ते, तए णं अहं अन्नया कयाई असाहुदंसणेण य जाव मिच्छत्तं विप्पडिवत्ते, तए णं अहं अन्नया कयाई गिम्हे कालसमयंसि जाव उपसंपज्जिता णं विहरामि, एवं जहेव चिंता आपुच्छणा नंदापुक्ख० वणसंडा सहाओ तं चेव सव्वं जाव नंदाए पु० दहुरत्ताए उववत्ते, तं अहो णं अहं अहत्ते अपुत्ते अकयपुत्ते निगंथाओ पावयणाओ नडे भडे परिव्वभट्टे तं सेयं खलु ममं सयमेव पुव्वपडिवत्तातिं पंचाणुव्वयातिं० उवसंपज्जिताणं विहरित्तए, एवं संपेहेति २ पुव्वपडिवत्तातिं पंचाणुव्वयाइं० आरुहेति २ इमेयारूवं अभिगगहं अभिगिण्हति-कप्पइ मे

जावजीवं छट्छट्टेणं अणि० अप्पाणं भावेमाणस्स विहरित्ताए, छट्ठस्सविय णं पारणगंसि कप्पइ मे णंदाए
 पोक्खरणीए परिपेरेंतेसु फासुणं पहाणोदणं उम्मद्दणोलियाहि य वित्ति कप्पेमाणस्स विहरित्ताए,
 इमेयारूवं अभिग्गहं अभिगेण्हति, जावजीवाए छट्छट्टेणं जाव विहरति; तेणं कालेणं २, अहं गो० १,
 गुणसिलाए समोसहे, परिसा निग्गया; ताए णं नंदाए पुक्खरिणीए बहुजणो पहाय० ३ अन्नमन्नं०, जाव
 समणे ३ इहेव गुणसिलाए०, तं गच्छामो णं देवाणु० समणं भगवं० वंदामो जाव पज्जुवासामो एयं मे
 इह भवे परभवे य हियाए जाव अणुगामियत्ताए भविस्सइ, ताए णं तस्स ददुरस्स बहुजणस्स अंतिए
 एयमहं सोच्चा निसम्म० अयमेयारूवे अब्भत्तिए ५ समुप्पज्जित्था-एवं त्वलु समणे० तं गच्छामि णं
 वंदामि०, एवं संपेहेति २, णंदाओ पुक्खरणीओ सणियं २, उत्तरइ; जेणेव रायमगे तेणेव उवा० २, ताए
 उक्किट्ठाए ५, ददुरगईए वीत्तिवयमाणे जेणेव मम अंतिए तेणेव पहारेत्थ गमणाए, इमं च णं सेणिए राया
 भंभसारे पहाए कयकोउय० जाव सव्वालंकारविभूसिण, हत्थिखंभवराण, सकोरंटमह्छदामेणं, छत्तेणं०,
 सेयवरचामरा०, हयगयरहं०, महया भडचडगर०, चाउरंगिणीए सेणाए सद्धि संपरियुडे, मम पायवंदते
 हव्वमागच्छति; तते णं से ददुरे सेणियस्स रत्तो एगेणं आसकिसोराणं चामपाणं अंते समणे अंत-
 निग्घातिए कते यावि होत्था, तते णं से ददुरे अत्थामे अयले अवीरिण अपुरिसकारपरकमे आधारणि-

ज्वमि तिकट्टु एगंतमवक्कमति० करयलपरिगगहियं० नमोऽत्थु णं जाव संपत्ताणं, नमोऽत्थु णं मम धम्ममाय-
रियस्स जाव संपाविउकामस्स पुंविंपिय णं मए समणस्स भगवतो महावीरस्स अंतिए थूलए पाणाति-
वाए पच्चक्खाए जाव थूलए परिगगेहे पच्चक्खाए, तं इयाणिंपि तस्सेव अंतिए सव्वं पाणातिवायं पच्च-
क्खामि जाव सव्वं परि० पच्च० जावजीवं सव्वं असण ४, पच्च० जावजीवं जंपिय इमं सरीरं इट्ठं कंतं
जाव मा फुसंतु एयंपि णं चरिमेहिं ऊसासेहिं वोसिरामि त्तिकट्टु, तए णं से ददुदरे कालमासे कालं किंचा
जाव सोहम्मे कप्पे, दहुरवडिंसए विमाणे, उववायसभाए, दहुरदेवत्ताए उववत्ते; एवं खल्लु गो० !,
दहुरेणं सा दिव्वा देविड्डी लद्धा ३ । दहुरस्स णं भंते ! देवस्स केवतिकालं ठिई पणत्ता १, गो० !,
चत्तारि पलिओवमाइं ठिती पं०, से णं दहुरे देवे० महाविदेहे वासे सिज्झिहिहि, बुज्झि० जाव अंतं
करेहिइ य । एवं खल्लु समणेणं भग० महावीरेणं तेरसमस्स नायज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते त्तिवमि ॥
सूत्रम्-१०१ ॥ तेरसमं णायज्झयणं समत्तं ॥ १३ ॥

‘सासे’त्यादि श्लोकः प्रतीतार्थः, नवरं ‘अजीरए’त्ति-आहारापरिणतिः, ‘दिट्ठीमुद्धसूले’त्ति-दृष्टिशूलं-नेत्रशूलं,
मूर्द्धशूलं-मस्तकशूलं, ‘अकारए’त्ति-भक्तद्वेषः, ‘अच्छिवेयणे’त्यादि, श्लोकारिक्तं, ‘कंडु’त्ति-खर्जुः, ‘दउदरे’त्ति-
दकोदरं-जलोदरमित्यर्थः, ‘सत्थकोसे’त्यादि, शस्त्रकोशः-शुरनखरदनादिभाजनं स हस्ते गतः-स्थितो येषां ते तथा, एवं
सर्वत्र, नवरं शिलिकाः-किराततिक्तकादितृणरूपाः प्रततपापाणरूपा वा शस्त्रतीक्ष्णीकरणार्थाः, तथा गुटिका-द्रव्यसंयोगनि-

ष्पादितगोलिकाः ओषधभेषजे तथैव 'उच्चलणेही'त्यादि, उद्धेलनानि-देहोपलेपनविशेषाः यानि देहाद्रस्तामर्शनेनापनीयमानानि मलादिक्रमादायोद्धलंतीति उद्धर्त्तनानि-तान्येव विशेषस्तु लोकरूढिसमन्वयेय इति, स्नेहपानानि-द्रव्यविशेषपक्वघृतादिपानानि वमनानि च प्रसिद्धानि विरेचनानि-अधोविरेकाः स्वेदनानि-सप्तधान्यकादिभिः अवदहनानि-दम्भनानि अपस्नानानि-स्नेहापनयनहेतुद्रव्यसंस्कृतजलेन स्नानानि अनुवामनाः-चर्मयन्त्रप्रयोगेणापानेन जठरे तैलविशेषप्रवेशनानि बस्तिकर्मणि-चर्मवेष्टनप्रयोगेण शिरःप्रभृतीनां स्नेहपूरणानि गुदे वा वत्स्यादिक्षेपणानि निरुहा-अनुवासना एव केवलं द्रव्यकृतो विशेषः शिरोवेधा-नाडीवेधनानि रुधिरमोक्षणानीत्यर्थः तक्षणानि-त्वचः क्षुरग्रादिना तनूकरणानि प्रक्षणानि-ह्रस्वानि त्वचो विदारणानि शिरोबस्तयः-शिरसि चद्रस्य चर्मकोशस्य संस्कृततैलापूरलक्षणाः, प्रागुक्तानि बस्तिकर्मणि सामान्यानि अनुवामनानिरुहशिरोबस्तयस्तु तद्भेदाः, तर्पणानि-स्नेहद्रव्यविशेषैर्घृहणानि, पुटपाकाः-कुष्ठिकानां कणिकावेष्टितानामग्निना पचनानि, अथवा-पुटपाकाः-पाकविशेषनिष्पन्ना औषधविशेषाः, छल्लयो-रोहिणीप्रभृतयः, वल्लयो-गुह्यचीप्रभृतयः, कन्दादीनि प्रसिद्धानि एतैरिच्छन्ति एकमपि रोगमुपशमयितुमिति, 'निषद्धाउए'त्ति-प्रकृतिस्थित्यनुभागवन्धापेक्षया, 'बंधपएसिए'त्ति-प्रदेशवन्धापेक्षयेति, 'अंतनिगवाइए'त्ति-निर्घातितान्तः, 'सवं पाणाइवायं पचक्खामि' इत्यनेन यद्यपि सर्वग्रहणं तथापि तिरश्चां देशविरतिरेव, इहार्थे गाथे-"तिरियाणं चारितं निवारियं अह य तो पुणो तेसिं । सुव्वह बहुयाणंपि हु महव्वया-रोहणं समए ॥१॥ न महव्वयसम्भावेवि चरणपरिणामसम्भवो तेसिं । न बहुगुणाणंपि जओ केवलसंभूइपरिणामो ॥२॥" इति

मा० १ तिरश्चा चारित्र निवारित अथ च तदा पुनस्तेषां श्रूयते बहूनामपि महाव्रतारोपण समये ॥ १ ॥ न महाव्रतसद्भावेऽपि चरणपरिणाम-संभवस्तेषा । बहुगुणानामपि न यतः केवलसम्भूतिपरिणामः ॥२॥

इह यद्यपि सूत्रे उपनयो नोक्तः तथाऽप्येवं द्रष्टव्यः—“संपन्नगुणो विजयो सुसाहुसंगिगवज्जिओ पायं । पावइ गुणपरि-
हाणीं दहुरजीवोव मणियारो ॥ १ ॥” चित्ति, अथवा—तित्थयं वंदणत्थं चलिओ भावेण पावइ संगं । जह दहुरदेवेणं पत्तं वेमा
णियसुरं ॥ २ ॥” चित्ति समासमिदं त्रयोदशज्ञाताध्ययनविवरणम् ॥ १३ ॥

॥ १४—श्रीतेतल्लिपुत्रज्ञाताध्ययनम् ॥

अयं चतुर्दशज्ञातं विव्रियते—अस्य चायं पूर्वेण सहाभिसम्बन्धः—पूर्वस्मिन् सतां गुणानां सामग्र्यभावे हानिरुक्ता, इह तु
तथाविधसामग्रीसद्भावे गुणसम्पदुपजायते इत्यभिधीयते, इत्येवं सम्बद्धमिदम्—

जति णं भंते !, तेरसमस्स ना० अयमट्ठे पणत्ते, चोइसमस्स के अट्ठे पन्नत्ते !; एवं खलु जंबू !, तेणं
कालेणं २, तेयल्लिपुरं नाम नगरं, पमयवणे उज्जाणे, कणगरहे राया, तस्स णं कणगरहस्स पडमावती
देवी, तस्स णं कणगरहस्स तेयल्लिपुत्ते णांमं अमचे, सामदंड०; तत्थ णं तेयल्लिपुरे कलादे नामं सूसियार-
दारए होत्था, अट्ठे जाव अपरिभूते, तस्स णं भद्दा नामं भारिया, तस्स णं कलायस्य सूसियारदारयस्य

सा० १ संपन्नगुणोऽपि यतः सुसाधुमसर्गवर्जितः प्रायः । प्राप्नोति गुणपरिहाणिं दहुरजीव इव मणिकारः ॥ १ ॥ तीर्थं करवन्दनार्थं चलितो भावेन
प्राप्नोति स्वर्गम् । यथा दहुरदेवेन प्राप्तं वैमानिकसुरत्वम् ॥ १ ॥

धूया भद्दाए अत्तया पोद्विला नामं दारिया होत्था, रूवेण जोव्वणेण य लावन्नेण उक्किट्ठार, तते णं पोद्विला
 दारिया, अन्नदा कदाइ पहाता सन्वालंकरविभूसिया चेडियाचक्कवालसंपरिवुडा उप्पि पासायवरगया आगा
 सतलगंसि कणगमएणं तिदूसएणं कीलमाणी २ विहरति, इमं च णं तेयलिपत्ते अमच्चे ण्हाए आसलंधव-
 रगए महया भडचडगरआसवाहणियाए णिज्जायमाणे कलायस्स मूसियारदारगस्स गिहस्स अदूरसामंतेणं
 वीतिवयति, तते णं से तेयलिपुत्ते मूसियारदारगगिहस्स अदूरसामंतेणं वीतीवयमाणे २, पोद्विलं दारियं
 उप्पि पासायवरगयं आगासतलगंसि कणगतिदूसएणं कीलमाणीं पासति २, पोद्विलाए दारियाए रूवे य
 ३ जाव अज्झोववन्ने कोडुंबियपुरिसे सद्दावेति २, एवं व०-एस णं देवा० १, कस्स दारिया किंनामघेज्जा १,
 तते णं कोडुंबियपुरिसे तेयलिपुत्तं एवं वदासी-एस णं सामी १, कलायस्स मूसियारदारयस्स धूता, भद्दाए
 अत्तया, पोद्विला नामं दारिया रूवेण य जाव सरीरा; तते णं से तेयलिपुत्ते आसवाहणियाओ पडिनि-
 यत्ते समाणे अंभितरट्ठाणिज्जे पुरिसे सद्दावेति २, एवं व०-गच्छह णे तुब्भे देवाणुप्पिया ! कलादस्स
 मूसियार० धूयं भद्दाए अत्तयं पोद्विलं दारियं मम भारियत्ताए वरेह, तते णं ते अंभंतरट्ठाणिज्जा पुरिसा
 तेतलिणा एवं वुत्ता समाणा हट्ठ० करय० तहत्ति जेणेव कालयस्स मूसि० गिहे तेणेव उवागया, तते णं
 से कलाए मूसियारदारते पुरिसे एज्जमाणे पासति २, हट्ठवुट्ठे आसणाओ अब्भुट्ठेति २, सत्तट्ठपदातिं अणु-
 गच्छति २, आसणेणं उवणिमंतेति २, आसत्थे वीसत्थे सुहासणवरगए एवं व०-संदिसंतु णं देवाणु० १,

किमागमणपओयणं ?; तते णं ते अढिभतरट्ठाणिज्जा पुरिसा कलायमूसियं एवं व०-अम्हे णं देवाणु० !,
 तव धूयं भद्दाए अत्तयं पोद्विलं दारियं तेयलिपुत्तस्स भारियत्ताए वरेमो, तं जति णं जाणसि देवाणु०
 जुत्तं वा पत्तं वा सलाहणिज्जं वा सरिसो वा संजोगो ता दिज्जउ णं पोद्विला दारिया तेयलिपुत्तस्स,
 ता भण देवाणु० !, किं दलामो सुक्कं ?; तते णं कलाए मूसियारदारए ते अढिभतरट्ठाणिज्जे पुरिसे एवं
 वदासी-एस चेव णं दे० !, मम सुंके जन्नं तेतलिपुत्ते मम दारियानिमित्तेणं अनुगगहं करेति, ते ठाणिज्जे
 पुरिसे विपुलेणं असण४, पुक्कवत्थ जाव मल्लालंकारेणं सक्कारेइ स० २, पडिविसज्जेइ; तए णं कलायस्सवि
 मूसि० गिहाओ पडिनि० २, जेणेव तेयलिपुत्ते अ० तेणेव एवा०, तेयलिपु० एयमट्ठं निवेयंति; तते णं
 कलादे मूसियदारए अन्नया कयाइ सोहणंसि तिहिनक्कत्तमुहुत्तंसि पोद्विलं दारियं पहायं सव्वालंकारभू-
 सियं सीयं दुरुहइत्ता मित्तणाइसंपरिवुडे सातो गिहातो पडिनिक्कमति २, सव्विबड्डीए तेयलीपुरं मज्झं-
 मज्झेणं जेणेव तेतलिस्स गिहे तेणेव उवा०, पोद्विलं दारियं तेतलिपुत्तस्स सयमेव भारियत्ताए दलयति;
 तते णं तेतलिपुत्ते पोद्विलं दारियं भारियत्ताए उवणीयं पासति२, पोद्विलाए सद्धिं पट्टयं दुरुहति २,
 सेतापीतएहिं कलसेहिं अप्पाणं मज्जावेति २, अग्गिहोमं करेति २, पाणिगगहणं करेति २, पोद्विलाए
 भारियाए मित्तणाति जाव परिजणं विपुलेणं असणपाणलातिमसातिमेणं पुप्फ जाव पडिविसज्जेति; तते

णं से तेतलिपुत्ते पोद्विलाए भारियाए अणुरत्ते अविरत्ते उरालाई जाव विहरति ॥ सूत्रम्-१०२ ॥ तते णं से
 कणगरहे राया रत्ते य रट्टे य बले य बाहणे य कोसे य कोट्टागारे य अंतोरे य मुच्छित्ते ४, जाते २, पुत्ते
 वियंगेति, अप्पेगइयाणं हत्थंगुलियाओ छिदति, अप्पेगइयाणं हत्थंगुट्टए छिदति, एवं पायंगुलियाओ पायं-
 गुट्टएवि कन्नसक्कुलीएवि नासापुडाई फालेति, अंगमंगतिं वियंगेति; तते णं तीसे पडमावतीए देवीए
 अन्नया पुब्बरत्ताव० अयमेयारूवे अब्भत्थिए समुप्पज्जित्था ४-एवं खलु कणगरहे राया रत्ते य जाव पुत्ते
 वियंगेति जाव अंगमंगाई वियंगेति, तं जति अहं दारयं पयायामि सेयं खलु ममं तं दारंगं कणगरहस्स
 रहस्सियं चैव सारक्खमाणीए संगोवेमाणीए विहरित्तए, त्तिकट्टु एवं संपेहेति २, तेयलिपुत्तं अमच्चं सदा-
 वेति २, एवं व०-एवं खलु देवा० !, कणगरहे राया रत्ते य जाव वियंगेति तं जति णं अहं देवाणु० !, दारंगं
 पयायामि; तते णं तुमं कणगरहस्स रहस्सियं चैव अणुपुब्बेणं सारक्खमाणे संगोवेमाणे संवट्ठेहि, तते णं
 से दारए उग्गुक्कवालभावे जोव्वणगमणुप्पत्ते तव य मम य भिक्खाभायणे भविस्सति, तते णं से तेयलिपुत्ते
 पडमावतीए एयमट्ठं पडिसुणेति २ पडिगए, तते णं पडमावतीय देवीए पोद्विलाय अमच्चीए सयमेव गब्भं गेणह-
 ति सयमेव परिहति, तते णं सा पडमावती नवण्हं मासाणं जाव पियंदसणं सुरूवं दारंगं पयाया, जं रयणिं
 च णं पडमावती दारयं पयाया तं रयणिं च णं पोद्विलावि अमच्ची नवण्हं मासाणं विणिहायमावच्चं

दारियं पयाया, तते णं सा पउमावती देवी अम्मधाईं सदावेति २, एवं व०-गच्छह-णं तुमे अम्मो !
 तेयलिणिहे तेयलिपु० रहस्सियं चैव सदावेह; तते णं सा अम्मधाईं तहत्ति पडिसुणेति २, अंतेउरस्स
 अवदारेणं निगच्छति २, जेणेव तेयलिस्स गिहे जेणेव तेयलिपुत्ते तेणेव उवा० २, करयल जाव एवं
 वदासी-एवं खलु देवा० !, पउमावती देवी सदावेति; तते णं तेयलिपुत्ते अम्मधातीए अंतिए एयमहं
 सोच्चा हट्ट २, अम्मधातीए सद्धिं सातो गिहाओ णिगच्छति २, अंतेउरस्स अवदारेणं रहस्सियं चैव अणु-
 पविसति २, जेणेव पउमावती तेणेव उवाग० करयल० एवं व०-संदिसंतु णं देवाणुप्पिया ! जं मए कायव्वं ?,
 तते णं पउमावती तेयलीपुत्तं एवं व०-एवं खलु कणगरहे राया जाव वियंगेति अहं च णं देवा० ! दारगं
 पयाया तं तुमं णं देवाणु० !, तं दारगं गेणहाहि जाव तव मम य भिक्खाभायणे भविस्सति त्तिकट्टु तेय-
 लिपुत्तं दलयति; तते णं तेयलिपुत्ते पउमावतीए हत्थातो दारगं गेणहति, उत्तरिज्जेणं पिहेति २, अंतेउरस्स
 रहस्सियं अवदारेणं निगच्छति २, जेणेव सए गिहे जेणेव पोट्टिला भारिया तेणेव उवा० २, पोट्टिलं एवं
 व०-एवं खलु देवाणु० !, कणगरहे राया रज्जे य जाव वियंगेति अयं च णं दारए कणगरहस्स पुत्ते पउमा-
 वईए अत्तए तेणं तुमं देवा० !, इमं दारगं कणगरहस्स रहस्सियं चैव अणुपुब्बेणं सारक्खाहि य, संगोवेहि
 य, संबुद्धिहि य; तते णं एस दारए उम्मुक्कबालभावे तव य मम य पउमावतीए य आहारे भविस्सति
 त्तिकट्टु पोट्टिलाए पासे णिक्खवति पोट्टिलाओ पासाओ तं विणिहायमावन्नियं दारियं गेणहति २, उत्तरि-

ज्ञेयं पिबेति२, अंतेउरस्स अवहारेणं अणुपविससि २, जेणेव पउमावती देवी तेणेव उवा०२, पउमावतीए
 देवीए पासे ठावेति२, जाव पडिनिगते । तते णं तीसे पउमावतीए अंगपडियारियाओ पउमावहं देविं
 विणिहायमावन्नियं च दारियं ययायं पासंति २ ता, जेणेव कणगरहे राया तेणेव० २ ता करयल०, एवं
 व०-एवं खलु सामी !, पउमावती देवी मइल्लियं दारियं पयाया, तते णं कणगरहे राया तीसे मइल्लियाए
 दारियाए नीहरणं करेति बहूणि लोहयाइं मयकिच्चाइं० कालेणं विगयसोए जाते; तते णं से तेतलिपुत्ते
 कल्ले कोडुंविचयपुरिसे सद्दावेति २ एवं व०-खिप्पामेव चारगसो० जाव ठितिपडियं जम्हा णं अम्हं एस
 दारए कणगरहस्स रज्जे जाए तं होउ णं दारए नामेणं कणगज्झए जाव भोगसमत्थे जाते ॥ सूत्रम्-१०३ ॥
 तते णं सा पोडिला अन्नया कयाई तेतलिपुत्तस्स अणिट्ठा ५, जाया यावि होत्था नेच्छइ य तेयलिपुत्ते
 पोडिलाए नामगोत्तमवि सवणयाए, किं पुण दरिसणं वा परिभोगं वा ? तते णं तीसे पोडिलाए अन्नया
 कयाई पुब्बरत्त इमेयारूवे ५ जाव समुप्पज्जित्था-एवं खलु अहं तेतलिस्स पुब्बि इट्ठा ५, आसि इयाणिं
 अणिट्ठा ५ जांया, नेच्छइ य तेयलिपुत्ते मम नामं जाव परिभोगं वा ओहयमणसंकप्पा जाव झियायति;
 तए णं तेतलिपुत्ते पोडिलं ओहयमणसंकप्पं जाव झियायमाणं पासति २, एवं व-मा णं तुमं दे० !, ओह-
 यमणसं० तुमं णं मम महाणसंसि विपुलं असण ४, उवक्खडावेहि २, बहूणं समणमाहण जाव वणीम-
 गाणं देयमाणी य दवावेमाणी य विहराहि, तते णं सा पोडिला तेयलिपुत्तेणं एवं बुत्ता समाणा हट्ठ०

तेयलिपुत्तस्स एयमट्ठं पडिसुणेति२, कल्लाकल्लं महाणसंसि विपुलं असण४, जाव दवावेमाणी विहरति
 ॥ सूत्रम्-१०४ ॥ तेणं कालेणं२, सुव्वयाओ नामं अज्जाओ ईरियासमिताओ जाव गुत्तबंभयारिणीओ बहु-
 स्सुयाओ बहुपरिवाराओ पुव्वानुपुब्बि जेणामेव तेयलिपुरे नयरे तेणेव उवा० २, अहापडिख्वं उग्गहं
 उग्गिण्हंति२, संजमेण तवसा अप्पाणं भावेमाणीओ विहरंति; तते णं तासि सुव्वयाणं अज्जाणं एगे
 संघाडए पढमाए पोरसीए सज्झायं करेति जाव अडमाणीओ तेतलिस्स गिहं अणुपविट्ठाओ, तते णं सा
 पोट्टिला ताओ अज्जाओ एज्जमाणीओ पासति२ हट्ठ० आसणाओ अब्सुट्ठेति२, वंदति नमंसति२, विपुलं
 असण४, पडिलाभेति२, एवं व०-एवं खल्ल अहं अज्जाओ !, तेयलिपुत्तस्स पुब्बि इट्ठा ५, आसी इयाणिं
 अणिट्ठा ५, जाव दंसणं वा परिभोगं वा०; तं तुव्वं णं अज्जातो सिक्खियाओ बहुनायाओ बहुपट्टियाओ
 बट्ठणि गामागर जाव आहिडह बट्ठणं राईसर जाव गिहांति अणुपविसह तं अत्थि याइं भे अज्जाओ !,
 केइ कहंचि चुन्नजोए वा, मंतजोगे वा, कम्मणजोए वा, हियउड्ढावणे वा, काउड्ढावणे वा, आभिओगिए
 वा, वसीकरणे वा, कोउयकम्ममे वा, भूइ०, मूले, कंदे, छल्ली, वल्ली, सिलिया वा, गुलिया वा, ओसहे वा,
 भेसज्जे वा, उवलद्धपुव्वे जेणाहं तेयलिपुत्तस्स पुणरवि इट्ठा ५ भवेज्जामि, तते णं ताओ अज्जाओ पोट्टि-
 लाए एवं वुत्ताओ समाणीओ दोवि कत्ते ठाईति २, पोट्टिलं एवं वदासी-अम्हे णं देवा० ! समणीओ

निगंग्थीओ जाव गुत्तवंभचारिणीओ नो खलु कप्पइ अम्हे ण्यप्पयारं कत्तेहि वि णिसामेत्तए, किमंग
 पुण उवदिसित्तए वा आयरित्तए? वा !, अम्हे णं तव देवा० ! विचित्तं केवलपन्नत्तं धम्मं पडिकहिज्जामो;
 तते णं सा पोद्विला ताओ अज्जाओ एवं व०-इच्छामि णं अज्जाओ !, तुम्हं अंतिए केवलपन्नत्तं धम्मं
 निसामित्तए; तते णं ताओ अज्जाओ पोद्विलाए विचित्तं धम्मं परिकहेति, तते णं सा पोद्विला धम्मं
 सोचा निसम्म हट्ठ०, एवं व०-सइहमि णं अज्जाओ !, निगंग्थं पावयणं जाव से जहेयं तुब्भे वयह,
 इच्छामि णं अहं तुब्भं अंतिए पंचाणुव्वयाइं जाव धम्मं पडिवज्जित्तए, अहासुहं; तए णं सा पोद्विला
 तासिं अज्जाणं अंतिए पंचाणुव्वइयं जाव धम्मं पडिवज्जइ, ताओ अज्जाओ वंदति, नमंसति२, पडिवि-
 सज्जेति; तए णं सा पोद्विला समणोवासिया जाया जाव पडिलाभेमाणी चिहरइ ॥ सूत्रम्-१०५ ॥

सवं सुगमं, नवरं 'कलाए'ति-कलादो नाम्ना मूपि कारदारक इति पितृव्यपदेशेनेति 'अदिंभतरठाणिज्जे'ति-आभ्य-
 न्तरानाप्तानित्यर्थः, 'विद्यंगेइ'ति-व्यङ्ग्यति विगतकर्णनाशहस्ताद्यद्वान् करोतीत्यर्थः; 'विइंतेति'ति-विकृतन्तति छिन-
 तीत्यर्थः; 'संरक्खमाणीय'ति-संरक्षन्त्याः आपदः सङ्गोपयन्त्याः प्रच्छादनतः, 'भिवग्वाभायणे'ति-भिक्षाभाजनमिव
 भिक्षाभाजनं तदसाकं भिक्षोरिव निर्वाहकारणमित्यर्थः, 'पढमाए पोरुसीए सज्झाय'मित्यादौ यावत्करणादिदं द्रष्टव्यं-
 'बीयाए पोरिसीए ज्ञाणं क्षियायइ, तईयाए पोरिसीए अतुरियमचवलमसंभंते मुहपोत्तियं पडिलेहेइ, भायणवत्थाणि पडिलेहेइ,
 भायणाणि पमज्जइ, भायणाणि उग्गाहेइ२, जेणेव सुबयाओ अज्जाओ तेणेव उवागच्छन्ति२, सुबयाओ अज्जाओ वंदन्ति, नमं-

सन्ति२, एवं वयासी इच्छामो णं तुव्मेहिं अब्भणुत्ताए तेयलिपुरे नयरे उच्चनीयमज्झिमाइं कुलाइं घरसमुयाणस्स भिक्खायरियाए अडित्तए, अहासुहं देवाणुप्पिया !, मा पडिचंघं, तए णं ताओ अज्जयाओ सुव्वयाहिं अज्जाहिं अब्भणुण्णायाओ समाणीओ सुव्वयाणं अज्जाणं अंतियाओ पडिस्सयाओ पडिनिक्खमिंति अतुरियमचवलमसंभंताए गतीए जुगंतरपलोयणाए दिट्ठीए पुरओ रियं सोहेमाणीओ तेयलिपुरे नयरे उच्चनीयमज्झिमाइं कुलाइं घरसमुयाणस्स भिक्खायरियं अडमाणीउंतिं गृहेषु समुदानं-भिक्षा गृहसमुदानं तस्मै गृहसमुदानाय भिक्षाचर्या-भिक्षानिमित्तं विचरणं अटन्त्यः-कुत्राणाः, 'अत्थ याइं भे'ति आइंति-देशभाषायां भेत्ति-भवतीनां, 'जुण्णजोए'त्ति-द्रव्यचूर्णानां योगः स्तम्भनादिकर्मकारी, 'कम्मणजोए'त्ति-कुष्ठादिरोगहेतुः, 'कम्माजोए'त्ति-काम्ययोगः-कमनीयताहेतुः, 'हियउड्डावणे'त्ति-हृदयोड्डापनं चित्ताकर्षणहेतुः, 'काउड्डावणे'त्ति-कार्याकर्षणहेतुः, 'आभिओगिए'त्ति-पराभिमवनेहेतुः, 'वसीकरणे'त्ति-वश्यताहेतुः, 'कोउयकम्मे'त्ति-सौभाग्यनिमित्तं स्वप्नादिः 'भूइकम्मे'त्ति मन्त्राभिसंस्कृतभूतिदानं ॥ १०५ ॥

तते णं तीसे पोडिलाए अन्नया कयाइ पुव्वरत्तावरत्तकालस० कुडुंचजागरियं० अयमेयारूवे अब्भ-
त्थिते० एवं खल्ल अहं तेतलि० पुण्वि इट्ठा५, आसि इयाणिं अणिट्ठा५ जाव परिभोगं वा तं सेयं खल्ल
मम सुव्वयाणं अज्जाणं अंतिए पव्वतित्तए, एवं संपेहेतिर कल्ल पाउ० जेणेव तेतलिपुत्ते तेणेव उवा०२
करयलपरि० एवं व०-एवं खल्ल देवाणुप्पिया !, मए सुव्वयाणं अज्जाणं अंतिए धम्मे णिसंते जाव अब्भ-

णुत्ताया पञ्चइत्तए, तते णं तेयलिपुत्ते पोद्धिलं एवं व०-खलु तुमं देवाणुप्पिए ! मुंडो पञ्चइया समाणी
 कालमासे कालं किंचा अन्नतरेसु देवलोएसु देवत्ताए उववज्जिहिसि, तं जति णं तुमं देवा०, ममं ताओ
 देवलोयाओ आगम्म केवल्लिपन्नत्ते धम्ममे बोहिहि तोइहं विसज्जेमि, अहं णं तुमं ममं ण संबोहेसि तो ते
 ण विसज्जेमि; तते णं सा पोद्धिला तेयलिपुत्तस्स एयमट्ठं पडिसुणेति, तते णं तेयलिपुत्ते विपुलं असण४,
 उवक्खडावेति२, मित्तणातिजावआमंतेइ२ जाव सम्माणेइ२ पोद्धिलं ण्हायं जाव पुरिससहस्सवाहणीयं
 सिअं दुरुहत्ता मित्तणाति जाव परिबुडे सव्विड्डिए जाव रवेणं तेतलीपुत्तस्स मज्झंमज्झेणं जेणेव सुव्व-
 याणं उवस्सए तेणेव उवा० सीयाओ पचोरुहति २ पोद्धिलं पुरतो कट्ठु जेणेव सुव्वया अज्जा तेणेव उवा-
 गच्छति२, वंदति-नमंसति२, एवं व०-एवं खलु देवा० !, मम पोद्धिला भारिया इट्ठा ५ एस णं संसार-
 भउच्चिग्गा जाव पञ्चवत्तित्तए पडिच्छंतु णं देवा० ! सिस्सिणिभिव्वं दलयामि, अहासुहं मा० प०, तते
 णं सा पोद्धिला सुव्वयार्हिं अज्जाहिं एवं वुत्ता समाणा हट्ठ० उत्तरपुर० सयमेव आभरणमल्लालंकारं ओसु-
 यति२ सयमेव पंचमुट्ठियं लोयं करेइ२, जेणेव सुव्वयाओ अज्जाओ तेणेव उवागच्छइ२, वंदति-नमंसति२,
 एवं व०-आलित्ते णं भंते !, लोए एवं जहा देवाणंदा जाव एक्कारस अंगाइं बहूणि वासाणि सामन्नपरि-
 यागं पाउणइ२, मासियाए संलेहणाए अत्ताणं झोसेत्ता सट्ठिं भत्ताइं अण० आलोइयपडि० समाहिं पत्ता

कालमासे कालं किंचा अन्नतरेसु देवलोएसु देवदत्ताए उववन्ना ॥ सूत्रम्-१०६ ॥ तते णं से कणगरहे राया
 अन्नया कयाई कालधम्मणा संजुत्ते यावि होत्था, तते णं राईसर जाव णीहरणं करेति २ अन्नमन्नं एवं
 व०-एवं खलु देवाणु० ! कणगरहे राया रज्जे य जाव पुत्ते वियंगित्था, अम्हे णं देवा० ! रायाहीणा राया-
 हिद्धिया रायाहीणकज्जा अयं च णं तेतली अमचे कणगरहस्स रत्तो सव्वट्ठाणेसु सव्वभूमियासु लद्धपच्चए
 दिन्नचियारे सव्वकज्जवट्ठावए यावि होत्था, तं सेयं खलु अम्हं तेतलिपुत्तं अमचं कुमारं जातित्तए त्तिकहु
 अन्नमन्नस्स एयमट्ठं पडिसुणेंति२, जेणेव तेयलिपुत्ते अमचे तेणेव उवा०२, तेयलिपुत्तं एवं व०-एवं खलु
 देवाणु० !, कणगरहे राया रज्जे य रट्ठे य जाव वियंगेइ, अम्हे य णं देवाणु० ! रायाहीणा जाव रायाहीण-
 कज्जा, तुमं च णं देवा० ! कणगरहस्स रत्तो सव्वट्ठाणेसु जाव रज्जधुराचिंतए, तं जइ णं देवाणु० ! अत्थि
 केइ कुमारे रायलक्खणसंपन्ने अभिसेयारिहे तणं तुमं अम्हं दलाहि, जा णं अम्हे महया२ रायाभिसे-
 एणं अभिसिंचामो, तए णं तेतलिपुत्ते तेसिं ईसर० एतमट्ठं पडिसुणेति२, कणगज्झयं कुमारं ण्हायं जाव
 सस्सिरीयं करेइ २ ता, तेसिं ईसर जाव उवणेति२, एवं व०-एस णं देवा० !, कणगरहस्स रत्तो पुत्ते
 पउमावतीए देवीए अत्तए कणगज्झए नामं कुमारे अभिसेयारिहे रायलक्खणसंपन्ने मए कणगरहस्स रत्तो
 रहस्सिययं संवट्ठिए, एयं णं तुब्भे महया २ रायाभिसेएणं अभिसिंचह, सव्वं च तेसिं उट्ठाणपरियावणियं
 परिकहेइ । तते णं ते ईसर० कणगज्झयं कुमारं महया २ अभिसिंचंति । तते णं से कणगज्झए कुमारे

राया जाए महया हिमवंतमलय० वण्णओ जाव रज्जं पसासेमाणे विहरह । तते णं सा पउमावती - देवी कणगज्झयं रायं सद्दावेति २ एवं व०-एस णं पुत्तां ! तव० रज्जे जाव अंतेउरे य० तुमं च तेतलिपुत्तस्स पहावेणं, तं तुमं णं तेतलिपुत्तं अमच्चं आढाहि, परिजाणाहि, सक्कारेहि, सम्माणेहि इंतं अब्बुद्धेहि ठियं पज्जुवासाहि चच्चंतं पडिंसंसाहेहि अद्धासणेणं उवणिमंतेहि भोगं च से अणुवड्डेहि, तते णं से कणगज्झए पउमावतीए तहत्ति पडि० जाव भोगं च से वड्डेति ॥ सूत्रम्-१०७ ॥

‘रायाहीणा’इत्यादि, राजाधीनाः राज्ञो दूरेऽपि वर्त्तमाना राजवशवर्त्तिन इत्यर्थः, राजाधिष्ठितास्तेन स्वयमध्यासिताः, राजाधीनानि-राजायत्तानि कार्याणि येषां ते वयं राजाधीनकार्याः, ‘सब्बं च से उट्ठाणपरियावणियं’ति-यैवं च से तस्य उत्थानं च-उत्पत्तिं परियापनिका च-कालान्तरं यावत् स्थितिरित्युत्थानपरियापनिकं तत्परिकथयतीति, ‘वयंतं पडिंसंसाहेहि’ति विनयप्रस्तावात् व्रजन्तं प्रतिसंभाषय-अनुव्रज, अथवा वदन्तं प्रति संश्लाघय-साधूक्तं साध्वित्येवं प्रशंसां कुर्वित्यर्थः, भोगं-वर्त्तनं ॥ १०७ ॥

तते णं से पोद्दिले देवे तेतलिपुत्तं अभिक्खणं२, केवलपन्नत्ते धम्ममे संबोहेति, नो चेव णं से तेतलिपुत्ते संबुज्झति, तते णं तस्स पोद्दिलेदेवस्स इमेयारूवे अब्भत्थिते५, एवं खलु कणगज्झए राया तेयलिपुत्तं आढाति जाव भोगं च संबड्डेति, तते णं से तेतली अभिक्खणं२, संबोहिज्जमाणेवि धम्ममे नो संबुज्झति, तं सेयं खलु कणगज्झयं तेतलिपुत्तातो विप्परिणामेत्तए त्तिकट्ठु एवं संपेहेति२त्ता, कणगज्झयं तेत-

लिपुत्तातो विप्परिणामेइ । तते णं तेतलिपुत्ते कल्लं ण्हाते जाव पायच्छित्ते आसखंधवरगए बह्वहिं पुरिसंहि
 संपरिवुडे सातो गिहातो निगच्छति२, जेणेव कणगज्झए राया तेणेव पहारेत्थ गमणाए, तते णं तेतलि
 पुत्तं अमच्चं जे जहा बहवे राईसरतलवर जाव पभियओ पासंति ते तेहव आढायंति, परिजाणंति,
 अब्भुट्ठति२, अंजलिपरिगहं करंति, इट्ठाहिं कंताहिं जाव वग्गूहिं आलवेमाणा य, संलवेमाणा य, पुरतो य,
 पिट्ठतो य, पासतो य, मगतो य, समणुगच्छंति, तते णं से तेतलिपुत्ते जेणेव कणगज्झए तेणेव उवा-
 गच्छति, तते णं कणगज्झए तेतलिपुत्तं एल्लमाणं पासति२, नो आढाति, नो परियाणाति, नो अब्भुट्ठति;
 अणाढायमाणे ३, परम्मुहे संचिद्धति; तते णं तेतलिपुत्ते कणगज्झयस्स रत्तो अंजलिं करेइ, तते णं से
 कणगज्झए राया अणाढायमाणे, तुसिणीए, परम्मुहे संचिद्धति; तते णं तेतलिपुत्ते कणगज्झयं विप्परिणयं
 जाणिता भीते जाव संजातभए, एवं व०-रुट्ठे णं ममं कणगज्झए राया हीणे णं मम कणगज्झए राया
 अवज्झाए णं कणगज्झए, तं ण नज्झइ णं मम केणइ कुमारेण मारेहिति त्तिकट्ठु भीते तत्थे य जाव सणियं
 २, पच्चोसक्कोति२, तमेव आसखंधं दुरुहेति२, तेतलिपुरं मज्झमज्झेणं जेणेव सए गिहे तेणेव पहारेत्थ
 गमणाए; तते णं तेयलिपुत्तं जे जहा ईसर जाव पासंति ते तहा नो आढायंति, नो परियाणंति, नो
 अब्भुट्ठति, नो अंजलि०, इट्ठाहिं जाव णो संलवंति नो पुरओ य, पिट्ठओ य, पासओ य, (मगतो य),
 समणुगच्छंति; तते णं तेतलिपुत्ते जेणेव सए गिहे तेणेव उवागच्छति, जावि य से तत्थ बाहिरिया परिसा

भवति, तं०-दासेति वा, पेसेति वा, भाइल्लएति वा, सावि य णं नो आडाइ २, जाविय से अहिंभतरिया
 परिसा भवति, तंजहा-पियाइ वा, माताति वा, जाव सुणहाति वा, साविय णं वा नो आडाइ ३; तंते णं
 से तेतलिपुत्ते जेणेव चासधरे जेणेव सए सयणिजे तेणेव उवागच्छति २, सयणिजंसि णिसीयति २, एवं
 व०-एवं खलु अहं सयातो गिहातो निगगच्छामि, तं चेव जाव अहिंभतरिया परिसा नो आडाति, नो
 परियाणाति, नो अबुट्टेति, तं सेयं खलु मम अप्पाणं जीवियातो दवरोचित्तए त्तिक्कट्टु एवं संपेहेति २,
 तालउडं विसं आसगंसि पक्खिवति, से य विसे णो संकमति; तंते णं से तेतलिपुत्ते नीलुप्पल जाव असि
 खंधे ओहरति, तत्थवि य से धारा ओपट्ठा; तंते णं से तेतलिपुत्ते जेणेव असोगवणिया तेणेव उवागच्छति २;
 पासगं गीवाए बंधति २, रुक्खं दुरुहति २, पासं रुक्खे बंधति २, अप्पाणं सुयति, तत्थवि य से रुज्जू छिन्ना;
 तंते णं से तेतलिपुत्ते महतिमहालयं सिलं गीवाए बंधति २, अत्थाहमतारमपोरिसियंसि उदगंसि अप्पाणं
 सुयति, तत्थवि य से अगणिकाए विज्झाए; तंते णं से तेतली एवं व०-सद्धेयं खलु, भो समणा वयंति सद्धेयं
 खलु, भो माहणा वयंति सद्धेयं खलु, भो समणा माहणा वयंति; अहं एगो असद्धेयं वयामि, एवं खलु
 अहं सह पुत्तेहिं अपुत्ते को मेदं सदहिससति १, सह मित्तेहिं अमित्ते को मेदं सदहिससति १, एवं अत्थेणं
 दारेणं दासेहिं परिजणेणं, एवं खलु तेयलिपुत्ते णं अ० कणगज्झएणं रत्ता अवज्झाएणं समाणेणं तेयलि-
 पुत्ते तालपुडगे विसे आसगंसि पक्खित्ते सेविय णो कमति को मेयं सदहिससति १, तेतलिपुत्ते नीलुप्पल

जाव खंधसि ओहरिए तत्थविय से धारा ओपछा को मेदं सदहिस्सति?, तेतलिपुत्तस्स पासंगं गीवाए बंधेत्ता
 जाव रज्जू छिन्ना को मेदं सदहिस्सति?, तेतलिपुत्ते महासिलयं जाव बंधित्ता अत्थाह जाव उदगंसि
 अप्पा मुक्के तत्थविय णं थाहे जाए को मेयं सदहिस्सति?, तेतलिपुत्ते सुक्कंसि तणकूडे, अग्गी विज्झाए,
 को मेदं सदहिस्सति?; ओहतमणसंकप्पे जाव झियाह। तते णं से पोदिले देवे पोदिलारूवं विउव्वति?,
 तेतलिपुत्तस्स अदूरसामंते ठिच्चा एवं व०-हं भो। तेतलिपुत्ता!, पुरतो पवाए, पिट्ठओ हत्थिभयं दुहओ
 अचक्खुफासे मज्झे सराणि वरिसयंति, गामे पलित्ते, रत्ते झियाति, रत्ते पलित्ते गामे झियाति; आउसो!,
 तेतलिपुत्ता!, कओ वयामो?; तते णं से तेतलिपुत्ते पोदिलं एवं वयासी-भीयस्स खलु भो!, पव्वज्जा
 सरणं, उक्कट्टियस्स संदेसगमणं, छुहियस्स अन्नं, तिसियस्स पाणं, आउरस्स भैसज्जं माइयस्स रहस्सं,
 अभिजुत्तस्स पच्चकरणं, अद्धाणपरिसंतस्स वाहणगमणं, तरिउकामस्स पवहणं; किच्चं परं अभिओजि-
 तुकामस्स सहायकिच्चं खंतस्स दंतस्स जित्तिदियस्स एत्तो एगमवि ण भवति, तते णं से पोदिले देवे
 तेयलिपुत्तं अमच्चं एवं व०-सुहु णं तुमं तेतलिपुत्ता! एयमट्ठं आयाणिहि त्तिकट्ठु दोच्चंपि एवं वयइ?, जामेव
 दिसं पाउवभूए तामेव दिसिं पडिगए ॥ सूत्रम्-१०८ ॥ तते णं तस्स तेयलिपुत्तस्स सुभेणं परिणामेणं
 जाइसरणे समुप्पन्ने, तते णं तस्स तेयलिपुत्तस्स अयमेयारूवे अब्भत्थिते, समु०-एवं खलु अहं इहेव
 जंबुदीवे?, महाविदेहे वासे पोक्खलावतीविजये पौंडरीगिणीते रायहाणीए महापउमे नामं राया होत्था;

तने णं अहं धेराणं अंतिण मुंढे भविता जाव चोदम पुब्बाति०, चहुणि वासाणि सामन्नपरियाण०, मासि-
याण०, संलेहणाण, मद्दामुक्के कप्पे देवे; तने णं अहं ताओ देवलोयाओ आउक्कवाणं इहेव तेयलिपुरे तेय-
लिस्स अमवस्स भदाण भारियाण वारगत्ताण पचायाते; तं सेयं नल्लु मम पुब्बदिद्धां मद्दव्वयाइं सयमेव
उचसंपज्जित्ताणं विहरित्तण, एवं संपेहंति२ सयमेव मद्दव्वयाइं आरुहेति२, जेणेव पमयवणे उज्जाणे तेणेव
उचा०२, असोणवरपाययस्स अहं पुहविसिलापदुयंसि सुहंसित्तस्स अनुचित्तमाणस्स पुब्बाहीयाति
सामाइयमातियाइं चोदसपुब्बां सयमेव अभिसमन्नागयाइं, तते णं तस्स तेयलिपुत्तस्स अणगारस्स
सुभेणं परिणामेणं जाव तयावरणिज्जाणं कम्ममाणं लओवसमेणं कम्मरयविकरणकरं अपुब्बकरणं पविट्ठस्स
केवलवरणाणदंमणे समुप्पन्ने ॥ सूत्रम्-१०९ ॥ तण णं तेनलिपुरे नगरे अहमन्नित्तिणं च्याणमंतरेहिं देवेहिं
देवीहिं य देवदंतुभीओ समाहयाओ दमद्वयन्ने कुसुमे निचाइण, दिव्वे गीयगंयव्वनिनाण कण यावि
होत्था, तते णं से कणगज्जण राया इमीसे कदाण लद्धे, एवं व०-एवं नल्लु तेतलिं मण अवज्झाते मुंढे
भवित्ता पव्वतिते तं गच्छामि णं तेयलिपुत्तं अणगारं वंदासि-नमंसासि २, एयमदं चिणणं सुज्जो२,
व्वासेमि; एवं संपेहंति२, एहाण चाउरंगिणीण सेणाण जेणेव पमयवणे उज्जाणे तेतलिपुत्ते अणगारं
तेणेव उवागच्छति२, तेतलिपुत्तं अणगारं वंदति-नमंसति२, एयमदं च चिणणं सुज्जो२ व्वासेमि नवासन्ने
जाव पज्जुवासइ; तते णं से तेयलिपुत्ते अणगारं कणगज्जयस्स रक्षो तीसे य मद्दइ० धम्मं परिकहेइ,

तते णं से कणगज्झए राया तेतलिपुत्तस्स केवलस्स अंतिए धम्मं सोच्चा णिसम्म पंचाणुव्वइयं सत्तसिंक्खा-
वइयं सावगधम्मं पडिबज्झइ२, समणोवासए जाते जाव अहिगयजीवाजीव'। तते णं तेतलिपुत्त केवली
बहूणि वासाणि केवल्लिपरियागं पाउणित्ता जाव सिद्धे । एवं खलु जंबू ! भगवया समणेणं महावीरेणं
चोदसमस्स नायज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते, त्तिबेमि ॥ सूत्रम्-११० ॥ चउदसमं अज्झयणं समत्तं ॥ १४ ॥

‘रुद्धे ण’मित्यादौ, हीनोऽयं मम ग्रीत्येति गम्यते, अपघ्यातो-दुष्टचिन्तावान् अमेति-ममोपरि कनकध्वजः, पाठान्तरं
दुध्यातोऽहं-दुष्टचिन्ताविषयीकृतोऽहं कनकध्वजेन राज्ञा, तत्-तस्मान्न ज्ञायते केनापि कुमारेण-विरूपमारणप्रकारेण मारयिष्य-
तीति ‘खंधंस्स उवहरइ’ इति-स्कन्धे उपहरति विनाशयतीति, ‘धारा ओपल्ल’ति-अपदीर्णं कुण्ठीभूतेत्यर्थः; ‘अत्थाहं’ति-
अस्तं-निरस्तमविद्यमानमधस्तलं प्रतिष्ठानं यस्य तदस्ताधं स्ताधो वा-प्रतिष्ठानं तदभावादस्ताधं, अतारं यस्य तरणं
नास्ति पुरुषः परिमाणं यस्य तत्पौरुषेयं तन्निषेधादपौरुषेयं ततः पदत्रयस्य कर्मधारयो, मकारो च प्राकृतत्वात्; अतस्तत्र,
‘सद्धेय’मित्यादि, श्रद्धेयं श्रमणा वदन्ति आत्मपरलोकपुण्यपापादिकर्मार्थजातं, अतीन्द्रियस्यापि तस्य प्रमाणाबाधितत्वेन
श्रद्धानगोचरत्वात्, अहं पुनरेकोऽश्रद्धेयं वदामि पुत्रादिपरिवारयुक्तस्यात्यर्थं राजसम्मत्तस्य च अपुत्रादित्वमराजसम्मत्तत्वं
च विषखड्गपाशकजलाग्निभिरहिंस्यत्वं चात्मनः प्रतिपादयतो मम युक्तिबाधितत्वेन जनप्रतीतैरविषयत्वेनाश्रद्धेयत्वादिति
प्रस्तुतसूत्रभावना, ‘तए’ण’मित्यादि, हं भो !, इत्यामन्त्रणे, पुरतः-अग्रतः, प्रपातो-गर्तः पृष्ठतो-हस्तिभयं, ‘कुहओ’त्ति-
उभयतः अचक्षुःस्पर्शः-अन्धकारं मध्ये-मध्यभागे यत्र वयमास्महे तत्र शरा-बाणा निपतन्ति, ततश्च सर्वतो मयं वर्तते इत्यर्थः;

तथा ग्रामः प्रदीप्तोऽग्निना ज्वलति, अरण्यं तु ध्मायतेऽनुपक्षान्तदाहं वर्त्तते, अथवा-ध्यायतीव व्यायति, अग्नेरविष्यानेन जागर्त्ती-
 वेत्यर्थः; अथवा-अरण्यं प्रदीप्तं ग्रामो ध्मायते न विध्यायति, एवं सर्वस्यापि भयानकत्वात् स्थानान्तरस्य चाभावादायुष्म-
 स्तेतलिषुत्र !, 'कड'त्ति-क व्रजामः ? , भीतैर्गन्तव्यमस्माभिरिवान्येनापि भवतीति प्रश्नः, उत्तरं च भीतस्य प्रव्रज्या शरणं
 भवतीति गम्यते, यथोत्कण्ठितादीनां स्वदेशगमनादीनि, तत्र 'लुहियस्स'त्ति-नुशुक्षितस्य मायिनो-वंचकस्य रहस्यं-गुप्तत्वं
 शरणमिति सर्वत्र गमनीयं, अभियुक्तस्य-सम्पादितदूषणस्य प्रत्ययरुणं-दूषणापोहेन प्रतीत्युत्पादनं अध्वानं अरियतो (अध्व-
 परिश्रान्तस्य)-गन्तुमशक्तस्य वाहनगमनं-शकटाद्यारोहणं तरीतुकामस्य नद्यादिकं प्लवनं-तरणं कृत्यं-कार्यं यस्य तत् प्लव-
 नकृत्यं-तरकाण्डं परमभियोक्तुकामस्य-अभिभवितुकामस्य सहायकृत्यं-मित्रादिकृतं सहायकर्ममिति, अथ कथं भीतस्य प्रव्रज्या
 शरणं भवति, अत उच्यते-'स्वते'त्यादि, क्षान्तस्य क्रोधनिग्रहेण, दान्तस्येन्द्रियनोदन्द्रियदमेन, जितेन्द्रियस्य विषयेषु रागादि-
 निरोद्धुः, 'एत्तो'त्ति-एतेभ्योऽनन्तरोदितेभ्योऽग्रतः प्रपातादिभ्यो भयेभ्यः एकमपि भयं न भवति, प्रव्रजितस्य सामाधिकपरि-
 णत्या शरीरादिषु निरभिभवद्वत्वात् मरणादिभयामावादिति, एवं देवेनामात्यः स्ववाचा भीतस्य प्रव्रज्या श्रेयसीत्यभ्युपगमं कार-
 यित्वा एवमुक्तः; 'सुहु'इत्यादि, अयमर्थो-भीतस्य प्रव्रज्या शरणमिति, यदि प्रतिज्ञायते तदा सुहु ते मतं, मयाभिभूतस्त्वमि-
 दानीमसीति एतमर्थमाजानीहि-अनुष्ठानद्वारेणानुबध्यस्व प्रव्रज्यां विधेहीतियात्र । इह च यद्यपि यत्र उपनयो नोक्तः तथा-
 प्येवं द्रष्टव्यः, -जात्र न दुक्खं पत्ता माणब्भंसं च पाणिणो पायं । तात्र न धम्मं गेण्हंति भावओ तेयलीसुउव ॥ १ ॥

समाप्तमिदं चतुर्दशज्ञाताध्ययनचिचरणम् ॥ १४ ॥

मा ७-—प्राणिनः प्रायेण सावन्न धर्मं गृह्णन्ति भावत, यावद्दु ग न प्राप्ता मानप्रेश च तेतलिमुत्तवत् ॥ १ ॥

॥ १५-श्रीनन्दीफलाख्यं ज्ञाताध्ययनम् ॥

अधुना पञ्चदशं विव्रियते, अस्य चैवं पूर्वेण सह सम्बन्धः-पूर्वस्मिन्नपमानाद्विषयत्यागः प्रतिपादितः, इह तु जिनोपदेशात्, तत्र च सत्यर्थप्राप्तिस्तदभावे त्वनर्थप्राप्तिरभिधीयत इत्येवंसम्बद्धमिदम्—

जति णं भंते !, चोदसमस्स नायज्झयणस्स अयमहे पणत्ते, पन्नरसमस्स के अहे पन्नत्ते !; एवं खलु जंतु !, तेणं कालेणंर, चंपा नाम नयरी होत्था, पुन्नभहे चेहए, जियसत्तू राया; तत्थ णं चंपाए नयरीए धणणे णामं सत्थवाहे होत्था, अहे जाव अपरिभूए; तीसे णं चंपाए नयरीए उत्तरपुरच्छिमे दिसिभाए अहिच्छत्ता नाम नयरी होत्था, रिद्धतिथमियसमिद्धा वत्तओ; तत्थ णं अहिच्छत्ताए नयरीए कणगकेउ नामं राया होत्था, महया वत्तओ, तस्स धणणस्स सत्थवाहस्स अन्नदा कदाह पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि इमे-गारूवे अन्नभत्थिते न्तिणए पत्थिणए मणोगए संकप्पे समुप्पज्जित्था-सेयं खलु मम विपुलं पणियभंडमा-गाए अहिरुद्धरं नगरं ताणिजाए गमित्तए, एवं संपेहेतिर, गणिमं च ४ चउच्चिहं भंडं गेणहइर, सगडी-सागणं सज्जेइर, सगडीसागणं भरेतिर, कोळुंमियगुरिसे सत्थवेतिर, एवं व०-गच्छह णं तुभ्भे देवा० ! भंणए नगरीए सिंहाणुग जाव पहेसुं एवं खलु देवाणु० ! धणणे सत्थवाहे विपुले पणिय० इच्छति, अहि-अस्स नगरं ताणिजाए गमित्ताते, तं जो णं देवाणु० !, नरए वा कीरिण वा, नम्मलंदिण वा, भिच्छुडे वा पंइरगे वा, गोतमे वा, गोपतीते पा, गितिभम्ममे वा, गितिभम्ममित्तए वा, अचिरुद्धविरुद्धबुद्धसावगरत्तपड-

निगंगथप्पभित्तिपासंडत्थे वा, गिहत्थे वा, तस्स णं धण्णेणं सद्धिं अहिच्छत्तं नगरिं गच्छइ; तस्स णं
धण्णे अच्छत्तगस्स छत्तंगं दलाड अणुवाहणस्स उवाहणाड दलयइ, अकुंडियस्स कुंडियं दलयइ, अपत्थय-
-णस्स पत्थयणं दलयइ, अपक्खेवगस्स पक्खेवं दलयइ, अंतराडविष से पटियस्स वा भग्गलुग्गसा-
हेज्जं दलयति, सुहंसुहेण य णं अहिच्छत्तं संपावेति त्तिक्कु दोवंपि तवंपि घोसेइर, मम एयमाणत्तियं
पचप्पिणह; तते णं ते कोटुंयियपुरिसा जाव एवं व०-हंदि सुणंतु भगवंतो चंपानगरीवत्थव्वा वहवे
चरगा य जाव पचप्पिणंति, तते णं से कोटुंयियघोसणं सुचा चंपाण णयरीण वहवे चरगा य जाव गिहत्था य
जेणेव धण्णे सत्थवाहे तेणेव उवागच्छन्ति, तते णं धण्णे तेसिं चरगाण य जाव गिहत्थाण य अच्छत्तगस्स
छत्तं दलयइ जाव पत्थयणं दलाति, गच्छह णं तुब्भे देवाणुप्पिया १, चंपाण नयरीण बहिया अग्गुज्जाणंसि
ममं पडिवाल्लिमाणा चिट्ठह, तते णं चरगा य० धण्णेणं सत्थवाहेणं एवं बुत्ता समाणा जाव चिट्ठति, तते णं
धण्णे सत्थवाहे सोहणंसि तिह्किरणनक्खत्तंसि चिपुलं असणं ४ उवक्खव्वावेइर ता, मित्तनाई आमंतेतिर,
भोयणं भोयावेतिर, आपुच्छतिर, सगडीसागडं जोयावेतिर, चंपानगरीओ निग्गच्छति; णाइविप्पगिट्ठिहिं
अद्वाणेहिं वसमाणे २ सुहेहिं वसहिं पायरासेहिं अंगं जणवयं मडझंमडझेणं जेणेव देसगं तेणेव उवाग-
च्छतिर, सगडीसागडं मोयावेतिर, सत्थणिवेसं करेतिर, कोटुंयियपुरिसे सद्भावेति; एवं व-तुब्भे णं देवा०

मम सत्यनिवेसंसि मह्यार, सदेणं उग्घोसेमाणार, एवं वदह-एवं ब्वलु देवाणु० ! इमीसे आगामियाए
छिन्नावायाए दीहमद्दाए अडवीए बहुमज्झदेसभाए बहवे णंदिफला नामं रुक्खा पन्नत्ता, किण्हा जाव
पत्तिया, पुप्फिया, फलिया, हरियरेरिज्जमाणा सिरीए अईव अतीव उवसोमेमाणा चिट्ठंति, मणुण्णा वन्नेणं ४
जाव मणुन्ना फासेणं मणुन्ना छायाए, तं जो णं देवाणुप्पिया ! तेसिं नंदिफलाणं रुक्खाणं मूलाणि वा कंद०
तय० पत्त० पुप्फ० फल० बीयाणि वा हरियाणि वा आहारेति छायाए वा वीसमति, तस्स णं आवाए भइए
भवति, ततो पच्छा परिणममाणार, अकाले चेव जीवियातो ववरोव्वंति, तं मा णं देवाणुप्पिया ! केइ तेसिं
नंदिफलाणं मूलाणि वा जाव छायाए वा वीसमउ, मा णं सेऽवि अकाले चेव जीवियातो ववरोविज्जिस्सति;
तुब्भे णं देवाणु० ! अन्नेसिं रुक्खाणं मूलाणि य जाव हरियाणि य आहारेण छायासु वीसमहत्ति घोसणं
घोसेह जाव पच्चप्पिणंति, तते णं वण्णे सत्थवाहे सगडीसागडं जोएतिर, जेणेव नंदिफला रुक्खा तेणेव
उवागच्छतिर, तेसिं नंदिफलाणं अदूरसामंत सत्थणिवेसं करेतिर, दोवंपि तवंपि कोडुबियपुरिसे सदा-
वेतिर, एवं व०-तुब्भे णं देवाणु० !, मम सत्थनिवेसंसि महत्ता सहेणं उग्घोसेमाणार, एवं वयह-एए णं
देवाणु० ! ते णंदिफला किण्हा जाव मणुन्ना छायाए तं जो णं देवाणु० ! एएसिं णंदिफलाणं रुक्खाणं
मूलाणि वा कंद० पुप्फ० तय० फल० जाव अकाले चेव जीवियाओ ववरोव्वंति, तं मा णं तुब्भे जाव दूरे
दूरेणं परिहरमाणा वीसमह, मा णं अकाले जीवितातो ववरोविस्संति, अन्नेसिं रुक्खाणं मूलाणि य जाव

वीसमहत्ति कहु घोसणं पचप्पिणंति, तत्थ णं अत्थेगइया पुरिसा धणस्स 'सत्थवाहस्स एयमट्ठं सदहंति
 जाव रोयंति, एयमट्ठं सदहमाणा तेसिं नंदिफलाणं दूरं दूरेण परिहरमाणा२, अत्थेसिं रुक्खाणं मूलाणि य
 जाव वीसमंति, तेसिं णं आवाए नो भइए भवति, ततो पच्छा परिणममाणा२, सुहरूवताए ५ भुज्जो२,
 परिणमंति; एवामेव समणाउसो ! जो अम्हं निगंथो चार जाव पंचसु कामगुणेषु नो सज्जेति, नो रज्जेति;
 से णं इह भवे चेव बहूणं समणाणं ४ अचणिल्ले परलोए नो आगच्छति जाव वीतीवत्तिस्सति; तत्थ णं जे
 से अप्पेगतिया पुरिसा धणस्स एयमट्ठं नो सदहंति३, धणस्स एतमट्ठं असदहमाणा३, जेनेव ते नंदिफला
 तेनेव उवागच्छंति२, तेसिं नंदिफलाणं मूलाणि य जाव वीसमंति, तेसिं णं आवाए भइए भवति, ततो पच्छा
 परिणममाणा जाव चवरोवेंति, एवामेव समणाउसो ! जो अम्हं निगंथो वा निगंथो वा पव्वतिए पंचसु
 कामगुणेषु सज्जेति३ जाव अनुपरियट्ठिस्सति जहा व ते पुरिसा, तते णं से धण्णे सगडीसागडं जोया-
 वेति२ जेनेव अहिच्छत्ता नगरी तेनेव उवागच्छति२, अहिच्छत्ताए णगरीए वहिया अगुज्जाणे सत्थनिवेसं
 करेति२, सगडीसागडं मोयावेइ; तए णं से धण्णे सत्थवाहे महत्थं३, रायरिहं पाहुडं गेणहइ२, बहुपुरिसेहिं
 सद्धिं संपरिखुडे अहिच्छत्तं नयरं मज्झमज्जेणं अनुप्पविसइ, जेनेव कणगकेज्ज राया तेनेव उवागच्छति,
 करयल जाव वद्धावेइ, तं महत्थं३, पाहुडं उवणेइ; तए णं से कणगकेज्ज राया हट्ठुट्ठं धणस्स सत्थवा-
 हस्स तं महत्थं३, जाव पडिच्छइ२, धणं सत्थवाहं सकारेइ, सम्माणेइ२, उस्सुकं वियरति २, पडिविस-

ज्जेहः भंडविणिमयं करेइर, पट्टिभंडं गेण्हतिर, सुहंसुहेणं जेणेव चंपानंयरी तेणेव उवागच्छतिर, भित्त-
नाति० अभिसमन्नागते विपुलाहं माणुस्सगाइं जाव विहरति; तेणं कालेणं २ थेरागमणं धम्मं
सोत्ता, जेइपुत्तं कुहुंवे ठावेत्ता पच्चइए एणारस सामाइयातिं अंगातिं बहूणि वासाणि जाव मासियाए सं०
अन्नतरेसु देवलोएसु देवत्ताए उचवन्ने, महाविदेहे वासे सिज्झिहिति जाव अंतं करेति । एवं खलु जंबू !,
समणेणं भगवया महावीरेणं पत्तरसस्स नायज्झयणस्स अयमेट्ठे पणत्ते त्ति बेमि ॥ सूत्रम्-१११ ॥
पत्तरसमं नागज्झयणं समत्तं ।

सगं सुगगं नगरं 'नगरं मे' त्यादि, तत्र नरको-धाटिभिक्षाचरः, चीरिको-स्थ्यापतितचीवरपरिधानः, चीरोपकरण
इत्यन्ते; धर्मसण्डका-धर्मपरिधानः, धर्मोपकरण इति चान्ये; भिक्षाण्डो-भिक्षाभोजी सुगतशासनस्थ इत्यन्ये, पाण्डुरागः-शैवः,
गौतम-लघुतराशुमालाचरितिविनिपादपतनाविभिक्षाकलापचतुपभकोपायतः कणभिक्षाग्राही गोत्रतिकः-गोश्वर्यनुकारी,
उक्तं च- "गोत्रीतिं सगं निग्गमापयेसडानासणाइ पक्केंति शुंजंति । जहा गाची तिरिक्खवासं विभावेंता ॥१॥ गृहिधर्मा-गृहस्थ-
धर्मा एव भोगानिराभिसभाय तथगोत्तकारी भर्माचिन्तको-धर्मसंहितापरिज्ञानवान् सभासदः अविरुद्धो-वैनयिकः, उक्तं च-
"अविरुद्धो निणयकारी देवाइणं पराए भत्तीए । जह वेसियायणसुओ एवं अन्नेवि नायवा ॥ २ ॥ " विरुद्धो-अक्रियावादी

साम १ गोत्रिग सगो पोधानर्मास्थानासनादि प्रकृति । शुंजन्ति यथा गान्धर्विगासं विमानयन्तः ॥ १ ॥

२ गोत्रिको निणयकारी देवादीनां पराया भत्तीया । यथा वैश्यायनमुत एवमग्नेडि ज्ञातव्याः ॥ २ ॥

परलोकानभ्युपगमात् सर्ववादिभ्यो विरुद्धः, एवं बुद्धः-तापम प्रथममुत्पन्नात् प्रायो बुद्धकाले च दीक्षाप्रतिपत्तेः श्रावको-
ब्राह्मणः, अन्ये तु बुद्धश्रावक इति व्याचक्षते, स च ब्राह्मण एव, रक्तपटः-परिव्राजको निर्गन्धः-साधु प्रभृतिग्रहणात् कापि-
लादिपरिग्रह इति, 'पत्थयणं'ति पथ्यदनं-शम्बलं 'पक्खिवं'ति अर्द्धपथे नुटितशम्बलस्य शम्बलपूर्णं द्रव्यं प्रक्षेपकः,
'पडियस्स'ति वाहनात्पतितस्य रोगे वा पतितस्य, 'भग्गरुग्गस्स'ति वाहनात् स्खलनाद्वा पतने भग्नस्य रुग्णस्य
च जीर्णतां गतस्येत्यर्थः, 'हंदि'ति-आमन्त्रणे, 'नाइचिगिट्ठिं अट्ठाणेहिं'ति-नातिविप्रकृष्टेषु-नातिदीर्घेष्वथसु-
प्रयाणकर्मणेषु वसन् शुभैरनुकूलैः 'वसतिप्रातराक्षीः'-आवासस्थानैः प्रातर्भोजनकालैश्चेत्यर्थः, 'देसग्गं'ति-देशान्तं ।
इहोपनयः सूत्राभिहित एव, विशेषतः पुनरेवं तं प्रतिपादयन्ति-"चंपा इव मणुयगती धणोव भयवं जिणो दएक्कसो ।
अहिछत्तानयरिसमं इह निव्वाणं मुण्येयवं ॥ १ ॥ दोसणया इव तित्थंकरस्स सिचमग्गदेसणमहग्गं । चरगाइणोव इत्थं सिच-
सुहक्कामा जिया बहवे ॥ २ ॥ नंदिफलाइ व्व इहं सिचपहपडिण्णगण विसया उ । तव्वमक्खणाओ मरणं जह तह विमएहि
संसारो ॥ ३ ॥ तव्यञ्जणेण जह इट्ठपुरगमो विमयवज्जणेण तहा । परमानंदनिबंघणमिचपुरगमणं मुण्येयवं ॥ ४ ॥

समाप्तमिदं पञ्चदशाज्ञातविचरणम् ॥ १५ ॥

सा० चम्पेव मनुष्यगतिर्धन इव भगवात् जिनो दयेकरस्स अहिछत्तानगरोत्तममिह निर्वाणं ज्ञातव्यं ॥ १ ॥ चोपगमिव तीर्थंकरस्य शिवमार्गदेशन-
मन्त्र । चरक्कादिवदत्र शिवसुराक्रामा जीवा ग्रहवः ॥ २ ॥ गन्दीफलानीयेह शिवपथप्रतिपन्नाः विपराः । तन्मरणात् मरणं यथा तथेह क्तिपय संसार-
॥ ३ ॥ तद्वर्जनेष्टपुरगमो यथा विषयवर्जनेन तथा । परमानन्दनिबन्धनशिवपुरगमनं ज्ञातव्यं ॥ ४ ॥

॥ १६-श्रीअपरकङ्कालं ज्ञाताध्ययनम् ॥

अथ षोडशं व्याख्यायते, अस्य च पूर्वोक्तं सहायमभिसम्बन्धः-पूर्वत्र विषयमिष्वङ्गस्यानर्थफलतोक्ता, इह तु तद्विषय-
निदानस्य सोच्यते इत्येवंसम्बद्धमिदम्-

जति णं भंते ! स० भ० म० पद्मरसमस्स नायज्झयणस्स अयमट्ठे प० सोलसमस्स णं णायज्झयणस्स
णं सम० भग० महा० के अट्ठे पण्णत्ते !, एवं खलु जंजू ! तेणं कालेणं २ चंपा नाम नयरी होत्था, तीसे णं
चंपाए नयरीए बहिया उत्तरपुरच्छिमे दिसिभाए सुभूमिभागे उज्जाणे होत्था, तत्थ णं चंपाए नयरीए तओ
माहणा भातरो परिवसंति, तंजहा-सोमे, सोमदत्ते, सोमभूती; अट्ठा जाव रिउब्बेद ४ जाव सुपरिनिट्ठिया,
तेसि णं माहणाणं तओ भारियातो होत्था, तं०-नागसिरी, भूयसिरी, जक्खसिरी; सुकुमाल जाव तेसि णं
माहणाणं इट्ठाओ विपुले माणुरसए जाव विहरंति । तते णं तेसि माहणाणं अन्नया कयाई एगयओ
समुवागयाणं जाव इमेयारूवे मिहो कहासमुद्धावे समुत्पज्जित्था, एवं खलु देवाणुप्पिया ! अमहं इमे विपुले
घणे जाव सावतेज्जे अलाहि जाव आसत्तमाओ कुलवंसाओ पकामं दाउं पकामं भोत्तुं पकामं परिभाए०
तं सेयं खलु अमहं देवाणु० अन्नमन्नस्स गिहेसु कट्ठाकल्लि विपुलं असणं ४ उवक्खडेउं २ परिभुंजमाणाणं
विहरित्तए, अन्नमन्नस्स एयमट्ठं पडिसुणेंति, कट्ठाकल्लि अन्नमन्नस्स गिहेसु विपुलं असण ४ उवक्खडावेंति

२ परिभुञ्जमाणा विहरंति, तते णं तीसे नागसिरिए माहणीए अन्नदा भोयणवारए जाते यावि होत्था, तते
 णं सा नागसिरी विपुलं असणं ४, उवक्खडेति २; एणं महं सालतियं तिच्चालाउअं बहुसंभारसंजुत्तं नेहाव-
 गाढं उवक्खडावेति, एणं विंदुयं करयलंसि आसाएइ तं खारं कहुयं अक्खज्जं अभोज्जं विसम्भूयं जाणित्ता
 एवं व०-धिरत्थु णं मम नागसिरीए अहन्नाए अपुत्ताए दूभगाए दूभगसत्ताए दूभगणिबोलियाए जीए णं
 मए सालइए बहुसंभारसंभिए नेहावगाढे उवक्खडिए सुयहुदब्बक्खएणं, नेहक्खए य कए, तं जति णं
 ममं जाउयाओ जाणिसंति, तो णं मम खिसिस्संति, तं जाव ताव ममं जाउयाओ ण जाणंति ताव मम
 सेयं एयं सालतियं तिच्चालाउ बहुसंभारणेहकयं एगंते गोवेत्ताए, अन्नं सालइयं महुरालाउयं जाव
 नेहावगाढं उवक्खडेत्ताए, एवं संपेहेति २ तं सालतियं जाव गोवेइ, अन्नं सालतियं महुरालाउयं उव-
 क्खडेइ, तेसि माहणाणं पहायाणं जाव सुहासणवरगयाणं तं विपुलं असण ४, परिवेसेति; तते णं
 ते माहणा जमित्तुत्तरागया समाणा आयंता चोक्खा परमसुहभूया सकम्मसंपत्ता जाया यावि
 होत्था, तते णं ताओ माहणीओ पहायाओ जाव विभूसियाओ तं विपुलं असण ४, आहारेंति २;
 जेणेव सयाइं २ गेहाइं तेणेव उवा० २ सककम्मसंपत्तातो जायातो सूत्रम्-११२ ॥ तेणं कालेणं २,
 धम्मघोसा नाम थेरा जाव बहुपरिचारा, जेणेव चंपा नाम नगरी, जेणेव सुभूमिभागे उज्जाणे, तेणेव
 उवा० २ अहापडिरूवं जाव विहरंति, परिसा निग्गया, धम्मो कहिओ, परिसा पडिगया; तए णं

तेसिं धम्मघोसाणं थेराणं अंतवासी धम्मरूई नाम अणगारे ओराले जाव तेउलेस्से मासं मासेणं खम-
 माणे विहरति, तते णं से धम्मरूई अणगारे मासखमणपारणगंसि पढमाए पोरिसीए सज्झायं करेइ,
 २ बीयाए पोरिसीए एवं जहा गौयमसामी तहेव उग्गाहेति २ तहेव धम्मघोसं थेरं आपुच्छइ जाव चंपाए
 नयरीए उच्चनीयमज्झिमकुलाइ जाव अडमाणे, जेणेव नागसिरीए माहणीए गिहे तेणेव अणुपविट्ठे; तते णं
 सा नागसिरी माहणी धम्मरूई एज्जमाणं पासति २ ता, तस्स सालइयस्स तित्तकडुयस्स बहु० णेहा०
 निसिरणट्ठयाए हट्टुट्ठा उट्टेति २ जेणेव भत्तधरे तेणेव उवा० २ तं सालतियं तित्तकडुयं च बहुनेहं धम्म-
 रूइस्स अणगारस्सं पडिगंहंसि सव्वमेव निसिरइ, तते णं से धम्मरूई अणगारे अहापज्जत्तमिति कट्ठु
 णागसिरीए माहणीए गिहांतो पडिनिक्खमति २ चंपाए नगरीए मज्झमज्जेणं पडिनिक्खमति २, जेणेव
 सुभूमिभागे उज्जाणे तणेव उवागच्छति २ धम्मघोसस्स अदूरसामंते अन्नपाणं पडिदंसेइ २, अन्नपाणं
 करयलंसि पडिदंसेति; तते णं ते धम्मघोसा थेरा तस्स सालइतस्स नेहावगाढस्स गंधेणं अभिभूया
 समाणा, ततो सालइयातो नेहावगाढाओ एगं विंदुगं गहाय करयलंसि आसादेति तित्तगं खारं कडुयं
 अखलं अभोजं विसभूयं जाणित्ता धम्मरूई अणगारं एवं वदासी-जति णं तुमं देवाणु० ! एयं सालइयं
 जाव नेहावगाढं आहारेसि तो णं तुमं अकाले चेव जीवितातो ववरोविज्जसि, तं मा णं तुमं देवाणु० ! इमं
 सालतियं जाव आहारेसि, मा णं तुमं अकाले चेव जीविताओ ववरोविज्जसि, तं गच्छ णं तुमं देवाणु० !

इमं सालतियं एगंतमणावाए अच्चित्ते थंडिले परिट्टवेहि २, अन्नं फासुयं एसणिज्जं असणं ४, पडिगाहेत्ता
 आहारं आहारेहि; तते णं से धम्मरूई अणगारे धम्मघोसेणं थेरेणं एवं वुत्ते समाणे धम्मघोसस्स थेरस्स
 अंतियाओ पडिनिक्खमति २, सुभूमिभागउज्जाणाओ अदूरसामंते थंडिल्लं पडिलेहेति २; ततो सालइयातो
 एगं चिंदुगं गहेइ २, थंडिलंसि निसिरति; तते णं तस्स सालतियस्स तित्तकडुयस्स बहुनेहावगाढस्स
 गंधेणं बहूणि पिपीलिगासहस्साणि पाउ० जा जहा य णं पिपीलिका आहारेति सा तहा अकाले चैव
 जीवितातो ववरोविज्जति, तते णं तस्स धम्मरूइस्स अणगारस्स इमेयारूवे अब्रत्थिए ५-जइ ताव इमस्स
 सालतियस्स जाव एगंमि चिंदुगंमि पक्खित्तंमि अणेगातिं पिपीलिकासहस्साइं ववरोविज्जंति, तं जति णं
 अहं एयं सालइयं थंडिल्लंसि सव्वं निसिरामि, तते णं बहूणं पाणाणं ४ वहकरणं भविस्सति; तं सेयं खलु
 ममेयं सालइयं जाव गाढं सयमेव आहारेत्तए, मम चैव एएणं सरीरेणं णिज्जाउ त्तिकडु एवं संपेहेति २,
 सुहपोत्तियं २, पडिलेहेति २, ससीसोवरियं कायं पमज्जेति २, तं सालइयं तित्तकडुयं बहुनेहावगाढं विल-
 म्मिव पन्नगभूतेणं अप्पाणेणं सव्वं सरीरकोट्टंसि पक्खिवति; तते णं तस्स धम्मरूइस्स तं सालइयं जाव
 नेहावगाढं आहारियस्स समाणस्स सुहुत्तंतेरेणं परिणममाणंसि सरीरगंसि वेयणा पाउ०भूता उज्जला जाव
 दुरहियासा, तते णं से धम्मरूक्खी अणगारे अयामे अबले अधीरिए अपुरिसकारपरक्कमे आधारणिज्जमि-
 त्तिकडु आयारभंडगं एगं ते ठवेइ २ थंडिल्लं पडिलेहेति २ वंभसंधारणं संधारेइ २ वंभसंधारणं दुहूरुत्ति २

पुरत्थाभिमुहे संपलियंकनिसन्ने करयलपरिगहियं एवं व०-नमोऽत्थु णं अरहंताणं जाव संपत्ताणं, णमो-
 ऽत्थु णं धम्मघोसाणं थेराणं मम धम्मायरियाणं धम्मोवएसगाणं, पुट्ठिविपि णं मए धम्मघोसाणं थेराणं
 अंतिए सब्बे पाणातिवाए पच्चक्खाए जावल्लीवाए जाव परिगहे; इयाणिपि णं अहं तेसिं चेव भगवंताणं
 अंतियं सब्बं पाणाति० पच्चक्खामि जाव परिगहं पच्चक्खामि जावजीवाए, जहा खंदओ जाव चरिमेहि
 उरसासेहि वोसिरामित्तिकट्टु आलोइयपडिक्कंते समाहिपत्ते कालगए, तत्ते णं ते धम्मघोसा थेरा धम्मरूइ
 अणगारं चिरं गयं जाणित्ता समणे निग्गंथे सदावेंति२ एवं व०, एवं खलु देवाणु० ! धम्मरूइस्स अणगारस्स
 मासखमणपारणगंसि सालइयस्स जाव गाढस्स णिसिरणट्टयाए बहिया निग्गते चिराति तं गच्छह णं तुब्भे
 देवाणु० ! धम्मरूइस्स अणगारस्स सब्बतो समंता मग्गणगवेसणं करेह, तत्ते णं ते समणा निग्गंथा जाव
 पडिसुणेंति२ धम्मघोसाणं थेराणं अंतियाओ पडिनिक्खमंति२, धम्मरूइस्स अणगारस्स सब्बओ समंता
 मग्गणगवेसणं करेमाणा जेणेव थंडिल्लं तेणेव उवागच्छंति२, धम्मरूइस्स अणगारस्स सरीरं निप्पाणं
 निच्चेट्ठं जीवविप्पज्जं पासंति२, हा हा अहो अक्कलमित्तिकट्टु धम्मरूइस्स अणगारस्स परिनिब्बाणवत्तियं
 काउरस्सगं करेंति, धम्मरूइस्स आयारभंडगं गेणहंति२, जेणेव धम्मघोसा थेरा तेणेव उवागच्छंति२,
 गमणागमणं पडिक्कमंति२, एवं व०-एवं खलु अम्हे तुब्भं अंतियाओ पडिनिक्खमामो२ सुभूमिभागस्स
 उ० परिपेरेतेणं धम्मरूइस्स अणगारस्स सब्बं जाव करेमाणे जेणेव थंडिल्ले तेणेव उवा०२ जाव इहं

हव्वमागया, तं कालगए णं भंते ! धम्मरूई अणगारे इमे से आथारभंडए, तते णं ते धम्मघोसा थेरा
 पुव्वगए उवओगं गच्छंति२, समणे निगंगंथे निगंगंथीओ य सद्दवेंति२ एवं व०-एवं खलु अज्जो ! मम
 अंतेवासी धम्मरूची नाम अणगारे पगइभदए जाव चिणीए मासंमासेणं अणिक्खित्तेणं तवोकम्मणे
 जाव नागसिरीए माहणीए गिहे अणुपविट्ठे, तए णं सा नागसिरी माहणी जाव निसिरइ, तए णं से
 धम्मरूई अणगारे अहापज्जत्तमित्तिकट्ठु जाव कालं अणवकंखेमाणे विहरति, से णं धम्मरूई अणगारे
 बहूणि वासाणि सामन्नपरियागं पाउणित्ता आलोइयपडिक्कंते समाहिपत्ते कालमासे कालं किच्चा उट्ठु
 सोहम्म जाव सब्वट्ठसिद्धे महाविमाणे देवत्ताए उववत्ते, तत्थ णं अजहणमणुक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोव-
 माइं ठिती पन्नत्ता, तत्थ धम्मरूइस्सवि देवस्स तेत्तीसं सागरोवमाइं ठिती पणत्ता, से णं धम्मरूई देवे
 ताओ देवलोगाओ जाव महाविदेहे वासे सिद्धिहति ॥ सूत्रम्-११३ ॥ तं धिरत्थु णं अज्जो ! नागसिरीए
 माहणीए अधत्ताए अपुत्ताए जाव णिबोलियाए जाए णं तहारूवे साहू धम्मरूई अणगारे मासखमण-
 पारणगंसि सालइएणं जाव गाढेणं अकाले चेवे जीवितातो ववरोविए, तते णं ते समणा निगंगंथा धम्म-
 घोसाणं थेराणं अंतिए एतमट्ठं सोच्चा णिसम्म चंपाए सिंघाडगतिगजाव बहुजणस्स एवमातिक्खंति-
 धिरत्थु णं देवा० ! नागसिरीए माहणीए जाव णिबोलियाए जाए णं तहारूवे साहू साहूखे सालतिएणं
 जीवियाओ ववरोवेइ, तए णं तेसिं समणाणं अंतिए एयमट्ठं सोच्चा णिसम्म बहुजणो अन्नमन्नस्स एवमा-

तिव्रवति एवं भासति-धिरत्यु नं नागसिरीए माहणीए जाव जीवियाओ ववरोविते, तते नं ते माहणा
 चंपाए नयरीए बहुजणस्स अंतिए एतमट्ठं सोचा निसम्म आसुरुत्ता जाव मिसिमिसेमाणा जेणेव नाग-
 सिरी माहणी तेणेव उवागच्छंति२, नागसिरी माहणी एवं वदासी-हं भो ! नागसिरी ! अपत्थियपत्थिए
 दुरंतपंतलक्खणे हीणपुण्णचाउदसे धिरत्यु नं तव अधन्नाए अपुन्नाए जाव णिबोलियाते जाए नं तुमे तहा-
 रूवे साहू साहुरूवे मासखमणपारणंगंसि सालतिएणं जाव ववरोविते, उच्चावएहिं अक्कोसणाहिं अक्कोसंति,
 उच्चावयाहिं उद्धंसणाहिं उद्धंसंति, उच्चावयाहिं णिब्भत्थणाहिं णिब्भत्थंति उच्चावयाहिं णिच्छेडणाहिं
 निच्छेडंति तज्जेति तालेति तज्जेत्ता सयातो गिहातो निच्छुभंति; तते नं सा नागसिरी सयातो
 गिहातो निच्छूढा समाणी चंपाए नगरीए सिंघाडगतिचउक्कचच्चरचउम्मुह० बहुजणेणं हीलिज्जमाणी
 खिसिज्जमाणी निदिज्जमाणी गरहिज्जमाणी तज्जिज्जमाणी पव्वहिज्जमाणी धिक्कारिज्जमाणी शुक्कारिज्जमाणी
 कत्थह ठाणं वा निलयं वा अलभमाणी २ दंडीखंडनिवसणा खंडमल्लयखंडघडगहत्थगया फुट्टहडाहडसीसा
 मच्छियाचडगरेणं अन्निज्जमाणमग्गा गेहंगेहेणं देहंबलियाए विट्ठि कप्पेमाणी विहरति, तते नं तीसे नाग-
 सिरीए माहणीए तव्वभवंसि चैव सोलस रोयायंका पाउब्भूया, तंजहा-“सासे कासे जोगिसूले जाव कोढे,”
 तए नं सा नागसिरी माहणी सोलसहिं रोयायंकेहिं अभिभूता समाणी अट्टुहट्टवसट्ठा कालमासे कालं
 किच्चा, छट्टीए पुढवीए उक्कोसेणं बावीससागरोवमट्ठितीएमु नरएसु नेरइयत्ताते उववन्ना; सा नं तओऽण-

तरंसि उव्वट्ठित्ता मच्छेसु उव्ववन्ना, तत्थ णं सत्थवज्झा दाहवक्कंतिए कालमासे कालं किच्चा अहेसत्तमीए पुढवीए उक्कोसाए तित्तीसंसागरोवमट्ठितीएसु नेरइएसु उव्ववन्ना, सा णं ततोऽणंतरं उव्वट्ठित्ता दोच्चंपि मच्छेसु उव्ववज्जति, तत्थविय णं सत्थवज्झा दाहवक्कंतीए दोच्चंपि अहे सत्तमीए पुढवीए उक्कोसं तेत्तीस-सागरोवमट्ठितीएसु नेरइएसु उव्ववज्जति, सा णं तओहिंतो जाव उव्वट्ठित्ता तच्चंपि मच्छेसु उव्ववन्ना, तत्थविय णं सत्थवज्झा जाव कालं किच्चा दोच्चंपि छट्ठीए पुढवीए उक्कोसेणं० तओऽणंतरं उव्वट्ठित्ता नरएसु एवं जहा गोसाले तथा नेयव्वं जाव रयणप्पभाए सत्तसु उव्ववन्ना, ततो उव्वट्ठित्ता जाव इमाइं खहयरविहाणाइं जाव अटुत्तरं च णं खरबायरपुढविकाइयत्ताते तेसु अणेगसतसहस्स खुत्तो ॥सूत्रम्-११४॥

सर्वं सुगमं, नवरं 'सालइयं'ति-शारदिकं सारेण वा-रसेन चित्तं-युक्तं सारचित्तं, 'तित्तालाउयं'ति-कटुकतुम्बकं 'बहुसंभारसंजुत्तं'-बहुभिः सम्भारद्रव्यैः-उपरि ग्रक्षेपद्रव्यैस्त्वगेलाप्रभृतिभिः संयुक्तं यत्तत्तथा 'स्नेहावगाढं'-स्नेहव्याप्तं 'दूभगसत्ताए'ति-दुर्भगः सत्त्वः-प्राणी यस्याः सा तथा, 'दूभगनिच्योलियाए'ति-निम्बगुलिकैव-निम्बफलमिव अत्य-नादेयत्वसाधर्म्यात् दुर्भगाणां मध्ये निम्बगुलिका दुर्भगनिम्बगुलिका, अथवा-दुर्भगानां मध्ये निर्वोलिता-निमज्जिता-दुर्भ-गनिर्वोलिता, 'जाउयाउ'ति-देवराणां जाया भार्या इत्यर्थः; 'चिलमिवे'त्यादि, विले इव-रन्ध्रे इव पन्नगभूतेन-सर्वकल्पेन आत्मना करणभूतेन सर्वं तदलानु शरीरकोष्ठकं प्रक्षिपति, यथा किल विले सत्त्वं आत्मानं प्रक्षिपति पार्श्वान् असंस्पृशन् एवमसौ वदनकन्दरपार्श्वान् असंस्पृशन् आहारेण तदसञ्चारणतस्तदलानु जठरविले प्रवेशितवानिति भाव 'गमणागमणाए

पङ्क्तिमंति'ति-गमनागमनं-ईर्यापिथिकी, 'उच्चावयार्हि'ति-असमञ्जसाभिः, 'अक्कोसणार्हि'ति-मृताऽसि त्वमित्यादिभिर्वचनैः, 'उद्धंसणार्हि'ति-दुष्कुलीनेत्यादिभिः कुलाद्यभिमानपातनार्थैः, 'निच्छुहणार्हि'ति-निःसारास्मद्गेहादित्यादिभिः, 'निच्छोडणार्हि'ति-त्यजास्मदीयं वस्त्रादीत्यादिभिः, 'तज्जेति'ति-ज्ञास्यसि पापे ! इत्यादिभणनतः, 'तार्लिति'ति-चपेटादिभिः, हील्यमाना-जात्याद्युद्धुद्धनेन, खिस्यमाना-परोक्षकुत्सनेन, निन्द्यमाना-मनसा जनेन, गर्ह्यमाणा-तत्समक्षमेव तर्ज्यमाना-अङ्गुलीचालनेन ज्ञास्यसि पापे इत्यादिभणनतः प्रव्यध्यमाना-यष्ट्यादिताडनेन धिक्क्रियमाणा-धिक्शब्दविषयीक्रियमाणा, एवं श्रुतिक्रियमाणा, दण्डी-कृतसन्धानं जीर्णवस्त्रं तस्य खण्डं निवसनं-परिधानं यस्याः सा तथा, खण्डमल्लकं-खण्डशरावं भिक्षाभाजनं खण्डघटकश्च-पानीयभाजनं ते हस्तयोगते यस्याः सा तथा, 'फुटं'ति-स्फुटितया स्फुटितकेश-सञ्चयत्वेन विकीर्णकेशं, 'हडाहडं'ति अत्यर्थं-'शीर्ष'शिरो यस्याः सा तथा, मक्षिकाचटकरेण-मक्षिकासमुदायेन अन्वीयमानमार्गा-अनुगम्यमानमार्गा मलाविलं हि वस्तु मक्षिकाभिर्वेष्ट्यते एवेति, देह बलिमित्येतस्याख्यानं देहबलिका तथा, अनुस्वारो नैपातिकः, 'सत्थवज्झ'ति-शस्त्रवध्या जातेति गम्यते, 'दाहवक्कंति'ति-दाहव्युत्क्रान्त्या-दाहोत्पत्त्या 'खहयरविहाणाइं जाव अदुत्तरं'चेत्यत्र गोशालकाध्ययनसमानं सूत्रं तत एव दृश्यं, बहुत्वात्तु न लिखितं ॥११४॥

सा णं तओऽणंतरं उव्वट्ठित्ता'इहेव जंबुद्दीवे दीवे भारहे वासे चंपाए नयरीए सागरटत्तस्स सत्थवा-हस्स भद्दाए भारियाए कुच्चिंछसि दारियत्ताए पच्चायाया, तते णं सा भद्दा सत्थवाही णवण्हं मासाणं दारियं पयाया सुकुमालकोमलियं गयतालुयसमाणं तीसे दारियाए निव्वत्ते बारसाहियाए अम्मपियरो

इमं एतारूवं गोत्रगुणनिष्कलं नामधेजं करेति-जम्हा णं अम्हं एसा दारिया सुकुमाला गयतालुयसमाणा तं होउ णं अम्हं इमीसे दारियाए नामधेजे सुकुमालिया, तते णं तीसे दारियाए अम्मापितरो नामधेजं करेति सुमालियत्ति, तए णं सा सुमालिया दा० पंचधाईपरिगहिया तंजहा-वीरधाईए जाव गिरिकंदर-मल्लीणा इव चंपकलया निन्वाए निन्वाधायंसि जाय परिवड्डइ, तते णं सा सुमालिया दारिया उम्मुक्कवाल-भावा जात्र रूवेण य जोन्वणेण य लावणेण य उक्किट्ठा उक्किट्ठसरीरा जाता यावि होत्था ॥ सूत्रम्-११५ ॥

तत्थ णं चंपाए नयरीए जिणदत्ते नाम सत्थवाहे अहे०, तस्स णं जिणदत्तस्स भद्दा भारिया सुमाला इट्ठा जाव माणुस्सए कामभोए पच्चणुंभवमाणा विहरति, तस्स णं जिणदत्तस्स पुत्ते भद्दाए भारियाए अत्तए सागरए नामं दारए सुकुमाले जाय सुरूवे, तते णं से जिणदत्ते सत्थवाहे अन्नदा कदाई सातो गिहत्तो पडिनिक्खमति२, सागरदत्तस्स गिहस्स अदूरसामंतेणं बीतीवयइ इमं च णं सुमालिया दारिया पहाया चेडियासंयपरिवुडा उट्पि आगासतलगंसि कणगंतदूसणं कीलमाणी२ विहरति, तते णं से जिणदत्ते सत्थवाहे सुमालियं दारियं पासति२, सुमालियाए दारियाए रूवे य ३ जायविम्हए कोडुंयियपुरिसे सद्दावेति२, एवं व०-एस णं देवा० । कस्स दारिया?, किं वा णामधेजं से?, तते णं ते कोडुंयियपुरिसा जिणदत्तेण सत्थवाहेणं एवं वुत्ता समाणा हट्ठ करयल जाव एवं वयासी-एस णं देवाणु० ! सागरदत्तस्स सत्थवाहस्स धूया, भद्दाए अत्तया, सुमालिया नाम दारिया, सुकुमालपाणिपाया जाव उक्किट्ठा; तते णं से जिण-

वसे शतधवादे तेषां कोबुधियाणं अति एषमहं सोचा जेणेव सए गिहे तेणेव उवा० २ एहाए जाव मित्त-
 नाइपरिधुवे चंपाए जेणेव सागरवत्तस गिहे तेणेव उवागच्छइ, तए णं सागरदत्ते सत्थवाहे जिणदत्तं सत्थ-
 वाहे एल्लमाणं पाराइ, एल्लमाणं पासइत्ता, आसणाओ अब्बुहेइ २ ता, आसणेणं उवणिमंतेति २, आसत्थं
 वीरात्थं सुहाराणवरगणं एवं वयासी-भण देवाणुप्पिया ! किमागमणपओयणं ?, तने णं से जिणदत्ते
 शतधवादे सागरवत्तं सत्थवाहं एवं वयासी-एवं खलु अहं देवा० !, तव धूयं, भद्दाए अत्तियं, सूमाळियं,
 सागररस भारियत्ताए वरेमि, जति णं जाणाह देवा० ! जुत्तं वा पत्तं वा सलाहणिज्जं वा मरिसो वा
 संयोगो ता निज्ज णं सूमालिया सागरस्स, तते णं देवा० ! किं दलयामो मुकं सूमालियाए ?, नए णं से
 सागरवत्ते ते जिणवत्तं एवं वयासी-एवं खलु देवा० ! सूमालिया दारिया मम एगा एगजाया इट्ठा ताय
 किंमेग एण पासणथाए तं नो खलु अहं इच्छामि सूमालियाए दारियाए खणम्वि विन्नओगं, नं जति णं
 देवाणुप्पिया ! सागरवारए मम घरजामाउए भवति, तो णं अहं सागरस्स दारगस्स सूमाळियं दउयामि,
 तने णं से जिणवत्ते सत्थवाहे सागरवत्तेणं सत्थवाहेणं एवं जुत्ते समाने जेगेव सए गिहे तेणेव उवाग-
 च्छइ २ सागरवारणं सहमेति २ एवं व०-एवं खलु पुत्तं : सागरदत्ते सु० मम एवं वयामो-एवं खलु देवा० !
 सूमालिया दारिया इत्ता तं खेव मे जति णं सागरवार मम घरजामाउए भवइ, ना दउयामि, नं मे णं से
 सागर वारए जिणवत्तेणं सत्थवाहेणं एवं जुत्ते समाने पुत्तिमंतेति. नं मे जिणदत्ते म० अयइ अयइ

सोहणंसि तिद्धिकरणे चिउलं असण ४ उवयव्यडावेति २, मित्तणाई आमंतेड जाव सम्माणित्ता सागरं दारगं
 पहायं जाव सव्यालंकारविभूमिगं करेड २ पुरिससहस्रवाहिणि सीयं दुरूहावेति २, मित्तणाड जाव संप-
 रिद्युडे सञ्चिद्वीण सातो गिहाओ निगच्छति २ चंपानयरिं मज्झिमज्झेणं जेणेव सागरदत्तस्स गिहे तेणेव
 उवागच्छति २, मीयाओ पचोरुहति २, सागरगं दारगं सागरदत्तस्स सत्थं उवणेति; तते णं सागरदत्ते
 सत्थवाहे चिपुलं असण ४ उवयव्यडावेड २ जाव सम्माणित्ता सागरगं दारगं सूमालियाण दारियाण मड्ढि
 पट्ठयं दुरूहावेड २ मेयापीतण्हिं कलसेहिं मज्जावेति २, होमं करावेति २, सागरं दारगं सूमालियाण दारियाण
 पाणिं गेणहावेति ॥ सूत्रम् ११६ ॥ तते णं सागरदारण सूमालियाण दारि० इमं ग्याख्वं पाणिफासं पडि-
 संवेदेति से जहा नाम ण अमिगत्ते ड वा जाव मुम्मुरं उ वा इतो अणिट्ठतराण चेव पाणिफासं पडि-
 संवेदेति, तते णं से सागरण अफामण अवमव्यसे तं मुहुत्तमित्तं संचिद्धति, तते णं से सागरदत्ते
 सत्थवाहे सागरस्स दारगस्स अम्मापिगरो मित्तणाड चिउलं असण ४ पुण्णवत्थ जाव सम्माणित्ता
 पडिचिसज्जति, तते णं सागरण दारण सूमालियाण मड्ढि जेणेव दासघरे तेणेव उवा० २ सूमालियाण
 दारियाण मड्ढि तलिंगंसि नियज्जइ, तते णं ते सागरण दा० सूमालियाण दा० इमं ग्याख्वं अंगफासं
 पडिसंवेदेति, से जहा नामण अमिपत्तेड वा जाव अमणामगरां चेव अंगफासं पण्णुभवमाणे
 विहरति, तते णं से सागरण अंगफासं असहमाणे अवसव्वसे मुहुत्तमित्तं संचिद्धति, तते णं से

सागरदारणं सूमालियं दारियं सुहपसुत्तं जाणित्ता सूमालियाए दारियाए पासाउ उट्टेति२, जेणेव सए सय-
 णिज्जे तेणेव उवा० २ सयणीयंसि निवज्जइ, तते णं सूमालिया दारिया तओ सुहुत्तंतरस्स पडिबुद्धा
 समाणी पत्तिवया पइमणुरत्ता पत्तिं पासे अपस्समाणी तलिमाउ उट्टेति२ जेणेव से सयणिज्जे तेणेव
 उवागच्छति२ सागरस्स पासे णुवज्जइ, तते णं से सागरदारणं सूमालियाए दारि० दुच्चं पि इमं एयारूवं
 अंगफासं पडिस्संवेदेति जाव अकामए अवसव्वसे सुहुत्तमित्तं संचिद्धति, तते णं से सागरदारणं सूमालियं
 दारियं सुहपसुत्तं जाणित्ता सयणिज्जाओ उट्टेइ२ वासघरस्स दारं विहाहेति२ मारामुक्के विव काए जामेव
 दिसिं पाउब्भूए तामेव दिसिं पडिगए ॥ सूत्रम्-११७॥ तते णं सूमालिया दारिया ततो सुहुत्तंतरस्स पडिबुद्धा
 पत्तिवया जाव अपासमाणी सयणिज्जाओ उट्टेति सागरस्स दा० सव्वतो समंता मग्गणगव्वेसणं करेमाणी
 २ वासघरस्स दारं विहाडियं पासइ २ एवं व०-गए से सागरे त्तिकहु ओहयमसंकप्पा जाव झियायइ, तते
 णं सा भद्दा सत्थवाही कल्लं पाउ० दासचेडियं सद्देवेति २ एवं व०-गच्छह णं तुमं देवाणुप्पिए ! बहव-
 रस्स मुहसोहणियं उवणेहि, तते णं सा दासचेडी भद्दाए एवं वुत्ता समाणी एयमट्ठं तहत्ति पडिसुणंति,
 सुहधोवणियं गेण्हति २ जेणेव वासघरे तेणेव उवागच्छति २ सूमालियं दारियं जाव झियायमाणिं
 पासति २ एवं व०-किन्नं तुमं देवाणु० ! ओहयमणसंकप्पा जाव झियाहिसिं ?, तते णं सा सूमालिया दारिया
 तं दासचेडियं एवं व० एवं खलु देवा० ! सागरए दारए मम सुहपसुत्तं जाणित्ता मम पासाओ उट्टेति २

वासधरदुवारं अवगुण्डति जाव पडिगा, तते णं ततो अहं सुहुत्तंतरस्स जाव विहाडियं पासामि, गं णं से
 सागरए त्तिकट्ट ओहयमण जाव स्त्रियायामि, तते णं सा दासनेडी सूमालियाण दादि० एयमट्टं सोचा जेणेव
 सागरदत्ते तेणेव उवागच्छइ २ ता सागरदत्तस्स एयमट्टं निवेणइ, तते मं से सागरदत्ते दासचेडीए अंतिए
 एयमट्टं सोचा निसम्म आसुक्ते जेणेव जिणदत्तसत्थवाहिहे तेणेव उवा० २ जिणद० एवं व०-किण्णं
 देवाणुप्पिया ! एवं जुत्तं वा, पत्तं वा, कुलाणुरुवं वा, कुलसरिसं वा, जन्नं सागरदारए सूमालियं दारियं
 अविट्ठदीसं पइवयं विप्पजहाय इहमागओ बहूहिं खिज्जणियाहि य रुंठणियाहि य उवालभति, तए णं जिण-
 दत्ते सागरदत्तस्स एयमट्टं सोचा जेणेव सागरए दारए तेणेव उवा० २ सागरयं दारयं एवं व०-दुहु णं पुत्ता !
 तुमे कयं सागरदत्तस्स गिहाओ इहं हवमागते, तेणं तं गच्छह णं तुमं पुत्ता ! एवमवि गते सागरदत्तस्स
 गिहे, तते णं से सागरए जिणदत्तं एवं व०-अवि याति अहं ताओ ! गिरिपडणं वा, तरुपडणं वा, मरुप्पवायं
 वा, जलप्पवेसं वा, विसभक्खणं वा, वेहाणसं वा, सत्थोवाडणं वा, गिद्धापिट्ठं वा, पव्वज्जं वा, विदेसगमणं वा,
 अब्भुवगच्छिज्जामि नो खलु अहं सागरदत्तस्स गिहं गच्छिज्जा, तते णं से सागरदत्ते सत्थवाहे कुहुंतरिण
 सागरस्स एयमट्टं निसामति २ लब्धिं विलीए विहे जिणदत्तस्स गिहातो पडिनिक्खमइ जेणेव सए गिहे
 तेणेव उवा० २ सुक्कुमालियं दारियं सदावेइ २, अंके निवेसेइ २, एवं व०-किण्णं तव पुत्ता ! सागरणं

दारएणं सुक्का१, अहं णं तुमं तस्स दाहामि जस्स णं तुमं इट्ठा जाव मणामा भविससिस्ति सुमालियं दारियं
 ताहिं इट्ठाहिं वग्गुहिं समासासेइ २ पडिविसज्जेइ । तए णं से सागरदत्ते सत्थ० अन्नया उट्ठिप आगासत-
 लगंसि सुहनिसण्णे रायमग्गं ओलोएमाणे २ चिट्ठति, तते णं से सागरदत्ते एगं महं दमगपुरिसं पासइ
 दंडिखंडनिवसणं खंडगमल्लगघडगहत्थगयं मच्छिथासहस्सेहिं जाव अन्निल्लमाणमग्गं तते णं से सागरदत्ते
 कोडुंबियपुरिसे सदावेति २ एवं व०-तुन्ने णं देवा० ! एयं दमगपुरिसं विडेलणं असण ४ पलोमेहि २, गिहं
 अणुप्पवेसेह २, खंडगमल्लगं खंडघडगं ते एगंते एडेह २, अलंकारियकम्मं कारेह २, एहायं कययलि० जाव
 सन्वालंकारविभूसियं करेह २ मणुणं असण ४ भोयोवेह २ मम अंतियं उवणेह; तए णं कोडुंबियपुरिसा
 जाव पडिसुणंति २ जेणेव से दमगपुरिसे तेणेव उवा० २ ता तं दमगं असणं उवप्पलोभंति २ ता सयं
 गिहं अणुप्पवेसिस्ति २ तं खंडगमल्लगं खंडगघडगं च तस्स दमगपुरिसस्स एगंते एडंति, तते णं से दमगे तं
 खंडमल्लगंसि खंडघडगंसि य एगंते एडिल्लमाणंसि महया २ सदेणं आरसति, तए णं से सागरदत्ते तस्स
 दमगपुरिसस्स तं महया २ आरसियसइ सोचा निसम्म कोडुंबियपुरिसे एवं व०-क्रिणं देवाणु० ! एस
 दमगपुरिसे महया २ सदेणं आरसति १, तते णं ते कोडुंबियपुरिसा एवं व०-एस णं सामी ! तंसि खंडमल्ल-
 गंसि खंडघडगंसि एगंते एडिल्लमाणंसि महया २ सदेणं आरसइ, तते णं से सागरदत्ते सत्थ० ते कोडुं-
 बियपुरिसे एवं व०-मा णं तुन्ने देवा० ! एयस्स दमगस्स तं खंड जाव एडेह पासे टवेइ जहा णं पत्तियं

भवति, तेवि तहेव ठविति; तए णं ते कोडुंयियपुरिसा तस्स दमगस्स अलंकारियकम्मं करेति २ सयंपा-
 गसहस्सपगेहिं तिल्लेहिं अब्भंगेति अब्भंगिए समाने सुरभिंगधुव्वद्वणेणं गायं उव्वट्ठिति २ उसिणो-
 दगंगंधोदएणं सीतोदगेणं पहाणेति, पम्हलसुकुमालंगंधकासाईए गायाइं ल्हंति २ हंसलक्खणं पडुसाड्ढं
 परिहंति २, सव्वालंकारविभूसियं करेति २, विउलं अमण ४ भोयावेति २ सागरदत्तस्स उव्वणेन्ति, तए
 णं सागरदत्ते सूमालियं दारियं पहायं जाव सव्वालंकारभूसियं करित्ता तं दमगपुरिसं एवं व०-एस णं
 देवा० मम धूया इट्ठा एयं णं अहं तव भारियत्ताए दलामि भदियाए भदतो भविज्जासि, तते णं से दम-
 गपुरिसे सागरदत्तस्स एयमट्ठं पडिसुणेति २ सूमालियाए दारियाए सट्ठि वासघरं अणुपविससि सूमा-
 लियाए दा० सट्ठि तलिंगंसि निवज्जइ, तते णं से दमगपुरिसे सूमालियाए इमं एयाख्वं अंगफासं पडि-
 संबेदेति, सेसं जहा सागरस्स जाव सयणिज्जाओ अब्बुट्ठेति २ वासघराओ निगगच्छति २, खंडमल्लं
 खंडघटं च गहाय मारामुक्के विव काए जामेव दिसं पाउब्भूए तामेव दिसं पडिगए, तते णं सा सूमा-
 लिया जाव गए णं से दमगपुरिसे त्तिकट्टु ओहयमण जाव मियायति ॥ सूत्रम्-११८॥ तते णं सा भद्दा कल्लं
 पाउ० दासचेडिं सदावेति २ एवं वयासी जाव सागरदत्तस्स एयमट्ठं निवेदेति, तते णं से सागरदत्ते तहेव
 संभंते समाने जेणेव वासहरे तेणेव उवा० २ सूमालियं दारियं अंके निवेसेति २ एवं व-अहो णं तुमं पुत्ता !

पुरापोराणेणं जाव पच्चणुवभवमाणी विहरसि तं मा णं तुमं पुत्ता ! ओहयमण जाव झियाहि तुमं णं पुत्ता,
 मम महाणसंसि विपुलं असणं ४ जहा पुट्टिला जाव परिभाएमाणी विहराहि; तते णं सा सूमालिया
 दारिया एयमट्टं पडिसुणेति २ महाणसंसि विपुलं असण जाव दलमाणी विहरइ । तेणं कालेणं २ गोवा-
 लियाओ अज्जाओ बहुस्सुयाओ एवं जहेव तेयलिणाए सुव्वयाओ तहेव समोसड्डाओ तहेव संघाडओ
 जाव अनुपविट्ठे तहेव जाव सूमालिया पडिलाभित्ता एवं वदासी-एवं खलु अज्जाओ ! अहं सागरस्स
 अणिट्ठा जाव अमणामा नेच्छइ णं सागरए मम नामं वा जाव परिभोगं वा, जस्स २ विय णं दिज्जामि
 तस्स २ विय णं अणिट्ठा जाव अमणामा भवामि, तुभे य णं अज्जाओ ! बहुनायाओ एवं जहा पुट्टिला
 जाव उवल्लेहे जे णं अहं सागरस्स दार० इट्ठा कंता जाव भवेज्जामि, अज्जाओ तहेव भणंति तहेव साविया
 जाया तहेव चिंता तहेव सागरदत्तं सत्थवाहं आपुच्छति जावं गोवालियाणं अंतिए पव्वइया तते, णं सा
 सूमालिया अज्जा जाया ईरियासमिया जावं बंभयारिणी बहूहि चउत्थछट्टम जाव विहरति, तते णं सा
 सूमालिया अज्जा अन्नया कयाइ जेणेव गोवालियाओ अज्जाओ तेणेव उवा० २ वंदति नमंसति २ एवं
 व०-इच्छामि णं अज्जाओ ! तुभेहिं अबभणुन्नाया समाणी चंपाओ चाहिं सुभूमिभागस्स उज्जाणस्स
 अदूरसामंते छट्ठं छट्ठेणं अणिक्वत्तेणं तवोकम्मेणं सूराभिमुही आयावेमाणी विहरित्तए, तते णं ताओ

गोवालियाओ अजाओ सूमालियं एवं व०-अम्हे णं अजे ! समणीओ ईरियासमियाओ जाव
 गुत्तयंभचारिणीओ नो न्वल्लु अम्हं कप्पति वहिया गामस्स जाव सण्णिवेस्स वा छट्ठं २ जाव विहरि-
 त्तए, कप्पति णं अम्हं अंतो उवस्सयस्स वतिपरिक्खित्तस्स संघाडिबद्धियाए णं समतलपतियाए आया-
 वित्तए, तते णं सा सूमालिया गोवालिया एयमट्ठं नो सहति, नो पत्तिमइ, नो रोएति, एयमट्ठं अ० ३
 सुभूमिभागस्स उज्जाणस्स अदूरसामंते छट्ठं छट्ठेणं जाव विहरति ॥ सूत्रम्-११९ ॥

सुकुमालककोमलिकां-अत्यर्थं सुकुमारां, गजतालुसमानां, गजतालुकं ह्यत्यर्थं सुकुमालं भवतीति, 'जुत्तं वा' इत्यादि
 युक्तं-सङ्गतं, 'पत्तं'ति प्राप्तं प्राप्तकालं पात्रं वा गुणानामेव पुत्रः, श्लाघनीयं वा सदृशो वा संयोगो विवाहयोरिति,
 'से जहा नामए असिपत्तेइ वा' इत्यत्र यावत्कारणादिदं द्रष्टव्यं । 'करपत्तेइ वा, खुरपत्तेइ वा, कलंबचीरिगापत्तेइ वा,
 सत्तिअग्गेति वा, कोतग्गेति वा, तोमग्गेति वा, भिडिमालग्गेइ वा, सुचिक्कलावएति वा, विच्छुयडंकेइ वा, कविकच्छूइ वा, इंगा-
 लेइति वा, मुम्भुरेति वा, अचीइ वा, जालेइ वा, अलाएति वा, सुद्धागणीइ वा; भवेतारूवे ? , नो इण्हे समहे, एत्तो अणिट्ठ-
 तराए चेव, अकंततराए चेव, अग्गियतराए चेव, अमणामतराए चेव 'त्ति; तत्रासिपत्रं-खड्गः, करपत्रं-ककचं,
 धुरपत्रं-छुरः, कदम्भचीरिकादीनि लोकख्याऽवसेयानि, वृश्चिकडङ्कः-वृश्चिककण्टकः, कपिकच्छु-खज्जुकारी वनस्पतिविशेषः,
 अङ्गारो-विज्वालोऽग्निः, मुम्भुरः-अग्निकणमिश्रं भस्म, अर्चिः-इन्धनप्रतिबद्धा ज्वाला ज्वाला तु-इन्धनच्छिन्ना अलातं-
 उल्मुकं, शुद्धाग्निः-अयस्विण्डान्तर्गतोऽग्निरिति 'अकामए'त्ति अकामको-निरभिलाषः, 'अवस्सवसे'त्ति अपस्ववशः,

अप्रगतात्मतन्त्रत्व इत्यर्थः, 'तल्लियंस्सि निवज्जइ'ति तल्पे-अयनीये निषद्यते-शेते 'पइवय'ति पति-भरिं मत-
 यति-तमेवाभिगच्छामीत्येवं नियमं करोतीति यतिव्रता, पतिमनुरक्ता-मत्तारिं प्रति रागवतीति, 'मारा मुक्केवि व काए' ति
 मार्यन्ते प्राणिनो यस्यां शालायां सा मारा-शूना तस्या मुक्तो यः स मारा मुक्तो माराद्वा-मरणान्मारकपुरुषाद्वा मुक्तो-
 विच्छुद्धितः काको-चायसः, 'बहुवरस्स'ति बहुश्च वरश्च बहुवरं तस्य, 'कुलाणुरूवं'ति कुलोचितं वणिजां वाणिज्य-
 मिव 'कुलसरिसं'ति श्रीमद्वाणिजां रत्नवाणिज्यमिव 'अदिट्ठदोसवडियं'ति न दृष्टे-उपलभ्यस्वरूपे दोषे-दूषणे
 पतिता-समापन्ना अदृष्टदोषपतिता तां, 'खिज्जणिघाहिं'ति खेदक्रियाभिः रुदितक्रियाभिः, 'मरुप्प-
 वायं व'ति निर्जलदेशप्रपातं 'सत्थोवाडणं'ति शस्त्रेणावपाटनं-विदारणमात्मन इत्यर्थः, 'गिद्धपट्टं'ति गृध्रस्पृष्टं-
 गृध्रैः स्पर्शनं कडेवराणां मध्ये निपत्य गृध्रैरात्मनो भक्षणमित्यर्थः, 'अब्भुवेज्जामि'ति अभ्युपमि, 'पुरा पोरणाण'
 मित्यत्र यावत्करणादेवं द्रष्टव्यं 'दुच्चिणाणं दुप्परकंताणं कडाणं पावाणं कम्माणं पावगं फलवित्तिविसेसं'ति अयमर्थः-
 'पुरा पोरणाण' मित्यत्र यावत्करणादेवं द्रष्टव्यं 'दुच्चिणाणं दुप्परकंताणं कडाणं पावाणं कम्माणं पावगं फलवित्तिविसेसं'ति
 अयमर्थः-पुरा-पूर्वभवेषु, पुराणानां-अतीतकालभावानां तथा दुशीणं-दुश्चरितं मृषावादनपारदार्यादि तद्वेतुकानि कर्माण्यपि
 दुशीर्णानि व्यपदिश्यन्ते अतस्तेषामेव दुष्पराक्रान्तानां नवरं दुष्पराक्रान्तं-प्राणिवातादत्तापहारादिकृतानां प्रकृत्यादिभेदेन,
 पुराशब्दस्येह सम्यग्धः, पापानां-अपुण्यरूपाणां, 'कर्मणां' ज्ञानावरणादीनां, पापकं-अशुभं 'फलवृत्तिविशेषं' उदय-
 वर्त्तनभेदं, 'प्रत्यनुभवन्ती'-वेदयन्ती, 'विहरसि'-वर्त्तसे, 'कप्पइ णं अम्हं' इत्यादि 'अम्हं'ति अस्माकं मते

प्रव्रजिताया इति गम्यते, अन्तः-मध्ये 'उपाश्रयस्य' वसतेर्बृत्तिपरिधिप्रस्य परेषामनलोक्तवत् इत्यर्थः, 'संघाटी' निर्ग्रन्थि-
काग्रच्छदविशेषः सा बद्धा-निवेशिता काये इति गम्यते यया सा संघाटीबद्धिका तस्याः, णमित्यलङ्कारे समतले द्वयोरपि
भुवि विन्यस्तत्वात् पदे-पादौ यस्याः सा समतलपदिका तस्याः 'आतापयितुं' आतापनां कर्तुं कल्पते इति योगः ॥११९॥

तत्थ णं चंपाए ललिया नाम गोट्टी परिवसति, नरवइदिणवि(प)यारा अम्मापिहनिययनिप्पिवासा
वेसविहारकयनिकेया नाणाविहअविणयप्पहाणा अट्ठा जाव अपरिभूया, तत्थ णं चंपाए देवदत्ता नामं
गणिया होत्था, सुकुमाला जहा अंडणाए; तते णं तीसे ललियाए गोट्टीए अन्नया पंच गोट्टिल्लगपुरिसा देव-
दत्ताए गणियाए सद्धिं सुभूमिभागस्स उज्जाणस्सिं पचणुभवमाणा विहरंति, तत्थ णं एगे
गोट्टिल्लगपुरिसे देवदत्तं गणियं उच्छंगे धरति, एगे पिट्ठओ आयवत्तं धरेइ, एगे पुप्फपूरयं रएइ, एगे पाए
रएइ, एगे चामरुक्खवं करेइ; तते णं सा सूमालिया अज्जा देवदत्तं गणियं तेहिं पंचहिं गोट्टिल्लपुरिसेहिं सद्धिं
उरालां माणुस्सगां भोगभोगां भुंजमाणीं पासति २ इमेयारूवे संकप्पे समुप्पज्जित्था-अहो णं इमा
इत्थिया पुरा पोराणां कम्माणं जाव विहरइ, तं जति णं केइ इमस्स सुचरियस्स तवनियमवं भवेरवास-
स्स कल्लाणे फलवित्ति विससे अत्थि तो णं अहमवि आगमिस्सेणं भवग्गहणेणं इमेयारूवां उरालां जाव
विहरिज्जामि त्तिकहु नियणं करेति २ आयावणभूमिओ पचोरुहति ॥ सूत्रम्-१२० ॥ तते णं सा सूमालिया
अज्जा सरीरयउसा जाया यावि होत्था, अभिक्खणं २ हत्थे धोवेइ, पाए धोवेइ, सीसं धोवेइ, मुहं धोवेइ, थणं-

तराङ् धोवेइ, ककलंतराङ् धोवेइ, गोउझंतराङ् धोवेइ; जत्थ णं ठाणं वा सेज्जं वा निसीहिं वा चेएति तत्थवि
य णं पुब्बामेव उदएणं अब्भुक्खइत्ता ततो पच्छा ठाणं वा ३ चेएति, तते णं तातो गोवालियाओ अज्जाओ
सूमालियं अज्जं एवं व०-एवं खलु देवा० ! अज्जे अम्हे समणीओ निगंथीओ इरियासमियाओ जाव बंभ-
चेरधारिणीओ, नो खलु कप्पति अम्हं सरीराउसियाए होत्तए, तुमं च णं अज्जे ! सरीराउसिया अभि-
क्खणं २ हत्थे धोवसि जाव चेदेसि, तं तुमं णं देवाणुप्पिए ! तस्स ठाणस्स आलोएहि जाव पडिवज्जाहि,
तते णं सूमालिया गोवालियाणं अज्जाणं एयमट्ठं नो आढाइ नो परिजाणति अणाढायमाणी अपरिजाणमाणी
विहरति, तए णं ताओ अज्जाओ सूमालियं अज्जं अभिक्खणं २ अभिहीलंति जाव परिभवंति, अभि-
क्खणं २ एयमट्ठं निवारंति, तते णं तीए सूमालियाए समणीहिं निगंथीहिं हील्लिज्जमाणीए जाव वारिल्लि-
माणीए इमेयारूवे अब्भत्थिए जाव समुप्पज्जित्था, जया णं अहं अगारवासमज्झे वसामि तया णं अहं
अप्पवसा, जया णं अहं मुढे भवित्ता पव्वइया तया णं अहं परवसा, पुण्डिं व च णं ममं समणीओ आढा-
यंति २ इयाणिं नो आढंति २ तं सेयं खलु मम कल्लं पाउ० गोवालियाणं अंतियाओ पडिनिक्खमिस्ता
पाडिएक्कं उवस्सगं उवसंपज्जित्ताणं विहरित्तए त्तिकट्ठु. एवं संपेहेति २ कल्लं पा० गोवालियाणं अज्जाणं अंति-
याओ पडिनिक्खमति २ ता पाडिएक्कं उवस्सगं उवसंपज्जित्ता णं विहरति, तते णं सा सूमालिया अज्जा
अणोहट्ठिया अनिवारिया सच्छंदमई अभिक्खणं २, हत्थे धोवेइ जाव चेएति; तत्थविय णं पासत्था पास-

त्यचिहारी, ओसण्णा ओसणविहारी, कुसीला २ संसत्ता २ बहूणि वासाणि सामणपरियागं पाउणति
अद्धमासियाए संलेहणाए तस्स ठाणस्स अणालोहय अपडिक्कंता कालमासे कालं किच्चा ईसाणे कप्पे अण्ण-
यंसि विमाणंसि देवगणियत्ताए उववण्णा, तत्थेगतियाणं देवीणं नव पलिओवमाइं ठिती पणत्ता, तत्थ
णं सुमालियाए देवीए नव पलिओवमाइं ठिती पत्तत्ता ॥ सूत्रम्-१२१ ॥

‘ललिय’त्तिक्रीडाप्रधाना, ‘गोट्टि’त्ति जनसमुदायविशेषः, ‘नरवड्दिल्लपयार’त्ति-नुपानुज्ञातकामचारा ‘अम्मा-
पिइनिग्गनिप्पिवास’त्ति मात्रादिनिरपेक्षा ‘वेसविहारकयनिकेय’त्ति वेद्याविहारेषु-वेद्यामन्दिरेषु कृतो निकेतो-
निवासो यया सा तथा, ‘नाणाविहअविणयप्पहाणा’ कण्ठवं ‘पुक्कपूरयं रएइ’त्ति पुष्पशेखरं करोति, ‘पाए रएइ’
पादावलक्तादिना रञ्जयति, पाठान्तरे-‘रावेइ’त्ति घृतजलाभ्यामार्द्रयति, ‘सरीरबाउसियं’त्ति बकुशः-शवलचरित्रः स च
शरीरत उपकरणतश्चेत्युक्तं शरीरबकुशा-तद्विभूयानुवर्त्तिनीति, ‘ठाणं’त्ति कायोत्सर्गस्थानं निषदनस्थानं वा ‘शय्या’-त्वगवर्त्तनं,
‘नैपेधिकी’-स्वाध्यायभूमिं चेतयति-करोति, ‘आलोएहि जावे’त्यत्र यावत्करणात् ‘निन्दाहि गरिहाहि पडिक्कमाहि विउ-
ड्दाहि विसोहेहि अकरणयाए अब्भुडेहि अहारिहं तवोकम्मं पायच्छित्तं पडिवज्जाहि’त्ति हृदयमिति, तत्रालोचनं-गुरोर्निवेदनं
निन्दनं-पश्चात्तापो गर्हणं-गुरुसमक्षं निन्दनमेव प्रतिक्रमणं-मिथ्यादुष्कृतदानलक्षणं अकृत्यान्वितनं वा विज्रोटनं-अनुबन्ध-
च्छेदनं विशोधनं-व्रतानां पुनर्नवीकरणं शेषं कण्ठ्यमिति, ‘पडिक्कं’त्ति-पृथक्, ‘अणोहट्ठिय’त्ति-अविद्यमानोऽपघट्टको-

यदृच्छया प्रवर्त्तमानायाः हस्तग्राहादिना निवर्त्तको यस्या सा तथा, तथा नास्ति निवारको-मैत्रं कार्पीरित्येवं निषेधको यस्याः सा तथा ॥ १२०-१२१ ॥

तेणं कालेणं २ इहेव जंबुद्वीवे भारहे वासे पंचालेसु जणवएसु कंपिल्लपुरे नामं नगरे होत्था, वन्नओ, वन्नओ, तत्थ णं दुवए नामं राया होत्था, वन्नओ; तस्स णं चुलणी देवी धट्टज्जणे कुमारे जुवराया, तए णं सा सूमालिया देवी ताओ देवल्लोयाओ आउक्खएणं जाव चइत्ता इहेव जंबूद्वीवे २ भारहे वासे पंचालेसु जणवएसु कंपिल्लपुरे नयरे दुपयस्स रण्णो चुलणीए देवीए कुळिंसि दारियत्ताए पचायाया, तते णं सा चुलणी देवी नवण्हं मासाणं जाव दारियं पयाया, तते णं तीसे दारियाए निव्वत्तवारसाहियाए इमं एया-ख्वं० नामं० जम्हा णं एस दारिया दुवयस्स रण्णो धूया चुलणीए देवीए अत्तिया तं होउ णं अम्हं इमीसे दारियाए नामधिल्ले दोवई, तए णं तीसे अम्मापियरो इमं एयारूवं गुणं गुणनिष्फन्नं नामधेज्जं करिंति दोवती, तते णं सा दोवई दारिया पंचधाइपरिगहिया जाव गिरिकंदरमल्लीण इव चंपगलया निवायनि-व्वाघायंसि सुहंसुहेणं परिवड्डुह । तते णं सा दोवई रायवरकत्ता उम्मुक्कवालभावा जाव उक्किट्सरीरा जाया यावि होत्था, तते णं तं दोवतिं रायवरकत्तं अण्णया कयाई अंतेउरियाओ एहायं जाव विभूसियं करेति २ दुवयस्स रण्णो पायवंदिउं येसंति, तते णं सा दोवती राय० जेणेव दुवए राया तेणेव उवाग-च्छइ २ दुवयस्स रण्णो पायगगहणं करेति, तए णं से दुवए राया दोवतिं दारियं अंके निवेसेइ २ दोवईए

रायवरकक्षाए रूवेण य जोवणेण य लावणेण य जायविम्हए दोवहं रायवरकन्नं एवं व०-जस्स णं अहं
 पुत्ता ! रायस्स वा जुवरायस्स वा भारियत्ताए सयमेव दलइस्सामि, तत्थ णं तुमं सुहिया वा दुक्खिया
 वा भविज्जासि, तते णं ममं जावजीवाए हिययडाहे भविस्सइ, तं णं अहं तव पुत्ता ! अज्जयाए संयंवरं
 विरयामि, अज्जयाए णं तुमं दिणं संयंवरा जेणं तुमं सयमेव रायं वा जुवरायं वा वरेहिसि से णं तव
 भत्तारे भविस्सइ त्तिक्कहु ताहिं इट्ठाहिं जाव आसासेइ २ पडिविसज्जेइ ॥ सूत्रम्-१२२ ॥ तते णं से दुवए
 राया दूयं सद्दावेति २ एवं व०-गच्छह णं तुमं देवा० ! चारवइं नगरिं तत्थ णं तुमं कण्हं वसुदेवं समुद्ध-
 विजयपामोक्खे वस दसारे, बलदेवपामुक्खे पंच महावीरे, उरगसेणपामोक्खे सोलस रायसहस्से, पज्जुण-
 पामुक्खाओ अद्दुद्दाओ कुमारकोडीओ, संबपामोक्खाओ सट्ठि दुद्धंतसाहस्सीओ, वीरसेणपामुक्खाओ
 इक्खवीसं वीरपुरिससाहस्सीओ, महसेणपामोक्खाओ छप्पन्नं बलवगसाहस्सीओ, अन्नं य बहवे राईसरतल-
 वरमांडवियकोडुंबियइभसिट्ठिसेणावइसत्थवाहपभिइओ करयलपरिगहियं वसनहं सिरसावत्तं अंजलिं
 मत्थए कहु जएणं विजएणं वद्धावेहि २ एवं वयाहि-एवं खलु देवाणुप्पिया ! कंपिछपुरे नयरे दुवयस्स
 रण्णो धूयाए बुल्लणीए देवीए अत्तयाए घट्टज्जुणकुमारस्स भगिणीए दोवईए रायवरकण्णाए संयंवरं भवि-
 स्सइ, तं णं तुवमे देवा० ! दुवयं रायं अनुगिणहेमाणा अकालपरिहीणं चेव कंपिछपुरे नयरे समोसरह; तए
 णं से दूए करयल जाव कहु दुवयस्स रण्णो एयमट्ठं पडिसुणेंति २ जेणेव सए गिहे तेणेव उवागच्छइ २

कोडुबियपुरिसे सदावेइ २ एवं व०-खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! चाउग्घंटं आसरहं जुत्तामेव उवट्टवेह
 जाव उवट्टवेति, तए णं से दूए पहाते जाव अलंकार० सरीरे चाउग्घंटं आसरहं दुरुहइ २, बट्टहिं पुरिसेहिं
 सन्नद्ध जाव गहियाऽऽउहपहरणेहिं सद्धिं संपरिवुडे कंपिल्लपुरं नगरं मज्झंमज्झेणं निगगच्छति, पंचाल-
 जणवयस्स मज्झंमज्झेणं जेणेव देसप्पंते तेणेव उवागच्छइ, सुरट्ठाजणवयस्स मज्झंमज्झेणं जेणेव बार-
 वती नगरी तेणेव उवागच्छइ २, बारवइं नगरिं मज्झंमज्झेणं अणुपविसइ २, जेणेव कण्हस्स वासुदेवस्स
 बाहिरिया उवट्ठाणसाला तेणेव उवागच्छइ २ त्ता, चाउग्घंटं आसरहं ठवेइ २, रहाओ पच्चोरुहति २, मणुस्स-
 वग्गुरापारिक्खत्ते पायचारविहारचारेणं जेणेव कणहे वासुदेवे तेणेव उवा० २, कणहं वासुदेवं समुद्धविजय-
 पामुक्खे य दस दसारे जाव बलवगसाहस्सीओ करयल तं चेव जाव समोसरह । तते णं से कणहे वासु-
 देवे तस्स दूयस्स अंतिए एयमट्ठं सोच्चा निसम्म हट्ट जाव हियए तं दूयं सक्कारेइ सम्माणेइ २ पडिविस-
 जेइ । तए णं से कणहे वासुदेवे कोडुबियपुरिसं सदावेइ एवं व०-गच्छह णं तुमं देवाणुप्पिया ! सभाए
 सुहम्माए सामुदाइयं भेरिं तालेहि, तए णं से कोडुबियपुरिसे करयल जाव कण्हस्स वासुदेवस्स एयमट्ठं
 पडिसुणेंति २, जेणेव सभाए सुहम्माए सामुदाइया भेरी तेणेव उवागच्छइ २, सामुदाइयं भेरिं महया २,
 सदेणं तालेइ; तए णं ताए सामुदाइयाए भेरीए तालियाए समाणीए समुद्धविजयपामोक्खा दस दसारा
 जाव महसेणपामुक्खाओ छप्पणं बलवगसाहस्सीओ पहाया जाव विभूसिया जहा विभवइड्डिसक्कार-

समुदणं अप्पेगइया जाव पायविहारचारेणं जेणेव कणहे वासुदेवे तेणेव उवागच्छंति २ करयल जाव
कणहं वासुदेवं जणं विजएणं वद्धावेति, तए णं से कणहे वासुदेवे कोडुवियपुरिसे सहावेति २ एवं व०-
स्विएपामेव भो ! देवाणुप्पिया ! अभिसेकं हत्थिरयणं पडिकप्पेह हयगय जाव पच्चप्पिणंति, तते णं से
कणहे वासुदेवे जेणेव मज्जणघरे तेणेव उवाग० २ समुत्तजालाकुलाभिरामे जाव अंजणगिरिकूडसन्निभं
गयवइं नरवईं दुख्खे, तते णं से कणहे वासुदेवे समुद्विजयपामुक्खेहिं दसहिं दसारेहिं जाव अणंगसेणा-
पामुक्खेहिं, अणेगाहिं गणियासाहस्सीहिं सद्धिं संपुरियुडे सव्विद्धीए जाव रेवणं चारवइनयरिं मज्झं-
मज्झेणं निग्गच्छइ २ सुरट्टाजणवयस्स मज्झंमज्झेणं जेणेव देसप्पंते तेणेव उवागच्छइ २, पंचालजण-
वयस्स मज्झंमज्झेणं जेणेव कंपिल्लपुरे नगरे तेणेव प्हारेत्थगमणाए । तए णं से दुवए राया दोबं दूयं
सहावेइ २ एवं व०-गच्छ णं तुमं देवाणुप्पिया ! हत्थिणाउरं नगरं तत्थ णं तुमं पंडुरायं सपुत्तयं जुहि-
ट्ठिल्लं, भीमसेणं, अज्जुणं, नउलं, सहदेवं, दुब्बोहणं भाइसयसमगं गंगेयं विदुरं दोणं जयदहं सउणीं कीवं
आसत्थामं करयल जाव कट्ठु तहेव समोसरह, तए णं से दूए एवं व०-जहा वासुदेवे नवरं भेरी नत्थि
जाव जेणेव कंपिल्लपुरे नगरे तेणेव प्हारेत्थ गमणाए २ । एणेव कमेणं तबं दूयं चंपानयरिं तत्थ णं तुमं
कणहं अंगरायं सेल्लं नंदिरायं करयल तहेव जाव समोसरह । चउत्थं दूयं सुत्तिमइं नयरिं तत्थ णं तुमं
सिसुपालं दमघोससुयं पंचभाइसयसंपरिवुडं करयल तहेव जाव समोसरह । पंचमगं दूयं हत्थीसीसनयरं

तत्थ णं तुमं दमदंतं रायं करयल तहेव जाव समोसरह । छट्ठं दूयं महुरं नयरिं तत्थ णं तुमं धरं रायं
करयल जाव समोसरह । सत्तमं दूयं रायगिहं नगरं तत्थ णं तुमं सहदेवं जरासिंधुसुयं करयल जाव
समोसरह । अट्ठमं दूयं कोडिणं नयरं तत्थ णं तुमं रूप्पि भेसगसुयं करयल तहेव जाव समोसरह ।
नवमं दूयं विराडनयरं तत्थ णं तुमं कियणं भाउसयसमगं करयल जाव समोसरह । दसमं दूयं अवसे-
सेसु य गामागरनगरेसु अणेगाइं रायसहस्साइं जाव समोसरह । तए णं से दूए तहेव निगगच्छइ जेणेव
गामागर जाव समोसरह । तए णं ताइं अणेगाइं रायसहस्साइं तस्स दूयस्स अंतिए एयमट्ठं सोच्चा निसम्म
हट्ठं तं दूयं सक्करोति २, सम्माणेति २, पडिविसज्जिति; तए णं ते वासुदेवपासुकत्वा बहेवे रायसहस्सा
पत्तेयं २ पहाया सन्नद्धहत्थिखंधवरगया हयगयरह० महया भडचडगररहपहकर० सएहिं २ नगरेहिंतो
अभिनिगगच्छंति २ जेणेव पंचाले जणवए तेणेव पहरेतथ गमणाए ॥ सूत्रम्-१२३ ॥ तए णं से दुवए राया
कोडुबियपुरिसे सदावेइ २ एवं व०-गच्छह णं तुमं देवाणु० ! कंपिछपुरे नयरे वहिया गंगाए महानदीए
अदूरसामंते एगं महं सयंवरमंडवं करेह अणेगखंभसयसन्निविट्ठं लीलट्टियसालभंजिआगं जाव पच्चप्पिणंति,
तए णं से दुवए राया कोडुबियपुरिसे सदावेइ २ एवं वयासी-खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! वासुदेव-
पासुकत्वाणं बहूणं रायसहस्साणं आवासे करेह, तेवि करेत्ता पच्चप्पिणंति; तए णं दुवए वासुदेवपासु
कत्वाणं बहूणं रायसहस्साणं आगमं जाणेत्ता पत्तेयं २ हत्थिखंधजावपरिवुडे अगधं च पज्जं च गहाय

सन्विष्टि ए कं पिह्लपुराओ निगच्छइ २ जेणेव ते वासुदेवपामुक्खा बहवे रायसहस्सा तेणेव उवागच्छइ २,
ताइं वासुदेवपामुक्खाइं अग्धेण य पज्जेण य सक्कारेति सम्माणेइ २ तेसिं वासुदेवपामुक्खाणं पत्तेयं २,
आवासे वियरति, तए णं ते वासुदेवपामोक्खा जेणेव सया २ आवासा तेणेव उवा० २ हत्थिखंधाहिंतो
पच्चोरुहंति २ पत्तेयं खंधाचारनिवेसं करेति २ सए २ आवासे अणुपविसंति २, सएसु २, आवासेसु
आसणेसु य सयणेसु य सन्निसन्ना य संतुयद्वा य बहूहिं गंधब्बेहि य नाडएहि य उवगिज्जमाणा य उवणच्चिज्ज-
माणा य विहरंति, तते णं से दुवए राया कं पिह्लपुरं नगरं अणुपविसति २ विउलं असण ४ उवकखडावेइ
२ कोडुंबियपुरिसे सहावेइ २ एवं व०-गच्छह णं तुभे देवाणुप्पिया ! विउलं असणं ४ सुरं च मज्जं च मंसं
च सीधुं च पसणं च सुबहुपुप्फवत्थगंधमल्लालंकारं च वासुदेवपामोक्खाणं रायसहस्साणं आवासेसु
साहरह, तेवि साहरंति, तते णं ते वासुदेवपामुक्खा तं विपुलं असणं ४ जाव पसन्नं च आसाएमाणा ४
विहरंति, तिमियमुत्ततरागयाविय णं समाणा आयंता जाव सुहासणवरगया बहूहिं गंधब्बेहिं जाव
विहरंति, तते णं से दुवए राया पुब्बावरणहकालसमयंसि कोडुंबियपुरिसे सहावेइ २ ता, एवं व०-गच्छह
णं तुभे देवाणुप्पिया ! कं पिह्लपुरे संघाडग जाव पहे वासुदेवपामुक्खाण य रायसहस्साणं आवासेसु
हत्थिखंधवरगया महया २, सहेणं जाव उग्घोसेमाणा २, एवं वदह-एवं खलु देवाणु० कल्लं पाउ० दुवयस्स
रणो धूयाए चुलणीए देवीए अत्तयाए धट्टज्जुणस्स भगिणीए दोवईए रायवरकणाए सयंबरे भविस्सइ,

तं तुभ्ये नं देवा० ! दुवयं रायाणं अणुगिणहेमाणा णहाया जाव विभूसिया हत्थिखंधवरगया सकोरंट०
 सेयवरचामर० हयगयरह० महया भडचरगरेणं जाव परिक्खित्ता जेणेव सयंवरमंडवे तेणेव उवा० २
 पत्तेयं नामकैसु आसणेसु निसीयह २ दोवइं रायकणं पडिवाल्लेमाणा २ चिट्ठह, घोसणं घोसेह २ मम
 एयमाणत्तियं पच्चप्पिणह, तए णं ते कोडुंबिया तहेव जाव पच्चप्पिणंति, तए णं से दुवए राया कोडुंबिय-
 पुरिसे सदा० २ एवं व०-गच्छह णं तुभ्ये देवाणु० ! सयंवरमंडपं आसियसंमज्जिओवलित्तं सुगंधवरगंधियं
 पंचवणपुष्फंजोवयारकलियं कालागरुपवरकुंदुरुक्कजाव गंधवट्टिभूयं मंचाहमंचकलियं करेह २
 वासुदेवपासुक्खाणं बहूणं रायसहस्साणं पत्तेयं २ नामंकाइं आसणाइं अत्थुयपच्चत्थुयाइं एह २ एयमाण-
 त्तियं पच्चप्पिणह, तेवि जाव पच्चप्पिणंति, तते णं ते वासुदेवपासुक्खा बहवे रायसहस्सा कल्लं पाड०
 णहाया जाव विभूसिया हत्थिखंधवरगया सकोरंट० सेयवरचामराहिं हयगय जाव परिबुडा सच्चिबुडीए
 जाव रवेणं जेणेव सयंवरे तेणेव उवा० २ अणुपविसंति २ पत्तेयं २ नामकैसु निसीयंति दोवइं रायवर-
 कणं पडिवाल्लेमाणा चिट्ठंति, तए णं से पंडुए राया कल्लं णहाए जाव चिभूसिए हत्थिखंधवरगए सकोरंट०
 हयगय० कंपिल्लपुरं मज्झमज्जेणं निगच्छंति जेणेव सयंवरामंडवे जेणेव वासुदेवपासुक्खा बहवे राय-
 सहस्सा तेणेव उवा० २ तेसिं वासुदेवपासुक्खाणं करयल० बद्धावेत्ता कणहस्स वासुदेवस्स सेयवरचामरं
 गहाय उववीयमाणे चिट्ठंति ॥ सूत्रम्-१२४ ॥ तए णं सा दोवइं रायवरकन्ना जेणेव मज्जणघरे तेणेव उवा-

गच्छइ २ पहाया कयवलिकम्मा कयकोउयमंगलपायच्छित्ता सुद्धप्पावेसाइं मंगल्लाइं वत्थाइं पवर परिहिया मज्जनघराओ पडिनिक्खमइ २ जेणेव जिणघरे तेणेव उवागच्छइ २ जिणघरं अणुपविसइ २ जिणपडिमाणं आलोए पमाणं करेइ २ लोमहत्थयं परामुसइ एवं जहा सुरियाभो जिणपडिमाओ अच्चेइ २ तेहेव भाणियव्वं जाव धूवं डहइ २ चामं जाणुं अच्चेति दाहिणं जाणुं धरणियलंसि णिवेसेति २ तिक्खुत्तो सुद्धाणं धरणियलंसि नमेइ २ ईसिं पच्चुणममति करयल जाव कट्टु एवं वयासी-नमोऽत्थुणं अरिहंताणं भगवंताणं जाव संपत्ताणं वंदइ नमंसइ २ जिणघराओ पडिनिक्खमति २ जेणेव अंतेउरे तेणेव उवागच्छइ ॥ सूत्रम्-१२५ ॥

‘अज्जयाए’ति अद्यप्रभृति, ‘अग्घं च’ति अर्थं पुष्पादीनि पूजाद्रव्याणि, ‘पज्जं च’ति पादहितं पाद्यं-पादप्रक्षालन-लेहनोद्वर्तनादि, मद्यसीधुप्रसन्नाख्याः सुरामेदा एव, ‘जिणपडिमाणं अचणं करेइ’ति एरुस्यां वाचनायामेतावदेव दृश्यते, वाचनान्तरे तु ‘पहाया जाव सव्वालंकारविभूसिया मज्जनघराओ पडिनिक्खमइ २ जेणामेव जिणघरे तेणामेव उवागच्छति २ जिणघरं अणुपविसइ २ जिणपडिमाणं आलोए पमाणं करेइ २ लोमहत्थयं परामुसइ २ एवं जहा सुरियाभो जिणपडिमाओ अच्चेति तेहेव भाणियव्वं जाव धूवं डहइ’ति इह यावत्करणात् अर्थव् इदं दृश्यं-लोमहस्तकेन जिनप्रतिमाः प्रमाष्टिं सुरभिणा गन्धोदकेन स्त्रपयति गोशीर्यचन्दनेनानुलिम्पति वस्त्राणि निवासयति, ततः पुष्पाणां माल्यानां-प्रथिताना-मित्यर्थः, गन्धानां चूर्णानां चस्त्राणामावरणानां चारोपणं करोति स्म, मालाकलापावलम्बनं पुष्पप्रकरं तन्दुलैर्दर्पणाद्यष्टमङ्ग-

लालेखनं च करोति, 'वामं जाणुं अश्वेइ'ति उत्क्षिपतीत्यर्थः, दाहिणं जाणुं धरणीतलंसि निहट्टु-निहत्य स्थापयित्वेत्यर्थः, 'तिक्खुत्तो सुद्धाणं धरणीतलंसि निवेसेइ-निवेशयतीत्यर्थः, 'ईसिं पञ्चुन्नमति २ करतलपरिगगहियं अंजलिं मत्थए कट्टु एवं वयासी-नमोत्थु णं अरहंताणं जाव संपत्ताणं वंदति नमंसति २ जिणघराओ पडि-निक्खमइ'ति तत्र वन्दते चैत्यवन्दनविधिना प्रसिद्धेन नमस्यति पश्चात् प्रणिधानादियोगेनेति वृद्धाः, न च द्रौपद्याः प्रणिपातदण्डकमात्रं चैत्यवन्दनमभिहितं सूत्रे इति सूत्रमात्रप्रामाण्यादन्यस्यापि श्रावकादेस्तावदेव तदिति मन्तव्यं, चरितानुवादरूपत्वादस्य, न च चरितानुवादवचनानि विधिनियेधसाधकानि भवन्ति, अन्यथा सूत्रिकाभादिदेवत्वक्यतायां बहूनां शस्त्रादिवस्तूनामर्चनं श्रूयते इति तदपि विधेयं स्यात्, किञ्च-अविरतानां प्रणिपातदण्डकमात्रमपि चैत्यवन्दनं सम्भाव्यते, यतो वन्दते नमस्यतीति पदद्वयस्य वृद्धान्तरव्याख्यानमेवमुपदर्शितं जीवाभिगमवृत्तिकृता-“विरतिमतामेव प्रसिद्ध-चैत्यवन्दनविधिर्भवति, अन्येषां तथाऽभ्युपगमपुरस्सरकायोत्सर्गसिद्धेः, ततो वन्दते सामान्येन नमस्करोति आशयवृद्धेः प्रीत्युत्थानरूपनमस्कारेणे'ति किञ्च-“समणेण सावएण य अवस्स कायद्वयं हवइ जम्हा । अंतो अहो निसिस्स य तम्हा आवस्सयं नाम ॥ १ ॥” तथा “जणं समणो वा समणी वा सावओ वा साविआ वा तच्चित्ते तल्लेसे तम्मणे उभओ कालं आवस्सए चिट्ठति तन्नं लोउत्तरिए भावावस्सए” [श्रमणेन श्रावकेण चावश्यं कर्तव्यं भवति यस्मात् । अन्तरहो निशायाश्च तस्मादावश्यकं नाम ॥ १ ॥ यत् श्रमणो वा श्रमणी वा श्रावको वा श्राविका वा तच्चित्तः तन्मनाः तल्लेश्यः उभयस्मिन् काले आवश्यककाय तिष्ठति तत् लोकोत्तरिकं भावावश्यकं] इत्यादेरनुयोगद्वारवचनात्, तथा 'सम्यग्दर्शन-

सम्पन्नः प्रवचनभक्तिमान् पद्मिधावश्यकनिरतः पदस्थानयुक्तश्च श्रावको भवती 'त्युमास्वातिषाचक्रवचनाच्च श्रावकस्य पद्मिधावश्यकस्य सिद्धावावश्यकान्तर्गतं प्रसिद्धं नैत्यवन्दनं मिदमेव भवतीति ॥ १२५ ॥

तते नं से दोवहं रायवरकज्ञं अंतेउरियाओ मन्वालंकारविभूतिसिं करेति किं ते ? वरपायपत्तणेउरा जाव वेडियाचक्रवालमयहरगविंदपरिचिखत्ता अंतेउराओ पडिणिक्खमति २ जेणेव दाहिरिया उवट्ठाण-
साला जेणेव चाउगंधं आसरहे तेणेव उवा० २ किडुवियाए लेहियाए सद्धि चाउगंधं आसरहं दूरुहति,
तते नं से धट्टज्जुणे कुमारे दोवतीए कण्णाए सारत्थं करेति, तते नं सा दोवती रायवरकण्णा कंपिल्लपुरं
नयरं मज्झमज्जेणं जेणेव मयंवरमंडवे तेणेव उवा० २ रं ठवेति रहाओ पचोरुहति २ किडुवियाए
लेहियाए य सद्धि सयंवरं मंडपं अनुपविसति करयल तेसिं वासुदेवपामुक्ख्वाणं बहूणं रायवरसहस्साणं
पणामं करेति, तते नं सा दोवती रायवर० एवमं सिरिदामगंडं किं ते ? पाडलमल्लियचंपय जाव सत्त-
च्छयार्द्धिं गंधद्वणिं सुयंतं परमसुहृदासं दरिसणिजं गिणहति, तते नं सा किडुविया जाव सुख्खा जाव
वामहत्येणं चिछलगदप्पणं गहेऊण सललियं दप्पणसंकंतवियं संदंसिए य से दाहिणेणं हत्थेणं दरिसिए
पवररायसीहे फुडविसयचिसुद्धरिभियगंभीरमहुरभनिया सा तेसिं सन्वेसिं पत्थिवाणं अम्मपिऊणं वंस-
सत्तसामत्थगोत्ताविक्कतिकंतिवहुविहआगममाहप्पखुवजोव्वणगुणलावणकुलसीलजाणिया कित्तणं करेह,
पढमं ताव वणिहपुंगवाणं दसदसारवीरपुरिसाणं तेलोक्खलवगाणं सत्तुसयसहस्समाणावमद्दगाणं भव-

सिद्धिपवरपुंडरीयाणं चिह्नलगाणं बलवीरियरूवजोव्वणगुणलावन्नकित्तिया कित्तणं करोति, ततो पुणो
 उग्गसेणमार्हणं जायवाणं, भणति य-सोहगगरूवकलिए वरेहि वरपुरिसंगंधहत्थीणं । जो हु ते होइ
 हिययदइओ, तते णं सा दोवई रायवरकन्नगा बहूणं रायवरसहस्साणं मज्झंमज्झेणं समतिच्छमाणी २
 पुव्वकयणियाणेणं चोइज्जमाणी २ जेणेव पंच पंडवा तेणेव उवा० २ ते पंचपंडवे तेणं दसद्धवणणेणं
 कुसुमदाणेणं आवेढियपरिवेढियं करोति २. ता एवं वयासी-एए णं मए पंच पंडवा वरिया, तते णं तेसिं
 वासुदेवपामोक्खाणं बहूणि रायसहस्साणि महया २ सदेणं उग्गोसेमाणा २ एवं वयंति-सुवरियं खलु
 भो ! दोवइए रायवरकन्नाए २ त्तिकहु सयंवरमंडवाओ पडिनिक्खमंति २, जेणेव सया २ आवासा तेणेव
 उवा०, तते णं धट्टज्जुणे कुमारे पंच पंडवे दोवतिं रायवरकण्णं चाउग्गंटां आसरहं दूरूहति २. ता
 कं पिह्लपुरं मज्झंमज्झेणं जाव सयं भवणं अणुपविसति, तते णं दुवए राया पंच पंडवे दोवइं रायवरकण्णं
 पट्टयं दुरूहेति २ सेयापीएहिं कलसेहिं मज्जावेति २ अग्गिहोमं कारवेति पंचणहं पंडवाणं दोवतीए य
 पाणिगहणं करावेह, तते णं से दुवए राया दोवतीए रायवरकणयाए इमं एयारूवं पीतिदाणं दलयती,
 तंजहा-अट्ट हिरणकोडीओ जाव अट्ट पेसणकारीओ दासचेडीओ, अण्णं च विपुलं धणकणग जाव
 दलयति तते णं से दुवए राया ताइं वासुदेवपामोक्खाइं विपुलेणं असण ४ वत्थगंध जाव पडिविसज्जेति
 ॥सूत्रम्-१२६॥ तते णं से पंडू राया तेसिं वासुदेवपामोक्खाणं बहूणं रा० करयल एवं व०-एवं खलु देवा० !

हृत्थिणाउरे नयरे पंचणहं पंडवाणं दोचतीए य देवीए कछाणकरे भविस्सति तं तुब्भे णं देवा० ! ममं
 अणुगिणहमाणा अकालपरिहीणं ममोसरह, तते णं वासुदेवपामोक्खला पत्तेयं २ जाव पहारत्थ गमणाए ।
 तते णं से पंदुराया कोडुंबियपुरिसे सद्दा० एवं व०-गच्छह णं तुब्भे देवा० । हृत्थिणाउरे पंचणहं पंडवाणं
 पंच पासायवडिंसए करेह अन्नुग्गयमूसिय वणओ जाव पडिस्सवे, तते णं ते कोडुंबियपुरिसा पडि-
 मुणेंति जाव करावेंति^१, तते णं से पंडुए पंचहिं पंडुयेहिं दोचडिं देवीए सद्धि ह्यगयसंपरिवुडे कंप्पिल्ल-
 पुराओ पडित्तिक्खमइ २ जेणेव हृत्थिणाउरे तेणेव उवागए, तते णं से पंदुराया तेसिं वासुदेवपामो-
 क्ख्वाणं जाणित्ता कोडुंबि० सद्दावेइ २ एवं व०-गच्छह णं तुब्भे देवाणुप्पिया ! हृत्थिणाउरस्स
 नयरस्स बहिया वासुदेवपामोक्ख्वाणं चहणं रायसहस्साणं आवासे कारेह अणेगवंभसय तहेव जाव
 पचप्पिणंति, तते णं ते वासुदेवपामोक्ख्वा चहवे रायसहस्सा जेणेव हृत्थिणाउरे तेणेव उवागच्छति, तते
 णं से पंदुराया तेसिं वासुदेवपामोक्ख्वाणं आगमणं जाणित्ता हट्टुट्टे पहाए कयबलि० जहा दुपए जाव
 जह्मारिहं आवासे दलयति, तते णं ते वासुदेवपा० यहवे रायसहस्सा जेणेव सयाइं २ आवासाइं तेणेव
 उवा० तहेव जाव बिहरंति, तते णं से पंदुराया हृत्थिणाउरं णयरं अणुपविसति २ कोडुंबिय० सद्दावेति २
 एवं व०-तुब्भे णं देवा० ! बिउलं असण ४ तहेव जाव उवणेंति, तते णं ते वासुदेवपामोक्ख्वा यहवे राया

पहाया कयवलिकम्मा तं विपुलं असणं ४ तहेव जाव विहरंति, तते णं से पंडुराया पंच पंडवे दोवति च
 देवि पट्टयं डुरुहेति २ सीयापीएहिं कलसेहिं ण्हवेति २ कल्लाणकारं करेति २ ते वासुदेवपामोक्खे बहवे
 रायसहस्से विपुलेणं असण ४ पुप्फवत्थेणं सक्करेति सम्माणेति जाव पडिविसल्लेति, तते णं ताइं वासु-
 देवपामोक्खाइं बहुहिं जाव पडिगयाति ॥ सूत्रम्-१२७॥ तते णं ते पंच पंडवा दोवतीए देवीए सद्धिं अंतो
 अंतैउरपरियाल सद्धिं कल्लाकल्लिं चारंवारेणं ओरालाति भोगभोगाइं जाव विहरति, तते णं से पंडू राया
 अन्नया कयाई पंचहिं पंडवेहिं कौतीए देवीए दोवतीए देवीए य सद्धिं अंतो अंतैउरपरियाल सद्धिं संपरि-
 बुडे सीहासणवरगते यावि विहरति, इमं च णं कच्छुल्लणारए दंसणेणं अइभइए विणीए अंतो २ य कलु-
 सहियए मज्झत्थोवत्थिए य अल्लीणसोमपियदंसणे सुरूवे अमइलसगलपरिहिए कालमियचम्मउत्तरासंग-
 रइयवत्थे दण्डकमण्डलुहत्थे जडामउडदित्तिसिए जन्नोवइयगणेत्तियमुंजमेहलवागलधरे हत्थकयकच्छ-
 भीए पियगंधव्वे धरणिगोयरप्पहाणे संवरणावरणओवयणउत्पयणिलेसणीसु य संकामणिअभिओग-
 पणत्तिगमणीथं भणीसु य बहुसु विज्जाहरीसु विज्जासु विस्सुयजसे इहे रामस्स य केसवस्स य पज्जुन्न-
 पईवसंबअनिरुद्धणिसढउम्मयसारणयसुमुहुदुम्मुहातीण जायवाणं अट्टुहाण कुमारकोडीणं हिययदइए
 संथवए कलहजुद्धकोलाहलप्पिए भंडणाभिलासी बहुसु य समरसयसंपराएसु दंसणरए समंतओ कलह-
 सदक्खिणं अणुगवेसमाणे असमाहिकरे दसारवरवीरपुरिसतिलोक्खलवगाणं आमंतेऊण तं भगवतीं एक्क-

मणिं गगणगमनदच्छं उपपहओ गगणमभिलंघयंतो गामागरनगरग्वेडकव्यडमंडवदोणमुहपट्टणसंवाहसह-
स्समंडियं धिमियमेडणीतलं वमुहं ओलोडंतो रम्मं हत्थिणाउरं उवागए पंडुरायभवणंसि अडवेगेण समो
वडए, तते णं से पंडुराया कच्छुल्लनारयं पज्जमाणं पामति २ पंचहिं पंडवेहिं कुंतीए य देवीए सद्धि आस-
णातो अञ्जुदेति २ कच्छुल्लनारयं सत्तट्ठपयाइं पञ्जुगच्छइ २ तिवसुत्तो आयाहिणपयाहिणं करेति २
चंदति णमंसति महुरिहेणं आसणेणं उवणिमंतैति, तते णं से कच्छुल्लनारए उदगपरिफोसियाए दम्भोवरि-
पच्चत्थुयाए भिसियाए गिसीयति २ पंडुरायं रल्ले जाव अंतोउरे य कुसलोदंतं पुच्छइ, तते णं से पंडुराया
कौंतीदेवी पंच य पंडवा कच्छुल्लणारयं आहंति जाव पञ्जुयामंति, नए णं सा दोवई कच्छुल्लनारयं अस्सं-
जयं अचिरयं अपव्हित्थयपचवत्वायपावकम्मंतिकट्टु नो आहाति नो परियाणइ नो अञ्जुदेति नो पञ्जु-
वासति ॥ सूत्रम्-१२८ ॥ तते णं तस्स कच्छुल्लणारयस्स इमेयाख्वे अञ्जुमत्थिए चित्तिए पत्थिए मणोगए
संकप्पे समुप्पज्जित्था अहो णं दोवती देवी ख्वेणं जाव लावण्णेण य पंचहिं पंडवेहिं अणुवद्धा समाणी
ममं णो आहाति जाव नो पञ्जुवासइ तं सेयं गल्लु मम दोवतीए देवीए विट्ठियं करित्तएत्तिकट्टु एवं
संपेहेति २ पंडुरायं आपुच्छइ २ उप्पयणिं विज्जं आवाहेति २ नाए उक्खिट्ठाए जाव विज्जाहरगईए लवण-
समूहं मज्झमज्जेणं पुरत्थाभिमुहे वीइचित्तिउं पयत्ते यावि होत्था । तेणं कालेणं तेणं समएणं धायइसंहे
दीवे पुरत्थिमद्वदाहिणइ भरह्वासे अवरकंका णाम रायहाणी होत्था, तते णं अमरकंकाए रायहाणीए पड-

मणाभे णामं राया होत्था महया हिमवंतं बण्णओ, तस्स णं पउमनाभस्स रत्तो सत्त देवीसयाति
ओरोहे होत्था, तस्स णं पउमनाभस्स रण्णो सुनाभे नामं पुत्ते जुवरायायावि होत्था, तत्ते णं से पउम-
णाभे राया अंतो अंतैउरंसि ओरोहसंपरिवुडे सिंहासणवरगए विहरति, तए णं से कच्छुल्लणारए जेणेव
अमरकंका रायहाणी जेणेव पउमनाहस्स भवणे तेणेव उवागच्छति २ पउमनाभस्य रत्तो भवणंसि झत्ति
वेगेणं समोवहए, तत्ते णं से पउमनाभे राया कच्छुल्लनारयं एल्लमाणं पासति २ आसणातो अब्भुड्ढति २
अग्घेणं जाव आसणेणं उवणिमंतेति, तए णं से कच्छुल्लनारए उदयपरिफोसियाए दम्भोवरिपच्चत्थुयाते
भिसियाए निसीयह जाव कुसलोदंतं आपुच्छह, तत्ते णं से पउमनाभे राया णिअगओरोहे जायविम्हए
कच्छुल्लणारयं एवं व०-तुम्भं देवाणुप्पिया ! बहूणि गामाणि जाव गेहाति अणुपविससि, तं अत्थि-
याहं तं कहिंवि देवाणुप्पिया ! एरिसए ओरोहे दिट्ठपुब्बे जारिसए णं मम ओरोहे !, तत्ते णं से कच्छु-
ल्लनारए पउमनाभेणं रत्ता एवं पुत्ते समाणे ईसिं विहसियं करेइ २ एवं व०-सरिसे णं तुमं पउम-
णाभा ! तस्स अगडदहुरस्स, के णं देवाणुप्पिया से अगडदहुरे !, एवं जहा मल्लिणाए एवं खल्ल देवा० !
जंबूद्दीवे २ भारहे वासे हत्थिणाउरे दुपयस्स रण्णो धूया चूलणीए देवीए अत्तया पंडुस्स सुण्हा पंचणहं
पंडवाणं भारिया दोवती देवी रूवेण य जाव उक्किट्ठसरीरा दोवईए णं देवीए छिन्नस्सवि पायंगुट्ठयस्स अयं
तव ओरोहे सत्तिमं पि कलं ण अग्घतित्तिकहु, पउमणाभं आपुच्छति २ जाव पडिगए २, तत्ते णं से पउम-

नाभे राया कच्छुल्लनारयस्स अंतिए एयमट्टं सोच्चा णिसम्म दोवतीए देवीए रूवे य ३ सुच्छिए ४ दोवईए
अज्झोववत्ते जेणेव पोसहसाला तेणेव उव० २ पोसहसालं जाव पुव्वसंगतियं देवं एवं व०-एवं खल्ल
देवा० ! जंबुद्वीचे २ भारहे वासे हत्थिणाउरे जाव सरीरा तं इच्छामि णं देवा० ! दोवतीं देवीं इहमाणियं,
तते णं पुव्वसंगतिए देवे पउमनाभं एवं व०-नो खल्ल देवा० ! एयं भूयं वा भव्वं वा भविस्सं वा
जणं दोवती देवी पंच पंडवे मोचूण अन्नेणं पुरिसेणं सद्धि ओरालाति जाव विहरिस्सति, तहाविय णं
अहं तव पियट्टतयाए दोवतीं देविं इहं हव्वमाणेमि त्तिकट्टु पउमणाभं आपुच्छइ २ ताए उक्किट्टाए जाव
लवणसमुदं मज्झमज्झेणं जेणेव हत्थिणाउरे णयेरे तेणेव पहरेतथ गमणाए । तेणं कालेणं २ हत्थिणाउरे
जुहिट्ठिल्ले राया दोवतीए सद्धि उप्पि आगासतलंसि सुहपसुत्ते यावि होत्था, तए णं से पुव्वसंगतिए देवे
जेणेव जुहिट्ठिल्ले राया जेणेव दोवती देवी तेणेव उवाग० २ दोवतीए देवीए ओसोवणिंयं दलयइ २
दोवतिं देविं गिणहइ २ ताए उक्किट्टाए जाव जेणेव अमरकंका जेणेव पउमणाभस्स भवणे तेणेव उवा० २
पउमणाभस्स भवणंसि असोगवणियाए दोवतिं देवीं ठावेइ २ ओसोवणिं अवहरति २ जेणेव पउमणाभे
तेणेव उ० २ एवं व०-एस णं देवा० ! मए हत्थिणाउराओ दोवती इह हव्वमाणीया तव असोगवणियाए
चिट्ठति, अतो परं तुमं जाणसि त्तिकट्टु जामेव दिंसि पाउब्भूए तामेव दिंसि पडिगए । तते णं सा दोवई
देवी ततो मुहुत्तंतरस्स पडिबुद्धा समाणी तं भवणं असोगवणिंयं च अपच्चभिजाणमाणी एवं व०-नो

खलु अम्हं एसे सए भवणे णो खलु एसा अम्हं सगा असोगवणिया, तं ण णज्जति णं अहं केणई देवेण
 वा दाणवेण वा किंपुरिसेण वा किन्नरेण वा महोरगेण वा गंधव्वेण वा अन्नस्स रण्णो असोगवणियं साह-
 रिय त्तिकट्टु ओहयमणसंकप्पा जाव झियायति, तते णं से पउमणाभे राया एहाए जाव सव्वालंकारभूसिए
 अंतेउरपरियालसंपरिबुडे जेणेव असोगवणिया जेणेव दोवती देवी तेणेव उवा० २ दोवतीं देवीं ओहय०
 जाव झियायमाणीं पासति २ ता एवं व०-किणं तुमं देवा० ! ओहय जाव झियाहि ?, एवं खलु तुमं
 देवा० ! मम पुब्बसंगतिएणं देवेणं जंबुद्वीवाओ २ भारहाओ वासाओ हत्थिणापुराओ नयराओ जुहि-
 द्दिल्लस्स रण्णो भवणाओ साहरिया तं मा णं तुमं देवा० ! ओहय० जाव झियाहि, तुमं मए सद्धि विपु-
 लाइं भोगभोगाइं जाव विहराहि, तते णं सा दोवती देवी पउमणाभं एवं व०-एवं खलु देवा० ! जंबूद्वीवे
 २ भारहे वासे वारवतिए णयरीए कण्हे णामं वासुदेवे ममप्पियभाउए परिवसति, तं जति णं से छण्हं
 मासाणं ममं कूवं नो हवमागच्छइ तते णं अहं देवा० ! जं तुमं वदसि तस्स आणाओवायवयणणिइसे
 चिद्धिस्सामि, तते णं से पउमे दोवतीए एयमट्ठं पडिसुणेत्ता २ दोवतिं देविं कण्णंतेउरे ठवेति, तते णं सा
 दोवती देवी छट्ठंछट्ठेणं अनिक्खित्तेणं आयंविलपरिगगहिणं तवोक्कम्मेणं अप्पाणं भावेमाणी चिहरति
 ॥सूत्रम्-१२९॥ तते णं से जुहुट्ठिल्ले राया तओ मुहुत्तंतरस्स पडिबुद्धे समाने दोवतिं देविं पासे अपासमाणो
 सयणिज्जाओ उट्ठइ २ ता दोवतीए देवीए सव्वओ समंता मगगणवेसणं करइ २ ता दोवतीए देवीए

कथए सुइं वा खुइं वा पवत्ति वा अलभमाणे जेणेव पंडुराया तेणेव उवा० २ ता पंडुरायं एवं व०-एवं
 खलु ताओ ! ममं आगासतलंगसि पसुत्तस्स पासातो दोवती देवी ण णज्जति केणइ देवेण वा दाणवेण
 वा किन्नरेण वा महोरगेण वा गंधब्बेण वा हिया वा णीया वा अवक्खित्ता वा !, इच्छामि णं ताओ !
 दोवतीए देवीए सब्वतो समंता मग्गणगवेसणं कयं, तते णं से पंडुराया कोडुवियपुरिसे सदावेइ २ एवं व०-
 गच्छह णं तुब्भे देवा० ! हत्थिणाउरे नयरे सिंघाडगतियचउक्कचरमहापहेसु महया २ सहेणं उग्घोसे-
 माणा २ एवं व०-एवं खलु देवा० ! जुहिद्विद्वस्स रणो आगासतलंगसि सुहपसुत्तस्स पासातो दोवती देवी
 ण णज्जति केणइ देवेण वा दाणवेण वा किंपुरिसेण वा किन्नरेण वा महोरगेण वा गंधब्बेण वा हिया वा
 नीया वा अवक्खित्ता वा, तं जो णं देवाणुपिया ! दोवतीए देवीए सुत्तिं वा जाव पवित्तिं वा परिकहेति
 तस्स णं पंडुराया विउलं अत्थसंपयाणं दाणं दलयति त्तिकट्टु घोसणं घोसावेइ २ एयमाणत्तियं पच्चप्पिणह,
 तते णं ते कोडुवियपुरिसा जाव पच्चप्पिणंति तते णं से पंडू राया दोवतीए देवीए कत्थति सुइं वा जाव
 अलभमाणे कोत्तीं देवीं सदावेति २ एवं व०-गच्छह णं तुमं देवाणु० ! वारवत्तिं णयरिं कणसस वासुदेवस्स
 णयमट्ठं णिवेदेहि, कण्हे णं परं वासुदेवे दोवतीए मग्गणगवेसणं करेज्जा, अन्नहा न नज्जइ दोवतीए देवीए
 सुत्तीं वा खुत्तीं वा पवत्तीं वा उवलभेज्जा, तते णं सा कोत्ती देवी पंडुरण्णा एवं वुत्ता समाणी जाव
 पडिंसुणेइ २ ण्हाया कयबलिकम्मा हत्थिखंधवरगया हत्थिणाउरं मज्झमज्जेणं णिग्गच्छइ २ कुरु-

जणवयं मज्झिमज्झेणं जेणेव सुरदुजणवए, जेणेव बारवतीणयरी, जेणेव अग्गुल्लाणे, तेणेव उवा० २ हत्थि-
खंधाओ पच्चोरुहति २ कोडुंबियपुरिसे सद्दा० २ एवं व०-गच्छह णं तुवमे देवा० ! जेणेव बारवई णयरिं
बारवतिं णयरिं अणुपविसह२, कण्हं वासुदेवं करयल एवं वयह-एवं खलु सामी ! तुवमं पिउच्छा कौंती
देवी हत्थिणाउराओ नयराओ इह हव्वमागया तुवमं दंसणं कंखति, तते णं ते कोडुंबियपुरिसा जाव
कंहेति, तते णं कण्हं वासुदेवे कोडुंबियपुरिसाणं अंतिए सोचा णिसम्मं हत्थिखंधवरगए हयगय बार-
वतीए य मज्झिमज्झेणं जेणेव कौंती देवी तेणेव उ० २, हत्थिखंधातो पच्चोरुहति २, कौंतीए देवीए पाय-
ग्गहणं करेति २, कौंतीए देवीए सद्धिं हत्थिखंधं दुरूहति २, बारवतीए णयरीए मज्झिमज्झेणं जेणेव सए
गिहे तेणेव उवा० २, सयं गिहं अणुपविसति । तते णं से कण्हं वासुदेवे कौंती देविं णहायं कयबलिकम्मं
जिमियसुत्तरागयं जाव सुहासणवरगयं एवं व०-संदिसउ णं पिउच्छा ! किमागमणपओयणं ?, तते णं
सा कौंती देवी कण्हं वासुदेवं एवं व०-एवं खलु पुत्ता ! हत्थिणाउरे णयरं जुहिट्टिल्लस्स आगासतले सुह-
पसुत्तस्स दोवती देवी पासओ ण णज्जति केणइ अवहिया जाव अवक्खित्ता वा, तं इच्छामि णं पुत्ता !
दोवतीए देवीए मग्गणगवेसणं कयं, तते णं से कण्हं वासुदेवे कौंती पिउच्छि एवं व०-जं णवरं पिउच्छा !
दोवतीए देवीए कत्थइ सुहं वा जाव लभामि तो णं अहं पायालाओ वा भवणाओ वा अद्धभरहाओ वा

समंतओ दोवतिं साहत्थि उवणेमि चिकट्टु कौत्तीं पिउत्थि सक्कारेति सम्माणेति जाव पडिविसज्जेति, तते
णं सा कौत्ती देवी कण्हेणं वासुदेवेणं पडिविसज्जिया समाणी जामेव दिसिं पाउ० तामेव दिसिं पडि० ।
तते णं से कण्हे वासुदेवे कोटुवियपुरिसे सद्दा० २ एवं व०-गच्छह णं तुम्भे देवा० ! वारवतिं एवं जहा
पंडु तहा घोसणं घोसावेति जाव पच्चप्पिणंति, पंडुस्स जहा, तते णं से कण्हे वासुदेवे अन्नया अंतो अंते-
उरगए ओरोहे जाव विहरति, इमं च णं कच्छुलए जाव समोवइए जाव णिसीइत्ता कण्हं वासुदेवं
कुसलोदंतं पुच्छइ, तते णं से कण्हे वासुदेवे कच्छुलं एवं व०-तुमं णं देवा० ! बहूणि गामा जाव अणु-
पविससि, तं अत्थि याइं ते कहिंवि दोवतीए देवीए सुती वा जाव उवलद्धा !, तते णं से कच्छुल्ले कण्हं
वासुदेवं एवं व०-एवं खलु देवा० ! अन्नया धायतीसंढे दीवे पुरत्थिमद्धं दाहिणट्टुभरहवासं अवरकंकाराय-
हारिण गए, तत्थ णं मए पउमनाभस्स रत्तो भवणंसि दोवती देवी जारिसिया दिट्ठपुब्बा यावि होत्था,
तते णं कण्हे वासुदेवे कच्छुलं एवं व०-तुम्भं चेव णं देवाणु० ! एवं पुव्वकम्मं, तते णं से कच्छुल्लमारए
कण्हेणं वासुदेवेणं एवं वुत्ते समाणे उप्पयणिं विज्जं आवाहेति २, जामेव दिसिं पाउब्भूए तामेव दिसिं
पडिगए, तते णं से कण्हे वासुदेवे दूयं सद्देवइ २, एवं व०-गच्छह णं तुमं देवा० ! हत्थिणाउरं पंडुस्स
रत्तो एयमट्ठं निवेदेहि-एवं खलु देवाणु० ! धायइसंढे दीवे पुरच्छिमद्धे अवरकंकाए रायहाणीए पउमणाभ-
भवणंसि दोवतीए देवीए पउत्ती उवलद्धा, तं गच्छंतु पंच पंडवा चाउरंगिणीए सेणाए सद्धिं संपुरिबुडा

पुरत्थिमवेयालीए ममं पडिवालेमाणा चिट्ठु, तते णं से दूए जाव भणति, पडिवालेमाणा चिट्ठह, तेवि
 जाव चिट्ठति, तते णं से कणहे वासुदेवे कोडुंघियपुरिसे सद्दावेइ २ ता, एवं व०-गच्छह णं तुव्भे देवा० !
 सन्नाहियं भेरिं ताडेह, तेवि तालेंति, तते णं तीसे सण्णाहियाए भेरीए सद्दं सोच्चा समुद्विजयपामोक्खा
 दसदसारा जाव छप्पणं चलवयसाहस्सीओ सन्नद्धबद्ध जाव गहियाउहपहरणा अप्पेगतिया हयगया
 गयगया जाव वगुरापरिक्खित्ता जेणेव सभा सुधम्मा जेणेव कणहे वासुदेवे तेणेवं २, करयल जाव
 वद्धावेंति, तते णं कणहे वासुदेवे हत्थिखंधवरगए सकोरेंटमल्लदामेणं छत्तेणं० सेयवर० हयगय० महया
 भडचडगरपहकरेणं बारवती णयरी मल्लंमज्झेणं णिगच्छति, जेणेव पुरत्थिमवेयाली तेणेव उवा० २,
 पंचहिं पंडवेहिं सद्धि एगयओ मिलइ २, खंधावारणिवेसं करेति २, पोसहसालं अणुपविसति २, सुट्ठियं
 देवं मणसि करेमाणे २, चिट्ठति, तते णं कणहस्स वासुदेवस्स अट्टमभत्तंसि परिणममाणंसि सुट्ठिओ
 आगतो, भण देवा० ! जं मए कायव्वं, तते णं से कणहे वासुदेवे सुट्ठियं एवं व०-एवं खलु देवा० ! दोवती
 देवी जाव पउमनाभस्स भवणंसि साहरिया तणं तुमं देवा० ! मम पंचहिं पंडवेहिं सद्धि अप्पच्छस्स
 छण्हं रहाणं लवणसमुदे मगं वियरेहि, जणं अहं अमरकंकारायहाणीं दोवतीए कूवं गच्छामि, तते णं
 से सुट्ठिए देवे कण्हं वासुदेवं एवं वयासी-किण्हं देवा० ! जहा चेव पउमणाभस्स रत्तो पुव्वसंगतिएणं

देवेणं दोवती जाव संहरिया तहा चेव दोवतिं देविं धायतीसंडाओ दीवाओ भारहाओ जाव हत्थिणापुरं
 साहरामि, उदाहु पउमणाभं रायं सपुरवलवाहणं लवणसमुदे पक्खिवामि !, तते णं कणहे वासुदेवे
 सुट्ठियं देवं एवं व०-मा णं तुमं देवा० ! जाव साहराहि तुमं णं देवा० ! लवणसमुदे अप्पच्छट्टस्स छण्हं
 रहाणं मगं वियराहि, सयमेव णं अहं दोवतीए कूवं गच्छामि, तए णं से सुट्ठिए देवे कण्हं वासुदेवं एवं
 वयासी-एवं होउ, पंचहिं पंडवेहिं सद्धि अप्पच्छट्टस्स छण्हं रहाणं लवणसमुदे मगं वितरति, तते णं से
 कणहे वासुदेवे चाउरंगिणीसेणं पडिविसज्जेति २, पंचहिं पंडवेहिं सद्धि अप्पच्छट्टे छहिं रहेहिं लवणसमुदं
 मज्झंमज्जेणं वीतीवयति २, जेणेव अमरकंका रायहाणी जेणेव अमरकंकाए अग्गुज्जाणे तेणेव उवागच्छइ २,
 रहं ठवेइ २, दारुयं सारहिं सदावेति एवं व०-गच्छह णं तुमं देवा० ! अमरकंकारायहाणीं अणुपविसाहि २,
 पउमणाभस्स रणो वामेणं पाएणं पायपीढं अक्कमित्ता कुंतगेणं लेहं पणामेहि तिवलियं भिउडिं णिडाले
 साहट्ट आसुक्ते रुढे कुद्धे कुविए चंडिक्खिए एवं व०-हं भो पउमणाहा ! अपत्थियपत्थिया दुरंतपंतलक्खणा
 हीणपुन्नचाउइसा सिरीहिरिधीपरिवज्जिया अज्ज ण भवसि किन्नं तुमं ण याणासि कण्हस्स वासुदेवस्स
 भगिणिं दोवतिं देविं इहं हव्वं आणमाणे, तं एयमवि गए पच्चप्पिणाहि णं तुमं दोवतिं देविं कण्हस्स वासु-
 देवस्स अहव णं जुद्धसज्जे णिगगच्छाहि, एस णं कणहे वासुदेवे पंचहिं पंडवेहिं अप्पच्छट्टे दोवतीदेवीए कूवं
 हव्वमागए, तते णं से दारुए सारही कणहेणं वासुदेवेणं एवं वुत्ते समाणे हट्टुट्टे जाव पडिसुणेइ २, अमरकंका-

रायहाणि अणुपविसति २, जेणेव पडमनाहे तेणेव उवा० २, करयल जाव वद्धावेत्ता एवं व०-एस णं सामी !
 मम विणयपडिविती इमा अन्ना मम सामिस्स समुहाणत्ति त्तिकट्ठु आसुरुत्ते वामपाएणं पायपीढं अणुक्कमति
 २, कौतगेणं लेहं पणामति २ ता, जाव कूवं हव्वमागए, तते णं से पडमणाभे दारुणेणं सारहिणा एवं
 बुत्ते समाणे आसुरुत्ते तिबलिं भिडडिं निडाले साहट्ठु एवं व०-णो अप्पिणामि णं अहं देवा० ! कण्हस्स
 वासुदेवस्स दोवत्ति, एस णं अहं समयमेव जुञ्झसल्लो णिग्गच्छामि त्तिकट्ठु दारुयं सारहिं एवं व०-केवलं
 भो ! रायसत्थेसु दूये अवल्ले त्तिकट्ठु असक्कारिय असम्माणिय अवहारणं णिच्छुभावेत्ति, तते णं से दारुए
 सारही पडमणाभेणं असक्कारिय जाव णिच्छूढे समाणे जेणेव कणहे वासुदेवे तेणेव उ० २, करयल० कणहं
 जाव एवं व०-एवं खलु अहं सामी ! तुव्वं वयणेणं जाव णिच्छुभावेत्ति, तते णं से पडमणाभे बलवाउयं
 सद्दावेत्ति २ एवं व०-खिप्पामेव भो देवाणु० ! आभिसेक्कं हत्थिरयणं पडिकप्पेह, तयाणंतरं च णं छेया-
 यरियउवदेसमइविकप्पणाविगप्पेहि जाव उवणेत्ति, तते णं से पडमनाहे सन्नद्ध० अभिसेयं० दूरूहति २,
 हयगय जेणेव कणहे वासुदेवे तेणेव पहारेत्थ गमणाए, तते णं से कणहे वासुदेवे पडमणाभं रायाणं
 एल्लमाणं पासति २, ते पंच पंडवे एवं व०-हं भो दारगा ! किन्नं तुव्वं पडमनाभेणं सद्धिं जुञ्झहिह
 उयाहु पेच्छिहिह ? , तते णं ते पंच पंडवा कणहं वासुदेवं एवं व०-अम्हे णं सामी ! जुञ्झामो तुव्वं
 पेच्छह, तते णं पंच पंडवे सण्णद्ध जाव पहरणा रहे दूरूहंति २ जेणेव पडमनाभे राया तेणेव उ० २, एवं

व०-अम्हे पउमणाभे वा राय त्तिक्कु पउमनाभेणं सद्धि संपलग्गा यावि होत्था, तते णं से पउमनाभे
 राया ते पंच पंडवे ग्विप्पामेव हयमहियपवरविवाडियचिन्धद्वयपउग्गा जाव दिसोदिमि पडिसेहेतित्ति,
 नते णं ते पंच पंडवा पउमनाभेणं रत्ता हयमहियपवरविवाडिय जाव पडिसेहिया समाणा अत्थामा जाव
 अधारणिज्जत्तिक्कु जेणेव कण्हे वासुदेवे तेणेव उवा०, तते णं से कण्हे वासुदेवे ते पंच पंडवे एवं व०-
 कहणं तुम्भे देवानु० ! पउमणाभेण रत्ता सद्धि संपलग्गा, तते णं ते पंच पंडवा कण्हे वासुदेवं एवं
 व०-एवं गल्लु देवा० ! अम्हे तुम्भेहिं अब्भणुत्ताया समाणा सन्नद० रहे दुरुत्तामो २. जेणेव पउमनाभे
 जाव पडिसेहेति, तते णं से कण्हे वासुदेवे तं पंच पंडवे एवं व०-जति णं तुम्भे देवा० ! एवं वयंता अम्हे
 णो पउमनाभे राय त्तिक्कु पउमनाभेणं सद्धि संपलग्गता तो णं तुम्भे णो पउमणाहे हयमहियपवर जाव
 पडिसेहेते, तं पेच्छह णं तुम्भे देवा० ! अहं नो पउमणाभे राय त्तिक्कु पउमनाभेणं रत्ता सद्धि जुज्झामि
 रहं दुरुत्तहि २ जेणेव पउमनाभे राया तेणेव उवाग० २ संयं गोमीरद्धारधवलं तणसोल्लियसिंदुवारकुंद-
 दुसन्निगामं निययवलस्स हरिसजणं रिउसेणचिणासकरं पंचवणं संखं परासुसति २, सुहवायपरियं
 करेति; तते णं तस्स पउमणाहस्स तेणं संयसहेणं चलतिभाए हते जाव पडिसेहिण, तते णं से कण्हे
 वासुदेवे धणुं परासुमति चेदो धणुं पूरेति २, धणुसहं करेति; तते णं तस्स पउमनाभस्स दोने चलतिभाए
 तेणं धणुसहेणं हयमहिय जाव पडिसेहिण, तते णं से पउमणाभे राया तिभागचलावसेसे अत्थामे अबले

अवीरिए अपुरिसक्कारपरक्कम्मे अधारणिज्ज त्तिकहु सिग्घं तुरियं जेणेव अमरकंका तेणेव उ० २, अमरकंका
 रायहाणिं अणुपविसति २, दारातिं पिहेति २, रोहसज्जे चिद्धति; तते णं से कण्हे वासुदेवे जेणेव अमरकंका
 तेणेव उ० २ रहं ठवेति २, रहातो पच्चोरुहति २, वेडव्वियसमुघाएणं समोहणति; एगं महं णरसीहरुव्वं
 विउव्वति २, महया २, सद्देणं पाददहरियं करेति; तते णं से कण्हेणं वासुदेवेणं महया २, सद्देणं पाददद-
 रणं कएणं समाणेणं अमरकंका रायहाणी संभग्गपागारगोपुराद्यालयचरियतोरणपल्हत्थियपवरभवण-
 सिरिघरा सरस्सरस्स धरणियले सन्निवहया, तते णं से पउमणाभे राया अमरकंका रायहाणिं संभग्ग
 जाव पासित्ता भीए दोवतिं देविं सरणं उवेति, तते णं सा दोवई देवी पउमनाभं रायं एवं व०-किरणं
 तुमं देवा० ! न जाणसि कण्हस्स वासुदेवस्स उत्तमपुरिसस्स विप्पियं करेमाणे ममं इह हव्वमाणेसि, तं
 एवमवि गए गच्छह णं तुमं देवा० ! एहाए उल्लपडसाडए अवचूलगवत्थणियत्थे अंतेउरपरियालसंपरिबुडे
 अग्गाइं वराइं रयणाइं गहाय ममं पुरतो काउं कण्हं वासुदेवं करयलपायपडिए सरणं उवेहि, पणिवइय-
 वच्छला णं देवाणुप्पिया ! उत्तमपुरिसा, तते णं से पउमनाभे दोवतीए देवीए एयमडं पडिसुणेति २, एहाए
 जाव सरणं उवेति २, करयल० एवं व०-दिट्ठा णं देवाणुप्पियाणं इड्डी जाव परक्कमे तं खाभेमि णं देवाणु-
 प्पिया ! जाव खमंतु णं जाव णाहं सुज्जो २ एवंकरणयाए त्तिकहु पंजलिवुडे पायवडिए कण्हस्स वासुदेवस्स
 दोवतिं देविं साहत्थि उवणेति, तते णं से कण्हे वासुदेवे पउमणाभं एवं व०-हं भो पउमणाभा !

अप्यपथियपत्तिया ४ किण्णं तुमं ण जाणसि मम भगिणिं दोवतीं देवीं इह हव्वमाणमाणे तं एवमवि
 गए णत्थि ते ममाहिंतो इयाणिं भयमत्थि त्तिकट्ठु पउमणाभं पडविसज्जेति, दोवतिं देविं गिण्हति २, रहं
 दुरुहेति २, जेणेव पंच पंडवे तेणेव उवा० २, पंचणहं पंडवाणं दोवतिं देविं साहत्थि उवणेति; तते णं से
 कणहे पंचहिं पंडवेहिं सद्धिं अप्पछट्ठे छहिं रेहेहिं लवणसमुद्धं मज्झमज्जेणं जेणेव जंबुदीवे २, जेणेव
 भारहे वासे तेणेव पहारेत्थ गमणाए ॥ सूत्रम्-१३० ॥

‘सारत्थं’ति सारत्थं सारथिकर्म, ‘तए णं सा किड्ढाविए’त्यादौ यावत्करणादेवं दृश्यं-‘माभाविग्रहंमा चोदहजणस्स
 उस्सुयकरं विचिच्चमणिरयणवद्धच्छरुहं’ति, तत्र क्रीडापिका-क्रीडनघात्री ‘साभाचियहंस्’ति सान्द्राविकः-अकैतवकृतो घर्षो-
 वर्षणं यस्य स तथा तं दर्पणमिति योगः, ‘चोदहजणस्स उस्सुयकरे’ति तरुणलोकस्य औत्सुक्यकरं-प्रेक्षणलम्पटत्वकरं
 ‘विचिच्चमणिरयणवद्धच्छरुहं’ति विचित्रमणिरत्नैर्वद्धः छरुको-मुष्टिग्रहणस्थानं यस्य स तथा तं ‘चिह्णं’-दीप्यमानं
 दर्पम्-आदर्शम्, ‘दर्पणसंकतं विवसंदंस्सिए य से’ति-दर्पणे मद्भान्तानि यानि रात्रां विम्बानि-प्रतिविम्बानि तैः संद
 शिताः-उपलम्भिता ये ते तथा तांश्च से-तस्या दक्षिणहस्तेन दर्शयति स्म द्रोपद्या इति प्रक्रमः प्रथराजसिंहान्, स्फुटमर्थतो
 विशदं वर्णतः विशुद्धं शब्दार्थदोषरहितं रिभितं-स्वरघोलनाप्रकारोपेतं गम्भीरं-मेघशब्दवत् मधुरं-कर्णसुखकर भणितं-भाषितं
 यस्याः क्रीडापिकायाः सा तथा तां, मातापितरौ वंशं-हरिचंशादिकं सत्त्वं-आपत्स्वैकव्यकरणमध्यवसानकरं च मामर्थ्यं-बलं,
 गोत्रं-गौतमगोत्रादि, विक्रान्ति-विक्रमं, कान्ति-प्रभां, पाठान्तरेण कीर्त्तिं वा-प्रख्यातिं बहुविधागमं-नानाविधशास्त्रवि-

आरदमित्यर्थः; माहात्म्यं-महानुभावतां, कुलं-वंशस्यावान्तरभेदं शीलं च-स्वभावं जानाति या सा तथा कीर्त्तनं करोति स्मेति,
 वृष्णिपुरुषानां-यदुपप्लवानां यदुग्रधानानां दशाराणां-समुद्रविजयादीनां दशारस्य वा-वासुदेवस्य ये वरा वीराश्च पुरुषास्ते
 तथा ते च ते त्रैलोक्येऽपि बलवन्तश्चेति विग्रहस्ततस्तेषां, शुश्रुतसहस्राणां-रिपुलक्षाणां मानमवमृद्नन्ति ये ते तथा तेषां,
 तथा भविष्यतीति भवा-भाविनी सा सिद्धिर्येषां ते भवसिद्धिकास्तेषां मध्ये वरपुण्डरीकाणीव वरपुण्डरीकाणि ये ते तथा तेषां
 'चिह्नगाणं'ति-दीप्यमानानां तेजसा तथा बलं-शारीरं, वीर्यं-जीवग्रभवं, रूपं-शरीरसौन्दर्यं, यौवनं-तारुण्यं, गुणान्-सौन्दर्या-
 दीन्, लावण्यं च-स्पृहणीयतां कीर्त्तयति या सा तथा, क्रीडापिका कीर्त्तनं करोति स्म, पूर्वोक्तमपि किञ्चिद्विशेषाभिधाना-
 याभिहितमिति न दुष्टं, 'समश्च्छमाणी'ति समतिक्रामन्ती, 'दसद्वचणेणं'तीह श्रीदामगण्डेन पूर्वगृहीतेनेति सम्बन्धनीयं
 'कल्याणकारे'ति-कल्याणकरणं मङ्गलकरणमित्यर्थः; 'इमं च णं'ति इतश्च 'कणच्छुल्लानारए'चि-एतन्नामा तापसः, इह
 क्वचिद्यावत्करणादिदं दृश्यं, 'दंसणेणं अइ भइए' भद्रदर्शन इत्यर्थः, 'विणीए अंतो अंतो य कलुसहियए' अन्तरान्तरा
 दुष्टचित्तः केलीप्रियत्वादित्यर्थः, 'मज्झत्थउवत्थिए य' माध्यस्थ्यं-समतामभ्युपगतो व्रतग्रहणत इति भावः, 'अल्लीण-
 सोमपियंदंसणे सुख्वे' आलीनानां-आश्रितानां सौम्यं-अरौद्रं प्रियं च दर्शनं यस्य स तथा 'अमइलसगलपरिहिए'
 अमलिनं सकलं-अखण्डं शकलं वा खण्डं वल्कवास इति गम्यते परिहितं-निवसितं येन स तथा, 'कालमियचम्मउत्तरा-
 संगरइयवत्थे' कालमृगचर्म उत्तरासङ्गेन रचितं वक्षसि येन स तथा 'दंडकमंडलुहत्थे' जडामण्डलदित्तसिरए
 जन्नोवइयगणेत्तियमुंजमेहलावागलधरे' गणेत्रिका-रुद्राक्षकृतं कलाचिकाभरणं मुञ्जमेखला-मुञ्जमयः कटीदवरकः

चलकलं-तल्लवक्, 'हृत्थकयकच्छभीए'-कच्छपिका तदुपकरणविशेषः, 'पियगंधवे'-गीतप्रियः, 'घरणिगोयरप्पहाणे'-
 आकाशगामित्वात्, 'संचरणावरणउवयणिलेसणीसु य संकामणिअभिओगपणत्तिगमणीयंभणीसु य बहुसु विज्जाहरीसु विज्जासु
 विस्सुयजसे' इह मञ्जरण्यादिविद्यानामर्थः शब्दानुसारतो वाच्यः, 'विज्जाहरिसु'त्ति-विद्याधरसम्बन्धिनीषु विश्रुतयशाः-
 ख्यातकीर्तिः, 'इट्ठे रामस्स केसवस्स य पज्जुन्नपईवसंवअनिरुद्धनिसडउम्भुयसारणगयसुसुहडुम्भुहारिणं
 जायवाणं अद्धट्ठाणं कुमारकोडीणं हिययदइए' वल्लभ इत्यर्थः, 'संथेवे' एतेषां संस्तावकः, 'कलहजुद्धकोलाह-
 लपिप' कलहो-वागयुद्धं युद्धं तु-आयुधयुद्धं कोलाहलो-बहुजनमहाध्वनिः; 'भंडणाभिलासी'-भंडनं पिष्टातकादिभिः
 'यहुसु य समरसंपराएसु'-समरसद्भामेभित्यर्थः, 'दंसणरए समंतओ कलहं सदक्खिणं' सदानमित्यर्थः,
 'अणुगवेसमाणे असमाहिकरे दसारवरवीरपुरिसतेलोकवलवगाणं आमंतेऊणं तं भगवतिं एक्कमणिं
 गमणत्थं उप्पइओ गगणतलमभिलंघयंतो गामागरनगरखेडकन्वडमंडयदोणमुहपट्टणसंवाहसहस्ससमंडियं
 थिमियमेइणीयं णिभरजनपदं वसुहं ओलोयंतो रम्मं हत्थिणपुरं उवागए' 'असंजयअचिरयअप्पडिहय-
 पच्चक्खायपावक्कम्मेत्तिकट्टु' असंयतः संयमरहितत्वात् अविरतो विशेषतस्तपस्यरतत्वात् न प्रतिहतानि-न प्रतिषेधितानि
 अतीतकालकृतानि निन्दनतः न प्रत्याख्यातानि च भविष्यत्कालभावीनि पापकर्मणि-प्राणातिपातादिक्रिया येन अथवा
 न प्रतिहतानि सागरोपमकोटीकोट्यन्तःप्रवेशेन सम्यक्त्वलाभतः न च प्रत्याख्यातानि सागरोपमकोटीकोट्याः मद्बुधात-
 सागरोपमैर्न्यूनताकरणेन सर्वविरतिलाभतः पापकर्मणि-ज्ञानावरणादीनि येन स तथेति पदत्रयस्य कर्मधारयः, 'कूवं' ति-

कृजकं व्यावर्तकबलमिति भावः, 'सुहं व 'त्ति-श्रूयते इति श्रुतिः-शब्दः तां, 'सुतिं व 'त्ति श्रुतिः छीत्कारादि-
 शब्दविशेष एव तां प्रयुक्ति-वार्त्ता, वार्त्तापर्यायाश्चेते इति, 'हिया व 'त्ति-हता प्रदेशान्तरे स्थापिता, 'नीता' नेत्रा
 स्वस्थानं प्रापिता 'आक्षिपिता' आकृष्टेवेति, 'इमा अपणे'त्यादि, इयमन्या अपरा मदीयस्वामिनः सम्बन्धिनी
 विनयप्रतिपत्तिरिति वर्त्तते, 'समुहाणत्ति त्तिकट्टु' स्वमुखेन स्वक्रीयवदनेन भणिता आज्ञाप्तिः-आदेशः स्वमुखान्नसि-
 रितिकृत्वा-एवमभिधाय, 'आसुरुत्ते'त्ति क्रुद्धः, 'बलचाउए'त्ति-बलव्यापृतः सैन्यव्यापारवान्, 'अमिसेक्क'न्ति-
 अभिप्रेक्ष्यमर्हतीत्याभिप्रेक्ष्यं मूर्द्धाभिषिक्तमित्यर्थः, 'छेयायरियउवएसमइविगप्पणाविगप्पेहिं'ति-छेको-निपुणो य
 आचार्यः-कलाचार्यः तस्योपदेशात्-तत्पूर्विकाया मतेः-बुद्धेर्याः कल्पनाः-विकल्पाः कल्पसिद्धेदास्ते तथा तैरिति,
 इह यावत्करणादिदं दृश्यं 'सुनिउणेहिं'ति-सुनिपुणैर्नरैः, 'उज्जलनेवत्थहव्वपरिवच्चिच्छयं'ति उज्जलनेपथ्येन-
 निर्मलवेषेण 'हव्व'न्ति-शीघ्रं परिक्षिप्तः-परिगृहीतः परिवृतो यः स तथा तं 'सुसज्जं'-सुष्ठु प्रगुणं, 'वम्मिय-
 सन्नद्धवद्धकवचियउत्पीलियकच्छवच्छबद्धगेवज्जगलयवरभूसणविरायंतं'-वर्मणि निधुक्ता वार्त्तिकास्तैः सन्नद्धः-
 कृतसन्नाहो यः स वार्त्तिकसन्नद्धः बद्धं कवचं-सन्नाहविशेषो यस्य स बद्धकवचः, स एव बद्धकवचिकः, अथवा वर्मितः
 सन्नद्धः बद्धस्त्वक्त्राणवन्धनात् कवचितश्च यः स तथा, भेदश्चेतेषां लोकतोऽवसेयः, एकार्थाश्रिते शब्दाः सन्नद्धता-
 प्रकर्षाभिधानायोक्ता इति, तथा उत्पीडिता-गाढीकृता कक्षा-हृदयरज्जुर्वक्षसि यस्य स तथा ग्रैवेयकं-ग्रीवाभरणं बद्धं गले-
 कण्ठे यस्य स तथा वरभूषणैर्विराजमानो यः स तथा, ततो वर्मितादिपदानां कर्मधारयोऽतस्तं, 'अहियतेयजुत्तं सललि-

तवरकण्णपूरविराजितं पलवंओचूलमहुयरकयंघगारं' प्रलम्बानि अवचूलानि--करक(ट)न्यस्ताऽधोमुखकूर्चकाः यस्य
सः प्रलम्बावचूलः मधुकैः-अग्रैर्मदजलगन्धाकृष्टैः कृतमन्वकारं येन स तथा, ततः कर्मधारयोऽतस्तं, चित्तपरिच्छेय-
पच्छदं' चित्रो-विचित्रः परिच्छेको-लघुः प्रच्छदो-वस्त्रविशेषो यस्य स तथा तं, 'प्रहरणावरभरियजुद्धसज्जं' प्रहरणानां-
कुन्तादीनामावरणानां च-कङ्कटानां भृतो यः स तथा स च युद्धसज्जयेति कर्मधारयः अतस्तं 'सच्छतं सज्जयं सघटं
पंचामेलयपरिमंडिययाभिरामं' पञ्चभिरापीडैः-शेखरैः परिमण्डितोऽत एवाभिरामश्च-रम्यो यः, 'ओसारियजमल-
जुयलघटं'-अवसारित-अवलम्बितं यमलं-समं युगलं-द्वयं घण्टयोर्यत्र स तथा तं, 'विज्जुप्पणिद्वं च कालमेहं' घण्टा
प्रहरणादीनामुज्ज्वलत्वेन विद्युत्कल्पत्वात् हस्तिदेहस्य कालत्वेन महत्त्वेन वा मेघकल्पत्वादिति, 'उप्पाइयपव्वयं च
चंकमंतं' चङ्क्रममाणमिवौत्पातिकपर्वतं, पाठान्तरेण ओत्पातिकं पर्वतमित्र, 'सक्खं'ति साधात्, 'मत्तं'ति-मदवन्तं 'गुलु
२ गुलंतं' 'मणपचणजइणवेगं' मनःपनगजयी वेगो यस्य स तथा तं, 'भीमं संगामियाजोगं' माद्भामिक आयोगः
परिकरो यस्य स तथा तं, 'अभिसेकं हत्थिरयणं पडिकप्पंति २ उवणेंति'ति 'हयमहियपवरविवडियच्चिधयप
डागे' इतमथिता-अत्यर्थं हताः अथवा हताः प्रहृतो मथिताः मानमथनात् हतमथिताः तथा प्रवरा विपतिताश्चिन्धध्वजा-
दयः पताकाश्च तदन्या येषां ते तथा ततः कर्मधारयोऽतस्तान्, यावत्करणात् 'किञ्छोवगयप्पाणे'ति दृश्यं कष्टगतजीवित-
व्यानित्यर्थः, 'अम्हे वा पउमनाभे वा राय स्तिकहु' इति अम्माकं पद्मनाभस्य च बलवत्त्वादिव सद्भावे वयं वा भवामः
पद्मनाभो वा, नोभयेपामपीह संपुणे त्राणमस्तीतिकृत्वा-इति निश्चयं विधाय सम्प्रलप्ताः योद्धमिति शेषः, 'अम्हे नो

पउमनाभे राय त्तिकट्टं' वयमेवेह रणे जयामो न पन्ननाभो राजेति, यदि स्वविषये विजयनिश्चयं कृत्वा पन्ननाभेन सार्द्धं योद्धुं सम्प्रालिगिष्यथ ततो न पराजयं प्राप्स्यथ, निश्चयसारत्वात् फलप्राप्तेः, आह च—“शुभाशुभानि सर्वाणि, निमित्तानि स्युरेकतः । एकतस्तु मनो याति, तद्विशुद्धं जयावहम् ॥ १ ॥ तथा-स्यान्निश्चयैकनिष्ठानां, कार्यसिद्धिः परा नृणाम् । संशयक्षुण्णचित्तानां, कार्ये संशीतिरेव हि ॥ २ ॥” शङ्खविशेषणानि क्वचिद् दृश्यन्ते—‘स्वेयं गोखीरहारधवलं तणसोह्लिय-सिंदुवारकुंदेंदुसन्निगासं’ ‘तणसोह्लिय’न्ति मल्लिका सिंदुवारो-निर्गुण्डिः, ‘निययस्स बलस्स हरिसज्जणं रिउसेणविणासकरं पंचजण’न्ति-पाञ्चजन्याभिधानं, ‘वेढो’त्ति-वेष्टकः एकवस्तुविषया पदपद्धतिः, स चेह धनुर्विषयो जम्बूद्वीपप्रज्ञप्तिप्रसिद्धोऽध्येतव्यः, तद्यथा—‘अइरुगगयबालचंदंइंधणुसन्निकासं’ अचिरोद्गतो यो बालचन्द्रः—शुक्लपक्षद्वितीयाचन्द्रः तेनेन्द्रधनुषा च वक्रतया सन्निकाशं-सदृशं यत्तत्तथा ‘वरमहिसदरियदप्पियदढवणसिगगरइयसारं’ वरमहिषस्य हस्तदर्पितस्य-सञ्जातदर्पातिशयस्य यानि दृढानि धनानि च शृङ्गाग्राणि तै रचितं सारं यत्तत्तथा, ‘उरगवरपवरगवलपवर-परहुयभमरकुलनीलधंतघोयपट्टं’ उरगवरो-नागवरः प्रत्रगवलं-वरमहिषशृङ्गं प्रवरपरभृतो-वरकोकिलो भ्रमरकुलं-मधुकरनिकरो नीली-गुलिका एतानीव स्निग्धं कालकान्तिमत् इमांतं च-तेजसा ज्वलत् धौतमिव धौतं च-निर्मलं पृष्ठं यस्य तत्तथा, ‘निउणोवियमिसिमिसितमणिरयणघंटियाजालपरिक्खत्तं’ निपुणेन शिल्पिना ओपितानां-उल्लङ्घलितानां मणिरत्न-घण्टिकानां यज्जालं तेन परिक्षिप्तं-वेष्टितं यत्तत्तथा ‘तडितरुणकिरणतवणिज्जबद्धच्चिंधं’ तडिदिव-विद्युदिव तरुणाः—

प्रत्यग्राः किरणा यस्य तत्तथा तस्य तपनीयस्य सम्बन्धीनि वृद्धानि चिन्हानि-लाञ्छनानि यत्र तत्तथा 'ददरमलयगिरिसि-
हरकेसरचामरचालयद्वचंदिविं' ददरमलयाभिधानौ यौ गिरी तयोर्गानि शिखराणि तत्सम्बन्धिनो ये केसरचामरचालाः-
सिंहरस्कन्धचमरपुच्छकेशाः अर्द्धचन्द्राश्च तल्लक्षणानि चिद्धानि यत्र तत्तथा, 'कालहरियरत्तपीयसुक्लिन्नहुंहारुणिसंपिन्नद्वीयं'
कालादिवर्णाः या स्त्रायवः-शरीरान्तर्ध्रस्ताभिः सम्पिन्नद्रा-चद्वा जीवा-प्रत्यश्चा यस्य तत्तथा 'जीवियान्तकरं'ति शत्रूणा-
मिति गम्यते, 'संभगे'त्यादि, सम्भगानि प्राक्रो गोपुराणि च-प्रतोल्यः अड्डालकाश्च-प्राकारोपरिस्थानविशेषाः चरिका
च-नगरप्राकारान्तरेऽष्टहस्तो मार्गः तोरणानि च यस्यां सा तथा, पर्यस्तितानि-पर्यस्तीकृतानि सर्वतः क्षिप्तानि इत्यर्थः प्रवर-
भवनानि श्रीगृहाणि च-भाण्डागाराणि यस्यां सा तथा, ततः पदद्वयस्य कर्मधारयः, 'सरसरस्स'ति-अनुकरणशब्दोऽयमिति,
'उल्लपडसाडण'ति मद्यः स्नानेन आर्द्रा-पट्टशाटकी उत्तरीयपरिधाने यस्य म तथा, 'अवचूलगवत्थनियत्थे'ति अव-
चूलं-अधोमुखचूलं मुत्कलाञ्चलं यथा भवतीत्येवं वस्त्रं निरसितं येन म तथा, 'तं एवमधि गण नत्थि ते ममाहिंतो
इयार्णि भयमत्थि'ति तत-तस्मादित्यमपि गते अस्मिन् कार्ये नास्ति अयं पक्षो यदुत ते-तत्र मत्तो भयमस्ति-भवति ।

तेणं कालेणं २ धायतिसंडे वीचे पुरच्छिमद्वे भारहे वासे चंपा णामं णयरी होत्था, पुण्णभदे चेत्तिण्ण,
तत्थ णं चंपाण्ण नयरीण्ण कविले णामं वासुदेवे राया होत्था, महया हिमवंतं वण्णओ; तेणं कालेणं २
सुणिसुवण्ण अरहा चंपाण्ण पुण्णभदे समोसहे, कविले वासुदेवे धम्मं सुणेत्ति, तते णं से कविले वासुदेवे
सुणिसुवण्णयस्स अरहतो धम्मं सुणेमाणे कण्हस्स वासुदेयस्स संवसदं सुणेत्ति, तते णं तस्स कविलस्स

वासुदेवस्स इमेयारूढे अब्भत्थिए सनुप्पज्जित्था-किं मण्णे धायइसंडे दीवे भारहे वासे दोच्चे वासुदेवे
समुप्पण्णे ? जस्स णं अयं संखसंदे समंपिच सुहवायपूरिते वियंभति, कविले वासु० सद्दालिं सुणेह,
मुणिसुव्वए अरहा कविलं वासुदेवं एवं व०-से णूणं ते कविला वासुदेवा ! मम अंतिए धम्मं णिसामे-
माणस्स संखसंदं आकणित्ता इमेयारूढे अब्भत्थिए-किं मन्ने जाव वियंभह, से णूणं कविला वासुदेवा !
अयमट्ठे समट्ठे ?, हंता ! अत्थि, नो खलु कविला ! एवं भूयं वा ३ जन्नं एगे खेत्ते एगे जुगे एगे समए दुवे
अरहंता वा चक्खवट्ठी वा बलदेवा वा वासुदेवा वा उप्पज्जिंस्सु उप्पज्जिंति उप्पज्जिस्संति वा, एवं खलु
वासुदेवा ! जंबुदीवाओ भारहाओ वासाओ हत्थिणाउरणयराओ पंडुस्स रण्णो सुण्हा पंचण्हं पंडवाणं
भारिया दोवती देवी तव पउमनाभस्स रण्णो पुव्वसंगतिएणं देवेणं अमरकंकाणयरिं साहरिया, तत्ते णं
से कण्हे वासुदेवे पंचहिं पंडवेहिं सद्धिं अप्पच्छट्ठे छहिं र्हेहिं अमरकंकं रायहाणिं दोवतीए देवीए कूवं
हव्वमागए, तत्ते णं तस्स कण्हस्स वासुदेवस्स पउमणाभेणं रण्णा सद्धिं संगामं, संगामेमाणस्स अयं
संखसंदे तव सुहवाया० इव इट्ठे कंते इहेव वियंभति, तए णं से कविले वासुदेवे मुणिसुव्वयं वंदति २
एवं व०-गच्छामि णं अहं भंते ! कण्हं वासुदेवं उत्तमपुरिसं सरिसपुरिसं पासामि, तए णं मुणिसुव्वए
अरहा कविलं वासुदेवं एवं व०-नो खलु देवा० ! एवं भूयं वा ३ जण्णं अरहंता वा अरहंतां पासंति, चक्खवट्ठी
वा चक्खवट्ठिं पासंति, बलदेवा वा बलदेवं पासंति, वासुदेवा वा वासुदेवं पासंति; तहविग णं तुमं कण्हस्स

वासुदेवस्स लवणसमुदं मज्झमज्जेणं वीतिवयमाणस्स सेयापीयाइं धयग्गातिं पासिहिसि, तते णं से कविले
वासुदेवे सुणिसुव्वयं वंदति २, हत्थिखंधं दुरुहति २, सिग्घं २, जेणेव वेलाउले तेणेव उ० २, कणहस्स
वासुदेवस्स लवणसमुदं मज्झमज्जेणं वीतिवयमाणस्स सेयापियाहिं धयग्गातिं पासति २, एवं वयह-एस
णं मम सरिसपुरिसे उत्तमपुरिसे कणहे वासुदेवे लवणसमुदं मज्झमज्जेणं वीतीवयति त्तिकहु पंचयन्नं संवं
परामुसति मुहवायपूरियं करेति, तते णं से कणहे वासुदेवे कविलस्स वासुदेवस्स संखसइं आयश्चेति २,
पंचयन्नं जाव पूरियं करेति, तते णं दोवि वासुदेवा संखसइसामायारिं करेति, तते णं से कविले वासुदेवे
जेणेव अमरकंका तेणेव उ० २ अमरकंकां रायहाणिं संभगगतोरणं जाव पासति २, पउणणाभं एवं व०-
किन्नं देवाणुप्पिया ! एसा अमरकंका संभगग जाव सन्निवइया !, तते णं से पउमणाहे कविलं वासुदेवं एवं
व०-एवं खलु सामी ! जंबुदीवाओ दीवाओ भारहाओ वासाओ इहं हव्वमागम्म कणहेणं वासुदेवेणं
तुब्भे परिभूय अमरकंका जाव सन्निवाडिया, तते णं से कविले वासुदेवे पउमणाहस्स अंतिए एयमंडु
सोच्चा पउमणाहं एवं व०-हं भो ! पउमणाभा ! अपत्थियपत्थिया किन्नं तुमं न जाणसि मम सरिस-
पुरिस्स कणहस्स वासुदेवस्स विप्पियं करेमाणे !, आसुरुत्ते जाव पउमणाहं णिच्चिसयं आणवेति,
पउमणाहस्स पुत्तं अमरकंकारायहाणीए महया २ रायाभिसेणं अभिसिचति जाव पडिगते ॥ सूत्रम्-
१३१ ॥ तते णं से कणहे वासुदेवे लवणसमुदं मज्झमज्जेणं वीतिवयति, ते पंच पडवे एवं व०-गच्छह णं

तुम्भे देवा० ! गंगामहानदि उत्तरह जाव ताव अहं सुद्वियं लवणाहिवहं पासामि, तते णं ते पंच पंडवा
कण्हेणं वासुदेवेणं एवं वुत्ता समाणा जेणेव गंगामहानदी तेणेव उ० २ एगद्वियाए णावाए मग्गणगेवेसणं
करंति २ एगद्वियाए नावाए गंगामहानदि उत्तरंति २ अण्णमण्णं एवं वयन्ति-पहू णं देवा० ! कण्हे
वासुदेवे गंगामहाणदिं बाहाहिं उत्तरित्तए उदाहु णो पभू उत्तरित्तए त्तिक्कु एगद्वियाओ नावाओ णमैति
२ कण्हं वासुदेवं पडिवालेमाणा २ चिट्ठति, तते णं से कण्हे वासुदेवे सुद्वियं लवणाहिवहं पासति २ जेणेव
गंगा महाणदी तेणेव उ० २, एगद्वियाए सन्वओ समंता मग्गणगेवेसणं करेति २, एगद्वियं अपासमाणे
एगाए बाहाए रहं सतुरगं ससारहिं गेण्हइ एगाए बाहाए गंगं महाणदिं वासहिं जोयणाति अद्दजोयणं च
विच्छिन्नं उत्तरिउं पयत्ते यावि होत्था, तते णं से कण्हे वासुदेवे गंगामहाणदीए बहुमज्झदेसभागं संपत्ते
समाणे संते तंते परितंते बद्धसेए जाए यावि होत्था, तते णं कण्हस्स वासुदेवस्स इमे एयारूवे अब्भत्थिए
जाव समुप्पज्जित्था-अहो णं पंच पंडवा महाबलवगा जेहिं गंगामहाणदी वासहिं जोयणाइं अद्दजोयणं
च विच्छिण्णा बाहाहिं उत्तिण्णा, इच्छंतएहिं णं पंचहिं पंडवेहि पउमणाभे राया जाव णो पडिसेहिए,
तते णं गंगादेवी कण्हस्स वासुदेवस्स इमं एयारूवं अब्भत्थियं जाव जाणित्ता थाहं चितरति, तते णं से
कण्हे वासुदेवे सुहुत्तंतरं समासासति २, गंगामहाणदिं बावहिं जाव उत्तरति २, जेणेव पंच पंडवा तेणेव
उवा० पंच पंडवे एवं व०-अहो णं तुम्भे देवा० ! महाबलवगा जेणं तुम्भेहिं गंगामहाणदी वासहिं जाव

उत्तिण्णा, इच्छंतएहिं तुब्भेहिं पउम जाव णो पडिसेहिण, तते णं ते पंच पंडवा कण्हेणं वासुदेवेणं एवं
बुत्ता समाणा कण्हं वासुदेवं एवं व०-एवं खलु देवा० ! अम्हे तुब्भेहिं विसल्लिया समाणा जेणेव गंगा
महाणदी तेणेव उवा० २ एगट्टियाए मग्गणगेवसणं तं चेव जाव णंमेमो तुब्भे पडिवालमाणा चिट्ठामो,
तते णं से कण्हे वासुदेवे तेसिं पंचण्हं पांडवाणं एयमट्ठं सोचा णिसम्म आसुरुत्ते जाव तिवलियं एवं व०-
अहो णं जया मए लवणसमुद्धं दुवे जोगणसयसहस्सा विच्छिण्णं वीतीवइत्ता पउमणाभं हयमहिण जाव
पडिसेहिता अमरकंका संमग्ग० दोवती माहत्थि उवणीया तथा णं तुब्भेहिं मम माहपं ण विण्णायं
इयाणिं जाणिसह त्तिरुद्धु लोहदंडं परामुसति, पंचण्हं पंडवाणं रहे चुरेति २, णिविसए आणवेति २, तत्थ
णं रहमइणे णामं कोदु णिविट्ठे, तते णं से कण्हे वासुदेवे जेणेव वा सए खंधावारे तेणेव उवागच्छइ २, सएणं
खंधावारेणं सद्धि अभिसमन्नागए यावि होत्था, तते णं से कण्हे वासुदेवे जेणेव चारवई णयरी तेणेव उवा०
२ अणुपविसति ॥ सूत्रम्-१३२॥ तते णं से पंच पंडवा जेणेव हत्थिणाउरे तेणेव उवागच्छन्ति २ जेणेव पंडू
तेणेव उ० २ करयल एवं व०-एवं खलु ताओ ! अम्हे कण्हेणं णिविसया आणत्ता, तते णं पंडुराया ते पंच
पंडवे एवं व०-कहणं पुत्ता ! तुब्भे कण्हेणं वासुदेवेणं णिविसया आणत्ता?, तते णं ते पंच पंडवा पंडुरायं
एवं व०-एवं खलु ताओ ! अम्हे अमरकंकातो पडिणिपत्ता लवणसमुद्धं दोन्नि जोगणसयसहस्साइं वीति-
वत्तिता(त्था) तए णं से कण्हे अम्हे एवं वयामि-गच्छहणं तुब्भे देवा० ! गंगामहाणदि उत्तरह जाव चिट्ठह

ताव अहं एवं तहेव जाव चिहामो, तते णं से कणहे वासुदेवे सुद्धियं लवणाहिबडं दडूण तं चैव सव्वं
 नवरं कणहस्स चिंता ण जुल्ल (बुच्च)ति जाव अम्हे णिच्चिसए आणवेति, तए णं से पंडुराया ते पंच पंडवे
 एवं व०-दुद्धु णं पुत्ता ! कयं कणहस्स वासुदेवस्स चिप्पियं करमाणेहिं, तते णं से पंडू राया कौंति देविं
 सदावेति २ एवं व०-गच्छ णं तुमं देवा० ! वारचतिं कणहस्स वासु० णिवेदेहि-एवं खलु देवा० ! तुम्हे
 पंच पंडवा णिच्चिसया आणत्ता तुमं च णं देवा० ! दाहिणडुभरहस्स सामी तं संदिसंतु णं देवा० ! ते
 पंच पंडवा कयरं दिसिं वा विदिसं वा गच्छंतु !, तते णं सा कौंती पंडुणा। एवं बुत्ता समाणी हत्थिलंघं
 दुरूहति २ जहा हेट्टा जाव संदिसंतु णं पिउत्था ! किमागमणपओयणं !, तते णं सा कौंती कणहं वासु-
 देवं एवं व०-एवं खलु पुत्ता ! तुमे पंच पंडवा णिच्चिसया आणत्ता तुमं च णं दाहिणडुभरह जाव वि-
 दिसं वा० गच्छंतु !, ततं णं से कणहे वासुदेवे कौंति देविं एवं व०-अपूर्वचयणा णं पिउत्था ! उत्तमपुरिसा
 वासुदेवा बलदेवा चक्कवट्ठी तं गच्छंतु णं देवाणु० ! पंच पंडवा दाहिणिहं वेयालिं तत्थ पंडुमहुरं णिवेसंतु
 मं अदिट्ठसेवगा भवंतु त्तिकडु कौंति देविं सक्कारेति सम्माणेति जाव पडिचिसज्जेति; तते णं सा कौंती
 देवी जाव पंडुस्स एयसट्ठं णिवेदेति, तते णं पंडू पंच पंडवे सदावेति २ एवं व०-गच्छह णं तुम्हे पुत्ता !
 दाहिणिहं वेयालिं तत्थ णं तुम्हे पंडुमहुरं णिवेसेह, तते णं पंच पंडवा पंडुस्स रण्णो जाव तहत्ति पडि-
 सुणेंति सवलवाहणा हयगय० हत्थिणाउराओ पडिणिक्खमंति २, जेणेव दक्खिणिहं वेयाली तेणेव

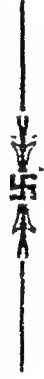
उवा० २ पंडुमहुरं नगरिं निवेसेति २ तत्थ णं ते विपुलभोगसमितिसमणगया याचि होत्था ॥ सूत्रम्-
 १३३ ॥ तते णं सा दोवई देवी अत्तया कयाइं आयणमत्ता जाया याचि होत्था, तते णं सा दोवती देवी
 णयणहं मासाणं जाव सुखं दारगं पयाया सूमालं णिव्वत्तायारसाइस्स उमं ण्याखं जम्हा णं अम्हं
 एस दारण पंचणहं पंडवाणं पुत्ते दोवनीण अत्ता तं तौउ अम्हं उमस्स दारगस्स णामधेज्जं पंडुसेणे, तते णं
 तस्स दारगस्स अम्मापियरो णामधेज्जं करइ पंडुमेणत्ति, यावत्तरिं कलाओ जाव भोगसमत्थे जाए
 जुवराया जाव विहरति, थेरा समोसटा परिसा निग्गया पंत्तया निग्गया भम्मं सोत्ता एवं य०-जं णवरं
 देवा० । दोवनिं देविं आपुच्छामो पंडुमेणं च कुमारं रत्ते ठावेमो ततो पच्छा देवा० । अंतिण सुंहे भवित्ता
 जान पव्वयामो, अटासुहं देवा० ।, तते णं ते पंच पंडया जेणेव सए गित्ते तेणेव उवा० २ दोवलिं देवि
 सद्धान्वेत्ति २ एवं य०-एवं मल्लु देवा० । अम्हेहिं थेराणं अंतिण भम्मे णिसंते जाव पव्वयामो तुमं देवाणु
 णिण । किं मरेमिं, तते णं सा दोवती देवी ते पंच पंडवे एवं य०-जति णं तुम्हे देवा० । संसारभउ-
 न्निवगा पव्वयह ममं हे अण्णे आलंवे गा जाव भविस्सति, अइंवि य णं संसारभउल्लिग्गया देवाणु
 प्पिणहिं सिद्धिं पव्ववत्तिस्सामि, तते णं ते पंच पंडया पंडुमेणस्स अभिसेओ जाव राया जाए जाव रत्ते
 पसाहेमाणे विहरति, तते णं ते पंच पंडया दोवती य देवी अत्तया कयाइं पंडुसेणं रायाणं आपुच्छंति
 तते णं से पंडुमेणे रागा कोइयियपुरिसे सबावेत्ति २ एवं गयासी-वियपामेव भो । देवाणु० । निम्ब-

मणाभिसेयं जाव उवट्टवेह पुरिससहस्सवाहणीओ सिबियाओ उवट्टवेह जाव पच्चोरुहंति जेणेव थेरा
तेणेव० आलित्ते णं जाव समणा जाया चोइस्स पुब्बाइं अहिज्जंति २ बहूणि वासाणि छट्ठमदसमदु-
बालसेहिं मासद्धमासखमणेहिं अप्पाणं भावेमाणा विहरंति ॥ सूत्रम्-१३४ ॥ तते णं सा दोवती देवी
सीयातो पच्चोरुहति जाव पवतिथा सुवयाए अज्जाए सिस्सिणीयत्ताए दलयति, इक्कारस्स अंगां
अहिज्जइ बहूणि वासाणि छट्ठमदसमदुबालसेहिं जाव विहरति ॥ सूत्रम्-१३५ ॥ तते णं थेरा भगवंतो
अन्नया कयाई पंडुमहुरातो जयरीतो सहसंबवणाओ उज्जाणाओ पडिणिकखमंति २, बहिया जणवय-
विहारं विहरंति, तेणं कालेणं २, अरिहा अरिट्ठनेमी जेणेव सुरट्टाजणवए तेणेव उवा० २, सुरट्टाजणवयंसि
संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरति तते णं बहुजणो अन्नमन्नस्स एवमातिकखइ०-एवं खलु
देवाणुप्पिया ! अरिहा अरिट्ठनेमी सुरट्टाजणवए जाव वि०, तते णं से जुहिट्ठिळ्ळपामोक्खा पंच अणगारा
बहुजणस्स अंतिए एयमट्ठं सोच्चा अन्नमन्नं सद्दावति २, एवं व०-एवं खलु देवाणु० ! अरहा अरिट्ठनेमी
पुब्बाणु० जाव विहरइ, तं सेयं खलु अम्मं थेरा आपुच्छित्ता अरहं अरिट्ठनेमि वंदणाए गमित्तए, अन्न-
मन्नस्स एयमट्ठं पडिसुणेंति २ जेणेव थेरा भगवंतो तेणेव उवा० २, थेरे भगवंते वंदंति णमंसंति २ त्ता,
एवं व०-इच्छामो णं तुवभेहिं अब्भणुन्नाया समाणा अरहं अरिट्ठनेमि जाव गमित्तए, अहासुहं देवा० !,
तते णं ते जुहिट्ठिळ्ळपामोक्खा पंच अणगारा थेरेहिं अब्भणुन्नाया समाणा थेरे भगवंते वंदंति णमंसंति २

धेराणं अंतियाओ पडिणिक्कलमंति मासंमासेणं अणिकिलत्तेणं तवोकम्मेणं गामाणुगामं दूईल्लमाणा
 जाव जेणेव हत्थक्कप्पे नयरे तेणेव उवा० हत्थक्कप्पस्स वहिया सहसंचवणे उल्लाणे जाव विहरंति, तते णं
 ते जुहिट्टिल्लवज्जा चत्तारि अणगारा मासलमणपारणए पढमाए पोरसीए सज्झायं करेति वीयाए एवं जहा
 गोयमसामी णवरं जुहिट्टिल्लं आपुच्छंति जाव अडमाणा बहुजणसदं णिसामेति, एवं खल्ल देवा० !
 अरहा अरिट्ठनेमी उल्लित्तसेलस्सिहरे मासिएणं भत्तेणं अपाणएणं पंचहिं छत्तीसेहिं अणगारसएहिं सद्धिं
 कालगए जाव पहीणे, तते णं ते जुहिट्टिल्लवज्जा चत्तारि अणगारा बहुजणस्स अंतिए एयमट्ठं सोचा हत्थ-
 कप्पाओ पडिणिक्कलमंति २, जेणेव सहसंचवणे उल्लाणे जेणेव जुहिट्टिल्ले अणगारे तेणेव उवा० २, भत्त-
 पाणं पच्चुवेक्कलंति २, गमणागमणस्स पडिक्कमंति २, एसणमणेसणं आलोएंति २, भत्तपाणं पडिदंसेति २,
 एवं व०-एवं खल्ल देवाणुप्पिया ! जाव कालगए तं सेयं खल्ल अम्महं देवाणुप्पिया ! इमं पुच्चगहियं
 भत्तपाणं परिट्ठेत्ता सेत्तुञ्जं पच्चयं सणियं सणियं दुरुहित्तए संलेहणाए झूसणा सियाणं कालं अणवकं-
 खमाणानं विहरित्तएत्तिकट्ठुअणगमणस्स एयमट्ठं पडिसुणेंति २, तं पुच्चगहियं भत्तपाणं एगंते परिट्ठेत्ति २,
 जेणेव सेत्तुञ्जे पच्चए तेणेव उवागच्छइ २ त्ता, सेत्तुञ्जं पच्चयं दुरुहंति २, जाव कालं अणवक्कलमाणा
 विहरंति । तते णं ते जुहिट्टिल्लपामोक्कत्वा पंच अणगारा सामाइयमातियानि चोइस पुच्चइं बहूणि
 वासाणि दोमासियाणं संलेहणाए अत्ताणं झोसित्ता जस्सट्ठाए कीरति णग्गभावे जाव तमट्ठमारोहेति २

अणंते जाव केवलत्ररणाणदंसणे समुप्पन्ने जाव सिद्धा ॥ सूत्रम्-१३६ ॥ तते णं सा दोवतीं अज्जा सुव्वयाणं अज्जियाणं अंतिए सामाइयमाइयाइं एकारस अंगतिं अहिज्जति २ वहूणि वासाणि मासियाए संलेहणाए० आलोइयपडिक्कंता कालमासे कालं किच्चा वंभलोए उववत्ता, तत्थ णं अत्थेगतियाणं देवाणं दस सागरोवमाइं ठिती प० तत्थ णं दुवत्तिस देवस्स दस सागरोवमाइं ठिती पन्नत्ता, से णं भंते ! दुवए देवे ततो जाव महाविदेहे वासे जाव अंतं काहिंति । एवं खलु जंजू ! समणेणं सोलमस्स अयमहे पणत्ते त्तिवेमि ॥ सूत्रम्-१३७ ॥ सोलसमं नायज्झयणं समत्तं ॥ १६ ॥

‘एगट्टिय’त्ति नौः ‘नूमंति’त्ति-गोपयन्ति, श्रान्तः-खिन्नः तान्तः-तरकाण्डकाङ्क्षावान् जातः परितान्तः-सर्वथा खिन्नः एकार्थिका वृत्ते, ‘इच्छंतएहि’ति इच्छया कयाचिदित्यर्थः, ‘वेयालीए’त्ति वेलातटे इति । इहापि सूत्रे उपनयो न दृश्यते, एवं चासौ द्रष्टव्यः-“सुवहुं पि तव किलेसो नियाणदोसेण दूसिओ संवो । न सिवाय दोवतिए जह किल सुकुमालि-याजम्मे ॥१॥” अथवा-“अमणुअमभत्तीए पत्ते दाणं भवे अणत्थाय । जह कडुयंतुंदाणं नागसिरिभवंमि दोवइए ॥२॥” त्ति [सुवहुरपि तपःक्लेशो निदानदोषेण दूषितः सन् । न शिवाय द्रौपद्या यथा सुकुमारिकाजन्मनि ॥ १ ॥ अमनोज्ञमभक्त्या पात्रे दानं भवेदनर्थाय । यथा कटुमुन्मदानं नागश्रीभवे द्रौपद्या अपि ॥२॥] समाप्तं पोटशज्ञाताध्ययनविवरणम् ॥ १६ ॥

३७-श्रीअश्वत्थं ज्ञाताध्ययनम् ।

अथ सप्तदशाध्ययनविवरणम् ॥ १७ ॥

अथ मत्तदं व्याख्यायते, अस्य च पूर्वेण महागमभियमन्धः-इति नन्वराध्ययने निदानात् कुलितदानाद् अनर्थ उक्त इव त्विन्द्रियेभ्योऽनियन्ति तेभ्यः न उच्यते, इत्येवंगमचद्रमिदम्—

जति नं भंते ! ममणेणं भगवया महावीरेणं जाव संपतेणं सोलसमस्स णायज्जणस्स अयमट्ठे पण्णत्ते सत्तरममस्स नं णायज्जणस्स के अट्ठे पसत्ते १, एवं ललु जंजू ! तेणं कालेणं २ हत्थिप्पीसे नयरे होत्था, वण्णओ, तत्थ नं कण्णकेज्ज णामं रागा होत्था, वण्णओ; तत्थ नं हत्थिप्पीसे णयरे बह्वे संजुत्ताणावावाणियगा परिचसंति अट्ठा जाव बह्जणस्स अपरिमूया गावि होत्था, तते नं तेसि संजुत्ता-णावावाणियगाणं अन्नया एगगओ जहा अरहण्णओ जाव लयणसमुहं अणेगाइं जोयणसयाइं ओगादा यावि होत्था, तने नं तेसि जाव बह्णि उप्पानियसयाति जहा मागंदिगदारमाणं जाव कालियवाणं ग तत्थ समुत्थिणं तने नं सा णावा तेणं कालियवाणं आघोस्सिज्जमाणी २, संचालिज्जमाणी २, संबोस्सिज्ज-माणी २, तत्थेव परिभमति; तने नं से णिज्जामणं गट्ठमतीते गट्ठसण्णे मूढदिसाभाणं आप

याचि होत्था, ण जाणह कयरं देसं वा, दिसं वा, विदिसं वा; पोयवहणे अवहित त्तिकट्ट ओहयमणसंकप्पे
 जाव झियायति, तते णं ते बहवे कुच्छिधारा य, कणधारा य, गन्धिभल्लगा य, संजुत्ताणावावाणियगा य;
 जेणेव सं गिज्जामए तेणेव उवा० २, एवं व०-किञ्चं तुमं देवा० ! ओहयमणसंकप्पा जाव झियायह !,
 तते णं से गिज्जामए ते बहवे कुच्छिधारा य ४, एवं व०-एवं खल्ल देवा० ! णट्टमतीति जाव अवहिए त्तिकट्ट
 ततो ओहयमणसंकप्पे जाव झियामि, तते णं ते कणधारा, तस्स गिज्जामयस्स अंतिए एयमइं सोच्चा
 गिसम्म भीया ५, ण्हाया कययलिकम्मा करयल बहूणं इंदाण य खंधाण य जहा मल्लिनाए जाव उवाय-
 माणा २, चिट्ठति, तते णं से गिज्जामए ततो सुहुसंतरस्स लद्धमतीति ३, अमूढदिसाभाए जाए याचि
 होत्था, तते णं से गिज्जामए ते बहवे कुच्छिधारा य ४, एवं व०-एवं खल्ल अहं देवा० ! लद्धमतीए जाव
 अमूढदिसाभाए जाए, अम्हे णं देवा० ! कालियदीवंतेणं संवूढा, एस णं कालियदीवे आलोक्कति, तते णं ते
 कुच्छिधारा य ४ तस्स गिज्जामयस्स अंतिए सोच्चा हट्टतुट्ठा पयक्खिण्णाणुकूलेणं वाएणं जेणेव कालीयदीवे
 तेणेव उवागच्छंति २ पोयवहणं लंबेति २ एगट्ठियाहिं कालियदीवं उत्तरंति, तत्थ णं बहवे हिरण्णागरे य
 सुवण्णागरे य रयणागरे य वहरागरे य बहवे तत्थ आसे पासंति, किं ते !, हरिरेणुसोणिसुत्तगा आईण-
 वेढो, तते णं ते आसा ते वाणियए पासंति तेसिं गंधं अग्घायंति २, भीया तत्था उव्विग्गा, उव्विग्गमणा;
 ततो अणेगाइं जोइणाति उब्भमंति, ते णं तत्थ पउरगोयरा पउरतणपाणिया निब्भया निरुव्विग्गा

सुहं सुहेणं विहरंति, तए णं संजुत्तानावावाणियगा अणमणं एवं व०-किण्हं अमहे देवा० ! आसेहिं !,
 इमे णं बहवे हिरणागरा य, सुवणणागरा य, रयणागरा य, वहरागरा य; तं सेयं खलु अमहं हिरणसस य,
 सुवणणसस य, रयणसस य, वहरसस य, पोयवहणं भरित्तए त्तिकट्टु अन्नमन्नसस एयमट्ठं पडिसुणेंति २,
 हिरणसस य, सुवणणसस य, रयणसस य, वहरसस य, तणसस य, अणसस य, कट्टसस य, पाणियसस य
 पोयवहणं भरेंति २, पयक्खिखणाणुकूलेणं वाएणं जेणेव गंभीरपोयवहणपट्टणे तेणेव उ० २, पोयवहणं लंबेंति
 २, सगडीसागडं सज्जेति २, तं हिरणं जाव बहरं च एगट्ठियाहिं पोयवहणाओ संचारेंति २, सगडीसागडं
 संजोहंति २, जेणेव हत्थिसीसए नयरे तेणेव उवा० २, हत्थिसीसयसस नयरसस बहिया अगुज्जाणे सत्थ-
 णिवेसं करेंति २, सगडीसागडं मोएंति २; महत्थं जाव पाहुडं गेणहंति २, हत्थिसीसं च नगरं अणुपविसंति
 २, जेणेव कणगकेऊ तेणेव उ० २, जाव उवर्णेति, तते णं से कणगकेऊ तेसिं संजुत्तानावावाणियगाणं तं
 महत्थं जाव पडिच्छति ॥ सूत्रम्-१३८ ॥ ते संजुत्तानावावाणियगा एवं व०-तुभे णं देवा० ! गामगर जाव
 आहिंइह लवणसमुदं च अभिक्खणं २, पोयवहणेणं ओगाहह तं अत्थि याइं केह भे कहिंवि अच्छेरए
 दिट्ठपुन्वे १, तते णं ते संजुत्तानावावाणियगा कणगकेउं एवं व०-एवं खलु अमहे देवा० ! इहेव हत्थिसीसे
 नयरे परिवसामो तं चेव जाव कालियदीवतेणं संवूढा, तत्थ णं बहवे हिरणागरा य जाव बहवे तत्थ आसे,
 किं ते १, हरिरेणु जाव अणेगाइं जोयणाइं उन्नमंति, तते णं सामी ! अमहेहिं कालियदीवे ते आसा अच्छेरए

दिदृष्टुववे, तते णं से कणगकेज तेसिं संजत्तगणं अतिए एयमट्ठं सोच्चा ते संजुत्तए एवं व०-गच्छह णं
 तुवभे देवा० ! मम कोडुबियपुरिसेहिं सद्धिं कालियदीवाओ ते आसे आणेह, तते णं से संजुत्ता० कणग-
 केउं एवं व०-एवं सामि त्तिकट्टु आणाए विणएणं वयणं पडिसुणेंति, तते णं कणगकेज कोडुबियपुरिसे
 सदावेति २ एवं व०-गच्छह णं तुवभे देवा० ! संजुत्तएहिं सद्धिं कालियदीवाओ मम आसे आणेह, तेवि
 पडिसुणेंति, तते णं ते कोडुबिय० सगडीसागडं सज्जेति २, तत्थ णं बहूणं वीणाण य, वल्लकीण य, भाम-
 रीण य, कच्छभीण य, भंभाण य, छवभामरीण य, विचित्तवीणाण य; अन्नेसिं च बहूणं सोत्तिदियपाउग्गणं
 दव्वाणं सगडीसागडं भरेति २, बहूणं किण्हाण य जाव सुक्खिणां य कट्टकम्माण य ४, गंथिमाण य ४,
 जाव संघाहमाण य अन्नेसिं च बहूणं चक्खिदियपाउग्गणं दव्वाणं सगडीसागडं भरेति २, बहूणं कोट्ट-
 पुडाण य कैयइपुडाण य जाव अन्नेसिं च बहूणं घाणिदियपाउग्गणं दव्वाणं सगडीसागडं भरेति २,
 बहुस्स खंडस्स य, गुलस्स य, सक्कराए य, मच्छंडियाए य, पुप्फुत्तरपउसुत्तर० अन्नेसिं च जिहिंभदियपाउग्गणं
 दव्वाणं भरेति २, बहूणं कोयवयाण य, कंवलाण य, पावरणाण य, नवतयाण य, मलयाण य, मसूराण य,
 सिलावट्ठाण जाव हंसगवभाण य अन्नेसिं च फासिदियपाउग्गणं दव्वाणं जाव भरेति २, सगडीसागडं
 जोएति २, जेणेव गंभीरए पोयट्ठाणे तेणेव य उवा० २, सगडीसागडं मोएति २, पोयवहणं सज्जेति २,
 तेसिं उक्किट्ठाणं सदफरिसरसरुवगंधाणं कट्टस्स य, तणस्स य, पाणियस्स य, तंदुलाण य, समियस्स य,

गोरसस्स य जाव अत्तेसिं च बहूणं पोयवहणपाउग्गाणं पोयवहणं भरेति २, दक्खिण्णाणुकूलेणं वाएणं
 जेणेव कालियदीवे तेणेव उवा० २, पोयवहणं लवेंति २, ताहं उक्खिटाहं सइफरिसरसरूवगंधाहं एगट्ठि-
 याहिं कालियदीवं उत्तारेंति २, जहिं २, च णं ते आसा आसयंति वा, संयंति वा, चिद्धंति वा, तुयद्धंति
 वा; तहिं २ च णं ते कोटुंभियपुरिसा ताओ वीणाओ य जाव विचित्तवीणातो य अन्नाणि बहूणि सोइ-
 दियपाउग्गाणि य दब्बाणि समुद्धरेमाणा चिद्धंति, तेसिं परिपेरेंतेणं पासए ठवेंति २, णिच्चला णिप्फंदा
 तुसिणीया चिद्धंति, जत्थ २ ते आसा आसयंति वा जाव तुयद्धंति वा तत्थ णं ते कोटुंभिय० बहूणि
 क्किण्ह्हाणि य ५ कट्टकम्ममाणि य जाव संघाइमाणि य अन्नाणि य बहूणि चक्खिदियपाउग्गाणि य दब्बाणि
 ठवेंति तेसिं परिपेरेंतेणं पासए ठवेंति २, णिच्चला णिप्फंदा० चिद्धंति जत्थ २, ते आसा आसयंति ४, तत्थ
 २, णं तेसिं बहूणं कोट्टपुद्दाण य अत्तेसिं च घाणिदियपाउग्गाणं दब्बाणं पुंजे य णियरे य करेंति २, तेसिं
 परिपेरेंते जाव चिद्धंति जत्थ २, णं ते आसा आसयंति ४, तत्थ २, गुलस्स जाव अत्तेसिं च बहूणं जिब्भि-
 दियपाउग्गाणं दब्बाणं पुंजे य निकरे य करेंति २, वियए खणंति २, गुलपाणगस्स खंडपाणगस्स पार-
 पाणगस्स अत्तेसिं च बहूणि पाणगाणं वियरे भरेति २, तेसिं परिपेरेंतेणं पासए ठवेंति जाव चिद्धंति; जहिं
 २, च णं ते आसा आस० तहिं २, च ते बहूवे कोयचया य जाव सिलावट्टया अण्णाणि य फांसिंदिया-
 पाउगाहं अत्थुयपच्चत्थुयाहं ठवेंति २, तेसिं परिपेरेंतेणं जाव चिद्धंति; तते णं आसा जेणेव एते उक्खिटा-

सहफरिसरस्रुवगंधा तेणेव उवा० २, तत्थ णं अत्थेगतिया आसा अपुव्वा णं इमे सहफरिसरस्रुवगंधा
इतिकहु तेसु उक्किट्टेसु सहफरिसरस्रुवगंधेसु अमुच्छिया ४, तेसि उक्किट्टाणं सह जाव गंधाणं दूरंदूरेणं
अवक्कमंति, ते णं तत्थ पउरगोयरा पउरतणपाणिया णिब्भया णिरुव्विग्गा सुहंसुहेणं विहरंति, एवामेव
समणाउसो ! जो अम्हं णिगगंधो वा २, सहफरिसरस्रुवगंधा णो सज्जति से णं इहलोए चेव बहूणं सम-
णाणं ४ अच्चणिल्ले जाव वीतिवयति ॥ सूत्रम्-१३९ ॥ तत्थ णं अत्थेगतिया आसा जेणेव उक्किट्टसदफरिसरस-
रुवगंधा तेणेव उवा० २ तेसु उक्किट्टेसु सहफरिस ५, मुच्छिया जाव अज्झोववणा आसेविउं पयत्ते
यावि होत्था, तते णं ते आसा एए उक्किट्टे सह ५, आसेवमाणा तेहिं बहूहि कूडेहि य पासहि य गलएसु
य वज्झंति, तते णं ते कोडुबिया एए आसे गिण्हंति २ एगट्टियहिं पोयवहणे संचारंति २, तणस्स कट्टस्स
जाव भरंति, तते णं ते संजुत्ता दक्खिणाणुकूलणं वाएणं जेणेव गंभीरपोयपट्टणे तेणेव उवा० २, पोयवहणं
लंघंति २, ते आसे उत्तारंति २, जेणेव हत्थिसीसे णयरे जेणेव कणगकेज्ज राया तेणेव उवागच्छन्ति
२ त्ता करयल जाव वद्धावेंति २, ते आसे उवणंति; तते णं से तेसि संजुत्तावाणियगाणं उस्सुक्कं वितरति
२ सक्कारेति संमाणेति २ त्ता, पडिविसज्जति, तते णं से कणगकेज्ज कोडुबियपुरिसे सदावेइ २, सक्कारेति०
पडिविसज्जति, तते णं से कणगकेज्ज आसमदए सदावेति २ एवं व०-तुब्भे णं देवा० ! मम आसे
विणएह, तते णं ते आसमदगा तहत्ति पडिसुणंति २, ते आसे बहूहिं सुहबंधेहि य कणवंधेहि य

णासावंधेहि य वालवंधेहि य सुरवंधेहि य रुडगंधेहि य त्वलिणवंधेहि य अहिलणेहि य पडियाणेहि य
 अंरुणादि य बेलप्पहारेहि य चित्तप्पहारेहि य लयप्पहारेहि य रुसप्पहारेहि य छिवप्पहारेहि य धिण-
 यंति २, कणगंकेउस्स रत्तो उवणंति २; तते णं से कणगंकेऊ ते आसमएण सक्कारेति २, पडिविसज्जेति, तते
 णं ते आसा बह्महिं सुहंवेहि य जाव छिवप्पहारेहि य बह्मणि सारीरमाणसाणि दुक्ख्याति पावति,
 एवमेव समणाउमो ! जो अमंहं णिगंधो वा २, पन्वइण समणे ड्ढेसु सक्करिस जाव गंधेसु य सज्जेति
 रज्जेति गिज्झंति मुज्झंति अज्झोवयज्जेति से णं इहलोए नेव बह्मणं समणाण य जाव सावियाण य हील-
 णिल्ले जाव अनुपरियट्ठिस्सनि ॥ सूत्रम्-१४० ॥

मयं मुगमं, नवरं नट्टमतीएति-चक्षुर्मानसं विषयानिश्चायकत्वात् नष्टयुक्तिर्हो-निर्यामरुगारोग दिगादिविवेचनस्य
 करणे अशुक्तत्वात्, नष्टसंज्ञो मनसो आनन्दात्, किमुक्तं भवति ?-मूढः-अविनिश्चितो दिशां भागो-विभागो यस्य स
 मूढदिग्भागः, कुक्षिधारादयो यानपात्रव्यापापरिवेगनियोगिनः, 'क्षिरपणागरे'त्यादि, हिरण्याकरांश्च सुवर्गाकरांश्च रत्नाकरांश्च
 वैराकरांश्च तदुत्पत्तिभूमिरित्यर्थः, बह्वंशात्राथान्-घोटकान् पश्यन्नि सप्त, 'किंते'ति किंभूतान् ? अत्रोच्यते-'हरी'त्यादि,
 'आहन्नवेदो'ति-आक्रीर्णा-जात्याः अश्वाः तेषां 'वेदो'ति-वर्णनार्था वाक्यपद्धतिराकीर्णवेष्टकः, न चायं-"हरिरेणुसोणिषुत्तग
 सकविलमज्जारपायकुलवोडममुगमयसामवन्ना । गोहुमगोरंगोरीपाडलगोरा पनालवण्णा य केइ ॥१॥ तलपव-
 रिट्ठनण्णा सालोचन्ना य भासवन्ना य । केइ जंपियतिलकीडगा य सोलोयरिट्ठगा य पुंडपइया य कणगपट्ठा य केइ ॥२॥

चक्रांगपिटृवर्णा सारसवर्णा य हंसवर्णा य केई। केइत्य अम्बवर्णा पकंतलमेहवर्णा य बहुवर्णा य केइ ॥३॥ संज्ञापुराण-
सरिसा सुयमुहगुंजद्वरागमरिसड्थ केइ। एलापाडलगोरा सामलयागवलसामला पुणो केइ ॥४॥ बहवे अने अणिदसा
सामांकासीसरत्तपीया अंचंतविमुद्धाविय णं आइणजाइकुलविणीयगयमच्छरा हयवरा जहोवएसकमवाहिणोऽविय णं सिक्खा-
विणीयविणया लंघणवगणधानधोरणत्तिवईजईणसिक्खियगइ, किं ते ? मणसावि उव्हिताइं अणेगाइं आससयाइं पासंति”
त्ति तत्र हरिद्रेणवश्च-नीलवर्णपांसवः श्रोणिस्त्रकं च-बालकानां वर्मादिदवरकरूपं कटीस्त्रकं, तद्धि प्रायः कालं भवति, सह
कपिलेन-पक्षिविशेषेण यो मार्जारो-त्रिडालः स च तथा पादकुटुः-कुक्कुटविशेषः स च तथा वोढं-कर्पासीफलं तस्य समुद्-
गकं-सम्पुटमभिन्नावस्थं कर्पासीफलमित्यर्थः, तच्चेति द्वन्द्वस्तत एवामिव इयामो वर्णो येषां ते तथा, इह च सर्वत्र द्वितीयार्थे
प्रथमां, अतस्तानिति, तथा गोधूमो-धान्यविशेषः तद्वद् गौरमङ्गं येषां ते तथा गौरी या पाटला-पुष्पजातिविशेषस्तद्वद् गौ-
रास्ते तथा ततः पदद्वयस्य कर्मधारयः, गोधूमगौराङ्गगौरपाटलागौरास्तान्, तथा प्रवालवर्णाश्च-विद्रुमवर्णान् अभिनवपल्ल-
ववर्णान् वा रक्तानित्यर्थः, धूमवर्णाश्च-धूमवर्णान् पाण्डुरानित्यर्थः, ‘केइ’ति-कांश्चिन्न सर्वानित्यर्थः, इदं च हरीत्यत आर-
भ्य वोण्डशब्दे कल्पितार्द्धरूपकं भवति । १ । तलपत्राणि-तालाभिधानवृक्षपर्णानि रिष्ठा च-मदिरा तद्वर्णो येषां ते तलपत्र-
रिष्ठावर्णास्तान्, तथा शालिवर्णाश्च शुक्लानित्यर्थः, ‘भासवर्णा य’ति-भस्मवर्णाश्च भापो वा पक्षिविशेषस्तद्वर्णाश्च कांश्चि-
दित्यर्थः, ‘जंपियतिलकीडगाय’ति यापिताः-कालान्तरप्रापिता ये तिलाः-धान्यविशेषास्तेषां ये कीटकाः-जीवविशेषास्त-
द्वद् ये वर्णसाधर्म्यान् ते तथा तांश्च यापिततिलकीटकांश्च ‘सोलोयरिड्गा य’ति-सावलोकं-सोद्योतं यद्रिष्टकं-रत्नविशेष-

स्तद्वद्ये वर्णसाधर्म्यात् ते सावलोकरिष्ठास्तांश्च 'पुंडपइया व'त्ति-पुण्डानि-ववलानि पदानि-पादा येषां ते तथा ते एव पुण्ड-
 पदिकास्तांश्च, तथा कनकपृष्ठान् कांश्चिदितिरूपकं ।२। 'चक्कागपिट्टवण्ण'त्ति-चक्रवाकः-पक्षिविशेषस्तत्पृष्ठस्येव वर्णो येषां
 ते तथा तान् सारसवर्णांश्च हंसवर्णान् कांश्चिद् इति पद्याद्, 'केतित्थ अबभवण्णे'ति कांश्चिदत्राभ्रवर्णान् 'पक्कतलमेह-
 वण्णा य'त्ति-पक्कपत्रो यस्तलः-तालवृक्षः स च मेघश्चेति विग्रहस्तस्येव वर्णो येषां ते तथा तान्, 'पविरलमेहवण्ण'त्ति
 क्वचित्पाठः, तथा 'वहुवण्णा केह'त्ति-वभ्रुवर्णान् कांश्चित्पिङ्गानित्यर्थः, बाहुवर्णानिति क्वचित् दृश्यते, रूपक्रमिदं ३। तथा
 'संझाणुरागसरिस्'त्ति-सन्ध्यानुरागेण सदृशान् वर्णत इत्यर्थः, 'सुयमुहगुंजद्धरागसरिस्तथ केह'त्ति-शुकमुखस्य
 गुञ्जार्द्धस्य च प्रतीतस्य रागेण-सदृशो रागो येषां ते तथा तान्, अत्र-इह कांश्चिदित्यर्थः, 'एलापाडलगोर'त्ति एलापाट-
 ला-पाटलाविशेषोऽथवा एला च पाटला च तद्वत् गौरा ये ते तथा तान्, 'सामलयागवलसामला पुणो केह'त्ति-श्या-
 मलता-प्रियङ्गुलता गवलं च-महिषशृङ्गं तद्वत् श्यामलान्-श्यामान् पुनः कांश्चिदिति रूपकं ।४। 'बहवे अन्ने य निदेस्'त्ति
 एकवर्णेनाव्यपदेश्यानित्यर्थः, अत एवाह 'सामाकासीसरत्तपिय'त्ति-श्यामकाश्च काशीसं-रागद्रव्यं तद्वद्ये ते कासीसा-
 स्ते च रक्ताश्च पीताश्च ये ते तथा तान् शबलानित्यर्थः, 'अच्चंतविसुद्धाविय णं'त्ति-निर्दोषांश्चत्यर्थः णमित्यलङ्कारे 'आइ-
 णजाइकुलविणीयगयमच्छर'त्ति-आक्रीर्णानां-जवादिगुणधृत्तानां समन्विधनी जातिकुले येषां ते तथा ते च ते विनी-
 ताश्च गतमत्सराश्च-परस्परासहनवर्जिता निर्भसका वेति तथा तान्, 'हयचर'त्ति-हयानां-अश्वानां मध्ये वरान् प्रधानानि-
 त्यर्थः, 'जहोवदेसकमवाहिणोऽविय णं'त्ति-यथोपदेशक्रममिव-उपदिष्टपरिपाठ्यनतिक्रमेणैव वोढुंशीलं येषां ते तथा ता-

नपि च नमित्यलङ्कारे, 'सिक्खाविणीयविणय'त्ति-शिक्षयेव-अश्वदमकपुरुषशिक्षाकरणादिव विनीतः-अवासः विनयो
येस्ते तथा तान्, 'लंघणवग्गणधावणघोरणतिवईजइणसिक्खियगइ'त्ति-लङ्घनं गर्त्तादीनां वद्वगनं-कईनं धावनं-
वेगवद् गमनं घोरणं-चतुस्त्वं गतिविषयं त्रिपदी-मल्लस्येव रङ्गभूम्यां गतिविशेषः एतद्रूपा जविनी-वेगवती शिक्षितेव शि-
क्षिता गतिर्येस्ते तथा तान्, किं ते इति किमपरं, 'मणसावि उन्विहंताइ'ति-मनसाऽपि-चेतसाऽपि न केवलं वपुषा
'उन्विहंताइ'ति उत्पतन्ति, 'अणेगाइ आससयाइ'ति न केवलमश्वानेकैकशः अपि तु अश्वशतानि पश्यन्ति स्मेति,
गमनिकामात्रमेतदस्य वर्णकस्य भावार्थस्तु बहुश्रुतबोध्य इति । 'पउरगोयर'त्ति-प्रचुरचरणक्षेत्राः, 'वीणाण ये'त्यादि,
वीणादीनां तन्त्रीसङ्ख्यादिकृतो विशेषः, भंभा-ढक्का 'कोट्टपुडे'त्यादि, कोष्ठपुटे ये पच्यन्ते ते कोष्ठपुटाः-वासविशेषाः तेषां
च, इह यावत्करणादिदं दृश्यं--'पत्तपुडाण य'-पत्राणि तमालपत्रादीनि 'चोय'त्ति-त्वक्पुटं-पत्रादिमयं
तद्भाजनं 'तगरपुडाण य एलापुडाण य हरिबेरपुडाण य चंदणपुडाण य कुंकुमपुडाण य ओसीरपुडाण य
चंपगपुडाण य मरुअगपुडाण प दमणगपुडाण य जातिपुडाण य जूहियापुडाण य मल्लियापुडाण य
नोमालियापुडाण य वासंतियापुडाण य केयहपुडाण य कप्परंपुडाण य पाडलपुडाण य'त्ति, इह तगरादीनि
गन्धद्रव्याणि गान्धकप्रसिद्धानि, हिरिबेर-वालकः उसीरं-वेरणीमूलं, केचिन्तु पुष्पजातिविशेषाः लोकप्रसिद्धाः, पुष्पजातयश्च
प्रायो यद्यपि बहुदिनक्षमा न भवन्ति तथाऽप्युपायतः कतिपयदिनक्षमाः सम्भाव्यन्ते, न च शुष्कतायामपि तासां सर्वथा
सुगन्धाभाव इति तद्ग्रहणमिहादुष्टमिति, तथा 'बहुस्स'त्ति-बहोः खण्डादेः पुष्पोत्तरा पद्मोत्तरा च शर्कराभेदावेव, 'कोय-

वगाण य'त्ति-रूतपूरितपटानां प्राचाराः-प्रावरणविशेषा नवतानि मलयानि मसूरकाणि चासनविशेषाः, अथवा मलयानि-मलयदेशोत्पन्नाः वस्त्रविशेषाः, पाठान्तरेण 'मसगाण य'त्ति मसृकाः--कृत्तिमण्डिताः वस्त्रविशेषाः शिलापट्टाः-मसुणशिलाः, 'समियस्स'त्ति-कृत्तिकायाः, 'खलिणचंभेहि य'त्ति-खलिनैः-कविकैः. 'उवीलणेंहि य'त्ति-अवपीडना-भिर्विन्धनविशेषैः, पाठान्तरे 'अहिलानेहि' -मुखबन्धनविशेषैः 'पडियाणएहि य'त्ति-पठतानकं पर्याणस्याधो यद्दीपते इति शेषं प्रायः प्रसिद्धं। अर्थेन्द्रियासंभूतानां स्वरूपस्येन्द्रियासंभूतदोषस्य चाभिधायकं माथाकदम्बकं वाचनान्तरेऽधिकमुपलभ्यते, तत्र--

कलरिभियमहुरतंतीतलतालवंसकउहाभिरामेसु । सहेसु रज्जमाणा रमंती सोहंदियवसद्धा ॥ १ ॥
सोहंदियदुद्धंतत्तणस्स अह एत्तिओ हवति दोसो । दीविगरुयमसंहंतो चहवंधं तित्तिरो पत्तो ॥ २ ॥
थणजहंणवयणकरचरणणयणगवियविलासियगतीसु । रूवेसु रज्जमाणा रमंति चक्खिदियवसद्धा ॥ ३ ॥
चक्खिदियदुद्धंतत्तणस्स अह एत्तिओ भवति दोसो । जं जलणंमि जलंते पडुति पयंगो अबुद्धीओ ॥ ४ ॥
अगुरुवरपवरधूवणउउयमहाणुलेवणविहीसु । गंधेसु रज्जमाणा रमंति घाणिंदियवसद्धा ॥ ५ ॥ घाणिं-
दियदुद्धंतत्तणस्स अह एत्तिओ हवह दोसो । जं ओसहिगंधेणं बिलाओ निद्धावती उरगो ॥ ६ ॥ तित्त-
कडुयं कसायंय महुंरं पडुवज्जपेज्जलेज्जेसु । आसायंमि उ गिद्धा रमंति जिहिंभदियवसद्धा ॥ ७ ॥ जिहिंभ-
दियदुद्धंतत्तणस्स अह एत्तिओ हवह दोसो । जं गललगुक्खित्तो फुरह थलविरल्लिओ मच्छो ॥ ८ ॥ उउ-

भयमाणासुहेहि य सविभवहिययगमणनिबुद्धकरेसु ॥ फासिसु रज्जमाणा रमंति फासिदियवसद्धा ॥ ९ ॥
 फासिदियदुद्धंतत्तणस्स अह एत्तिओ हवह दोसो । जं खणइ मत्थयं कुंजरस्स लोहंकुसो तिवक्खो ॥ १० ॥
 कलरिभियमहुरंतंतीतलतालवंसकउहाभिरामेसु । सधेसु जे न गिद्धा वसट्टमरणं न ते मरए ॥ ११ ॥
 थणजहणवयणकरचरणयणगव्वियविलासियगतीसु । ख्वेसु जे न रत्ता वसट्टमरणं न ते मरए ॥ १२ ॥
 अगरुवरपवरधूवणउउयमल्लाणुलेवणविहीसु । गंधेसु जे न गिद्धा वसट्टमरणं न ते मरए ॥ १३ ॥ तित्त-
 कडुयं कसायं च महुरं बहुल्लपेज्जलेज्जेसु । आसाये जे न गिद्धा वसट्टमरणं न ते मरए ॥ १४ ॥ उउभ-
 यमाणसुहेसु य सविभवहिययगमणनिबुद्धकरेसु । फासिसु जे न गिद्धा वसट्टमरणं न ते मरए ॥ १५ ॥
 सधेसु य भइयपावएसु सोयविसयं उवगएसु । तुट्टेण व रुट्टेण व समणेण सया ण होयव्वं ॥ १६ ॥ ख्वेसु
 य भइगपावएसु चक्खुविसयं उवगएसु । तुट्टेण व रुट्टेण व समणेण सया ण होयव्वं ॥ १७ ॥ गंधेसु य
 भइयपावएसु घाणविसयं उवगएसु । तुट्टेण व रुट्टेण व समणेण सया ण होयव्वं ॥ १८ ॥ रसेसु य भइ-
 यपावएसु जिभविसयं उवगएसु । तुट्टेण व रुट्टेण व समणेण सया ण होयव्वं ॥ १९ ॥ फासेसु य भइ-
 यपावएसु कायविसयं उवगएसु । तुट्टेण व रुट्टेण व समणेण सया ण होयव्वं ॥ २० ॥ एवं खल्लु जंबू !
 समणेणं भगवया महावीरेणं जाव संपत्तेणं सत्तरसमस्स णायज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते त्तिवेमि ॥ सूत्रम्-
 १४१ ॥ सत्तरसमं नायज्झयणं समत्तं ॥ १७ ॥

'कलरिभियमहुरतंतितलतालवंसककुहाभिरामेसु'चि-कलाः-अत्यन्तश्रवणहृदयहराः अव्यक्तध्वनिरूपा अथवा
 कलावन्तः-परिणामवन्त इत्यर्थः रिमिताः-स्वर्घोलनाप्रकारवन्तः मधुरा-श्रवणसुखकरा ये तन्त्रीतलतालवंशाः ते तथा,
 तत्र तन्त्री-त्रीणा तलतालाः-हस्ततालाः अथवा तलाः-हस्ताः तालाः-कंसिकाः वंशाः-वेणवः, इह च तन्त्यादयः कला-
 दिभिः शब्दधर्मेर्विशेषिताः शब्दकारणत्वात्ते च ते ककुदाः-प्रधानाः स्वरूपेणाभिरामाश्च-मनोज्ञा इति कर्मधारयोऽस्तस्तेषु,
 रमन्ति-रति कुर्वन्तीति इति योगः, 'सदेसु रज्जमाणा रमन्ति सोईदियवसट्ट'चि-शब्देषु-मनोज्ञध्वनिषु श्रोतोविषयेषु
 रज्यमाना-रागवन्तः श्रोत्रेन्द्रियस्य वशेन-चलेन क्रताः-पीडिता इति विग्रहः, ये शब्देषु रज्यन्ते-तत्कारणेषु तन्त्यादिषु
 श्रोत्रेन्द्रियवशाद्रमन्ते इति वाक्यार्थः, अनेन च कार्यतः श्रोत्रेन्द्रियस्वरूपप्लुक्तं ॥ 'सोईदियदुहंतत्तणस्स अह एत्तिओ
 हवइ दोसो । दीवियरुयमसहंतो वहचंधं तित्तिरो पत्तो' ॥ २ ॥ कण्ठ्या, नवरं शाकुनिकपुरुषसम्बन्धी पञ्जरस्थ-
 तित्तिरो द्वीपिका उच्यते तस्य यो रवस्तमसहमान, स्वनिलयाभिर्गतो वधं-मरणं वन्धं च-पञ्जरबन्धनं प्राप्त इत्यर्थः ।
 'थणजघणवयणकरचरणनयणगन्धिविलासियगईसु'चि-स्तनादिषु तथा गर्वितानां-सौभाग्यमानवतीनां स्त्रीणां
 या विलसिता-जातविलासाः सविकारा गतयस्तासु चेत्यर्थः । 'रूवेसु रज्जमाणा रमन्ति चर्क्खिदियवसट्टा' प्रतीतमेव,
 'चर्क्खिदियदुहंतत्तणस्स अह एत्तिओ हवइ दोसो । जं जलणंमि जलंते पडइ पयंगो अबुद्धीओ ॥ ४ ॥' कण्ठ्या, अगुरुवर-
 पवरधूवणउउयमच्छाणुलेवणविहीसु । गंधेसु रज्जमाणा रमन्ति घाणिदियवसट्टा ॥५॥' कण्ठ्याः, नवरं अगुरुवरः-कृष्णामरुः
 प्रवरधूपनानि-गन्धयुक्च्युपदेशविरचिता धूपविशेषाः, 'उउय'चि-ऋतौ २ यान्युपचितानि तानि आर्त्तवानि मालयानि-

जात्यादिकुसुमानि अनुलेपनानि च-श्रीखण्डकुहमादीनि विधयः-एतत्प्रकारा इति ॥ 'घाणिदियदुदन्तत्तणस्स अह
 एत्तिओ भवति दोसो । जं ओसहिगंधेणं चिलाओ निद्धावई उलगो' ॥६॥ कण्ठ्या; तित्तकडुअं कसायंबमहुरं
 बहुखज्जपेज्जलेज्जेसु । आसायंमि उ गिद्धा रंमंति जिडिंभदियवसट्ठा' ॥७॥ पूर्ववत्, नवरं तित्तानि-निम्बकडु-
 कादीनि कडुकानि-शृङ्गवेरादीनि कपायाणि-मुद्गगादीनि अम्लानि-तक्रादिसंस्कृतानि मधुराणि-खण्डादीनि स्वाद्यानि-
 कुरमोदकादीनि-पेयानि-जलमद्यदुग्धादीनि लेह्यानि-मधुशिखरिणीप्रभृतीनि आस्वादे-रसे । 'जिडिंभदियदुदन्तत्तणस्स अह
 एत्तिओ भवई दोसो । जं गललगुणुक्खित्तो-फुरह थलविरेल्लिओ मच्छो ॥८॥ कण्ठ्या, नवरं गलं-बिडियं तत्र लग्नः कण्ठे
 विद्धत्वात् उत्तिक्ष्मो-जलादुदुतस्ततः कर्मधारयः, स्फुरति-स्पन्दते स्थले-भूतले 'विरेल्लिओ'ति प्रसारितः क्षिप्त इत्यर्थः
 यः स तथा ॥ 'उडभयमाणसुहेसु य सविभवहिययमणनिव्वुइकरेसु फासेसु रज्जमाणा रंमंति फासिदिय
 वसट्ठा' ॥९॥ कण्ठ्या, नवरं ऋतुषु-हेमन्तादिषु भज्यमानानि सुखानि-सुखकराणि तानि तथा तेषु,
 मविभवानि-समृद्धियुक्तानि महाधनानीत्यर्थः, हितकानि-प्रकृत्यनुकूलानि सविभवानां-वा-श्रीमतां हितकानि यानि तानि
 तथा मनसो निर्वृत्तिकराणि यानि तानि तथा ततः पदत्रयस्य वा कर्मधारयोऽतस्तेषु, सक्चन्दनाङ्गनावसन-
 तुल्यादिषु द्रव्येष्विवति गम्यते, 'फासिदियदुदन्तत्तणस्स अह एत्तिओ हवह दोसो । जं खणइ मत्थयं कुंजरस्स लोहंकुसो
 तिक्खो ॥१०॥' भावना प्रतीतिव, अथेन्द्रियाणां संवरे गुणमाह- 'कलरिभियमहुरंतीतलतालवंसककुहाभिरामेसु । सहेसु
 जे न गिद्धा वसडुमरणं न ते मरए' ॥११॥ पूर्ववत्, नवरमिह तन्व्यादयः शब्दकारणत्वेनोपचाराच्छब्दा एव विवक्षिता

अतः शब्देऽस्वित्येतस्य विशेषणतया व्याख्येयाः, तथा वशेन-इन्द्रियपारतन्त्र्येण क्रताः-पीडिता वशात्ताः वशं वा-विषय-
 पारतन्त्र्यं क्रताः-प्राप्ता वशात्ताः, तेषां मरणं वशात्तमरणं वशर्त्तमरणं वा न ते 'मरण'ति प्रियन्ते छान्दसत्यादेकवचन-
 प्रयोगेऽपि बहुवचनं व्याख्यातमिति, 'थणजघणवयणकरचरणनयणगधियविलासियगईसु । रूवेसु जे न रत्ता वसट्टमणं न ते
 मरण ॥ १२ ॥' एवमन्यास्तिस्त्रो गाथाः पूर्वोक्तार्था वाच्याः, उपदेशमिन्द्रियाश्रितमाह-'सदेसु य भइयपावएसु सोयविसयं
 उवगएसु । तुट्टेण व रुट्टेण व समणेण सया न होयवं ॥ १६ ॥' कण्ठ्या, नवरं भद्रकेषु-मनोज्ञेषु पापकेषु-अमनोज्ञेषु क्रमेण
 तुष्टेन-रागवता रुष्टेन-रोषवतेति, एवमन्या अपि चतस्रोऽध्येतव्या इति । इह विशेषोपनयमेवमाचक्षते-'जह सो कालियदीवो
 अणुवमसोक्खो तहेव जइधम्मो । जह आसा तह साहू वणियवडणुकूलकारिजणा ॥ १ ॥ जह सदाइअगिद्धा पत्ता नो पास-
 बंधणं आसा । तह विसएसु अगिद्धा वज्झंति न कम्मणा साहू ॥ २ ॥ जह सच्छदविहारो आसाणं तह य इह वरमुणीणं ।
 जरमणाइं विवज्जिय संपत्ताणंदनिवाणं ॥ ३ ॥ जह सदाइसु गिद्धा बद्धा आसा तहेव विसयरया । पावैति कम्मबंधं परमा-
 सुहकारणं घोरे ॥ ४ ॥ जह ते कालियदीवा णीया अन्नत्थ दुहगणं पत्ता । तह धम्मपरिभट्टा अधम्मपत्ता इहं जीवा ॥ ५ ॥
 पावैति कम्मनरवइवसया संसारवाहयालीए । आसप्पमइएहि व नेरइयाइहि दुक्खाइं ॥ ६ ॥' [यथा स कालिकद्वीपोऽनुपम-
 सौख्यस्तथा यतिधर्मः । यथाऽश्वास्तथा साधवः वणिज इवानुकूलकारिणो जनाः ॥ १ ॥ यथा शब्दाद्येषु अगृद्धाः प्राप्ता न
 पाशबन्धनं अश्वाः । तथा विषयेषु अगृद्धा बध्यन्ते न कर्मणा साधवः ॥ २ ॥ यथा स्वच्छन्दविहारोऽश्वानां तथाचेह वर-
 मुनीनां । जरामरणानि विवर्ज्य संप्राप्ताऽऽनन्दं निर्वाणं ॥ ३ ॥ यथा शब्दादिषु गृद्धा बद्धा अश्वास्तथैव विषयरताः ।

प्राप्नुवन्ति कर्मबन्धं परमासुखकारणं धोरम् ॥ ४ ॥ यथा ते कालकद्वीपात् नीता अन्यत्र दुःखगणं प्राप्तः । तथा धर्मपरिश्रष्टाः
अधर्मप्राप्ता इह जीवाः ॥ ५ ॥ प्राप्नुवन्ति कर्मनरपतिवशगताः संसारवाह्यालो अश्वप्रमदकैरिव नैरयिकादिभिर्दुःखानि ॥ ६ ॥]
इति सप्तदशं ज्ञातं विवरणतः समाप्तम् ॥ १७ ॥

१८-श्रीसुसुमाख्यं ज्ञाताध्ययनम् ।

अथाष्टादशमारभ्यते, अस्य चायं पूर्वेण सहायमभिसम्बन्धः—पूर्वस्मिन्निन्द्रियवशवर्त्तिनामितरेषां चानर्थेतरावुक्ताविह तु

लोभवशवर्त्तिनामितरेषां च तावेवोच्येते इत्येवंसम्बद्धमिदम्—

जति नं भंते ! समणेनं० सत्तरसमस्स अयमेदं पणने अट्टारसमस्य के अट्टे पन्नत्ते ? एवं खलु जंढू !
तेनं कालेनं २ रायगिहे णामं नयरे होत्था, वणओ, तत्थ नं धणणे सत्थवाहे भद्दा भारिया, तस्स नं
धणस्स सत्थवाहस्स पुत्ता भद्दाए अत्तया पंच सत्थवाहदारगा होत्था, तं०-धणे धणपाले धणदेवे धणगेवे
धणरक्खिए, तस्स नं धणस्स सत्थवाहस्स धूया भद्दाए अत्तया पंचणं पुत्ताणं अणुमगजातीया सुंसु-
माणामं दारिया होत्था सुमालपाणिपाया, तस्स नं धणस्स सत्थवाहस्स चिल्लए नामं दासचेडे होत्था
अहीणपंचिदियसरीरे मंसोवचिए बालकीलावणकुसले याचि होत्था, तते नं से दासचेडे सुंसुमाए दारियाए
बालगगाहे जाए याचि होत्था, सुंसुमं दारियं कडीए गिण्हति २, बह्हिं दारण्हि य दारियाहि य डिंभ-

एह य । डाभयाह य कुमारएह य कुमारयाह य साध्र आभरममाण र भवद्वारा, एह य
दासचेडे तेसि बहूणं दारियाण य ६ अप्पेगतियाणं खल्लए अवहरति, एवं वट्टए आडोलियानो तेंदुसए
पोतुल्लए साडोल्लए अप्पेगतियाणं आभरणमछालंकारं अवहरति अप्पेगतिगा आउससति एवं अवहसइ
निच्छोडेति निम्बच्छेति तज्जेति अप्पे० तालेति, तते णं ते बहवे दारगा य ३, रोयमाणा ण ५, साणं २,
अम्मपापिऊणं णिवेदंति; तते णं तेसि बहूणं दारगाण य ६, अम्मपापियरो जेणेव धणणे सत्थवाहे तेणेव
उवा० धणं सत्थवाहं बहुहिं खेज्जणाहिं य मंडणाहिं य उवलंभणाहिं य मेज्जमाणा य मंडमाणा य उवलं-
भेमाणा य धणस्स एयमट्टं णिवेदंति, तते णं धणणे सत्थवाहे चिलायं दासचेलं एयमट्टं भुजो २, णिवारंति
णो चैव णं चिलाए दासचेडे उवरमति, ततेणं से चिलाए दासचेडे तेसि बहूणं दारगाण य ६, अप्पेगति-
याणं खुल्लए अवहरति जाव तालेति, तते णं ते बहवे दारगा य ६, रोयमाणा य जाव अम्मपापिऊणं णिवे-
दंति, तते णं ते आसुरुत्ता ५ जेणेव धणणे सत्थवाहे तेणेव उवा० २ ता, बहुहिं खिल्ल जाव एयमट्टं णिवे-
दंति, तते णं से धणणे सत्थवाहे बहूणं दारगाणं ६, अम्मपापिऊणं अंतिए एयमट्टं सोना आसुरुत्ते चिलायं
दासचेलं उचावयाहिं आउसणाहिं आउसति उद्धंसति निम्बच्छेति निच्छोडेति तज्जेति उचावयाहिं ताल-
णाहिं तालेति सातो गिहातो णिच्छुभति ॥ सूत्रम्-१४२॥ तते णं से चिलाए दासचेडे सातो गिहातो
निच्छेदे समाणे रायगिहे नयेरे सिघाडए जाव पहेसु वेवकुलेसु य सभासु य पवासु य जूरसलएसु य

वेसाघरेसु य पाणधरएसु य सुहंसुहेणं परिवड्ढति, तते णं से चिलाए दासचेडे अणोहट्टिए अणिवारिए
सच्छंदमई सहरप्पयारी मज्जपसंगी चोच्चपसंगी मंसपसंगी जूयप्पसंगी वेसापसंगी परदारप्पसंगी जाए
यावि होत्था, तते णं रायगिहस्स नगरस्स अदूरसामंते दाहिणपुरत्थिमे दिसिभाए सीहगुहा नामं चोर-
पल्ली होत्था विसमगिरिकडगकोडंबसंनिविट्ठा वंसीकलंकपागारपरिक्खित्ता छिण्णसेलविसमप्पवायफरि-
होवगूढा एगदुवारा अणेगखंडी विदितजणणिग्गमपवेसा अंभितरपाणिया सुदुल्लभजलपेरंता सुबहुस्सवि-
कूचिययलस्स आगयस्स दुप्पहंसा यावि होत्था, तत्थ णं सीहंगुहाए चोरपल्लीए विजए णामं चोरसेणावती
परिवसति अहम्मिमे जाव अधम्मे केऊ समुट्टिए बहुणगरणिग्गयजसे सूरे दढप्पहारी साहसीए सद्धेही,
से णं तत्थ सीहगुहाए चोरपल्लीए पंचणहं चोरसयाणं आहिवच्चं जाव विहरति, तते णं से विजए तक्करे
चोरसेणावती बहूणं चोराण य पारदारियाण य गंठिभेयगाण य संधिच्छेयगाण य खत्तखणगाण य राया-
वगारीण य अणधारगाण य बालघायगाण य वीसंभघायगाण य जूयकाराण य खंडरक्खाण य अन्नसिंच-
बहूणं छिन्नभिन्नबहिराहयाणं कुड्ढगे यावि होत्था, तते णं से विजए तक्करे चोरसेणावती रायगिहस्स
दाहिणपुरच्छिमं जणवयं बहूहिं गामघाएहि य नगरघाएहि य गोग्गहणेहि य बंदिग्गहणेहि य पंथ-
कुट्टणेहि य खत्तखणणेहि य उवीलेमाणे २, विद्धसेमाणे २, गित्थानं गिद्धणं करेमाणे विहरति; तते णं से
चिलाए दासचेडे रायगिहे बहूहिं अत्थाभिसंकीहि य चोच्चाभिसंकीहि य दाराभिसंकीहि य धणिएहि य

जुहूकरेहि य परब्रह्ममाणे २ रायगिहाओ नगरीओ णिगच्छति २ जेणेव सीहगुफा चोरपल्ली तेणेव उवा०
२ विजयं चोरसेणावतीं उवसंपलित्ताणं विहरति, तते णं से चिलाए दासचेडे विजयस्स चोरसेणावहस्स
अग्गे असिलहुगोहे जाए यावि होत्था, जाहेविय णं से विजए चोरसेणावती गामघायं वा जाव पंथकोट्ठि
वा काउं वच्चति ताहेविय णं से चिलाए दासचेडे सुबहुं पि हु कूवियवलं हयविमहिय जाव पडिसेहिति,
पुणरवि लद्धे कयकजे अणहसमग्गे सीहगुहं चोरपल्लि हव्वमागच्छति, तते णं से विजए चोरसेणावती
चिलायं तक्करं बहूइओ चोरविज्जाओ य चोरमंते य चोरमायाओ चोरनिगडीओ य सिक्खावेइं, तते णं से
विजए चोरसेणावहं अन्नया कयाइं कालधम्मणा संजुत्ते यावि होत्था, तते णं ताइं पंचचोरसयार्तिं विजयस्स
चोरसेणावहस्स महया २, इड्ढीसक्कारसमुदणं णीहरणं करेति २, बहूइं लोइयार्तिं मयकिचाइं करेइ २, जाव
विगयसोया जाया यावि होत्था, तते णं ताइं पंच चोरसयार्तिं अन्नमन्नं सहावेति २ एवं व०-एवं खलु
अम्मं देवा० ! विजए चोरसेणावहं कालधम्मणा संजुत्ते अयं च णं चिलाए तक्करे विजए चोरसेणावहणा
बहूइओ चोरविज्जाओ य जाव सिक्खाविए तं सेयं खलु अम्मं देवाणुप्पिया ! चिलायं तक्करं सीहगुहाए
चोरपल्लीए चोरसेणावहत्ताए अभिसिंचित्तए ति कट्टु अन्नमन्नस्स एयमट्ठं पडिसुणेंति २, चिलायं तीए सीह-
गुहाए चोरसेणावहत्ताए अभिसिंचति, तते णं से चिलाए चोरसेणावती जाए अहम्मिण जाव विहरति,

तए णं से चिलाए चोरसेणावती चोरणायगे जाव कुडंगे यावि होत्था, से णं तत्थ सीहगुहाए चोरपल्लीए
 पंचणहं चोरसयाण य एवं जहा विजओ तहेव सन्वं जाव रायगिहस्स दाहिणपुरच्छिमिहं जणवयं जाव
 णित्थाणं निद्धणं करेमाणे विहरति ॥सूत्रम्-१४३॥ तते णं से चिलाए चोरसेणावती अन्नया कयाइं विपुलं
 असण ४; उवक्खडावेत्ता पंच चोरसए आमंतेइ तओ पच्छा एहाए कयबलिकम्मे भोयणमंडवंसि तेहिं
 पंचहिं चोरसएहिं सद्धिं विपुलं असणं ४ सुरं च जाव पसणं च आसाएमाणे ४, विहरति; जिमिय-
 मुत्तुत्तरागए ते पंच चोरसए विपुलेणं धूवपुष्पगंधमल्लालंकारेणं सक्कारेति सम्माणेति २, एवं व०-एवं खलु
 देवा० ! रायगिहे णयेरे धणणे णामं सत्थवाहे अहु, तस्स णं धूया भद्दाए अत्तया पंचणहं पुत्ताणं
 अणुमग्गजातिया सुंसुमाणामं दारिया यावि होत्था अहीणा जाव सुरूवा, तं गच्छामो णं देवा० !
 धणस्स सत्थवाहस्स गिहं विलुंपामो तुब्भं विपुले धणक्कण जाव सिलप्पवाले ममं सुंसुमा दारिया,
 तते णं ते पंच चोरसया चिलायस्स० पडिसुणेंति, तते णं से चिलाए चोरसेणावती तेहिं पंचहिं
 चोरसएहिं सद्धिं अल्लचम्मं दुरूहति २, पुब्बावरणहकालसमयंसि पंचहिं चोरसएहिं सद्धिं सणणद्ध जाव
 गहियाउहपहरणा माइयगोमुहिएहिं फलएहिं णिकट्टाहिं असिलद्धीहिं असगएहिं तोणेहिं सजीवेहिं
 धणूहिं समुक्खित्तेहिं सेरेहिं समुल्लालियाहिं दीहाहिं ओसारियाहिं उरुधंटियाहिं छिप्पतुरेहिं वज्जमाणेहिं
 महया २ उक्किट्टसीहणायचोरकलकलवं जाव सइरवभूयं करेमाणा सीहगुहातो चोरपल्लीओ पडिनि-

कलमति २, जेणेव रायगिहे नगरे तेणेव उवा० २, रायगिहस्स अदूरसामंते एगं महं गहणं अणुपविससि
 २, दिवसं खवेमाणा चिट्ठति, तते णं से चिलाए चोरसेणावई अदूरत्तकालसमयंसि निसंतपडिनिसंतंसि
 पंचहिं चोरसएहिं सद्धि माइयगोमुहितेहिं फलएहिं जाव मूइआहिं उरुवटियाहिं जेणेव रायगिहे
 पुरत्थिमिहे दुवारे तेणेव उवा० २, उदगवत्थि परासुसति आयंते ३ तालुगघाडणिविज्जं आवाहेइ २,
 रायगिहस्स दुवारकवाडे उदणं अच्छोडेति कवाडं विहाडेति २, रायगिहं अणुपविससि २, महया २,
 संवेणं उग्घोसेमाणे २, एवं व०-एवं खलु अहं देवा० ! चिलाए णामं चोरसेणावई पंचहिं चोरसएहिं
 सद्धि सीहगुहातो चोरपल्लीओ इह हन्वमागए धणस्स सत्थवाहस्स गिहं घाउकामे तं जो णं
 णवियाए माउयाए दुद्धं पाठकामे मे णं निगगच्छउ त्ति कटु जेणेव धणस्स सत्थवाहस्स गिहे तेणेव उवा०
 २, धणस्स गिहं विहाडेति, तते णं से धण्णे चिलाएणं चोरसेणावतिणा पंचहिं चोरसएहिं सद्धि गिहं
 घाइजमाणं पासति २, भीते तत्थे ४, पंचहिं पुत्तेहिं सद्धि एगंतं अवकमति, तते णं से चिलाए चोरसे-
 णावती धणस्स सत्थवाहस्स गिहं घाएति २ सुवहुं धणकणग जाव सावएज्जं सुंसुमं च दारियं गेणहति
 २ त्ता रायगिहाओ पडिणिकवमति २ जेणेव सीहगुहा तेणेव पहरत्थ गमणाए ॥ सूत्रम्-१४४ ॥

सर्वं सुगमं नवरं 'खुल्लए'ति-कपर्देकविशेषान् 'वर्त्तकान्'-जत्वादिमयगोलकान् 'आडोलियाउ'ति-रुद्धा उन्नया
 इति वा योज्यते, 'तैदूसए'ति-कन्दुकान्, 'पोत्तुल्लए'ति-वस्त्रमयपुत्रिका अथवा परिधानवस्त्राणि, 'साडोल्लए'ति-

उत्तरीयवस्त्राणि, 'खेज्जणाहि य'त्ति-खेदनाभिः-खेदसंस्पर्शिकाभिः वाग्भिः, रुदनादिभिः-रुदितप्रायाभिरुपालम्भनाभिः-
 युक्तमेतद्गृह्यामित्यादिभिरिति 'अणोहृष्टए'त्ति-अकार्ये प्रवर्तमानं तं-हस्ते गृहीत्वा योऽपहरति-व्यावर्तयति-तदभावा-
 दनपदवर्तकः अनपघट्टको वा वाचा निवारयितुरभावादनिवारकः, अत एव स्वच्छन्दमतिः-निरगलबुद्धिरत एव स्वैरप्रचारी-
 स्वच्छन्दविहारी, 'चोज्जपसंगे'त्ति-चौर्यप्रसक्तः, अथवा 'चोज्ज'त्ति-आश्रयेषु कुहेटकेषु प्रसक्त इत्यर्थः, 'विसमगिरिकडग-
 कोलंघसन्निविट्ट'त्ति-विषमो योऽसौ गिरिकटकस्य-पर्वतनितम्बस्य कोलम्बः-प्रान्तस्तत्र सन्निविष्टा या सा तथा,
 कोलम्बो हि लोकेऽनन्तं वृक्षशाखाग्रमुच्यते इह चोपचारतः कटकाग्रं कोलम्बो व्याख्यातः, 'वंसीकलंकपागारपरि-
 क्खित्त'त्ति-वंशीकलङ्का-वंशजालीमयी वृत्तिः सैव प्राकारस्तेन परिधिष्ठा-वेष्टिता या सा तथा, पाठान्तरे तु वंशीकृत-
 प्राकारेति, 'छिन्नसेलविसमप्पवायपरिहोवगूह'त्ति-छिन्नो-विभक्तोऽवयवान्तरापेक्षया यः शैलस्तस्य सम्बन्धिनो ये
 विषमाः प्रपाता-गर्ताः त-एव परिखा तयोपगूढा-वेष्टिता या सा तथा, एकद्वारा-एकप्रवेशनिर्गममार्गा, 'अणेगखंडि'त्ति-
 अनेकनश्यकरनिर्गमपद्वारा विदितानामेव-प्रतीतानां जनानां निर्गमप्रवेशौ यस्यां द्वेरिकादिभयात् सा तथा, अभ्यन्तरे पानीयं
 यस्याः सा तथा, सुदुर्लभं जलं पर्यन्तेषु-बहिःपार्श्वेषु यस्याः सा तथा, सुबहोरपि 'कूवियबलस्स'त्ति-भोषण्यावर्तकसैन्य-
 स्यागतस्य दुष्प्रध्वंस्या, वाचनान्तरे पुनरेवं पठ्यते- 'जत्थ चउरंगबलनिउत्तावि कूवियबला हयमहिपवरवीर-
 घाइयनिवडियचिन्धधयवडया कीरंति'त्ति-अत्र चतुर्णामिद्धानां हस्त्यश्वरथपदातिलक्षणानां यद्गलं-सामर्थ्यं तेन
 नियुक्तानि-नितरां सङ्गतानि यानि तानि तथा, 'कूवियबल'त्ति-निवर्तकसैन्यानीति, 'अधम्मिए'त्ति-अधर्मेण चरतीत्य-

धार्मिकः, यावत्करणात् 'अधम्मिमेद्वे' अधर्मिणोऽतिशयेन निर्द्धर्मा निस्तृणकर्मकारित्वात्, 'अधम्मक्खाई'—अधर्ममा-
 रूपातुं शीलं यस्य स तथा, 'अधम्ममाणुए'—अधर्मे कर्त्तव्येऽनुज्ञा—अनुमोदनं यस्य सोऽधर्मानुज्ञाः अधर्मानुगो वा
 'अधम्मपलोई' अधर्ममेव प्रलोकयितुं शीलं यस्यामावधर्मप्रलोकी 'अधम्मपलज्जे'—अधर्मप्रायेषु कर्मसु प्रकर्षेण
 रज्यते इत्यधर्मप्रजनः, रलयोरैक्यमितिकृत्वा रस्य स्थाने लकारः, 'अधम्मसीलसमुदायारे'—अधर्मे एव शीलं—स्वभावः
 समुदाचारश्च यत्किञ्चनानुष्ठानं यस्य स तथा, 'अधम्मणे चव विट्ति कप्पेमाणे विहरति'—अधर्मेण—पापेन सावध्या-
 नुष्ठानेनैव दहनाङ्गननिर्लाञ्छनादिना कर्मणा वृत्ति—वर्तनं कल्पयन्—कुर्वाणो विहरति—आस्ते स्म 'हणञ्छिदभिदवियत्तए'—
 हन—विनाशय छिन्द—द्विधा कुरु भिद—कुंतादिना भेदं विधेहीत्येवं परानपि प्रेरयन् प्राणिनो विकृन्ततीति हनच्छिन्दभिन्द-
 विकर्त्तकः, हनेत्यादयः शब्दाः संस्कृतेऽपि न विरुद्धाः, अनुकरणरूपत्वादेयां, 'लोहियपाणि'—प्राणविकर्त्तनो (नतो)
 लोहितौ रक्तरक्ततया पाणी—हस्तौ यस्य स तथा, 'चंडे'—चण्डः उत्क्रुदरोपत्वात्, 'रुद्धे'—रौद्रो निस्तृणत्वात्, क्षुद्रः
 क्षुद्रकर्मकारित्वात्, साहसिकः—असमीक्षितकारित्वात्, 'उधं चणवं चणमायानियडिकचडूडसाइसंपओगवहुले'
 उत्तकञ्चनमुत्कोचा, मुग्धं प्रति तत्प्रतिरूपदानादिकममद्व्यवहारं कर्तुं प्रवृत्तस्स पार्श्ववर्त्तिविचक्षणभयात् क्षणं यत्तदकरणं
 तदुत्तकञ्चनमित्यन्ये, वञ्चनं—प्रतारणं माया—परवञ्चनबुद्धिः निष्कृतिः—चक्रवृत्त्या कुर्कुटादिकरणं अधिकोपचारकरणेन परच्छलन-
 मित्यन्ये मायाप्रच्छादनार्थं मायान्तरकरणमित्यन्ये कपटं—वैपादिविपर्ययकरणं कूटं कार्यापणतुलाव्यवस्थापत्रादीनामन्यथा-
 करणं 'साइ'ति—अविश्रम्भः, एषां सम्प्रयोगः—प्रवर्त्तनं तेन बहुलः स वा बहुलो यस्य स तथा, 'निस्सीले'—अपगतशुभ-

स्वभावः 'निव्वए' - अणुव्रतरहितः, 'निर्गुणो' - गुणव्रतरहितः, 'निष्पच्चक्खाणपोसहोववासे' - अविद्यमानपौरुष्यादि-
 प्रत्याख्यानोऽसत्पर्वदिनोपवासश्चेत्यर्थः, 'ब्रह्मणं दुपयचउण्यमियपमुक्खिसिरीसत्ताणं वायाए वहाए उच्छायणयाए अवम्म-
 केऊममुट्ठिए' ति प्रतीतं नवरं घातः - प्रहारी वधो - हिंसा व्यत्ययो वा उच्छादना - जातेरपि व्यवच्छेदनं तदर्थं 'अधम्मकेतुः'
 पापप्रधानः केतुः - ग्रहविशेषः स इव यः स तथा, द्विपदादिसत्त्वानां हि क्षयाय यथा केतुर्ग्रहः समुद्रच्छति तथाऽयं समुत्थित
 इति भावना, बहुनगरेषु निर्गतं - जनमुखान्निःसृतं यशः - ख्यातिर्यस्य स तथा, खरो - विक्रमी दृढप्रहारी - गाढप्रहारः, शब्दं
 लक्षीकृत्य विधयति यः सः शब्दवेधी, चौरादीन्येकादशपदानि प्रतीतानि, नवरं ग्रन्थिभेदकाः - न्यासकान्यथाकारिणः
 घुर्घुरकादिना वा ये ग्रन्थीन् छिन्दन्ति, सन्धिच्छेदका ये गृहभित्तिसन्धीन् विदारयन्ति, क्षात्रखानका ये सन्धानवर्जितभिन्नीः
 काणयन्ति, 'अणधारयं' ति ऋणं - व्यवहरकदेयं द्रव्यं तद्ये तेषां धारयन्ति, खंडरक्षा - दण्डपाशिकाः, तथा छिन्ना - हस्तादिषु
 भिन्ना नासिकादौ बाह्याः देशात् आहता - दण्डादिभिः ततो द्रन्द्वः, कुडंगं - वंशादिगहनं तद्वद्यो दुर्गमत्वेन रक्षार्थमाश्रणीय-
 त्वसाधर्म्यात् स तथा, 'नित्थाणं' ति - स्थानभ्रष्टं, 'अग्गअसिलट्टिगाहि' ति - पुरस्तात् खड्गयष्टिग्राहः अथवा अग्र्यः - प्रधानः,
 'अल्लचम्मं दुरुहति' ति आर्द्र चर्ममरोहति माङ्गल्यार्थमिति, 'माइय' ति - ककारस्य स्वार्थिकत्वात्, 'माइ' ति - रुक्षादिवाल-
 युक्तत्वात् पक्ष्मलानि तानि च तानि 'गोमुहीअ' ति - गोमुखवदुरः प्रच्छादकत्वेन कृतानि गोमुखितानि चेति कर्मधारय-
 स्ततस्तैः फलकैः - स्फुरकैः, अत्रार्थे वाचनान्तराण्यपि सन्ति तानि च विमर्शनीयानीति, गमनिकेवेयं, निकुष्टाभिः - कोशा-
 ऋहिष्कृताभिरसियष्टिभिः असङ्गतैः - स्कन्धावस्थितैस्तूणैः - शरमस्त्रादिभिः सजीवैः - कोट्यारोपितप्रत्यञ्चैर्द्वन्द्वैः समुत्क्षिप्तैः -

निसर्गार्थमाकृष्टैः शरधैः मकराजान्छ्रैः-त्राणैः 'समुद्रासियाहि'ति-प्रहरणविशेषाः, 'ओसारियाहि'ति-प्रलम्बीकृताभिः ऊरुधंदाभिः-जङ्घाघण्टाभिः 'छिप्पत्तुरेणं'ति-क्षिप्ततूर्येण, द्रुतं वाद्यमानेन तूर्येणेत्यर्थः, प्रतिनिःक्रामन्ति, इह बहुवचनं चौरव्यक्त्यपेक्षया अन्यथा चौरसेनापतिप्रक्रमादेकवचनमेव स्यादिति ।

तते णं से धण्णे सत्थवाहे जेणेव सए गिहे तेणेव उवा० २, सुयहुं धणकणं सुंसुमं च दारियं अवहरियं जाणित्ता महत्थं ३, पाहुहुं गहाय जेणेव णगरगुत्तिया तेणेव उवा० २, तं महत्थं पाहुहुं जाव उवणेंति २ एवं थ०-एवं बलु देवा० ! चिलाए चोरसेणानती सीहगुहातो चोरपल्लीओ इहं हव्वमगम्म पंचहिं चोरसएहिं सद्धिं मम गिहं याएत्ता सुयहुं धणकणं सुंसुमं च दारियं गहाय जाव पडिगए, तं इच्छामो णं देवा० ! सुंसुमादारियाए कूवं गमित्तए, तुब्भे णं देवाणुप्पिया ! मे विपुलं धणकणं मे सुंसुमा दारिया, तते णं ते णयरगुत्तिया धणस्स गयमट्टं पडिसुणेंति २, सब्ब जाव गहियाउहपहरणा महया २, उक्किट्ट० जाव समुद्धरभूयंपिव करेमाणा रायगिहाओ णिगगच्छंति २, जेणेव चिलाए चोरे तेणेव उवा० २, चिलाणं चोरसेणावतिणा मद्धिं संपलग्गा यावि होत्था, तते णं णगरगुत्तिया चिलायं चोरसेणावतिं हयमहिया जाव पडिसेहेंति, तते णं ते पंच चोरसया णगरगोत्तिहिं हयमहिय जाव पडिसेहिया समाणा तं विपुलं धणकणं विच्छेद्वेमाणा य विप्पकिरेमाणा य सब्बतो समंता विप्पलाइत्था, तते णं ते णयरगुत्तिया तं विपुलं धणकणं गेणहंति २ जेणेव रायगिहे तेणेव उवा०, तते णं से चिलाए तं चोरसेणं

तेहिं णयरगुत्तिएहिं हयमहिय जाव भीते तत्थे सुंसुमं दारियं गहाय एणं महं अगामियं दीहमद्धं अडविं
 अणुपविट्ठे, तते णं धणणे सत्थवाहे सुंसुमं दारियं चिलाएणं अडवीसुहिं अवहीरमाणिं पासित्ताणं पंचहिं
 पुत्तेहिं सद्धिं अप्पच्छेत्ते सन्नद्धचद्धं चिलायस्स पदमग्गविहिं अभिगच्छति, अणुगजेमाणे हक्कारेमाणे
 पुक्कारेमाणे अभितज्जेमाणे अभितासेमाणे पिट्ठओ अणुगच्छति, तते णं से चिलाए तं धणणं सत्थवाहं
 पंचहिं पुत्तेहिं अप्पच्छेत्ते सन्नद्धचद्धं समणुगच्छमाणं पासति २, अत्थामे ४, जाहे णो संचाएति सुंसुमं
 दारयं णिञ्चाहित्तए ताहे संते तंते परिसंते नीलुप्पलं असिं परासुसति २ सुंसुमाए दारियाए उत्तमंगं
 छिंदति २ तं गहाय तं अगामियं अडविं अणुपविट्ठे, तते णं चिलाए तीसे अगामियाए अडवीए तणहाते
 अभिभूते समाणे पम्हुट्ठदिसाभाए सीहगुहं चोरपल्लिं असंपत्ते अंतरा चेव कालगए । एवामेव समणा-
 उसो ! जाव पव्वतिए समाणे इमस्स ओरालियसरीस्स वंतासवस्स जाव विट्ठंसणधम्मस्स वणहेउं
 जाव आहारं आहारेंति से णं इहलोए चेव बहूणं समाणां ४, हीलणिल्ले जाव अणुपरियट्ठिस्सति जहा
 व से चिलाए तक्करे । तते णं से धणणे सत्थवाहे पंचहिं पुत्तेहिं अप्पच्छेत्ते चिलायं परिधाडेमाणे २,
 तणहाए छुहाए य संते तंते परितंते नो संचाइए चिलातं चोरसेणावतिं साहत्थिं निणिहत्तए, से णं तओ
 पडिन्नियत्तइ २, जेणेव सा सुंसुमा दारिया चिलाएणं जीवियाओ ववरोविह्लिया तेणंतेणेव उवागच्छति २,
 सुंसुमं दारियं चिलाएणं जीवियाओ ववरोविंतेव चंपगपायवे, तते णं से धणणे

सत्थवाहे अप्पच्छे आमत्थे कुवमाणे कंढमाणे विलवमाणे महया २, संहं कुह २, सुपफ्फे सुचिरं कालं
वाहमोक्खलं करेत्ति, तते णं से धण्णे पंधहिं पुत्तेहिं अप्पच्छे चिलायं तीसे अगामियाए सव्वतो समंता
परिधायेमाणा तण्हाए छुहाए य परिभं(रद्धं)ते समाणे तीसे आगामियाए अडवीए सव्वतो समंता उद-
गरस्स मग्गणगवेसणं करेत्ति २, संते तंते परितंते निव्विजे तीसे आगामियाए अडवीए उदगंस्स मग्गण-
गवेसणं करेमाणे नो चेव णं उदगं आसादेत्ति, तते णं उदगं अणासामाणे जेणेव तुंसंमा जीवियातो
ववरोएहिया तेणेव उवा० २, जेट्ठं पुत्तं धण्णे संधवेइ २ एवं वयासी-एवं खलु पुत्ता ! तुंसुमाए दारियाए
अट्टाए चिलायं तफ्फरं सव्वतो समंता परिधायेमाणा तण्हाए छुहाए य अभिभूया समाणा इमीसे आगा-
मियाए अडवीए उदगरस्स मग्गणगवेसणं करेमाणा णो चेव णं उदगं आसादेमो, तते णं उदगं अणा-
साएमाणा णो संचाएमो रायगिहं संपावितए, तण्णं तुब्भं ममं देवा० ! जीवियाओ ववरोवेह मंसं च
सोणियं च आहारेह २ तेणं आहारेणं अवहिट्ठा समाणा ततो पच्छा इमं आगाभियं अडविं नित्थरि-
हिह रायगिहं च संपाविहिह नित्तणाइय अभिसमागच्छिहिह अत्थस्स य धम्मस्स य पुणस्स य
आमागी भविसस्सह, तते णं से जेट्ठपुत्ते धण्णेणं एवं वुत्ते समाणे धण्णं सत्थवाहं एवं व०-तुब्भे णं ताओ !
अम्हं पिया गुरूजणया देवयभूया ठावहा पतिट्ठावहा संरक्खणा संगोवणा तं कक्कणं अमहे तातो ! तुब्भे
जीवियाओ ववरोवेमो तुब्भं णं मंसं च सोणियं च आहारेमो ? तं तुब्भे णं तातो ! ममं जीवियाओ

ववरोवेह मंसं च सोणियं च आहारेह आगामियं अडविं णित्थरह तं चेव सव्वं भणइ जाव
 अत्थस्स जाव पुणस्स आभागी भविस्सह, तते णं धणं सत्थं दोच्चे पुत्ते एवं व०-मा णं
 ताओ ! अम्हे जेहं भायरं गुहं देवयं जीवियाओ ववरोवेमो तुब्भे णं ताओ ! मम जीवि-
 याओ ववरोवेह जाव आभागी भविस्सह, एवं जाव पंचमे पुत्ते, तते णं से धणं सत्थवाहे
 पंच पुत्ताणं हियइच्छियं जाणित्ता ते पंच पुत्ते एवं व०-मा णं अम्हे पुत्ता ! एगमवि जीवियाओ
 ववरोवेमो एस णं सुंसुमाए दारियाए सरीरए णिप्पाणे जाव जीवविप्पजहे तं सेयं खलु पुत्ता ! अम्हं
 सुंसुमाए दारियाए मंसं च सोणियं च आहारेत्तए, तते णं अम्हे तेणं आहारेणं अवत्थद्धा समाणा राय-
 गिहं संपाडणिससामो, तते णं ते पंच पुत्ता धणं सत्थवाहेणं एवं बुत्ता समाणा एयमहं पडिसुणेंति,
 तते णं धणं सत्थं पंचहिं पुत्तेहिं सद्धिं अरणिं करेति २, सरगं च करेति २, सरएणं अरणिं मेहेति २,
 अग्गि पाडेति २, अग्गि संधुक्खेति २, दारयाति परिक्खेवेति २, अग्गि पज्जालेति २, सुंसुमाए दारियाए
 मंसं च सोणियं च आहारेति, तेणं आहारेणं अवत्थद्धा समाणा रायगिहं नयंरिं संपत्ता भित्तंणाईअभि-
 समणणागया तस्स य विडलस्स धणकणगरयण जाव आभागी जायाविहोत्था, तते णं से धणं सत्थ-
 वाहे सुंसुमाए दारियाए बहूइ लोहयातिं जाव विगयस्सोए जाए यावि होत्था ॥ सूत्रम्-१४५ ॥ तेणं कालेणं
 २, समणे भगवं महावीरे गुणसिलए चेइए समोसहे; से णं धणं सत्थवाहे संपत्ते धम्मं सोच्चा पंभवतिए

एकारसंगवी मासियाए संलेहणाए सोहंमे उववणणो महाविदेहे वासे सिद्धिप्रहिति, जहाचिय णं जंघू !
 धणणेणं सत्थवाहेणं णो वण्णहेउं वा नो ख्वहेउं वा णो ख्वहेउं वा नो विसयेहेउं वा सुंमुमाए दारियाए
 संससोणिए आहारिए नत्तथ एगाए रायगिहं संपावणट्टयाए, एवामेव समणाउसो ! जो अम्हं निगंगंथो
 वा २ इमस्स ओरालियसरीरस्स वंतासवस्स पित्तासवस्स सुत्तासवस्स सोणियासवस्स जाव अवस्स
 विप्पजहियव्वस्स वा, नो वण्णहेउं वा, नो ख्वहेउं वा, नो नल० विसयेहेउं वा, आहारं आहारंति नत्तथ
 एगाए सिद्धिगमणसंपावणट्टयाए; से णं इहंभवे चेव वट्ठणं समणाणं २ वट्ठणं सावयाणं वट्ठणं साविगाणं
 अच्चणिज्जे जाव वीतीवतीरस्मि, एवं खलु जंघू ! समणेणं भगवया अट्टारसमस्स अयमेदं पणत्ते त्तिवेमि
 ॥ सूत्रम्-१४६ ॥ अट्टारसमं पायज्जयणं समत्तं ॥ १८ ॥

‘ मूरुयाहिं ’ति-मूकीकृताभिनिःशब्दीकृताभिरित्यर्थः, ‘ उदगयत्थि ’ति-जलभृतहतिः जलाधारचर्ममयभाजन-
 मित्यर्थः, ‘ जो णं णवियाए ’त्यादि, यो हि नविकायाः-अमेतनभाभाधिन्याः मातुर्दुग्धं पातुकामः स निर्गच्छतु, यो
 मुमूर्षुरित्यर्थः, ‘ आगामिग्रं ’ति अग्रामिकं ‘ दीहमद्धं ’ति दीर्घमार्गं, ‘ पयमग्गविहिं ’ति-पदमार्गप्रचारं, ‘ पम्हुट्ट-
 दिसाभाए ’ति-निम्भृतदिभागः, ‘ अंतरा चेव कालगए ’ति-इह एतावदंशोपयोगीति आचक्ष्यक्तादिप्रसिद्धं तदीयं
 शेषचरितं माधुदर्शनोपशमाद्युपदेशेन सम्यक्त्वपरिभाषनाञ्जतुण्ड तीटिकाभक्षणदेगलोकगमनलक्षणं नोक्तमिति न विरोधः
 सम्भावनीयः, उपनयग्रन्थः, पूर्ववत्; ‘ वाहपामोक्खं ’ति-अश्रुविमोचनं; ‘ पिया ’इत्यादौ, पितोपचारतो लोकेऽ-

न्योऽपि रूढो, यदाह—“ जनेता चोपनेता च, यस्तु विद्यां ग्रयच्छति । अन्नदाता भयत्राता, पञ्चैते पितरः स्मृताः ॥ १ ॥ ” इति जनकग्रहणं स्थापकाः—गृहस्थधर्मं दारादिमङ्ग्रहणात् प्रतिष्ठापकाः—राजादिसमक्षं स्वपदनिवेशनेन संरक्षकाः—नानाव्यसनेभ्यः सङ्क्षोपकाः—यदृच्छाचारितायां संवरणात्, ‘अरणिं’ ति—अरणिरग्नेः उत्पादनार्थं निर्मथ्यते यद्गारु ‘सरगं करेइ’ ति—शरको निर्मथ्यते तद्येनेति, ‘नो वन्नहेतु’ मित्यादि, अनेन च किमुक्तं भवति ?—‘नन्नतथ’ ति एकस्याः सिद्धि-गमनप्रापणार्थतया अन्यत्र नाहारमाहारयति, तां वर्जयित्वा कारणान्तरेण नाहारयतीत्यर्थः, तत्र सिद्धिगमनस्य—सिद्धि-गतेर्यः प्रापणलक्षणोऽर्थः प्राप्तिरित्यर्थः तस्य भावस्तत्ता तस्या इति, इह चैवं विशेषोपनयः—“ जह सो चिलाइपुत्तो सुंसुम-निद्धो अकज्जपडिवद्धो । धणपारद्धो पत्तो महाडविं वसणसयकलियं ॥ १ ॥ तह जीवो विसयसुहे लुद्धो काऊण पावकिरियाओ । कम्मवसेणं पावह भवाडवीए महादुक्खं ॥ २ ॥ धणसेट्ठीविं गुरुणो पुत्ता इव साहवो भवो अडवी । सुयमंसमिवाहारो रायगिहं इह सिवं नेयं ॥ ३ ॥ जह अडविनयरनित्थरणपावणत्थं तएहिं सुयमंसं । भुत्तं तहेह साहू गुरुण आणाए आहारं ॥ ४ ॥ भवलंघणसिवपावणहेउं भुज्जंति ण उण गेहीए । वणवलरूवहेउं च भावियप्पा महासत्ता ॥ ५ ॥ अज्झयणं सम्मत्तं ॥ १८ ॥

[सा० यथा स चिलातिपुत्र. सुसुमागृद्धोऽकार्यप्रतिबद्ध. धन्येन प्रारब्ध प्राप्तो महाटवी व्यसनशतकलिताम् ॥ १ ॥ तथा जीवो विषयसुखे लुब्ध. कृत्वा पापक्रिया. । कर्मवशेन प्राप्नोति भवाटव्या महादुःखम् ॥ २ ॥ धनभेष्टीव गुरव पुत्रा इव साधवो भवोऽटवी । सुतामासमिवाहारो राजगृह इह शिव ज्ञेयम् ॥ ३ ॥ यथाऽटवीनिस्तरणनगरप्रापणार्थं तै सुतामास । भुक्त तथेह साधवो गुरुणामाज्ञयाऽऽहार ॥ ४ ॥ भवलङ्घनशिवप्रापणहेतोर्भुज्जन्ति न पुनर्गृह्या । वर्णवलरूपहेतोश्च भावितात्मानो महासत्त्वा ॥ ५ ॥] अष्टादश शातविवरण समाप्तम् ॥ १८ ॥

१९-श्री पुण्डरीकाख्यं ज्ञाताध्ययनम् ।

अथैकौनविंशतितमं व्याख्यायते, अस्य च पूर्वैण सहायमभिमन्धः-पूर्वत्रासंवृताश्रवस्येतरस्य चानर्थेतरावुक्ताविह तु
 चिरं संवृताश्रवो भूत्वाऽपि यः पश्चादेन्यथा स्यात्तस्य अल्पकालं संवृताश्रवस्य च तावुच्येते इत्येवंमन्त्रद्रमिदम्—
 जति नं भंते समणेणं भग० म० जाव संपत्तेणं अट्टारसमस्स नायज्झयणस्स अयमट्टे पन्नत्ते एगण-
 वीसइमस्स नायज्झयणस्स के अट्टे पन्नत्ते १, एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं तेणं कालेणं
 २ इहेव जंबूदीवे दीवे पुण्वविदेहे सीयाए महाणदीए उत्तरिल्ले कुले नीलवंतस्स दाहिणेणं उत्तरिल्लस्स
 सीतामुहवणसंडस्स पच्छिमेणं एगसेलगस्स वक्खारपण्वयस्स पुरत्थिमेणं एत्थ णं पुक्खलावई णामं विजए
 पन्नत्ते, तत्थ णं पुंडरिगिणी णामं रायहाणी पन्नत्ता णवजोयणविच्छिण्णा दुवालंसजोग्गणायामा जाव
 पच्चक्खं देवलोयभूया पासातीया ४ । तीसे णं पुंडरिगिणीए णयरीए उत्तरपुरिच्छिमे दिसिभाए णल्लिणि-
 वणे णामं उज्जाणे, तत्थ णं पुंडरिगिणीए रायहाणीए महापउमे णामं राधा होत्था, तस्स णं पउमावती
 णामं देवी होत्था, तस्स णं महापउमस्स रत्तो पुत्ता पउमावतीए देवीए अत्तया दुवे कुमार होत्था, तं०-
 पुंडरीए य कंडरीए य सुकुमालपाणिपाया०, पुंडरीयए जुवराया तेणं कालेणं २, थेरागमणं महापउमे
 राया णिगए धम्मं सोच्चा पौंडरीयं रत्ते ठवेत्ता पण्वतिए, पौंडरीए राया जाए, कंडरीए जुवराया, महापउमे

अणगारे चोदसपुन्वाइं अहिज्जइ, तते णं थेरा व्हिया जणवयविहारं विहरति, तते णं से महापउमे बहूणि
 वासाणि जाव सिद्धे ॥ सूत्रम्-१४७ ॥ तते णं थेरा अन्नया कयाइं पुणरवि पुंडरिगिणीए रायहाणीए णलिणवणे
 उज्जाणे समोसहा, पुंडरीए राया णिगए, कंडरीए महाजणसइं सोचा जहा महव्वलो जाव पज्जुवासति,
 थेरा धम्मं परिकहेति, पुंडरीए सम्मणोवासए जाए जाव पडिगते, तते णं कंडरीए उट्टाए उट्टेति उट्टाए उट्टेत्ता
 जाव से जहेयं तुब्भे वदह जं णवरं पुंडरीयं रायं आपुच्छामि तए णं जाव पव्वयामि, अहासुहं देवाणु-
 र्पिया !, तए णं से कंडरीए जाव थेरे वदइ नमंसइ०, अंतियाओ पडिनिक्खमइ तमेव चाउघटं आसरहं
 दुरुहति जाव पचोरुहइ जेगेव पुण्डरीए राया तेणेव उवागच्छति करयल जाव पुंडरीयं एवं वयासी-एवं
 वल्लु देवा० ! मए थेराणं अंतिए जाव धम्मे निसंते से धम्मे अभिरुइए तए णं देवा० ! जाव पव्वइत्तए, तए
 णं से पुंडरीए कंडरीयं एवं वयासी-मा णं तुमं देवाणुप्पिया ! इदाणि सुंढे जाव पव्वयाहि अहं णं तुमं महया
 २ रायाभिसेएणं अभिसिचयामि, तए णं से कंडरीए पुंडरीयस्स रण्णो एयमइं णो आहाति जाव तुसिणीए
 संचिद्धति, तते णं पुंडरीए राया कंडरीयं दोच्चपि तच्चपि एवं व०-जाव तुसिणीए संचिद्धति, तते णं पुंडरीए
 कंडरीयं कुमारं जाहे नो संचाएति बहूहि आघवणाहि पणवणाहि य ४, तोहे अकामए चैव एयमइं अणु-
 मन्नित्था जाव निक्खमणाभिसेएणं अभिसिचति जाव थेराणं सीसभिक्खं दलयति, पव्वतिए अणगारे जाए
 एक्कारसंगविज्ज, तते णं थेरा भगवंतो अन्नया कयाइं पुंडरीगिणीओ नयरीओ णलिणीवणाओ उज्जाणाओ

पडिणिक्खमंति बहिया जणवयविहारं विहरति ॥ सूत्रम्-१४८ ॥ तते णं तस्स कंडरीयस्स अणगारस्स तेहिं
 अत्तेहि य पत्तेहि य जहा सेलगस्स जाव दाहवक्कंतीए यावि विहरति, तते णं थेरा अन्नया कयाई जेणेव
 पौंडरीगिणी तेणेव उवागच्छइ २ णल्लिणिवणे समोसडा, पौंडरीए णिगए धम्मं सुणेति, तए णं पौंडरीए
 राया धम्मं सोचा जेणेव कंडरीए अणगारे तेणेव उवा० कंडरीयं वंदति णमंसति २, कंडरीयस्स अणगारस्स
 सरीरगं सव्वावाहं सरोयं पासति २, जेणेव थेरा भगवंतो तेणेव उवा० २, थेरे भगवंते वंदति णमंसइ २
 ता एवं व०-अहण्णं भंते ! कंडरीयस्स अणगारस्स अहापवत्तेहिं ओसहभेसज्जेहिं जाव तेइच्छं आउट्टामि
 तं तुभ्भे णं भंते ! मम जाणसालासु समोसरह, तते णं थेरा भगवंतो पुंडरीयस्स पडिसुणंति २, जाव
 उवसंपज्जित्ताणं विहरंति, तते णं पुंडरीए राया जहा मंडुए सेलगस्स जाव बलियसरीरे जाए, तते णं थेरा
 भगवंतो पौंडरीयं रायं पुच्छंति २, बहिया जणवयविहारं विहरंति, तते णं से कंडरीए ताओ रोयायंकाओ
 विप्पसुक्के समाणे तंसि मणुणंसि असणपाणखाडमसाइमंसि सुच्छिए गिद्धे गहिण अज्झोववण्णे णो संचाएइ
 पौंडरीयं आपुच्छित्ता बहिया अब्बुज्जएणं जणवयविहारं विहरित्तए, तत्थेव ओसण्णे जाए, तते णं से
 पौंडरीए इमीसे कहाए लद्धे समाणे पहाए अंतउरपरियालसंपरिवुडे जेणेव कंडरीए अणगारे तेणेव उवा०
 २ कंडरियं तिकवुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेइ २ वंदति णमंसति २ एवं व०-धेन्नसि णं तुमं देवा० ! कयत्थे
 कयपुत्ते कयलक्खणे सुलद्धे णं देवा० ! तव माणुस्सए जम्मजीवियफले जे णं तुमं रज्जं च जाव अंतउरं

च छडुत्ता विगोवड्त्ता जाव पव्वतिए, अहं णं अहणं अकथुन्ने रजे जाव अंतउरे य माणुस्सएसु य
 कामभोगेसु सुच्छिण्णं जाव अज्झोववन्ने नो संचाणमि जाव पव्वतित्तए, तं धन्नेऽसि णं तुमं देवा० ! जाव
 जीवियफले, तते णं से कंडरीए अणगारे पुंडरीयस्स एयमड्ढं णो आढाति जाव संचिद्धति, तते णं कंडरीए
 पोंडरीएणं दोच्चपि तच्चपि एवं वुत्ते समणे अकामए अवस्सवसे लज्जाए गार्वेण य पोंडरीयं रायं आपु-
 च्छति २ थेरेहिं सद्धिं बहिया जणवयविहारं विहरति, तते णं से कंडरीए थेरेहिं सद्धिं किंचि कालं उग्ग-
 उग्गेणं विहरति, ततो पच्छा समणत्तणपरितंते समणत्तणणिव्विणे समणत्तणणिऽभत्थिए समणगुणसु-
 क्कजोगी थेराणं अंतियाओ सणियं २, पच्चोसक्कति २, जेणेव पुंडरिणिणी गयरी जेणेव पुंडरीयस्स भवणे
 तेणेव उवा० असोऽगवणियाए असोगवरपायवस्स अहे पुढविसिलापट्ठंगसि णिसीयति २, ओहयमण-
 संकप्पे जाव झियायमाणे संचिद्धति, तते णं तरस पोंडरीयस्स अम्मधाती जेणेव असोगवणिया तेणेव
 उवा० २, कंडरीयं अणगारं असोगवरपायवस्स अहे पुढविसिलावट्ठयंसि ओहयमणसंकप्पं जाव झियाय-
 माणं पासति २, जेणेव पोंडरीए राया तेणेव उवा० २, पोंडरीयं रायं एवं व०-एवं खलु देवा० ! तव पिउ-
 भाउए कंडरीए अणगारे असोगवणियाए असोगवरपायवस्स अहे पुढविसिलावट्ठे ओहयमणसंकप्पे
 जाव झियायति, तते णं पोंडरीए अम्मधाइए एयमड्ढं सोच्चा णिसम्म तेहेव संभंते समणे उट्ठाए
 उट्ठति २, अंतउरपरियालसंपरिवुडे जेणेव असोगवणिया जाव कंडरीयं तिकखुत्तो० एवं व०-धण्णेसि

णं तुमं देवा० ! जाव पव्वत्तिए, अहणं अधणं ३ जाव पव्वत्तए, तं धत्तेऽसि णं तुमं देवा० ! जाव
 जीवियफले; तते णं कंडरीए पुंडरीएणं एवं बुत्ते समाणे तुसिणीए संचिट्ठति दोवंपि तच्चंपि जाव चिट्ठति,
 तते णं पुंडरीए कंडरीयं एवं व०-अट्ठो अत्ते ! भोगेहिं ? हंता ! अट्ठो, तते णं से पौंडरीए राया दोवंपि-
 यपुरिसे सद्दवेइ २, एवं व०-खिप्पामेव भो देवा० ! कंडरीयस्स महत्थं जाव रायाभिसेअं उवट्ठवेह
 जाव रायाभिसेएणं अभिसिंचति ॥ सूत्रम्-१४९ ॥ तते णं पुंडरीए सयमेव पंचमुट्ठियं लोयं करेति संयं-
 मेव चाउज्जामं धम्मं पडिवज्जति २, कंडरीयस्स संतिथं आयारभंडयं गेणहति २, इमं एयारूवं अभिगगहं
 अभिगिणहइ-कप्पति मे थेरे वंदित्ता णमं सित्ता थेराणं अतिए चाउज्जामं धम्मं उवसंपज्जित्ता णं ततो पच्छा
 आहारं आहारित्तए त्तिकट्ठु, इमं च एयारूवं अभिगगहं अभिगिणहेत्ता णं पौंडरिणीए पडिनिक्खमति २
 पुव्वानुपुण्ड्वि चरमाणे गामानुगामं दूइज्जमाणे थेरा भगवंतो तेणेव पहारेतथ गमणाए ॥ सूत्रम्-१५० ॥ तते णं
 तस्स कंडरीयस्स रण्णो तं पणीयं पाणभोगं आहारियस्स समाणस्स अतिजागरिणं य अइभोगं प-
 संगेण य से आहारे णो सम्मं परिणमइ, तते णं तस्स कंडरीयस्स रण्णो तंसि आहारंसि अपरिणममाणंसि
 पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि सरीरंसि वेयणा पौउब्भूया उज्जला विउला पगाढा जाव दुरहियासा पित्त-
 ज्जरपरिगयसरीरे दाहवक्कतीए यावि विहरति ॥ तते णं से कंडरीए राया रज्जे य रट्ठे य अत्तेउरे य जाव
 अज्झोववत्ते अट्ठुदुट्ठवसट्ठे अकामते अवस्सवसे कालमसि कालं किचा अहे सत्तमाए पुढवीए उक्कोस-

कालट्टिइयंसि नरयंसि नेरइयत्ताए उववणणे । एवामेव समणाउसो ! जाव पव्वतिए समणे पुणरवि
 माणुस्सए कामभोगे आसाइए जाव अणुपरियट्टिस्सति जहाव से कंडरीए राया (सूत्रम्-१५१) तते णं से
 पोंडरीए अणगारे जेणेव थेरा भगवंतो तेणेव उवा० २, थेरे भगवंते वंदति नमंसति २ थेराणं अंतिए दोच्चपि
 चाउज्जाम धम्मं पडिवज्जति, छट्ठखमणपारणगंसि पहमाए पोरिसीए सज्झायं करेति २ जाव अडमाणे सीय
 लुक्खं पाणभोयणं पडिगाहेति २, अहापज्जत्तमितिकट्टु पडिणियत्तति, जेणेव थेरा भगवंतो तेणेव उवा० २,
 भत्तपाणं पडिदंसेति २, थेरेहि भगवंतेहि अबभणुत्ताए समणे असुच्छिते ४, विलमिव पण्णंगभूएणं अण्णणेणं
 तं फासूएसणिज्जं असण ४, सरीरकोट्टगंसि पक्खिवति; तते णं तस्स पुंडरीयस्स अणंगारस्स तं कालांइकंते
 अरसं विरसं सीयलुक्खं पाणभोयणं आहारियस्स समाणस्स पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि धम्मजागरियं
 जागरमाणस्स से आहारो णो सम्मं परिणमति, तते णं तस्स पुंडरीयस्स अणगारस्स सरीरंगंसि वयणा
 पाउवभूया उज्जला जाव दुरहियासा पित्तजरपरिगयसरीरे दाहवक्कतीए विहरति, तते णं से पुंडरीए अण-
 गारे अत्थामे अवले अवीरिए अपुरिसक्कारपरक्कमे करयले जाव एवं व० णमोडत्थु णं अरिहंताणं जाव
 संपत्ताणं णमोडत्थु णं थेराणं भगवंताणं मम धम्मायरियाणं धम्मोवएसंयाणं पुव्विपि य णं मए थेराणं
 अंतिए सव्वे पाणातिवाए पच्चक्खाए जाव मिच्छादंसणसल्ले णं पच्चक्खाए जाव आलोइयपडिक्कते काल-
 मासे कालं किच्चा सव्वट्टिसिद्धे उववन्ने । ततो अणंतरं उव्वट्टित्ता महाविदेहे वासे सिञ्झिहिति जाव

सन्वदुक्त्वाणमंतं काहिति । एवामेव समणाउसो ! जाव पव्वतिण् समणे माणुस्सएहिं कामभोगेहिं
 णो सज्जति नो रज्जति जाव नो विप्पडियायमावज्जति से णं इहभवे चेव बहूणं समणाणं बहूणं समणीणं
 बहूणं सावयाणं बहूणं साविगाणं अचणिज्जे चंदणिज्जे पूयणिज्जे सक्कारणिज्जे सम्माणज्जे कल्लाणं मंगलं
 देवयं चेइयं पज्जुवासणिज्जे त्ति कट्ठु परलोएऽविय णं णो आगच्छति बहूणि दंडुणाणि य मुंडणाणि य तज्ज-
 णाणि य ताडणाणि य जाव चाउरंतं संसारकंतां जाव वीतीचइस्सति जहा व से पौडरीए अणगारे । एवं
 खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं आदिगरेणं तित्थगरेणं जाव सिद्धिगहणामधेज्जं ठाणं संपत्तेणं
 एगूणवीसइमस्स नायज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते । एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं जाव सिद्धि-
 गहणामधेज्जं ठाणं संपत्तेणं छट्ठस्स अंगस्स पढमस्स सुयक्खंधस्स अयमट्ठे पणत्ते त्तिवेमि ॥ सूत्रम्-१५२ ॥
 तस्स णं सुयक्खंधस्स एगूणवीसं अज्झयणाणि एकसरगाणि एगूणवीसाए दिवसेसु समप्पंति ॥ सूत्रम्-
 १५३ ॥ एगूणवीसं अज्झयणं सम्मत्तं ॥ पढमो सुयक्खंधो समत्तो ॥

मर्वं सुगमं, नवरं उपनयविशेषोऽयम्-“वासमहस्सं पि जई काऊणं संजमं सुविउलं पि । अंते किलिडुमावो न विसुज्झइ कंड-
 रीउव ॥१॥ तथा-अप्पेण वि कालेणं केइ जहागहियसीलसामण्णा । साहिति निययकजं पुंडरीयमहारिसिं जहा ॥२॥” [वर्षसहस्र-
 मपि यतिः कृत्वा संयमं सुविपुलमपि । अन्ते क्लिष्टभावो न विशुध्यति कण्डरीक इव ॥१॥ अल्पेनापि कालेन केचित् यथागृहीत-
 शीलसंयुक्ताः । साध्यन्ति निजकार्यं यथैव पुण्डरीकमहर्षिः ॥२॥] इत्येकोनविंशतितमं ज्ञातं विवरणतः प्रथमश्रुतस्कन्धः समाप्तः ॥

२. श्रीज्ञाताधर्मकथाङ्गे-द्वितीयश्रुतस्कन्धविवरणम् ।

अथ द्वितीयो व्याख्यायते, अस्य च पूर्वेण सहायमभिसम्बन्धः-पूर्वत्राप्तोपालम्भादिभिर्ज्ञातिर्धर्ममार्थ उपनीयते, इह तु स एव साक्षात्कथाभिरभिधीयते इत्येवंसम्बन्धोऽयम्—

तेन कालेन २ राघनिहे नामं नयरे होत्था, वण्णओ, तस्स णं राघनिहस्स बहिया उत्तरपुरच्छिमे दिसिभाए तत्थ णं गुणसीलए णामं चेइए होत्था वण्णओ, तेनं कालेनं २ समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतेवासी अज्जसुहम्मा णामं थेरा भगवंतो जातिसंपन्ना कुलसंपन्ना जाव चउइसपुब्बी चउणाणोवगया पंचहिं अणगारसएहिं सद्धिं संपरिवुडा पुब्बाणुपुब्बि चरमाणा गामाणुगामं दुइज्जमाणा सुहंसुहेणं विहरमाणा जेणेव राघनिहे नयरे जेणेव गुणसीलए चेइए जाव संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणा विहरंति, परिसा निगगया, धम्मो कहिओ, परिसा जामेव दिसं पाउब्भूया तामेव दिसिं पडिगया, तेनं कालेनं २ अज्जसुहम्मस्स अणगारस्स अंतेवासी अज्जजंबू णामं अणगारे जाव पज्जुवासमाणे एवं व०-जति णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं छट्ठस्स अंगस्स पढमसुयक्खंधस्स णायसुयाणं अयमंहे पन्नत्ते दोच्चस्स णं भंते ! सुयक्खंधस्स धम्मकहाणं समणेणं जाव संपत्तेणं के अहे पन्नत्ते ? , एवं खलु जंबू ! समणेणं जाव

संपत्तेणं धम्मरुहाणं दम वग्गा पं०, तं०-चमस्स अगमहिंसीणं पडमे वग्गे १ वलिस्स
वड्ढरोयणिदस्स वड्ढरोयणरत्तो अगमहिंसीणं वीए वग्गे २ अमुरिंदवज्जाणं दाहिणिह्हाणं इंद्राणं अगमहिं
सीणं तइए वग्गे ३ उत्तरिह्हाणं अमुरिंदनज्जियाणं भगववासिइंद्राणं अगमहिंसीणं चउत्ते वग्गे ४
दाहिणिह्हाणं चाणमंतराणं इंद्राणं अगमहिंसीणं पंचमे वग्गे ५ उत्तरिह्हाणं चाणमंतराणं इंद्राणं अग-
महिंसीणं छट्ठे वग्गे ६ पंदस्स अगमहिंसीणं सत्तमे वग्गे ७ सूस्स अगमहिंसीणं अट्ठमे वग्गे ८
सक्कस्स अगमहिंसीणं णवमे वग्गे ९ ईसाणस्स अगमहिंसीणं दसमे वग्गे १० । जणि णं भंते ! समणेणं
जाव संपत्तेणं धम्मकहाणं दस वग्गा पं० पडमस्स णं भंते ! नगस्स समणेणं जाव संपत्तेणं के अट्ठे
पत्तत्ते १, एवं गल्लु जंनु ! समणेणं जाव संपत्तेणं पडमस्स वग्गस्स पंच अज्जयणा पं०-काली राई
रयणी चिज्जू मेहा, जइ णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं पडमस्स वग्गस्स पंच अज्जयणा पं० पडमस्स
णं भंते ! अज्जयणस्स समणेणं जाव संपत्तेणं के अट्ठे पं० १, एवं गल्लु जंनु ! तेणं कालेणं २ रागगिहिं
णयरं गुणसीलए चइए सेणिए रागा चेलणा देवी सामी समोमरिए परिसा णिग्गया जाव परिसा पज्जु-
वासत्ति, तेणं कालेणं २ काली नामं देवी वमरचंचाए रायहाणीए कालवड्डिसगभवणे कालंसि सीहासणंसि
चउत्ति सामाणियसाहस्सीहिं चउत्ति मयइरियाहिं सपरिवाराहिं तिहिं परिसाहिं सत्तहिं अणिगहिं
सत्तहिं अणियाच्चितीहिं सोलसहिं आगरचन्वेयसाहस्सीहिं अपणेहिं यहुएहिं प कालवड्डिसयभवण-

वासीहि असुरकुमारेहि देवीहि देवेहि य सद्धि संपरिवुडा महायाहय जाव विहरइ, हमं च णं केवलकप्पं
जंबुद्वीवं २ विउलेणं ओहिणा आभोएमाणी २ पासइ, तत्थ समणं भगवं महावीरं जंबुद्वीवे २ भारहे
वासे रायगिहे नगरे गुणसिलए चेइए अहापडिरूवं उगगहं उगिणिहत्ता संजमेणं तवसा अप्पाणं भावे-
माणं पासति २ ता हट्टुद्विचित्तमाणंदिया पीतिमणा जाव हयहियया सीहासणाओ अब्भुद्धेति २
पायपीढाओ पच्चोरुहति २ पाउया ओमुयति २ तित्थगराभिमुही सत्तट्ट पयाइं अणुगच्छति २ वामं जाणुं
अंचेति २ दाहिणं जाणुं धरणियलंसि निहट्टु तिवसुत्तो मुद्धाणं धरणियलंसि निवेसेति २ ईसिं पच्चुण-
मह २ कडयतुडियथंभियातो भुयातो साहरति २ करयल जाव कट्टु एवं व०-णमोस्तथु णं अरहंताणं जाव
संपत्ताणं णमोस्तथु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स जाव संपाविउकामस्स वंदामि णं भगवंतं तत्थ-
गयं इह गए पासउ मे समणे भगवं महावीरे तत्थ गए इह गयंति कट्टु वंदति २ नमंसति २ सीहासण-
वरंसि पुरत्थाभिमुहा निसण्णा, तते णं तीसे कालीए देवीए इमेयारूवे जाव समुप्पज्जित्था-सेयं खलु मे
समणं भगवं महावीरं वंदित्ता जाव पज्जुवासित्तए त्तिकट्टु एवं संपेहेति २ आभिओगिए देवे सदावेति २
एवं व०-एवं खलु देवा० ! समणे भगवं महावीरे एवं जहा सुरियाभो तहेव आणत्तियं देइ जाव दिव्वं
सुरवराभिगमणजोगं करेह २ जाव पच्चप्पिणह, तेवि तहेव करेत्ता जाव पच्चप्पिणंति, णवरं जोयणसह-
स्सविच्छिणं जाणं सेसं तहेव तहेव णामगोयं साहेइ तहेव नट्टविहिं उवदंसेइ जाव पडिगया । भंतेति

भगवं गोयमे समणं भगवं महावीरं वंदति णमंसति २ एवं व०-कालिए णं भंते ! देवीए सा दिव्वा
 देविट्ठी ३ कटिं गया० कूडागारसालादिट्ठो, अहो णं भंते ! काली देवी महिट्ठिया, कालिए णं
 भंते ! देवीए सा दिव्वा देविट्ठी ३ किण्णा लद्धा किण्णा पत्ता किण्णा अभिसमणगाया १, एवं जहा
 सूरियाभस्स जाव एवं ग्वलु गोयमा ! तेणं कालेणं २ इहेव जंबुद्वीवे २ भारहे वासे आमलकप्पा
 णाम गयरी होत्था वण्णओ अंत्रसालवणे चेइए जियसत्तू राया, तत्थ णं आमलकप्पाए, नयरीए काले
 नामं गाहावती होत्था अट्टे जाव अपरिस्मूए, तस्स णं कालस्स गाहावइस्स कालसिरी णामं भारिया
 होत्था, सुकुमाल जाव सुख्वा, तस्स णं कालगस्स गाहावतिस्स धूया कालसिरीए भारियाए अत्तया
 काली णामं दारिया होत्था, वज्जा वट्टुकुमारी जुण्णा जुण्णकुमारी पडियपुयत्थणी निव्विन्नवरा
 वरपरिचज्जियावि होत्था, तेणं कालेणं २ पासे अरहा पुरिसादाणीए आङ्गरे जहा चट्टमाणसामी णवरं
 णवत्तथुस्सेहे सोलसहिं समणसाहस्सीहिं अट्टतीसाए अजियासाहस्सीहिं सद्धिं संपरियुहे जाव अंच-
 सालवणे समोसेहे परिसा णि० जाव पज्जुवासति, तते णं सा काली दारिया इमीसे कदाए लद्धा समानी
 दट्ट जाव हियया जेणेव अम्मायियरो तेणेव उया० २ करयल जाव एवं व०-एवं ग्वलु अम्मयाओ ! पासे
 अरहा पुरिसादाणीए आङ्गरे जाव विहरति, तं इच्छामि णं अम्मयाओ ! तुम्हेहिं अब्भणुन्नाया समानी
 पासस्स अरहओ पुरिसादाणीयस्स पायवंदिया गमित्तए १, अहासुहं देवा० ! मा पडिवंधं करेहि, तते णं

सा कालिया दारिया अम्मापिर्दिहिं अब्भणुत्ताया समाणी हट्ठ जाव हियया पहाया कयबलिकम्मा कय-
 कोउयमंगलपायच्छित्ता सुद्धप्पवेसाइं मंगल्लान्ति वत्थान्ति पवर परिहिया अप्पमहग्घाभरणालंक्रियसरीरा
 चेडियाचक्खवालपरिकिण्णा सातो गिहातो पडिणिक्खमति २ जेणेव बाहिरिया उवट्ठाणसाला जेणेव
 धम्मिए जाणप्पवरे तेणेव उवा० २ धम्मियं जाणपवरं दुल्लहा, तते णं सा काली दारिया धम्मियं जाण-
 पवरं एवं जहा दोवती जाव पज्जुवासति, तते णं पासे अरहा पुरिसादाणीए कालीए दारियाए तीसे य
 महतिमहालयाए परिसाए धम्मं कहेइ, तते णं सा काली दारिया पासस्स अरहओ पुरिसादाणीयस्स
 अंतिए धम्मं सोचा णिसम्म हट्ठ जाव हियया पासं अरहं पुरिसादाणीयं तिक्खुत्तो वंदति नमंसति
 २ एवं व०-सद्वहामि णं भंते ! णिगंथं पावयणं जाव से जहेयं तुभे वयह, जं णवरं देवा० !
 अम्मापियरो आपुच्छामि, तते णं अहं देवानुप्पियाणं अंतिए जाव पव्वयामि, अहासुहं देवा० !, तते णं
 सा काली दारिया पासेणं अरहया पुरिसादाणीएणं एवं वुत्ता समाणी हट्ठ जाव हियया पासं अरहं वंदति
 २ तमेव धम्मियं जाणप्पवरं दुरुहति २ पासस्स अरहओ पुरिसादाणीयस्स अंतियातो अवसालवणाओ
 चेइयाओ पडिणिक्खमति २ जेणेव आमलकप्पा नयरी तेणेव उवा० २ आमलकप्पं णयरिं मज्झमज्जेणं
 जेणेव बाहिरिया उवट्ठाणसाला तेणेव उवा० २ धम्मियं जाणपवरं ठवेति २ धम्मियाओ जाणप्पवराओ
 पच्चोरुहति २ जेणेव अम्मापियरा तेणेव उवा० २ करयल एवं व०-एवं खल्ल अम्मयाओ ! मए पासस्स

अरहतो अंति ए धम्मे णिसंने सेऽविय धम्मे इच्छिणं पडिच्छिणं अभिरुतिणं, तए णं अहं अम्मगाओ !
 संसारं भउव्विग्गा भीया जम्मणमरणाणं इच्छामि णं तुव्वेहिं अन्नमणुनाया समाणी पासस्स अरहतो
 अंति ए मुंडा भवित्ता आगारातो अणगारियं पव्वतित्तए, अहसुहं देवा० ! मा पडिवंधं क०, तत्ते
 णं से काले गाहानई विपुलं असणं ४ उवन्नवडावेति २ मित्तणाइणियगसयणसंनंधिपरियणं
 आमंतेति २ ततो पच्छा पहाए जान विपुलेणं पुप्फवत्थंगं मल्लालंकारेणं सन्नारेत्ता सम्माणेत्ता
 तस्सेव मित्तणातिणियगसयणसंनंधिपरियणस्स पुरतो कालियं वारियं सेयापीएहिं कलसेहिं णहावेति
 २ सन्नवालंकारविभूसियं करेति २ पुरिससहस्रवाहिणीयं सीयं दुरुहेति २ मित्तणाइणियगसयण-
 संबंधिपरियणेणं सद्धिं संपरिवुडा सन्निवट्ठीए जाव रवेणं आमलक्कप्पं नगरिं मज्झंमज्जेणं णिग्गच्छति
 २ जेणेव अंबसालवणे चेइए तेणेव उवा० २ छत्ताए तित्थगराइसए पासति २ सीयं ठवेइ २ कालियं
 वारियं अम्मापियरो पुरओ काउं जेणेय पासे अरहा पुरिसा० तेणेव उवा० २ वंदइ नमंसइ २
 त्ता एव व०-एवं मल्ल देवा० ! काली दारिया अम्मं धूया इहा कंता जाव किमंग पुण पासण्याए १, एस
 णं देवा० ! संसारभउव्विग्गा इच्छइ देवाणुप्पियाणं अंति ए मुंडा भवित्ताणं जाव पव्वइत्तए, तं एयं णं
 देवाणुप्पियाणं सिरिसणिभिकवत्वं दलयामो पडिच्छंतु णं देवाणुप्पिया ! सिरिसणिभिकवत्वं, अहसुहं

देवानुष्पिया ! मा पडिबधं, तते णं काली कुमारी पासं अरहं वंदति २ उत्तरपुरच्छिमं दिसिभागं अबक्क-
 मति २ सयमेव आभरणमल्लंकारं ओसुयति २ सयमेव लोयं करेति २ जेणेव पासे अरहा पुरिसादाणीए
 तेणेव उवा० २ पासं अरहं तिकखुत्तो वंदति २ एवं व०-आलिस्ते णं भंते ! लोए एवं जहा देवाणंदा
 जाव सयमेव पव्वाविडं, तते णं पासे अरहा पुरिसादाणीए कालिं सयमेव पुफ्फचूलाए अज्जाए सिस्सिणि-
 यत्ताए दलयति, तते णं सा पुफ्फचूला अज्जा कालिं कुमारिं सयमेव पव्वावेति, जाव उवसंपजित्ताणं
 विहरति, तते णं सा काली अज्जा जाया ईरियासमिया जाव गुत्तवंभयारिणी, तते णं सा काली अज्जा
 पुफ्फचूलाअज्जाए अंतिए सामाइयमाइयातिं एक्कारस अंगाइं अहिज्जइ बह्महिं चउत्थ जाव विहरति, तते
 णं सा काली अज्जा अन्नया कयातिं सरीरबाउसिया जाया यावि होत्था, अभिक्खणं २ हत्थे धोवइ पाए
 धोवइ सीसं धोवइ सुहं धोवइ थणंतराइं धोवइ कक्खंतराणि धोवति गुडझंतराइं धोवइ जत्थ २ विय णं
 ठाणं वा सेज्जं वा णिसीहिंयं वा चेतेइ तं पुव्वामेव अब्भुक्खेत्ता ततो पच्छा आसयति वा सयइ वा, तते
 णं सा पुफ्फचूला अज्जा कालिं अज्जं एवं व०-नो खलु कप्पति देवा० ! समणीणं णिग्गंथीणं सरीरबाउ-
 सियाणं होत्तए तुमं च णं देवानुष्पिया ! सरीरबाउसिया जाया अभिक्खणं २ हत्थे धोवसि जाव
 आसयाहि वा सयाहि वा तं तुमं देवानुष्पिए ! एयस्स ठाणस्स आलोएहि जाव पायच्छित्तं पडिबज्जाहि,
 तते णं सा काली अज्जा पुफ्फचूलाए अज्जाए एयमडं नो आहाति जाव तुसिणीया संचिट्ठति,

तते णं ताओ पुष्फचूलाओ अज्जाओ कालिं अज्जं अभिक्खणं २ हीलेंति णिंदंति खिसंति गरिहंति
अवमणंति अभिक्खणं २ एयमट्ठं निवारंति, तते णं तीसे कालीए अज्जाए समणीहिं णिगंगीहिं
अभिक्खणं २ हीलज्जमाणीए जाव वारिज्जमाणीए इमेयाख्वे अबभत्थिए जाव समुप्पज्जित्थाजया णं
अहं आगारवासं मज्जे वसित्था तथा णं अहं संयंवमा जप्पिभिहं च णं अहं सुंढे भवित्ता आगाराओ
अणगारियं पव्वतिया तप्पभिहं च णं अहं परवसा जाया, तं सेयं खलु मम कल्लं पाउप्पभायाए रयणीए
जाव जलंते पाडिक्खियं उवस्सयं उवसंपज्जित्ता णं विहरित्तए त्ति कट्ठु एवं संपेहेति २ कल्लं जाव जलंते पाडि-
एक्कं उवस्सयं णिणहति, तत्थ णं अणिवारिया अणोहट्ठिया सच्छंदमती अभिक्खणं २ हत्थे घोवेति जाव
आसयइ वा सयइ वा, तए णं सा काली अज्जा पासत्थविहारी ओसण्णा ओसण्णाविहारी
कुसीला २ अहाल्लंदा २ संसत्ता २ चट्ठणि वासाणि सामन्नपरियाणं पाउणइ २ अद्धमासियाए संलेहणाए
अत्ताणं झूसेति २ तीसं भत्ताइ अणसणाए छेणइ २ तस्स ठाणस्स अणालोइय अपडिक्कंता कालमासे कालं
किच्चा चमरचंचाए रायहाणीए कालवडिंसए भवणे उववायसभाए देवसयणिज्जंसि देवदूसंतरिया अंगुलस्स
असंखेज्जाइभागमेत्ताए ओगाहणाए कालीदेवीत्ताए उववण्णा, तते णं मा काली देवी अहुणोववण्णा
समाणी पंचविहाए पज्जत्तीए जइ सूरियाभो जाव भासामणपज्जत्तीए, तते णं सा काली देवी चउण्हं
सामाणियसाहस्सीणं जाव अण्णंसि च यट्ठणं कालवडंसगभवणवासीणं असुरकुमाराणं देवाण य देवीण य

आहेवचं जाव विहरति, एवं खलु गो० ! कालीए देवीए सा दिव्वा देविडू ३ लद्धा पत्ता अभिसमण्णागया, कालीए णं भंते ! देवीए केवतियं कालं ठिती पन्नत्ता १, गो० ! अट्ठाइज्जाइं पलिओवमाइं ठिई पन्नत्ता, काली णं भंते ! देवी ताओ देवलोगाओ अणंतरं उववडित्ता कहिं गच्छिहिति कहं उववज्जिहिति १, गो० ! महाविदेहे वासे सिज्झिहिति, एवं खलु जंबू ! समणेणं जाव संपत्तेणं पढमवग्गस्स पढमज्झयणस्स अयमेट्ठे पणत्ते त्ति वेमि । धम्मकहाणं पढमज्झयणं समत्तं ॥ सूत्रम्-१५४ ॥

सर्वः सुगमः, नवरं 'किण्णा लद्ध'त्ति प्राकृतत्वात् केन हेतुना लब्धा-भवान्तरे उपाजिता प्राप्ता-देवभवे उपनीता अभिसमन्वागता-परिभोगतः उपयोगं प्राप्तेति, 'बडु'त्ति बृहती वयसा सैव बृहत्त्वादपरिणीतत्वाच्च बृहत्कुमारी जीर्णा शरीर-जरणाद्बुद्धेत्यर्थः सैव जीर्णत्वापरिणत्वाभ्यां जीर्णकुमारी जीर्णशरीरत्वादेव पतितपुत्रस्तनी-अवनतिगतनितम्बदेशवक्षोजा निर्विण्णाश्च वराः-परिणेतारो यस्याः सा निर्विणवरा अत एव नरपरिवर्जितेति शेषं सूत्रसिद्धम् ॥

जति णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं धम्मकहाणं पढमस्स वग्गस्स पढमज्झयणस्स अयमेट्ठे प० वित्तियस्स णं भंते ! अज्झयणस्स समणेणं भगवया महावीरेणं जाव संपत्तेणं के० अट्ठे पणत्ते १, एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे नगरे गुणसीलए चेइए सामी समोसठे परिसा णिग्गया जाव पज्जु-वासति, तेणं कालेणं २ राई देवी चमरचंचाए रायहाणीए एवं जहा काली तहेव आगया णट्ठविहिं उवदंसेत्ता पडिग्गया, भंतेत्ति भगवं गो० ! पुव्वभवपुच्छा, एवं खलु गो० ! तेणं कालेणं २ आमलकप्पा

२
 नयरी अंधमालवणे चेइए जियमत्त राया राई गाहावती राईसिरी भारिया राई दारिया पाससस समो-
 सरणं राई दारिया जहेव काली तहेव निक्खंता तहेव सरीरवाउसिया तं चेव सव्वं जाव अंतं काहिनि ।
 एवं खलु जंनु । विउयज्झयणस्स निक्खलेवओ २ । जति णं भंते । तउयज्झयणस्स उक्खेवतो, एवं खलु
 जंनु । रायगिहे नयरी भारिया रयणी दारिया सेसं तहेव जाव अंतं काहिनि ३ । एवं विज्जूवि आमल-
 गाहावती रयणसिरी भारिया रयणी दारिया सेसं तहेव जाव अंतं काहिनि ४ । एवं मेहावि आमलकप्पाए
 कप्पा नयरी विज्जुगाहावती विज्जुसिरी भारिया विज्जुदारिया सेसं तहेव ५ । एवं खलु जंनु समणेण जाव संप-
 तेणं धम्मकहाणं पढमस्स वग्गस्स अयमेहे पणत्ते ॥ सूत्रम्-१५५ ॥ जति णं भंते । समणेण जाव संपत्तेणं
 दोचस्स वग्गस्स उक्खेवओ, एवं खलु जंनु । समणेण जाव संपत्तेणं दोचस्स वग्गस्स पंच अज्झयणा पं०,
 तं०-सुंभा निमुंभा रंभा निरंभा मवणा, जति णं भंते । समणेण जाव संपत्तेणं धम्मकहाणं दोचस्स
 वग्गस्स पंच अज्झयणा पं०, दोचस्स णं भंते । वग्गस्स पढमज्झयणस्स के० अहे पं० ? एवं खलु जंनु ।
 तेणं कालेणं २ रायगिहे नयरी गुणसीलए चेइए सामी समोसदो परिसा णिगया जाव पज्जुवासति, तेणं
 कालेणं २ सुंभा देवी चलिचंचाए रायहाणीए सुंभवइए भवणे सुभंसि सीहासणंसि कालीगमएणं जाव
 णइविहि उक्खंसेत्ता जाव पडिगया, पुब्बभवपुब्बा, सावत्थी नयरी कोट्टए चेइए जियमत्त राया सुंभे

गाहावती सुभसिरी भारिया सुभा दारिया सेसं जहा कालिया नवरं अद्धुट्ठातिं पलिओवमाइं छिती,
 एवं खलु जंबू ! निकखेवओ अज्झयणस्स एवं सेसावि चत्तारि अज्झयणा, सावत्थीए नवरं माया पिय
 सरिसनामया, एवं खलु जंबू ! निकखेवओ वितीयवग्गस्स २ ॥सूत्रम्-१५६॥ उक्खेवओ तइयवग्गस्स एवं
 खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं जाव संपत्तेणं तइयस्स वग्गस्स चउपणं अज्झयणा पन्नत्ता,
 तं०-पढमे अज्झयणे जाव चउपणतिमे अज्झयणे, जति णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं धम्मकहाणं
 तइयस्स वग्गस्स चउपपन्नज्झयणा पं० पढमस्स णं भंते ! अज्झयणस्स समणेणं जाव संपत्तेणं के अट्ठ
 पणत्ते ? , एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिंहं नयरे शुणसीलए चेइए सामी समोसहे परिसा णिग्गया
 जाव पज्जुवासति, तेणं कालेणं २ इला देवी धरणीए रायहाणीए इलावडंसए भवणे इलंसि सीहासणंसि
 एवं कालीगमएणं जाव णडुविहिं उवदंसेत्ता पडिगया, पुव्वभवपुच्छा, वाणारसीए नयरे काममहावणे
 चेइए इले गाहावती इलसिरी भारिया इला दारिया सेसं जहा कालीए नवरं धरणस्स अग्गमहिंसित्ताए
 उववाओ सातिरेगअद्धपलिओवमठिती सेसं तहेव, एवं खलु निकखेवओ पढमज्झयणस्स, एवं कमा सतेरा
 सोयामणी इंदा घणा विज्जुयावि, सन्वाओ एयाओ धरणस्स अग्गमहिंसीओ एव, एते छ अज्झयणा वेणु-
 देवस्सवि अविसेसिया भाणियन्वा एवं जाव घोसस्सवि एए चेव छ अज्झयणा, एवमेते दाहिणिह्हाणं इंदाणं
 चउपपणं अज्झयणा भवंति, सन्वाओवि वाणारसीए काममहावणे चेइए तइयवग्गस्स णिकखेवओ ॥सूत्रम्-

१५७ ॥ चउत्थस्स उक्खेवओ, एवं खलु जंजू ! समणेणं जाव संपत्तेणं धम्मकहाणं चउत्थवग्गस्स चउ-
 प्पणं अज्झयणा पं०, तं०-पढमे अज्झयणे जाव चउप्पणइमे अज्झयणे, पढमस्स अज्झयणस्स उक्खे-
 वओ गो० ! एवं खलु जंजू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे समोसरणं जाव परिसा पज्जुवासति, तेणं कालेणं २
 सूया देवी सूयाणंदा रायहाणी सूयगचडिंसए भवणे सूयगंसि सीहासणंसि जहा कालीए तहा नवरं पुब्ब-
 भवे चंपाए पुणभइ चेतिए सूयगगाहावई सूयगसिरी भारिया सूया दारिया सेसं तहेव, णवरं भूयाणं-
 अग्गमहिसित्ताए उववाओ देसूणं पलिओवमं ठिई णिक्खेवओ, एवं खलु सुसूयाचि सूयंसाचि सूयगावतीचि
 सूयकंताचि सूयप्पभाचि, एयाओ चेव उत्तरिल्लानं इंदाणं भाणियन्वाओ जाव महाघोसस्स, णिक्खेवओ
 चउत्थवग्गस्स ॥ सूत्रम्-१५८ ॥ पंचमवग्गस्स उक्खेवओ, एवं खलु जंजू ! जाव यत्तीसं अज्झयणा पं०,
 तं-कमला कमलप्पभा चेव, उप्पला य सुदंसणा । खवती बहुसूया, सुसूया सुभगाविय ॥ १ ॥ पुण्णा
 बहुपुत्तिया चेव, उत्तमा भारियाविय । पउमा वसुमती चेव, कणगा कणगप्पभा ॥ २ ॥ वड्डेसा केउमती
 चेव, वहरसेणा रयिप्पिया । रोहिणी नमिया चेव, हिरी पुप्फयतीतिय ॥ ३ ॥ सुयगा भूयगवती चेव,
 महाकच्छाऽपरादया । सुघोसा चिमला चेव, सुस्सरा य सरस्सती ॥ ४ ॥ उक्खेवओ पढमज्झयणस्स,
 एवं खलु जंजू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे समोसरणं जाव परिसा पज्जुवासति, तेणं कालेणं २ कमला देवी
 कमलाए रायहाणीए कमलवड्डेसए भवणे कमलंसि सीहासणंसि सेसं जहा कालीए तहेव णवरं पुब्बभवे

नागपुरे नयरे सहसंबवणे उज्जाने कमलस्स गाहावत्तिस्स कमलसिरीए भारियाए कमला दारिया पासस्स
 अंतिए निक्खंता कालस्स पिसायकुमारिंदस्स अगमहिंसी अद्धपलिओवमं ठिती, एवं सेसावि अज्झ-
 यणा दाहिणिह्माणं वाणमंतरिंदाणं, भाणियन्वाओ सन्वाओ णागपुरे सहसंबवणे उज्जाने माया पिया
 धूया सरिसनामया, ठिती अद्धपलिओवमं । पंचमो वग्गो समत्तो ॥ सूत्रम्-१५९ ॥ छट्ठोवि वग्गो पंचम-
 वग्गसरिस्सो, णवरं महाकालिंदाणं उत्तरिह्माणं इंदाणं अगमहिंसीओ पुन्वभवे सागेयनयरे उत्तरकु-
 उज्जाने माया पिया धूया सरिसणामया सेसं तं चेव । छट्ठो वग्गो समत्तो ॥ सूत्रम्-१६० ॥ सत्तमस्स
 वग्गस्स उक्खेवओ, एवं खलु जंबू ! जाव चत्तारि अज्झयणा पं०, तं०-सूरप्पभा आयवा अचिमाली
 पभंकरा, पढमज्झयणस्स उक्खेवओ, एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे समोसरणं जाव परिसा
 पज्जुवासइ, तेणं कालेणं २ सूरप्पभा देवी सूरसि विमाणंसि सूरप्पभंसि सीहासणंसि सेसं जहा कालीए
 तहा णवरं पुन्वभवो अरक्खुरीए नयरीए सूरप्पभस्स गाहावहस्स सूरसिरीए भारियाए सुरप्पभा दारिया
 सूरस्स अगमहिंसी ठिती अद्धपलिओवमं पंचहिं वाससएहिं अब्भहिंयं सेसं जहा कालीए, एवं सेसा-
 ओवि सन्वाओ अरक्खुरीए णयरीए । सत्तमो वग्गो समत्तो ॥ सूत्रम्-१६१ ॥ अट्ठमस्स उक्खेवओ, एवं
 खलु जंबू ! जाव चत्तारि अज्झयणा पं०, तं०-चंदप्पभा दोसिणाभा अचिमाली पभंकरा, पढमस्स
 अज्झयणस्स उक्खेवओ, एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे समोसरणं जाव परिसा पज्जुवासति,

तेणं कालेणं २ चंदप्पभा देवी चंदप्पभंसि विमाणंसि चंदप्पभंसि सीहासणंसि सेसं जहा कालीए,
 णवरं पुव्वभवे महुए णयरीए भंडिवड्डेसए उज्जाणे चंदप्पभे गाहावती चंदसिरी भारिया
 चंदप्पभा दारिया चंदस्स अग्गमहिंसी ठिती अद्धपलिओवमं पणणासाए वाससहस्सेहिं अब्भहिंयं सेसं
 जहा कालीए, एवं सेसाओवि महुए णयरीए मायापियरोवि धूयासरिसणामा, अट्टमो वग्गो समत्तो ।
 ॥ सूत्रम्-१६२ ॥ णवमस्स उक्खेवओ, एवं खलु जंबू ! जाव अट्ट अज्झयणा पं०, तं०-पडमा सिवा सती
 अंजू रोहिणी णवमिया अचला अच्छरा, पढमज्झयणस्स उक्खेवओ, एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं रायगिहे
 समोसरणं जाव परिसा पज्जुवासह, तेणं कालेणं २ पडमावई देवी सोहम्मे कप्पे पडमवड्डेसए विमाणे
 सभाए सुहम्माए पडमंसि सीहासणंसि जहा कालीए एवं अट्टवि अज्झयणा कालीगमएणं नायन्वा,
 णवरं सावत्थीए दो जणीओ हत्थिणाउरे दो जणीओ कंपिल्लपुरे दो जणीओ सागेयनयरे दो जणीओ
 पडमे पियरो विजया मायराओ सब्बाओऽवि पासस्स अंतिए पव्वतियाओ सक्कस्स अग्गमहिंसीओ ठिई
 सत्त पालिओवमाई महाविदेहे वासे अंतं काहिंति । णवमो वग्गो समत्तो ॥ सूत्रम् १६३ ॥ दसमस्स
 उक्खेवओ, एवं खलु जंबू ! जाव अट्ट अज्झयणा पं०, तं०-कण्हा य कण्हराती रामा तह रामरक्खिया
 वसू या । वसुगुत्ता वसुमित्ता वसुंधरा चेव ईसाणे ॥ १ ॥ पढमज्झयणस्स उक्खेवओ, एवं खलु जंबू !
 तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे समोसरणं जाव परिसा पज्जुवासति, तेणं कालेणं २ कण्हा देवी

ईसाणे कप्पे कण्हवडेंसए विमाणे सभाए सुहम्माए कण्हंसि सीहासणंसि सेसं जहा कालीए एवं अट्टवि
अब्झयणा कालीगमएणं पेयव्वा, णवरं पुव्वभवे वाणारसीए नयरीए दो जणीओ रायणिहे नयरे दो
जणीओ सावत्थीए नयरीए दो जणीओ कोसंबीए नयरीए दो जणीओ रामे पिया धम्मा माया सव्वाओऽधि
पासस्स अरहओ अंतिए पव्वइयाओ पुप्फचूलाए अज्जाए सिस्सिणीयत्ताए ईसाणस्स अग्गमहिंसीओ ठिती
णव पलिओवमाई महाविदेहे वासे सिज्झिंहिति बुज्झिंहिति मुच्चिंहिति सव्वदुक्खाणं अंतं कार्हिति । एवं
खल्ल जंबू ! णिक्खेवओ दसमवग्गस्स । दसमो वग्गो समत्तो ॥ सूत्रम् १६४ ॥ एवं खल्ल जंबू ! समणेणं
भगवया महावीरेणं आदिगरेणं तित्थगरेणं सयंसंबुद्धेणं पुरिसोत्तमेणं जाव संपत्तेणं । धम्मकहा सुयक्खंधो
समत्तो दसहिं वग्गेहिं नायाधम्मकहाओ समत्ताओ ॥ सूत्रम्-१६५ ॥ समाप्तोऽयं द्वितीयः श्रुतस्कन्धः ॥

नमः श्रीवर्द्धमानाय, श्रीपार्श्वप्रभवे नमः । नमः श्रीमत्सरस्वत्तै, सहायेभ्यो नमो नमः ॥ १ ॥ इह हि गमनिकार्थं
यन्मया व्यूहयोक्तं, किमपि समयहीनं तद्विशोध्यं सुधीभिः । नहि भवति विधेया सर्वथाऽस्मिन्नुपेक्षा, दयितजिनमतानां
तायिनां चाङ्गिर्गो ॥२॥ परेषां दुर्लक्षा भवति हि विपक्षाः स्फुटमिदं, विशेषाद् वृद्धानामतुलवचनज्ञानमहसाम् । निराम्नायाधीभिः
पुनरतितरां मादृशजनैस्ततः शास्त्रार्थे मे वचनमनघं दुर्लभमिह ॥३॥ ततः सिद्धान्ततत्त्वज्ञैः, स्वयमूह्यः प्रयत्नः । न पुनरस्म-
दाख्यात, एव ग्राह्यो नियोगतः ॥४॥ तथापि माऽस्तु मे पापं, सङ्गमत्युपजीवनात् । वृद्धन्यायानुसारित्वाद्वितीया च प्रवृत्तितः
॥ ५ ॥ तथाहि-किमपि स्फुटीकृतमिह स्फुटेऽप्यर्थतः, सकष्टमतिदेशतो विविधवाचनातोऽपि यत् । समर्थपदसंश्रयाद्विगुण-

पुस्तकैभ्योऽपि यत्, परात्महितहेतवेऽनभिनिवेशिना चेतसा ॥ ६ ॥ यो जैनाभिमतं प्रमाणमनघं व्युत्पादयामासिवान्,
 प्रस्थानैर्विविधैर्निरस्य निखिलं बौद्धादि सम्बन्धि तत् । नानावृत्तिकथाकथापथमतिक्रान्तं चक्रे तपो, निःसम्बन्धविहारम-
 प्रतिहतं आस्त्रानुसारात्तथा ॥ ७ ॥ तस्याचार्यजिनेश्वरस्य मदवद्वादिप्रतिस्पर्द्धिनः, तद्वन्धोरपि बुद्धिमागर इति ख्यातस्य
 स्वरेर्भुवि । छन्दोबन्धनिचन्द्रचन्द्रुरवचःशब्दादिमल्लक्ष्मणः, श्रीसंविग्रविहारिणः श्रुतनिधेश्वारित्रचूडामणेः ॥ ८ ॥ शिष्येणामय-
 देवाख्यसुरिणा विवृतिः कृता । ज्ञाताधर्मकथाङ्गस्य, श्रुतभक्त्या समासतः ॥ ९ ॥ निर्वृतककुलनमस्तलचन्द्रदोणाख्यसुरि-
 मुख्येन । पण्डितगुणेन गुणवन्निप्रयेण संशोधिता चेयम् ॥ १० ॥ प्रत्यक्षरं गणनया, ग्रन्थमानं विनिश्चितम् । अनुष्टुभां
 सहस्राणि, त्रीण्येवाष्टशतानि च ॥ ११ ॥ एकादशसु शतेष्वथ विंशत्यधिकेषु विक्रमसमानाम् । अणहिलपाटकनगरे
 विजयदशम्यां च सिद्धेयम् ॥ १२ ॥ समाप्ता चेयं ज्ञाताधर्मकथाप्रदेशटीकेति ॥

॥ समाप्तमिदं चन्द्रकुलनभस्तलोदुपतिप्रभश्रीमदभयदेवसूरिविवृतविचरणयुतं श्रीज्ञाताधर्मकथाङ्गम् ॥

